

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİR SİRE KAYNAĞI OLARAK SERAHSÎ'NİN
EL-MEBSUT ADLI ESERİ**

Havva Esmâ AKIŞ

Danışman
Prof. Dr. Rıza SAVAŞ

2010

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2007801712

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Havva Esmâ AKIŞ
Tez Başlığı : Bir Sire Kaynağı Olarak Serahsi'nin el-Mebsût Adlı Eseri

Savunma Tarihi : 24.06.2010
Danışmanı : Prof.Dr.Rıza SAVAŞ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Rıza SAVAŞ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Mehmet ŞEKER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Mustafa YILDIRIM	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği
Oy Çokluğu ( )

Havva Esmâ AKIŞ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Bir Sire Kaynağı Olarak Serahsi'nin el-Mebsût Adlı Eseri**" başlıklı Tezi ( ) / Projesi ( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Bir Sire Kaynağı Olarak Serahsî'nin el-Mebhut Adlı Eseri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04 / 06 / 2010

Havva Esmâ AKIŞ

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Bir Sire Kaynağı Olarak Serahsî'nin el-Mebcut Adlı Eseri

Havva Esma Akış

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi Programı

Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili yapılan çalışmalarda siyer ve meğazi kitaplarının yanı sıra, diğer İslamî ilimler alanında hazırlanan eserler de kaynak olarak kullanılmaktadır. Bu noktadan hareketle ele alınan Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde de, Hz. Peygamber'in hayatının ve kişiliğinin çeşitli yönleriyle ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

Hazırladığımız tezde de görüldüğü gibi, özellikle Serahsî'nin bu eseri fıkıh kaynağı olduğundan, Hz. Muhammed'in hukukî alandaki uygulamaları ve oluşturduğu toplumun iktisadî hayatına dair oldukça detaylı bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanı sıra eserde Hz. Peygamber'in, İslam'ı savunma ve Allah'ın adını yüceltme amacıyla gerçekleştirdiği gazve ve seriyyelere ilişkin haberler de genişçe yer almaktadır.

el-Mebcut, Hz. Peygamber'in beşeri yönüne, O'nun ahlakî özelliklerine, toplumda yaşayan insanlarla hür-köle, kadın-erkek-çocuk vb. kişilerle olan yakın münasebetine dair rivayetler de içerir. Ayrıca aile ilişkileri, insan ilişkileri, cemaat konusundaki hassasiyeti, Müslümanların diğer din mensuplarına benzememesi konusundaki uyarıları vb. konulardaki tutumlarının anlaşılmasına yardımcı olacak örnekler de tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Serahsî el-Mebcut'ta bütün bunların yanı sıra, Hz. Peygamber'i, dönemin bazı kültürel öğelerini anlamamıza olanak sağlayan rivayetleri ve Resulullah'ın ibadet hayatına dair örnekleri de nakleder.

Yaptığımız çalışma sonucunda görülmüştür ki, Serahsî fikhî hükümlere delil olarak aktardığı bazı haberler de, maalesef yanlış bilgilere de yer vermiştir. Özellikle bazı isimler konusunda ilk dönem sîre kaynaklarında yer alan bilgilerle örtüşmeyen aktarımlarda bulunduğu görülmektedir.

Yaptığımız bu çalışma ile şu sonuçlara ulaşılmıştır: Serahsî'nin el-Mebcut adlı eseri, rivayetler hususunda titiz davranmak şartıyla sîre çalışmalarında da kaynak olarak kullanılabilir. Ancak araştırmacıların özellikle tarihlendirilmemiş olayların tespitinde ve doğruluğu konusunda şüphe duyulan haberlerde dikkatli davranması gerektiği görülmektedir. Bu hususları göz önüne alan bir sîre araştırmacısı için el-Mebcut'un önemli katkılar sağlayabilecek bir kaynak olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Sîre, İslâm Tarihi, Serahsî, el-Mebcut

ABSTRACT

Thesis of Master of Arts

Al-Mabsut of Sarakhsi as a Source of the Sirah

Havva Esma Akış

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Islamic History and Arts

Program of Islamic History

In the studies about the life of Prophet Muhammed together with siyer and maghazi books, the sources of other Islamic sciences are also used. By the departure from this point, in the Al-Mabsut of Sarakhsi it is reached some knowledge concerned the Prophet's life and personality.

It is seen in our thesis clearly that, because of Sarakhsi's this work a source book about Islamic law, the quite detailed knowledge is obtained regarding The Prophet Muhammed's juristical application and economical life of the society which he had formed. Additionally, some news about his battle and struggle (gazve and seriyye) for defending Islam and sublimation the name of Allah are found widely in the work.

al-Mabsut, contains some narrations which expressing Prophet Muhammed's human side, moral traits and close relationship with the all people including independent-slave, woman-man-children etc. Besides, several exemplary attitudes concerning his family relations, human relations, his sensitiveness about praying community, warnings about not to look alike to the followers of other religions are fixed and appreciated.

In addition to all of this, the narrations providing to understand Prophet, some cultural elements of the time and examples about his religious practices are also found in the Al-Mabsut of Sarakhsi.

It is seen in our study that Sarakhsi has given, unfortunately, wrong information in some news transported as a proof for lawful judgment.

Especially, it is well marked that some names are transported wrongly. In our study we fixed correct knowledge by applying to the early sirah sources.

By this study we reached these conclusions: Al-Mabsut of Sarakhsi can be used in sirah studies but it requires working critically. The researcher must be careful about the fixation of the events not dated. He also must be attentive about the news that its accuracy is questionable. If so, this work will contribute considerably the sirah researcher who taking care about these cautions.

Key words: Prophet Muhammed, Sirah, Islamic History, Sarakhsi, al-Mabsut

BİR SİRE KAYNAĞI OLARAK SERAHSÎ'NİN EL-MEBSUT ADLI ESERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

BÖLÜM: 1

SERAHSÎ'NİN EL-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE HZ. MUHAMMED VE PEYGAMBERLİĞİ

1.1. PEYGAMBERLİK ÖNCESİ DÖNEMİ	7
1.1.1. Hz. Muhammed'in Ailesi.....	7
1.1.2. Çocukluğu ve Yetişkinliği	8
1.2. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNİN MEKKE DÖNEMİ	9
1.2.1. İslâm'a Davet ve İlk Müslümanlar.....	9
1.2.2. Müşriklerin Tepkisi	10
1.2.3. Habeşistan Hicreti	11
1.2.4. Medine'ye Hicret	13
1.3. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNİN MEDİNE DÖNEMİ.....	13
1.3.1. Mescid-i Nebevî'nin İnşası	13
1.3.2. Kiblenin Değiştirilmesi	15
1.3.3. Ezanın Tespiti.....	16
1.4. HZ. MUHAMMED'İN İSLÂM'A YÖNELİK SALDIRILARLA MÜCADELESİ	18
1.4.1. Bedir Savaşı	19
1.4.2. Uhud Savaşı	23
1.4.3. Benî Nâdir Gazvesi	25
1.4.4. Zâtu'r-Rika Gazvesi	25

1.4.5.	Benî Müstalik (Müreysi) Gazvesi	26
1.4.6.	Hendek Gazvesi	26
1.4.7.	Benî Kurayza Gazvesi.....	28
1.4.8.	Gâbe Gazvesi	29
1.4.9.	Hudeybiye Barış Anlaşması.....	30
1.4.10.	Hayber Gazvesi	32
1.4.11.	Umretü'l-Kazâ.....	37
1.4.12.	Mûte Savaşı.....	38
1.4.13.	Zâtü's-Selâsil Seriyyesi.....	39
1.4.14.	Mekke'nin Fethi	39
1.4.15.	Hâlid b. Velid'in Benî Cezîme'ye Gönderilmesi.....	45
1.4.16.	Huneyn-Evtas Savaşları ve Tâif Kuşatması.....	45
1.4.17.	Tebük Seferi	48
1.4.18.	Usâme b. Zeyd Seriyyesi.....	49

BÖLÜM: 2

SERAHSÎ'NİN el-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE HZ. MUHAMMED'İN İDARÎ VE İKTİSADÎ HAYATI

2.1.	HZ. MUHAMMED'İN MEDİNE'DEKİ YÖNETİM TARZI.....	50
2.1.1.	Hukukî Uygulamalar	50
2.2.	HZ. PEYGAMBER'İN MEDİNE DIŞINDA TAKİP ETTİĞİ YÖNETİM TARZI.....	64
2.2.1.	Vâliler ve Kadılar	64
2.2.2.	Elçiler ve Heyetlerle Görüşmesi	66
2.3.	HZ. MUHAMMED VE ASKERÎ DÜZENLEMELER	69
2.3.1.	Ordu İle İlgili Uygulamalar.....	69
2.3.2.	Ganimet İle İlgili Uygulamalar	71
2.3.3.	Esirler İle İlgili Uygulamaları	76
2.4.	HZ. MUHAMMED VE İKTİSADÎ HAYAT	77
2.4.1.	HZ. Peygamber ve Çalışma	78
2.4.2.	Ekonomik Düzenlemeler.....	79
2.4.3.	Ziraî Hayat	88

BÖLÜM: 3
SERAHSÎ'NİN el-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE
HZ. MUHAMMED'İN SOSYAL HAYATI

3.1 AİLE HAYATI VE EVLİLİKLERİ	93
3.1.1 Hz. Peygamber'in Eşleri	93
3.1.1.1 Hz. Hatice.....	95
3.1.1.2 Hz. Ayşe.....	95
3.1.1.3 Hz. Hafsa.....	96
3.1.1.4 Hz. Zeynep	96
3.1.1.5 Hz. Sevde binti Zem'a.....	97
3.1.1.6 Hz. Safiye bint Huyey	97
3.1.1.7 Hz. Ümmü Seleme	97
3.1.1.8 Hz. Ümmü Habibe	98
3.1.1.9 Hz. Meymune.....	99
3.1.1.10 Mâriye	99
3.1.2 Hz. Peygamber'in Çocukları ve Torunları.....	100
3.1.2.1 Hz. Fâtıma.....	101
3.1.2.2 Hz. Zeyneb	101
3.1.2.3 Hz. Rukiyye	102
3.1.2.4 Hz. İbrahim	102
3.1.2.5 Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin	102
3.1.2.6 Ümâme	103
3.2 HZ. PEYGAMBER'İN TOPLUMUN BAZI SINIFLARIYLA İLİŞKİLERİ	103
3.2.1 Çocuklarla İlişkileri.....	103
3.2.2 Yetimler ile İlişkiler	105
3.2.3 Yaşlı ve Hastalarla İlişkileri.....	105
3.2.4 Kadınlarla İlişkileri	106
3.2.5 Sahabe ile İlişkileri.....	109
3.2.6 Kölelerle İlişkileri	111

3.3	HZ. PEYGAMBER'İN BAZI TOPLUMSAL OLGULAR KARŞISINDAKİ TUTUMU.....	113
3.3.1	Aile Bağları Konusundaki Tutumu	113
3.3.2	İnsanlar Arasındaki İletişim Konusundaki Tutumu	116
3.3.3	Cemaatin Önemi Konusundaki Tutumu	118
3.3.4	Dinî Eğitim Konusundaki Tutumu.....	119
3.3.5	Gayr-i Müslimlere Benzememe Konusundaki Tutumu	120
3.3.6	İslâm Düşmanlarının Yaptığı Eziyetler Karşısındaki Tutumu.....	121
3.3.7	Dinden Dönenlere Karşı Tutumu	124
3.4	HZ. MUHAMMED VE KÜLTÜR	124
3.4.1	Giyim Kültürü	125
3.4.2	Evler ve Yaşam Tarzı.....	127
3.4.3	Yemek Kültürü.....	129
3.4.3.1.	İçecek Kültürü ve İçkinin Yasaklanması	133
3.4.4	Sağlık ve Temizlik Kültürü.....	135
3.4.5	Şiir ve Edebiyat Kültürü.....	139
3.4.6	Eğlence, Bayram ve Düğünler	140
3.4.7	Ölülerin Defni ve Kabir Ziyareti.....	141
3.4.8	Hiz. Peygamber ve Çevre.....	144
3.4.8.1.	Hayvanlara Karşı Tutumu.....	144
3.4.8.2.	Doğa Olaylarına Karşı Tutumu.....	145
3.5	HZ. MUHAMMED'İN AHLÂKI.....	146
3.5.1.	Hayâ Sahibi Olması.....	146
3.5.2.	Alçak gönüllüğü	148
3.5.3.	Güvenilirliği	149
3.5.4.	Kolaylaştırıcılığı.....	151
3.5.5.	Nezaketi.....	154
3.5.6.	Adaleti	154
3.5.7.	Hoşgörüsü	156
3.5.8.	Feraset Sahibi Olması	157
3.5.9.	Cömertliği	158
3.5.10.	Vefası	159

3.6.	HZ. MUHAMMED'İN İBÂDET HAYATI	159
3.6.1.	Abdest	160
3.6.2.	Namaz	161
3.6.3.	Oruç.....	161
3.6.4.	Hac	162
3.6.5.	Kurban.....	163
3.6.6.	Zekât ve Müellefe-i Kulüb.....	165
3.6.7.	İtikâf	165
3.7.	HZ. MUHAMMED'İN SON GÜNLERİ VE VEFATI.....	166
3.7.1.	Vedâ Haccı	166
3.7.2.	Hastalanması ve Son Günleri	170
3.7.3.	Vefatı ve Defni.....	171
3.7.4.	Mirası	172
	SONUÇ	173
	KAYNAKLAR	178

GİRİŞ

Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız, Hz. Muhammed'in hayatının fıkıh eserlerine nasıl yansıdığını ve bu eserlerin sîre araştırmalarında kaynak olabildiğini ortaya koymaktır.

İslâm Tarihi alanında yapılan araştırmalarda, özellikle sîre konusunda yapılan çalışmalarda, kaynaklarımızın başında Kur'ân-ı Kerim gelmektedir. Bu noktada iki yönlü bir ilişki vardır. İlk olarak Hz. Peygamber, Kur'ân-ı Kerim'i hayata geçirme konusunda tüm müminlere model olarak gönderilmiştir. Diğer yönden, Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'in hayatına dair bilgiler oldukça geniş olarak yer almaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de, Resûlullah'ın risâleti, yetki ve sorumlulukları, devlet yöneticiliği, aile reisliği ve eşleri ile münasebetleri, gayr-i müslimlerle ve insanlarla ilişkileri vb. konularda bilgiler bulunmaktadır. Bu nedenle O'nun sîresinin Kur'ân'dan ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Bunun yanı sıra Kur'ân-ı Kerim ile Hz. Peygamber'in hadis-i şerifleri, tüm İslâmî ilimler alanında yapılan çalışmaların hemen hepsinde ana kaynak olarak kullanılmaktadır. Özellikle Kur'ân-ı Kerim, İslâm dininin temel kaynağı olması ve içerdiği hükümler nedeni ile bu ilimlerin başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Bu sebeple diğer İslâmî ilimler alanında yapılan çalışmalar ve ortaya konan eserler de, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında çalışma yapan araştırmacılar için yardımcı kaynak olarak değerlendirilebilir. İslâm tarihinde sîre, megâzî, tabakat, genel tarih, şehir tarihi gibi alanlardan ayrı olarak ortaya çıkan hadis, tefsir ve fıkıh gibi ilim dallarında yazılmış olan kitaplar da bu sebeple sîreye kaynaklık edebilir. Bu kitaplarda Hz. Peygamber'in hayatı ve kişiliği ile ilgili olarak, siyer-megazi ve genel tarih kitaplarında bulunmayan bilgilere ulaşmak mümkün olabilir.

Bu ilimlerden biri olarak fıkıh ve dolayısıyla bu alanda kaleme alınan fıkıh kaynakları da, Kur'ân ve Hadis'ten şer'î hüküm çıkarırken, bunların yorumlanarak daha anlaşılır ve daha rahat bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla; Hz.

Peygamber'in hadislerini, fikhî hükümlerin uygulanmasında örnek olarak almışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in sîresinin öğrenilmesi, Müslümanların fikhî hükümleri delilleri ile birlikte anlamalarını da sağlamış olacaktır. Fıkıh ile Hz. Peygamber'in sîresi arasında böylece kuvvetli bir bağ kurulabilir.

Hanefî mezhebinin önemli fikhî kaynaklarından biri olan Serahsî'nin el-Mebsut adlı eseri de, İslâm Hukuku alanında kaynak olması sebebi ile İslâm Tarihi, İslâm düşüncesi vb. diğer alanlarda kaynak olabileceği pek düşünülmemiştir. Hatta Hz. Peygamber'in hayatı incelemeleri bakımından da üzerinde durulmadığı görülmektedir. Ancak bu eserde, Hazreti Peygamber'in hayatı hakkında da pek çok bilgi yer almaktadır. Bu bilgilerin varlığı, söz konusu eserin İslâm Hukuku yanı sıra İslâm Tarihinin ve Hz. Peygamber'in sîresinin özellikle de İbâdet hayatı ile oluşturduğu toplumun hukukî ve iktisadî hayatına dair faaliyetlerinin aydınlatılmasına katkıda bulunabileceği göz önüne alınmalıdır.

Bu nedenle bu çalışma; Serahsî'nin "*el-Mebsut*" adlı eserinde bulunan Hz. Peygamber'in sîresi ile ilgili bilgileri ele alarak, bu eserin İslâm Tarihi çalışmalarında da kaynak olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymayı amaç edinmektedir.

Bu amaçla hazırladığımız tezimiz üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Serahsî'nin el-Mebsut adlı eserinde naklettiği rivayetlerden; Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi dönemindeki yaşamı, ailesi ve peygamberliğinin Mekke döneminde yaşanan ilk tepkiler ve Habeşistan hicreti ile Medine'ye hicretle başlayan yeni dönemde atılan ilk temeller, Mescid-i Nebevî'nin inşası, ezanın tespit edilmesi ve kıblenin değişmesine dair rivayetler ele alınmıştır. Bu bölümün en hacimli kısmını oluşturan; Hz. Peygamber'in İslâm'a dâvet faaliyetleri, gazve ve serriyelerine ait bilgiler, Serahsî'nin el-Mebsut'unda yer verdiği nakiller incelenerek tespit edilmiştir.

İkinci bölüm ise kurumsallaşan İslâm devleti ile birlikte peygamberlik vazifesi yanı sıra komutanlık ve devlet başkanlığı görevlerini birlikte yürüten Hz. Peygamber'in; özellikle idarî, iktisadî ve askerî hayatına dair uygulamalarına ilişkin bilgi veren haberler incelenmiştir. Bu bölümde ele alınan idarî hayatı, Medine

merkezli ve Medine dışı takip ettiği faaliyetler olarak iki bölüm halinde ele alınmıştır. Askerî alandaki taktikleri, ganimetlerin paylaşılması konusundaki prensipleri ve esirlere karşı yürüttüğü siyaseti ortaya koyan rivayetler; kurulan yeni nizamın hükümlerini yansıtacak ekonomik ve hukukî değişimler ve bu konuda yürüttüğü faaliyetlere dair bilgiler içeren haberler incelenerek değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Hz. Peygamber'in sosyal hayatı; ailesi ve toplumun çeşitli kesimleri ile olan ilişkileri ve belirli toplumsal olaylara karşı bakış açısı değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra Resûlullah'a ve toplumsal yaşama ait çeşitli kültür unsurlarını yansıtan; İbâdet hayatı ve Vedâ haccı ile başlayan son dönemi, vefatı ve bıraktığı mirasa dair çıkarımlarda bulunma olanağı sağlayan haberler ele alınarak ulaştığımız sonuçlar değerlendirilmiştir.

el-Mebcut'u incelerken bizi tereddüde düşüren bazı rivayetlerin sıhhatinin tespiti için, ilk dönem tarih kaynaklarına başvurulmuş, yanlışlığı tespit edilen bilgiler dipnotlarda gösterilmiştir.

Megâzî ve seriyyelerin tarihlerinin tespit edilmesi için, İbn Sa'd'ın "*et-Tabakat'ül Kübra*" sında verdiği hicrî tarihler esas alınarak bunların Türk Tarih Kurumu'na ait internet sitesinde yer alan çevirme kılavuzu kullanılarak miladî tarihleri de hesaplanmıştır.

Çalışmamıza konu olan bu eserin müellifi, büyük Hanefi fakihi olan Ebu Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed es-Serahsî, hocası el-Halvanî'den sonra, ikinci "*Şemsü'l-eimme*" olarak bilinir.¹ Mâveraünnehr ulemasının büyüklerinden olarak gösterilen Serahsî², bugün Türkmenistan ve İran sınırında bulunan Serahs'da h.400/m.1009 yılında doğmuş, on yaşında ticaret maksadıyla babasıyla birlikte Bağdat'a gitmiş ve daha sonra tahsil yapmak üzere Buhâra'da kalmıştır. Burada tahsil gören Serahsî, ilk "*Şemsü'l-eimme*" olarak da bilinen el-Halvanî (ö. 452/1060) başta olmak üzere es-Suğdî (ö. 461/1068) ve el-Bezzaz gibi âlimlerden ilim tahsil etmiştir. İlmî alanda gösterdiği ilerleme sonucu hocası el-Halvanî'den sonra eğitim faaliyetlerini sürdürmüş ve "*Şemsü'l-eimme*" unvanını

¹ Muhammed Hamidullah, "*Serahsî*", **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, İstanbul, 2009, c. XXXVI, s. 544.

² Osman Keskiöglü, **Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku**, DİB yayınları, Ankara, 1999, s. 172.

hocasından devralmıştır.³ Felsefe ve mantık alanında da devrinin en dâhi şahsiyeti durumuna gelen Serahsî⁴, Hanefî mezhebinde, hakkında rivayet bulunmayan konularda icthad sahibi “*Müctehid-i Mesâil*”⁵ olarak kabul edilmiştir.

Devrinin büyük âlimlerinden ders alan Serahsî'nin öğrencileri arasında da, Burhânuddin Abdulaziz b. Ömer b. Maze (ö.536/1141), Mahmud b. Abdulaziz el-Özcendî, Rukniddin Mesud b. Hasan el-Kaşani (ö.520/1126), Ebu Bekir Muhammed b. İbrahim el-Hasırî (ö. 500/1107), Ebu'l-Fazl Bekir b. Muhammed (ö.512/1188) ve Osman b. Ali el-Bikendî (ö.552/1157) gibi âlimler de bulunmaktadır⁶.

Serahsî'nin hayatı çok hareketli geçmiştir. Bir taraftan haçlı seferleri ile mücadele eden, diğer taraftan küçük devletler halinde parçalanmış olan İslâm dünyasından günden güne artan gayri adil vergilerin huzursuzluğu⁷ nedeniyle istikrarsız bir ortamda yaşamıştır.

Özkent'te on beş ya da on altı yıl hapis kalan Serahsî⁸'nin hapse girme sebebinin, yaşadığı dönemde var olan bu karışıklıkla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Bu konuda var olan görüşlerden birinde, onun ağır vergiler karşısında halkı, bu vergileri ödememe yolunda kışkırtmış olabileceği ihtimalinden söz edilmektedir.⁹ Hareketli geçen bir yaşamın ardından 483/ 1090 yılında vefat etmiştir.

Serahsî'nin hapiste bulunduğu süre zarfında da ilimle uğraşmayı bırakmadığı, aksine önemli eserlerinin büyük bir kısmını bu süreçte yazdığını da bilinmektedir.¹⁰ Serahsî'nin burada eserlerini öğrencilerine ezberden yazdığını nakledilmektedir. O'nun eserleri; Sıfatü Eşrâti's-Sâa ve Makâmâti'l-Kıyâme, el-Mebcut, el-Usul,

---

³Joseph Schacht, “*Notes on Sarakhsi's Life and Works*”, **Serahsî Armağanı**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 1965, s.1.

⁴Hamidullah, “*Serahsi'nin Devletler Umumî Hukukundaki Hissesi*”, Ter: Salih Tuğ, **Serahsî Armağanı**, A.Ü. İlahiyat Fakültesi. Yay. , Ankara, 1965, s.16.

⁵Keskioğlu, a.g.e., s. 172.

⁶Ahmet Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990, s. 42.

⁷Yusuf Ziya Kavakçı, **XI. Ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Maverâü'n- Nehr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaacılık, Ankara, 1976, s.56.

⁸Özel, a.g.e., s. 42.

⁹Salih Tuğ, “*Eserlerinde Rastlanan İfadelerine Göre İmam Serahsi'nin Hapis Hayatı*”, **Serahsî Armağanı**, Ankara, 1965, s.49.

¹⁰Hamidullah, DİA, XXXVI, s.546.

Şerhu's-Siyerü'l-Kebir, Şerhu'l Câmî's-Sağir, Şerhu Ziyâdâtî'z-Ziyâdât (en-Nüket)¹¹, Şerhu Muhtasari't-Tahavî'dir.¹²

İlim dünyasında Hanefî fıkıh alanında önemli bir eser olarak kabul edilen el-Mebcut, Ebu Hanife'nin derslerine devam eden İmam Muhammed eş-Şeybani'nin "*el-Asl*" isimli eseri ve diğer kitaplarını özetleyen Hâkim eş-Şehid'in "*el-Muhtasaru'l-Kâfi*" adlı çalışmasının şerhi olup, Özkent hapishanesinde bulunduğu dönemde Serahsî tarafından öğrencilerine yazdırılmıştır.¹³

Serahsî el-Mebcut'un Mukaddimesinde, "*el-Asl*"ı şerh etmekteki amacını açıklamaktadır. Zamanındaki öğrencilerin fıkıhtan çeşitli nedenlerle yüz çevirdiklerini gördüğünü söyledikten sonra bu sebepleri şöylece zikretmektedir¹⁴:

- 1) Öğrencilerdeki heves ve gayret eksikliği nedeni ile geniş meselelerde bile sadece kısır tartışmalarla yetinir olmaları,
- 2) Bazı fıkıh hocalarının öğrencilere fıkıh adına kendileri için hiçbir fayda sağlamayan varsayımları uzun uzun anlatmaları,
- 3) Bazı kelamcılarının da fikhî konuları açıklarken felsefe terimlerini kullanarak, kelam ve fikhın sınırlarını birbirine karıştırmaları.

Serahsî, el-Mebcut'unda oldukça veciz ve anlaşılır bir Arapça kullanmış, mevzuları önce "*Kitaplara*", kitapları da "*Bablar*"a ayırarak incelemiştir. Bazı konuların ihtiyaç durumunda, fasıllara bölüdüğü de görülmektedir. Meseleleri açıklarken Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hadislerinin yanında tarihi olaylardan da faydalanmıştır.

Serahsî'nin el-Mebcut'un hemen her bölümünün başında ilgili kavramların, sözlük ve terim anlamları üzerinde durduğu, yakın kavramlarla ilişkilerini belirtilerek, bölümlerin meşruiyet delillerini zikrettiği görülmektedir.

¹¹ Hamidullah, DİA, XXXVI, s.546, 547.

¹² Özel, a.g.e., s. 42.

¹³ Hamidullah, DİA, 546,

¹⁴ es-Serahsî, **el-Mebcut**, İstanbul, 1983, I, 3.

Serahsî bu eserinde Hanefî mezhebi dışındaki âlimlerin de görüşlerine yer vermiş, tarafsız ve objektif bir şekilde tahlil yapmış bulunmaktadır. Konular hakkındaki görüşlerden bir kısmını delilsiz olarak zikrettikten sonra, kendi mezhebinin o konudaki hükmünü beyân etmekte ve dayandığı delili de belirtmektedir.

Dini hükümlerin delillerini ve mantığını karşılaştırmalı şekilde genişçe ele alarak göz önüne seren Serahsî, fıkıh kitaplarında “*Şemsü’l-aimme*” denilince akla gelen ilk kişi olduğu gibi, “*el-Mebsum*” denilince de onun bu eseri kastedilmektedir.¹⁵

---

¹⁵ Özel, a.g.e., s.42.

BÖLÜM: 1

SERAHSÎ'NİN EL-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE

HZ. MUHAMMED VE PEYGAMBERLİĞİ

Bu bölümde, el-Mebcut'ta yer alan rivayetlerden, Hz. Peygamber'in peygamberlik öncesi dönemi ve peygamberlik görevinin başlaması ile birlikte Mekke'deki tebliğ çalışmaları ve karşılaştığı tepkiler sonucu gerçekleşen Medine hicretinin ardından başlayan yeni bir dönem ve Medine'de gerçekleştirdiği tebliğ mücadeleleri, gazve ve seriyyelerine dair bilgiler ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.1. PEYGAMBERLİK ÖNCESİ DÖNEMİ

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eseri incelendiğinde, Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi dönemine ait çok fazla bilgi bulunmadığı dikkat çekmektedir. Bu konu ile ilgili yer alan sınırlı bilgiler ise aşağıda verilmiştir.

1.1.1. Hz. Muhammed'in Ailesi

Serahsî'nin el-Mebcut'unda, Hz. Peygamber'in ailesi ile ilgili çok fazla bilgi içeren haberler bulunmamasına rağmen, dedesi Abdülmuttalip'le ilgili olarak sîre kaynaklarında da yer verilen şu rivayet yeminler bölümünde aktarılmaktadır. *“Abdülmuttalip, eğer on oğlu olursa onuncusunu kurban edeceği adağında bulunur. Onuncu oğlu olarak Hz. Peygamber'in babası Abdullah dünyaya gelir. Abdülmuttalip, onu kurban etmek üzere onunla on deve arasında kur'a çeker, kur'a Abdullah'a çıkınca, onar deve artırarak kur'a'yı tekrarlamaya devam eder, deve sayısı yüze vardığında kur'a develere çıkar. Bunu üç kez tekrarlar, sonucun değişmemesi üzerine Abdülmuttalip yüz deveyi kurban eder.”*¹⁶

Ayrıca Hz. Peygamber'in atalarından olan Hz. İsmail de, babası Hz. İbrahim tarafından kurban edileceği sırada Allah-u Teâlâ'dan gelen emir üzerine koyun kurban edilmişti. Hz. Muhammed de bu olaya işaret ederek, iki kurbanın oğlu

---

¹⁶Serahsî, VIII, 139-140; Serahsî, **Mebcut**, Ed: M. Cevat Akşit, İstanbul, 2008, VIII, 228. (Bundan sonraki dipnotlarda eserin Türkçe çevirisine ait sayfa numaraları parantez içinde verilecektir.)

olduğunu zikretmiştir¹⁷. Kendisinin nikâhlı bir anne-babadan olduğunu gösteren “*Ben nikâhtan doğdum, zinadan doğmadım*” hadis-i şerifi de el-Mebcut’ta yer almaktadır.

Serahsî, siyer bölümünde yer verdiği bir haberi açıklarken, Resûlullah’ın ailesine dair bazı bilgiler de aktarmaktadır¹⁸: “*Hz. Peygamber’in soyunun kökü olan Abdumenağ’ın, Haşim, Muttalib, Nevfel ve Abduşşems olmak üzere dört oğlu vardı. Hz. Peygamber de Haşim oğullarındandı. Soy ağacı şöyledir: Haşim oğlu Abdulmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed*”.

1.1.2. Çocukluğu ve Yetişkinliği

Resûlullah’ın doğumu, çocukluğu ve gençlik yıllarını nasıl geçirdiğine dair, Onun peygamberlik öncesi dönemini anlamamıza yardımcı olacak haberlere, Serahsî tarafından el-Mebcut’ta çok fazla yer verilmemiştir. Ancak el-Mebcut’ta yer alan, bu konu ile ilgili görülebilecek, haberlerden ise sütanne kiralamanın cahiliye devrinde yaygın olan bir âdet olduğu ve Resûlullah’ı da emzirmesi için Halîme’nin ücretle tutulduğu anlaşılmaktadır.¹⁹

Hz. Muhammed’e peygamberlik geldikten sonra da “*Ebu Talib’in yetimi*”²⁰ dendiğini aktaran Serahsî, Resûlullah’ın amcası Ebu Talib’in yanında yaşarken ona destek olmak amacıyla çobanlık yaptığının anlaşıldığı rivayeti de çalışıp kazanma bölümünde nakletmiştir.²¹ Onun ticaretle uğraşarak deri işinde Şüreyk adlı bir kişiyle ortak olarak çalıştığı da el-Mebcut’ta geçen bir nakilden anlaşılmaktadır.²²

---

¹⁷ Serahsî, VIII, 141; (230).

¹⁸ Serahsî, X, 12; (23).

¹⁹ Serahsî, XV, 118; (168).

²⁰ Serahsî, X, 30; (55).

²¹ Serahsî, XXX, 246; (323).

²² “Saib b. Şüreyk’in babasından şöyle dediği nakledilmiştir; ‘Peygamber Benîm ortağımı ve en hayırlı ortakı; anlaşmazlık çıkarmaz ve kavga etmezdi’ dedi. Bunun üzerine ‘hangi işte ortakınız’ denildi. O da ‘deri işinde’ dedi.”

1.2. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNİN MEKKE DÖNEMİ

Serahsî, bu eserinde yer alan fikhî konuların temellendirmesini yaparken, Hz. Peygamber'in Mekke dönemine dair çok fazla örneklendirmeye yer vermemiştir. Bu nedenle el-Mebcut adlı eserden, Hz. Muhammed'in Mekke dönemi ile ilgili çok fazla bilgi edinmek mümkün değildir. Elde edilen bilgiler ise şu şekilde sıralanabilir:

1.2.1. İslâm'a Davet ve İlk Müslümanlar

Hiz. Peygamber'in davetinin yöntemi ile ilgili bilgilere ulaşabileceğimiz haberler Serahsî'nin el-Mebcut'unda yer almaktadır.

Hiz. Peygamber'in ilk başta kendisine vahiy geldiğini açığa vurmadiğı, inananların belli bir sayıya ulaşmasından sonra açıkladığı, Serahsî tarafından siyer bölümünde şu şekilde zikredilmiştir: *“Hz. Peygamber, müslümanların sayısı çoğalınca İslâm dinini açığa vurdu. O zaman sayıları kırk idi.”*²³

İslâm dinini açıklamasından sonra izleyeceği yolu ise Allah-u Teâlâ gönderdiği ayetleri ile belirlemiştir. Siyer bölümünde, müslümanların müşriklere karşı tutumlarından bahsedildiği kısımda zikredilen bir rivayete göre,²⁴ Hiz. Peygamber'e başlangıçta müşriklere uzak durması²⁵ ve onların yaptıklarını görmezlikten gelmesi²⁶ emredilmiştir. Daha sonra *“güzel öğütle onları hak dine çağırması ve onlarla en güzel yolla mücadele etmesi”*,²⁷ ardından *“savaşı başlatan onlar olduğunda onlarla savaşması, yani onların kendilerini savunmaları”*²⁸; en sonunda ise *“savaşa Müslümanların başlaması bildirildi”*.²⁹

Konunun devamında nakledildiğine göre Hiz. Peygamber; *“Lailaheillallah deyinceye kadar insanlarla savaşmam emredildi. Bu sözü söyledikleri zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak işledikleri suçun bir gereği*

²³ Serahsî, X, 51; (93).

²⁴ Serahsî, X, 1-2; (2).

²⁵ Hicr 15/85.

²⁶ En'âm 6/106.

²⁷ Nahl 16/125.

²⁸ Hacc 22/39.

²⁹ Bakara 2/193; Tevbe 9/5.

olarak canlarının alınması ve dinin bir gereği olarak mallarının alınması bunun dışındadır. Onları sorgulamak ise Allah'a aittir"³⁰ diyerek müşriklere karşı cihadın farz kılındığını belirtmişti.

“*Sen ilkin en yakın hısımlarını inzar et*”³¹ ayeti inince; Hz. Peygamber'in akrabasından yetmiş kişiyi toplayarak; şiddetli bir azap gelmeden önce uyarıcı olarak gönderildiğini bildirmişti. Burada toplanan kişiler arasında Hz. Peygamber'in evlenilmesi ebediyen haram olan akrabasının yanında başka akrabasının da bulunduğu dair nakil; Serahsî tarafından vasiyetler bölümünde, bütün akrabaların vasiyet konusunda eşit hakka sahip olduğunu göstermek maksadı ile aktarılmıştır.³²

1.2.2. Müşriklerin Tepkisi

Hz. Peygamber tebliğine başladığında Kureyşliler tarafından büyük bir tepki ile karşılaşmıştı. O hak olan davasını anlatmak isterken, müşriklerin şirk konusunda gösterdikleri inadı kıramamıştı. Onu bu davasında desteklemeyen ve şiddetle karşı duran Kureyşliler'in bu tepkilerine dair haberlere, Serahsî tarafından el-Mebcut'ta pek yer verilmemiştir.

Ancak Kureyş'in neden Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı çıktığını ve bu konuda gösterdikleri tepkileri anlamamıza yardımcı olabilecek bir nakil, siyer bölümünde yer almaktadır.³³ Bu nakilden, Hz. Muhammed'in peygamber olarak Haşimoğulları içinden seçilmesini çekemeyen Kureyşliler'in, Resûlullah'ı öldürmek üzere kendilerine verinceye kadar Haşimoğulları ile oturup-kalkmamak ve konuşmama, Haşimoğullarının ise Hz. Peygamber'e destek çıkma konusunda sözbirliği ettiği anlaşılmaktadır. Nevfel ve Abdüşşems oğullarının alınan bu boykot kararına katılarak Haşimoğullarına karşı oluşan safta yer aldığı, Muttaliboğullarının ise Haşimoğulları safında yer alarak Haşimoğullarının mahallesine girdikleri ve Hz. Peygamber ile birlikte üç yıl boyunca kuşatma altında yaşadıkları, yokluk yüzünden ot bile yedikleri görülmektedir. Hz. Peygamber'in Muttaliboğulları ile İslâm

---

³⁰Serahsî, X, 2; (2-3).

³¹Şuara 26/214.

³²Serahsî, XXVII, 172; (213).

³³Serahsî, X, 12; (24).

gelmeden önce de sonra da birlikte olduklarını belirtmesi, Muttaliboğullarının bu olaydaki desteklerine işaret etmektedir.

Ayrıca el-Mebcut'ta namaz ile ilgili bilgilerin verildiği bölümde anlatılan diğer bir rivayetten³⁴, Hz. Peygamber'in müşrikler tarafından inancını yaşayabilme konusunda da eziyete maruz bırakıldığı sonucu çıkarılabilmektedir. Bu nakilde zikredildiğine göre; Hz. Peygamber namaz kılariken Kur'ân-ı Kerim'i açıktan okuması dolayısı ile müşrikler tarafından eziyet görüyor, Allah'a da kendisine de hakaret ediliyordu. Bunun üzerine Yüce Allah; *“Namaz kılariken sesini yükseltme, gizli de okuma. İkisi ortasında bir yol tut”*³⁵ ayetini indirdi. Bundan sonra Hz. Peygamber, öğle ve ikindi vakitlerinde müşriklerin eziyet etmeye hazır olmaları nedeni ile bu namazlarda sessiz okurken; akşam namazında müşriklerin yemekle meşgul olmaları, yatsı ve sabah namazlarında da uykuda olmaları sebebi ile açıktan okudu. Cuma ve bayram namazlarında da, Onun bu namazları Medine'de kılmış olması ve burada müşriklerin eziyet etme gücünün bulunmaması nedeniyle, açıktan okuduğu anlaşılmaktadır.

1.2.3. Habeşistan Hicreti

İslâm tarihinde, müslümanların ilk hicreti olarak yorumlanabilecek Habeşistan'a hicret ile ilgili doğrudan bilgi çıkarabileceğimiz rivayetlere el-Mebcut'ta rastlanmasa da, dolaylı olarak bilgiler elde edebileceğimiz rivayetler Serahsî tarafından kaydedilmiştir.

Secde bölümünde verilen rivayette³⁶ anlatılan olayın³⁷, sîre kaynaklarında³⁸ Habeşistan'a gerçekleştirilen birinci hicretle Mekke'den ayrılan bazı sahabîlerin, geri dönmelerine neden olarak gösterilen Garanik hadisesi olduğu anlaşılmaktadır.

---

³⁴ Serahsî, I, 17; (32).

³⁵ İsrâ Suresi 110.

³⁶ Serahsî, II, 7; (10).

³⁷ İbn Mesud: *“Hz. Peygamber'in Mekke'de en-Necm suresini okuduğunu ve secde ettiğini, onunla birlikte müslüman-müşrik herkesin secde ettiğini gördüm. Ancak yaşlı bir müşrik secde etmeyi kendine yedirememiş, avuçladığı toprağı alnına götürmüş ve arkasından, bu bana secde olarak yeter demişti. Sonra onun Bedir savaşında kâfir olarak öldüğünü gördüm.”*

³⁸ Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mulûk*, Beyrut, ts., tah. Muhammed Ebu Fazl İbrahim, II, 338; İbn'ül-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut, 1965, II, 77; İbn Sa'd, *et-Tabakat'ül-Kübra*, Beyrut, I, 205-206.

el-Mebsut'un namaz bölümünde, namazda konuşma ile ilgili hükmün belirtilmesinde Serahsî tarafından Hanefilerin görüşüne dayanak olarak aktarılan haber³⁹(İbn Mesud'un Habeşistan'dan döndüğünde Hz. Peygamber'i namazda bulduğunu söylemesi) onun Habeşistan'a hicret edenlerden olduğunu göstermektedir. Ancak İbn Mesud'un, Mekke'de yaşanan olayı (garanik olarak adlandırılan olayı) gördüğünü bildirdiği rivayet, onun Habeşistan'a hicret eden ikinci grupta bulunmuş olmasını mümkün kılmaktadır.⁴⁰

Yine nikâh bölümünde nakledilen rivayetlerden, Hz. Peygamber'in eşlerinden Ümmü Habibe'nin Resûlullah ile evlendiği sırada Habeşistan'da, Necaşi'nin velayeti altında bulunduğu, onun da Habeşistan hicretine katılanlardan olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹

Siyer bölümünde nakledilen bir haberde ise, Cafer ve arkadaşlarının Hayber'in fethinden sonra Habeşistan'dan gelerek Resûlullah'ın ordusuna katıldıkları, bunun üzerine Hz. Peygamber'in; *"Neye daha çok sevineyim bilemiyorum: Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer'in gelişine mi"* dediği nakledilmiştir.⁴² Bu nakil, Cafer'in Habeşistan'a hicret edenlerden olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Cafer'in Habeşistan'a hicret edenlerden olduğunu gösteren diğer bir nakil de, yine siyer bölümünde bir müslümanın gayr-i müslimler safında savaşmasının ancak can korkusu olduğunda caiz olduğuna dair hükme delil olarak sunulmuştur.⁴³ Cafer b. Ebu Talib'in Necaşi'ye saldırıda bulunan düşmanlara karşı, Necaşi'nin safında yer alarak onunla birlikte savaştığı bu rivayetle bildirilmiş, böylece Cafer'in Habeşistan'a hicret edenlerden biri olduğu ispatlanmıştır.

---

³⁹ Serahsî, I, 170; (308).

⁴⁰İbn Hişam'da İbn Mesud'u birinci Habeşistan hicret grubunda saymazken, ikinci olarak gerçekleştirilen Habeşistan hicret grubunda zikretmektedir. Bkz. İbn Hişam, **es-Sîret'ü Nebevîyye**, Kahire, 1955, tah. Mustafa es-Sakkâ, I, 322, 325; İbn Sa'd ise, birinci Habeşistan hicretine çıkan on altı kişilik grubun isimlerini zikrederken, Abdullah b. Mesud'u da saymaktadır. Ancak İbn İshak'ın, İbn Mesud'u Habeşistan'a gerçekleşen birinci hicret grubunda saymadığını ikinci hicret grubunda saydığını da nakletmektedir. Bkz. İbn Sa'd, I, 204; III, 151.

⁴¹Serahsî, V, 108; (169).

⁴² Serahsî, X, 23; (42).

⁴³Serahsî, X, 98; (181).

1.2.4. Medine'ye Hicret

Hız. Peygamber ve ilk müslümanların, malını-mülkünü ve ailelerini davalarını uğruna terk etme pahasına, büyük bir özveri ile gerçekleştirmiş oldukları, İslâm tarihinin en önemli dönüm noktası olan Medine hicreti sayesinde müslümanlar merkezi Medine olan bir devlete kavuşmuş, İslâmiyet'in daha hızlı yayılmasına ve inkişâf etmesine dair büyük bir adım atmışlardır.

Tarihî açıdan bu kadar büyük öneme hâiz olan, hicret olayına dair haberlere Serahsî'nin eserinde rastlanmamaktadır. Sadece, Hız. Ebu Bekir'in hicret etmeye niyet edince satın aldığı iki deveden birini Hız. Peygamber'e sattığını anlatan bir rivayet, el-Mebhut'un satım sözleşmesi bölümünde tevliye yolu⁴⁴ ile satışın meşruluğuna delil olarak aktarılmaktadır⁴⁵. Bu rivayetten, Hız. Peygamber'in Hız. Ebu Bekir'le birlikte hicret yolculuğuna çıktığı anlaşılmaktadır.

1.3. HIZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNİN MEDİNE DÖNEMİ

Hız. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra gerçekleştirdiği faaliyetler, İslâm'ın kurumsallaşması, toplumsallaşması ve tebliğini rahatça iletebilme gayelerini gütmekteydi. Bu nedenle, İslâm'ın Medine'de geçirdiği süreç birçok yönden büyük gelişmelere sahne olmuş ve oldukça hareketli geçmiştir. Serahsî'nin el-Mebhut'unda yer verdiği haberlerin büyük çoğunluğunun da, Medine dönemine ait olması bu nedene bağlanabilir.

1.3.1. Mescid-i Nebevî'nin İnşası

Mescid-i Nebevî'nin inşa edilmesi, Medine'de müslümanların toplumsallaşması, aralarında birlik ve beraberliğin sağlanması, İslâm'ın kurumsallaşması açısından büyük etkileri olan bir gelişmedir. Ancak Serahsî, bu konuyla ilgili olarak detaylı bilgi edinmemize olanak sağlayacak haberlere el-

⁴⁴ Tевliye: Bir malı maliyet fiyatına satmaktır.

⁴⁵ Serahsî, XII, 83; (117).

Mebсут'ta pek yer vermemiştir. Ancak, mescidin inşası için bulunan arazinin alınması konusunda, farklı iki görüşe el-Mebсут'ta rastlamak mümkündür.

Bu görüşlerden birini belirten “*Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra mescit yapılacak yeri belirledi. Ancak buranın, Es'ad b. Zürrare ile aynı soya mensup iki kişi arasında ortak olduğunu öğrendi. Es'ad b. Zürrare'nin buradaki payını Resûlullah'a bağışlaması üzerine, diğer iki ortak da payını bağışlayınca mescidin inşasına başlandı*”⁴⁶ haber, Serahsî tarafından caiz olan ve olmayan bağışlar bölümünde, Şâfiî görüşüne dayanak olarak nakledilmiştir

Ancak Serahsî, mescidin yapıldığı araziye on iki dinara satın alan kişinin Hz. Ebu Bekir olduğuna ilişkin el-Vakidi rivayetine de, aynı bölümde yer vermiştir.⁴⁷ Bu çelişkili nakiller, bu meseleyi net olarak açıklamaya elverişli değildir. Nitekim bu olayla ilgili her iki rivayetin de doğru olduğu, İbn Sa'd'ın “*et-Tabakat'ül-Kübra*”⁴⁸ adlı eserinde kaydettiği gibi, Mescid-i Nebevî'nin yapıldığı araziye sahiplerinin karşılıksız vermek istediği, ancak Resûlullah'ın bunu kabul etmeyerek arsanın değeri olan on iki dinarı Hz. Ebu Bekir'in ödediği şeklindeki haber makul görünmektedir.

Mescidin yapısına ilişkin bilgi imkânı sağlayan tek haber⁴⁹ ise, Serahsî tarafından mescidin kireçle, sacayağıyla ve altın suyuyla yapmanın mekruh olduğunu belirten âlimlerin görüşüne delil niteliğinde sunulmuştur. Bu haberdan, Resûlullah'ın mescidinin tavanının hurma lifinden yapıldığı, şiddetli yağışlarda bu yaprakların suyu geçirerek mescidin içinin su ve çamurla dolduğu, Hz. Peygamber ve sahaBenîn çamur içinde secde ettikleri anlaşılmaktadır.

Müslümanların kaynaşması, birlik ve beraberliğin sağlanması amacı ile Resûlullah tarafından, Medine'ye hicretten sonra gerçekleştirilen bir uygulama da, ensar ve muhacirleri kardeş ilan etmesiydi. İnsanlık tarihinde büyük bir dayanışma örneği olarak gösterilebilecek bu hâdiseye dair bilgi içeren nakiller, maalesef Serahsî tarafından aktarılmamıştır. Sadece, miras paylaşımı konusunda “*akraba olanlar,*

---

⁴⁶Serahsî, II, 64; (118).

⁴⁷ Serahsî, XII, 66; (122)

⁴⁸ I, 239.

⁴⁹ Serahsî, XXX, 284; (380).

*birbirlerine mirasçı olmaya daha layıktır*⁵⁰ ayetinin iniş sebebi olarak gösterilen bir haber, bu olaya ilişkin görülmektedir. Bu haberde⁵¹, Ensar ve muhacirlerin Hz. Peygamber'in aralarında kardeşlik sistemi kurması ile birbirlerine mirasçı oldukları ve Allah-u Teâlâ'nın nazil olan bu ayet ile o hükmü nesh ettiği aktarılmaktadır.

1.3.2. Kiblenin Değiştirilmesi

Kiblenin değiştirilmesine dair bilgi içeren çok fazla rivayete, Serahsî eserinde yer vermemiştir. Ancak, araştırma-tahkik etme bölümünde kibleyi araştırmak konusunda yer alan bir rivayetten sınırlı da olsa bu konu ile ilgili bilgi çıkarmak mümkün olmaktadır. Bu haberde nakledildiğine göre, Hz. Peygamber Mekke'de iken Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılıyor, Kâbe'yi kendisiyle Beyt-i Makdis arasına alıyordu. Ancak Medine'ye hicret edince sırtını Kâbe'ye dönmek zorunda kalmıştı. Fakat Resûlullah, kiblenin Kâbe olmasını arzu ediyordu. Bu nedenle Cebrail'den bunu kendisi için Allah'a sormasını isteyerek onun getireceği cevabı bekliyordu. Nihayet bu bekleme süreci Yüce Allah'dan gelen ayetle⁵² sona erdi⁵³. Onun büyük bir arzu ile beklediği bu hükmün, Medine'ye hicretinden on altı ay sonra geldiği, on altı ay Beyt-i Mukaddes'e doğru namaz kıldığı, Serahsî'nin yargılama usulü bölümünde, hâkimin verdiği karardan dönmesi konusunda zikrettiği bir hadisten anlaşılmaktadır.⁵⁴

Serahsî'nin vekillik bölümünde, dinî hükümleri bilmeyen kişilerin yaptıklarından dolayı sorumlu tutulmayacaklarına; sorumluluğun, hükmü duyduktan sonra başladığına dair delil olarak verilen haberde bildirildiğine göre, Kuba halkı Kâbe'ye yönelme emri geldikten sonra da Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılmaya devam etmiş, ancak kiblenin değiştirildiğine dair ayet onlara ulaşmadığı için Hz. Peygamber bunu caiz görmüştür.⁵⁵ Kiblenin değiştirilmesi sırasında, müslümanların Kuba Mescidinde Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldıkları, bu esnada birinin gelip

⁵⁰ Enfal 8/75.

⁵¹ Serahsî, XXIX, 176; (241).

⁵²“(Ey Muhammed) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte, şimdi seni memnun olacağı bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.”Bakara 2/144.

⁵³Serahsî, X, 190; (341).

⁵⁴ Serahsî, XVI, 85; (129).

⁵⁵ Serahsî, XIX, 16; (24).

onlara kiblenin Kâbe yönüne çevrildiğini haber verince, buldukları yerde rükûda iken Kâbe'ye doğru döndükleri ise, yargılama usulü bölümünde Serahsî tarafından zikredilmiştir.⁵⁶

1.3.3. Ezanın Tespiti

Serahsî, el-Mebcut'ta ezanın sabit olma şekli konusunda, âlimler arasında var olan ihtilaftan bahsederken, âlimlerden bir kısmının ezanın rüya yolu ile tespit olduğunu savunduğunu belirtmiş ve onların görüşünü destekleyen bir hâdiseyi nakletmiştir.⁵⁷ Bu rivayette, Hz. Peygamber'i üzgün gören ensardan bir sahaBenîn, Resûlullah'ın üzüntüsüyle dertlenerek uykuya yattığını ve rüyasında birisinin gelip, Resûlullah'ın üzüntü sebebinin çan olduğunu ve Hz. Peygamber'in ezanı Bilal'e öğretmesini söyleyerek ezanı sonuna kadar okunduğundan bahsetmektedir. Bu rivayetten sanki ezanın tespitinden önce, namaz vakitlerini belirlemede çan kullanılıyormuş gibi bir anlam çıkmaktadır. Ancak, yine aynı bölümde verilen meşhur rivayette⁵⁸ ise; Hz. Peygamber'in Medine'ye geldikten sonra ashabın, cemaati kaçırmamaları için namazı eda edebilecekleri vakti anlayacakları bir işaret konusunda kendileriyle istişare ettiği; bazılarının bayrak dikmeyi, bazılarının çan çalmayı, bazılarının boru üfleme, bazılarının ise borazan çalmayı teklif ettiğinden bahsedilmektedir. Ancak Resûlullah'ın, bunların Hıristiyanlara, Yahudilere ve Mecusîlere ait işaretler olduğunu ileri sürerek beğenmediği anlaşılmaktadır. Rivayetin devamında, ortak bir karar alınmadan dağıldıklarından ve Abdullah b. Zeyd b. Abdî Rabbih el-Ensarî'nin gördüğü rüyadan geniş bir şekilde zikredilmektedir. Rüyasında kendisine ezanın okunarak öğretildiği, onun da Resûlullah'a gidip bunu haber verdiği ve Resûlullah'ın da ona, bunun sadık bir rüya olduğunu ve bunu Bilal'e öğretmesini söylediği anlatılmaktadır. Bilal'in ezanı öğrenmesinden sonra Medine'nin en yüksek damlarından olan Ermele Damı'na çıkarak ezan okumaya başladığı; Hz. Ömer'in de bu sırada koşarak geldiği ve aynı rüyayı gördüğünü belirttiği, sahabîlerden yedi kişinin de bu rüyayı aynı gece gördükleri, rivayetin sonunda nakledilmektedir.

⁵⁶ Serahsî, X, 194; (384).

⁵⁷ Serahsî, I, 127; (227).

⁵⁸ Serahsî, I, 128; (227-228).

Ebu Hafs Muhammed b. Ali'nin ise bunu kabul etmeyerek ezan gibi önemli bir konuda “*rüyayla sabit olundu*” denmesini yadırgadığından bahisle onun, ezanın tespiti konusundaki görüşünü anlatan şu rivayet de el-Mebus'ta yer almaktadır.⁵⁹ Bu rivayete göre, Resûlullah Mescid-i Aksa'ya götürüldüğünde tüm peygamberler Onun için toplanmışlar, bir melek ezan okumuş ve kamet getirmiş, Resûlullah da onlara namaz kıldırması.

Ayrıca Serahsî, ezan bölümünde yer verdiği bir nakilde⁶⁰ Mekke müezzini olan Ebu Mahzure'den bahsetmektedir. Bu nakilde bildirildiğine göre Resûlullah, şahadet kelimelerinde Resûlullah'ın ismi anılırken Mekkelilerin alışıktan olmamalarından çekinerek sesini kısarak Ebu Mahzure'nin kulağını çekmiş ve şahadet kelimelerini sesini yükselterek söylemesini emretmiştir. Bu olay Mekke'nin fethinden sonra gerçekleşmiş olmalıdır.

Serahsî'nin ezan bölümünde sabah ezanındaki tesvîbi⁶¹ açıklarken yer verdiği bir rivayetten⁶² bunu Bilal'ın, Hz. Peygamber'i sabah namazına uyandırmak için söylediği ve Resûlullah'ın da beğendiği anlaşılmaktadır.

Ezan konusunda verilen diğer haberlerden; Hz. Peygamber zamanında Cuma ezanının, Resûlullah minbere çıkıp oturunca okunduğu⁶³, Hz. Peygamber'in bayram namazlarını ezansız ve kametsiz kıldığı⁶⁴, Bilal'ın gece ezan okuduğu ve bunun için Resûlullah'ın onu yadırgadığı anlaşılmaktadır.⁶⁵ Ancak, bu rivayetin devamında Bilal'ın bu ezanının sabah ezanı değil, kıyamda olanın uyuması, uyuyanın da uyanması için yani gecenin ilk yarısında ve son yarısında teheccüde kalkan

---

⁵⁹Serahsî, I, 128; (228).

⁶⁰Serahsî, I, 129; (229).

⁶¹ Tesvîb: 'Namaz uykudan hayırlıdır' şeklinde sabah ezanında yapılan çağrıdır.

⁶² Serahsî, I, 130; (231). "Bilal sabah namazı için ezan okuduktan sonra Hz. Ayşe'nin odasına gelerek 'Namaza Ey Allah'ın Resulü' dedi. Bunun üzerine Hz. Ayşe 'Resûlullah uyuyor' dedi. Bilal'de 'es-salât-ü hayru'n mine-n nevm' dedi. Resûlullah uyanınca Hz. Ayşe bunu O'na haber verdi. Resûlullah da bunu beğendi."

⁶³Serahsî, I, 134; (237).

⁶⁴ Serahsî, I, 135; (239).

⁶⁵Serahsî, I, 135; (238). "Bilal, Hz. Peygamber zamanında gece ezan okuyordu. Hz. Peygamber gece ezan okuduğu için onu yadırgadı. Sadece kendi nefesine nida etmesini emretti. Ancak adam neredeyse kahrından ölecekti. Bilal, Medine sokaklarında ağlayarak dolaşıyordu. 'Keşke anası Bilal'ı doğurmasaydı' diyordu. Alnı, kanlı gözyaşlarıyla ıslanmıştı. Hz. Peygamber'in azarlaması kendine çok ağır geldiği için bunları söylüyordu."

sahabîlerin arasını ayırmak için fecr vaktinde okunduğu, sabah namazının o dönemde İbn Ümmü Mektûm'un ezanıyla kılındığı zikredilmektedir.⁶⁶

el-Mebсут'ta namaz vakitleri bölümünde, yazın cemaatle kılınacak öğle namazını geciktirip hava biraz serinleyince kılmanın daha faziletli olacağını bildiren Serahsî, bunu Ebu Hureyre'den naklettiği bir haberle temellendirmektedir. Bu rivayetten⁶⁷, Hz. Peygamber'in yolculuklarda da Bilal'e ezan okuttuğu anlaşılmaktadır.

1.4. HZ. MUHAMMED'İN İSLÂM'A YÖNELİK SALDIRILARLA MÜCADELESİ

*“Bineğine binmiş bir kadının Kâdisiye'den Mekke'ye Allah'tan başka ve koyunları için kurttan başka hiçbir şeyden korkmaksızın yola çıkması yakındır”*⁶⁸ diyerek hedefinin, barış ve huzurun sağlanması olduğunu gösteren Hz. Muhammed, hiçbir zaman savaştan yana olmamış, insanlara doğru yolu göstermek için gönderildiğini belirtmiş, Allah-u Teâlâ'nın bir insanı hidayete erdirmesine vesile olmanın mükâfatını ahabına bildirerek, öncelikle barış yoluyla davasını tebliğ etmeye çalışmıştı. el-Mebсут'un siyer bölümünde yer alan bir nakilde bildirildiğine göre, Hz. Peygamber bir sefer için görevlendirdiği Muaz'a; onları İslâm'a davet etmeden savaşa başlamamalarını, daveti kabul etmezlerse onlar saldırmadıkça saldırmamalarını, onlar saldırıya geçerlerse içlerinden birini öldürmedikleri sürece onları öldürmeye başlamamalarını söylemiştir. Devamında ise *“İyi bilesin ki Allah-u Teâlâ'nun birini senin elinle doğru yola erdirmesi, güneşin üzerine doğup battığı her şeyden daha iyidir”* diyerek bütün amacını bir kez daha göz önüne sermiş olmaktadır.⁶⁹

Ancak bu yolların tıkandığı durumlarda, savaş yoluna başvurmuş, savaş sırasında bile münafıkların dışı vurdukları beyanlarını kılıç korkusuyla söylediklerini

⁶⁶ Serahsî, I, 135; (239).

⁶⁷ Serahsî, I,146; (261). “Hz. Peygamber'in bir yolculukta olduğu sırada güneş batıya dönünce Bilâl'in ezan okumak için geldiği ve Resûlullah (sav)'ın ‘Biraz ortalığın serinlemesini bekle’ buyurduğu belirtilmektedir. (Bu konuşma birkaç kez tekrarlanmıştır.) Tepelerin gölgesi oluşunca Hz. Peygamber, Bilal'e ezan okumasını emretmiştir.”

⁶⁸ Serahsî, XI, 122; (198).

⁶⁹ Serahsî, X, 31; (56).

bildiği halde kabul etmiş, canlarını ve mallarını bağışlamıştı.⁷⁰ Sonuçta Allah'ın ismini yüceltmek ve İslâm'ın adını duyurmak için cihad farzdı. Hz. Peygamber bu amaçla, İslâm düşmanları ile yaptığı mücadelelerinde, cihadlarda, bazen kendi ordusunun başında sefere çıkmış, bazen de yerine bir komutan tayin etmişti.⁷¹

Hz. Peygamber'in ordunun başında yer alarak katıldığı seferlere gazve, tayin ettiği bir komutanın kumandası altında çıkılan seferlere ise seriyye denilirdi. el-Mebhut da yer alan haberlere bakıldığında ise oldukça geniş biçimde gazvelere dair bilgi içeren haberler yanında, az miktarda seriyyelere dair rivayetler yer almaktadır.

1.4.1. Bedir Savaşı

Hz. Peygamber ile müşrikler arasında gerçekleşen ilk savaş olan Bedir Savaşı ile bu savaşa katılan sahabe İslâm tarihinde önemli bir yer almıştır. Serahsî de el-Mebhut'ta bu önemli olaya dair bilgiler içeren haberlere oldukça geniş biçimde yer vermiştir.

Bedir yolunda konaklama sırasında, Hz. Peygamber'in su kuyusunun yanında konaklayarak, Üseyd b. Hudayr'ın⁷² görüşünü tatbik etmişti. Bu haber aynı zamanda Hz. Muhammed'in istişareye verdiği önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Ayrıca siyer bölümünde, düşmana karşı kâfirlerden yardım almakla ilgili hükümlerin verildiği kısımda yer alan bir haberde⁷³; Bedir Gazvesinde Hz. Peygamber, müslümanlarla birlikte savaşa katılmak isteyen iki gayr-i müslimi, müslümanlar dışında kimsenin kendisi ile cihada çıkamayacağını söyleyerek reddettiği, bunun üzerine o iki kişinin müslüman olduğu da nakledilmiştir. Resûlullah'ın Bedir Savaş'ında, müslümanların zayıf olması nedeni ile onların ihanet etmesinden çekindiği için böyle davrandığı düşünülebilir.

---

⁷⁰Serahsî, XXI V, 84; (119).

⁷¹Serahsî, X, 3; (4).

⁷²“Sîre kaynaklarında, Hz. Peygamber'in Bedir gününde kuyunun yanında konaklama konusunda görüşünü uygun bularak uyguladığı kişinin Hubâb b.Münzir olduğu nakledilmektedir”. Bkz. Vakıdî, **Kitâbü'l-Megâzi**, tah. Marsden Jones, Beyrut, 1966, I, 53-54; İbn Hişam; I, 620; İbn'ül-Esir, II,122; Belâzürî, **Ensâb'ül-Eşrâf**, tah. Abdulaziz Duri, Beyrut, 1978, I, 293; Taberî, II, 440; İbn Sa'd, II, 15). Ayrıca Üseyd b. Hudayr'ın Bedir savaşına katılmadığı da sîre kaynaklarında zikredilmektedir. Bkz. Belâzürî, I, 288; İbn Sa'd, III, 605.

⁷³Serahsî, X, 23; (43).

Bedir’de savaşın, ikili dövüş (mübareze) şeklinde gerçekleştiği ve bunun için meydana Mekkelilerden Utbe, Şeybe ve Velid’in çıktığı; karşılıklarına ise Ensar’dan üç genç çıkınca, onlara soylarını sordukları Serahsî tarafından nikâh bölümünün denklik konusunda yer alan haberde nakledilmiştir.⁷⁴ Haberin devamında; Ensar’ın cevabı üzerine, Kureyşliler’in karşılıklarına, Kureyş’ten denklerinin çıkmalarını istedikleri; onların bu isteğinin Hz. Peygamber tarafından doğru bulunarak, Hamza b. Abdulmuttalib, Ali b. Ebu Talip ve Ubeyde b. Haris’in, onların karşısına çıkmalarını emrettiği kaydedilmektedir.

Bedir savaşında İslâm’ın en büyük düşmanlarından Ebu Cehil’in öldürüldüğü, Serahsî tarafından nakledilen bir haberden anlaşılmaktadır.⁷⁵ Bu haberde bildirildiğine göre, Mu’avviz b. Afra ile Mu’az b. Amr b. Cemûh, Abdurrahman b. Avf’a; Ebu Cehil’i tanıyıp-tanımadıklarını sormuşlar, eğer onunla karşılaşılırsa, ya ölene ya da öldürene dek onu bırakmayacaklarını söylemişlerdi.

Müşrik safları arasında Ebu Cehil’le karşılaşan Abdurrahman b. Avf, gençlere onu gösterince kılıçlarıyla üzerine atılıp onu öldürdüler. Daha sonra Ebu Cehil’in özel eşyasını alma konusunda anlaşmazlığa düşerek Hz. Peygamber’e başvurdular. Her biri; “*onu ben öldürdüm, eşyası da bana ait*” diyordu. Hz. Peygamber de bunun üzerine kılıçlarını silip-silmediklerini sorarak, kendisine göstermelerini istedi. Kılıçlara bakınca ikisinin birden öldürmüş olduğunu söyledi, fakat Ebu Cehil’in eşyasını Mu’avviz b. Afra’ya verdi.⁷⁶ Bu da göstermektedir ki, Resûlullah ona kılıcı Ebu Cehil’i öldürdüğü için vermemişti. Çünkü bu hükmü uygulamış olsaydı, onun özel eşyasını yalnız birine vermezdi.

Ayrıca Ebu Cehil’e son ölümcül darbeyi vuranın İbn Mesud olduğu, Serahsî tarafından belirtilmiştir. İbn Mesud, Ebu Cehil’i ölümler arasında yere serilmiş bir vaziyette, can çekişirken görünce göğsünün üzerine oturmuş, gözlerini açan Ebu Cehil, davar çobanı diyerek onu aşağılamak istemiş ve sonucu kimin lehine olduğunu sormuştu. Allah ve Resûl’ünün lehine diye cevap veren İbn Mesud’a kendisine ne yapacağını sormuş o da, başını kesip koparacağını söylemiş, bunun üzerine Ebu

⁷⁴ Serahsî, V, 23; (36).

⁷⁵ Serahsî, X, 48; (87-88).

⁷⁶ Serahsî, X, 48; (87-88).

Cehil, “*efendisini öldüren ilk köle sen olmayacaksın. Benim kılıcımı al. İsteğini onunla daha iyi gerçekleştirirsin. Başımı kökünden kes. Ona bakana daha heybetli görünürsün. Muhammed’le karşılaşırsan ona, bugün kendisine karşı olan kin ve öfkemin öncekinden daha fazla olduğunu söyle*” diyerek son ana kadar küfrüne devam ettiğini göstermişti. Bunun üzerine İbn Mesud, Ebu Cehil’in kafasını kopartmış, onu Hz. Peygamber’e götürerek yere atmış ve “*bu Ebu Cehil’in başı*” demişti. Bunu gören Hz. Peygamber, “*Allah-u Ekber! Bu da Benîm firavunumdu. Ümmetimin Firavun’unun ümmetime dokundurduğu kötülükler, Firavunun İsrail oğullarına yaptığı kötülükten çok daha büyük olmuştur*” diyerek, Ebu Cehil’in kılıcını mükâfat olarak İbn Mesud’a vermişti.⁷⁷

Serahsî’nin el-Mebhut’ta yer verdiği Bedir savaşı ile ilgili haberlerden elde edilen bilgiler, Hz. Peygamber’in Bedir esir ve ganimetlerine dair uygulamalarına da ışık tutmaktadır. Bu haberlerden öğrendiğimize göre, Hz. Peygamber Bedir ganimetlerini paylaştırmayı Medine’ye girene kadar ertelemişti. Böylece O, ganimetlerin düşman topraklarında paylaşılmasının uygun olmadığını göstermiş oluyordu. Ayrıca savaşa katılmayan Hz. Osman ve Talha b. Übeydullah’a da ganimetten pay vermişti. Çünkü her ikisi de, Resûlullah’ın verdiği görev nedeni ile savaşa katılamamışlardı. Hz. Osman, Resûlullah tarafından hasta olan kızı Rukiye’nin başında ona bakması için bırakılmış; Talha b. Übeydullah ise kervanları gözetlemek, casusluk etmek için Suriye’ye gönderilmişti.⁷⁸ Savaşa katılmadığı halde ganimetten pay verilen sekiz sahabe olduğuna dair el-Vakidî nakli de, Serahsî tarafından aktarılmıştır.⁷⁹

Bedir ganimetlerinin paylaşılması konusunda, Resûlullah’ın tam yetkili olduğu; bu yetkinin nedeni olarak da, savaşta çıkabilecek bazı anlaşmazlıkların gösterildiği, bölümde delil olarak nakledilen haberden⁸⁰, sahabeden bazısının ganimet konusunda aşırıya gittikleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber karşısında, ganimetin kendi hakları olduğunu yüksek sesle söylemeleri üzerine inen ayette⁸¹,

⁷⁷Serahsî, X, 48-49; (88).

⁷⁸Serahsî, X, 17-18; (33-34).

⁷⁹Serahsî, X, 18; (34).

⁸⁰Serahsî, X, 18;(34).

⁸¹“Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler, Allah ve Resülü’ne aittir...” (Enfal 8/1)

ganimetlerin Allah ve Resülü'ne ait olduğu bildiriliyor, yetki Hz. Peygamber'e veriliyordu.

Serahsî, savaşa kendi atıyla katılana ayrı pay verilmesi bölümünde yer verdiği bir nakilde, Hz. Peygamber'in Bedir günü atlıya iki, piyadeye bir pay verdiğini bildirmiştir.⁸²

Bedir esirleri konusunda ise şu bilgiler elde edinilmektedir: Hz. Peygamber esirlerin durumu hakkında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer ile yaptığı istişare sonucu, esirleri dört bin dirhemlik fidye karşılığı serbest bırakmıştı. Fidyeye alınması Hz. Ebu Bekir'in görüşüydü. Hz. Ömer ise esirlerin öldürülmesi yolunda fikir belirtmiş ancak o sıralarda sahabîlerin maddi sıkıntı içinde bulunmasından dolayı Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'in görüşünü kabul etmişti.⁸³ Ancak Bedir esirleri arasında öldürülen kişilerin olduğu, siyer bölümünde alınan savaş esirlerinin öldürülmesi ile bilgi verilirken nakledilen bir haberden anlaşılmaktadır.⁸⁴ Ümeyye b. Halef⁸⁵ ile Ukbe b. Ebu Muayd⁸⁶,ın da öldürülen esirlerden olduğu ve Resûlullah'ın bu duruma ses çıkarmadığı görülmektedir.

Ayrıca esirlerin içinde, Resûlullah tarafından bağışlanan kişiler olduğu da zikredilmektedir.⁸⁷ Şair Ebu İzze'nin bunlardan biri olduğu; Resûlullah tarafından İslâm'a köstek olmaması koşulu ile bağışlandığı, ancak Uhud savaşında tekrar esir düşünce onun öldürülmesini emrettiği, tekrar af istediğinde ise Araplara, kendisini iki kere kandırdığını söylememesi koşulu ile bağışladığı nakledilmektedir.

Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın da Bedir savaşında esir düştüğünde, kendisinden altın cinsinde para alındığı bilgisi, ticaret izni verilen köleler

---

⁸²Serahsî, X, 19; (36).

⁸³ Serahsî, X, 24; (44-45).

⁸⁴Serahsî, X, 24; (45).

⁸⁵Serahsî, X, 138; (254).

⁸⁶Bedir esirleri içinde, Resûlullah'ın öldürttüğü esirlerden biri, Ukbe b. Ebu Muayd idi. Hz. Peygamber Hz. Ali'ye, "Onu öne çıkar, boynunu vur ve Peygamber'in adağını yerine getir" dedi.

⁸⁷Serahsî, X, 24; (45).

bölümünde, ticaret ve zenginliğin meşruluğuna delil olarak gösterilen bir haberde Hz. Abbas'tan bahsedilirken zikredilmiştir.⁸⁸

1.4.2. Uhud Savaşı

Serahsî'nin el-Mebhut'da aktardığı nakillerden, Uhud savaşının tafsilatına dair pek bilgi edinilmemektedir. Bu haberlerde, daha çok Uhud şehitleri ile ilgili bilgi yer almaktadır.

Savaşa dair bir habere ise, siyer bölümünün düşmana karşı kâfirden yardım almanın hükmünün açıklandığı kısımda rastlanmaktadır.⁸⁹ Bu haberde anlatıldığına göre, Hz. Peygamber'in Uhud savaşı için Medine'den ayrıldığı sırada gördüğü bir birliğin, Yahudi olduğunu öğrendiğinde, onların yardımına ihtiyacı olmadığını söyleyerek kabul etmemiştir.

Diğer bir haber ise yine siyer bölümünde, bir kimsenin cihadda, saldırısıyla karşı tarafta ölü ve yaralılar bırakarak, düşmana ciddi zayıat vereceğini düşünüyorsa, onlara karşı saldırıda bulunmasının yani bile bile ölüme gitmesinin sakıncalı olmadığı görüşüne delil olarak nakledilmiştir.⁹⁰ Bu haberde anlatıldığına göre, Resûlullah Uhud savaşı günü, Yahudilere ait bir birlik görünce “*bu birliğe kim karşı çıkar?*” diye sormuş, Vehb b. Kâbus ortaya çıkarak bütün gücüyle düşmana saldırmış ve onları darmadağın etmişti. Daha sonra başka bir birlik daha görülünce, Resûlullah yine aynı soruyu sormuş, Vehb aynı şekilde “*ben çıkarım*” diye cevap vermişti. Resûlullah'ın da ona, “karşı çık ve şehitlikle müjdelen” demesiyle, düşmanın arasına dalmış ve onları bölüp, parçalamıştı. Sonunda kendisi de şehitlik mertebesine ulaşmıştı.

Uhud savaşı sırasında Hz. Peygamber'in yüzünden yaralandığını gösteren bir haber, Serahsî tarafından, tedavi aramanın uygun olduğunu ispatlamak amacıyla nakledilmiştir.⁹¹

---

⁸⁸ Serahsî, XXV, 4; (5).

⁸⁹ Serahsî, X, 24; (43-44).

⁹⁰ Serahsî, X, 76; (142).

⁹¹ Serahsî, XXX, 249; (329).

Serahsî el-Mebcut'unda, Uhud şehitleriyle ilgili bazı bilgiler elde edebileceğimiz birkaç rivayete de yer vermiştir. Bu rivayetlerden biri, şehitlerin cenaze namazının kılınp-kılınmayacağına dair Şâfiî ve Hanefî âlimlerinin görüşlerini ispat için ileri sürdükleri rivayetlerdir. Şâfiî Cabir'in, Hz. Peygamber'in Uhud şehitleri üzerine namaz kılmadığını aktaran naklini delil olarak alırken⁹², Hanefî âlimleri ise; Hz. Peygamber'in cenaze üzerine namaz kıldığı gibi Uhud şehitleri üzerine de namaz kıldığını belirten rivayetini⁹³ esas almışlardır. Ayrıca Serahsî, Cabir hadisinin kuvvetli olmadığını belirtirken, bunun nedeni olarak Cabir'in, o gün babası, kardeşi ve dayısı şehit olduğu için onlarla meşgul olduğunu, Medine'ye nasıl taşıyacağını düşündüğü sırada, Resûlullah'ın kıldığı namazı görememiş olabileceği yorumunu ileri sürmüştür. Ayrıca yine aynı bölümde Hz. Peygamber'in, Uhud şehitlerinin hiçbirinin yıkanmamasını emrettiği ile ilgili nakil de dikkat çekmektedir.⁹⁴

Uhud şehitlerinden olan Mus'ab b. Umeyr'in, üzerinde sadece çizgili bir elbisesi olduğu; bununla başı örtüldüğünde ayakları, ayakları örtüldüğünde başının açıkta kaldığı, bunun üzerine Resûlullah'ın giysisiyle başının örtülmesini, ayaklarının üzerine de ızhır otu⁹⁵ konmasını söylediği nakledilirken, aynı haberin Hz. Hamza hakkında da bildirildiği zikredilmektedir.⁹⁶ Vasiyetler bölümünde, ölen kişiye yapılacak işler anlatılırken kullanılan bu haberden, sahabenin yaşadığı tüm maddi-manevi zorluklara dair ipucu çıkarmak da mümkündür.

Aynı kabre birden fazla ölü gömmeye sakınca olmadığını belirten Serahsî, Hz. Peygamber'in Uhud şehitlerinden bir grubun aynı mezara defnedilmesini ve aralarına topraktan set konulmasını, Kur'ân-ı Kerim'den daha fazla hıfzı olanların kible yönünde öne alınmalarını emrettiğini nakletmiştir.⁹⁷

---

⁹²Serahsî, II, 50; (79).

⁹³Serahsî, II, 50; (79).

⁹⁴Serahsî, X, 52; (83).

⁹⁵Izhır Otu: Hicaz bölgesinde yetişen ev ve kabir işlerinde kullanılan bir çeşit ot.

⁹⁶Serahsî, XXIX, 136-137; (182).

⁹⁷Serahsî, II, 65; (107).

1.4.3. Benî Nâdir Gazvesi

el-Mebсут'ta Benî Nâdir Gazvesi ile ilgili detaylı bilgi edinmemize imkân verecek haberler, Serahsî tarafından pek nakledilmemiştir. Ancak siyer bölümünde, düşmanlara ait ağaçların yakılmasının caiz olduğunun delili olarak nakledilen haberden, Hz. Peygamber'in Nâdir oğullarının hurma ağaçlarının kesilmesini emrettiği, bunun da Nâdir oğullarının ağırlığına gittiği anlaşılmaktadır.⁹⁸

Hz. Peygamber'in Nâdir oğullarını Medine'den sürdüğü ve insanlarda var olan alacaklarının vadesini kaldırıp, alacaklarında indirim yaparak almalarına izin verdiği, satım sözleşmesi bölümünde vadeli alacağı peşin almak koşuluyla bir kısmını düşürmenin hükmü açıklanırken nakledilmiştir.⁹⁹

1.4.4. Zâtu'r-Rika Gazvesi

el-Mebсут'ta Serahsî korku namazı ile ilgili bilgi verirken, Hz. Peygamber'in Zâtu'r-Rika günü korku namazı kıldırıldığı nakline yer vermiştir.¹⁰⁰

Serahsî'nin satım sözleşmesi bölümünün koşullu satış konusunda naklettiği hâdisе, Zâtu'r-Rika gazvesinden Medine'ye dönüş yolunda meydana geldiği sîre kaynaklarında kaydedilmiştir.¹⁰¹ Bu haberde anlatıldığına göre, Resûlullah Medine'ye dönüş yolunda, Cabir b. Abdullah el-Ensârî'nin devesini satın alarak Medine'ye kadar devesiyle gitme koşulunu kabul etmişti. Bu haber aynı bölümde daha detaylı bir şekilde nakledilmektedir. Bu detaylı nakilde bahsedildiğine göre, Cabir'in devesi ağır ilerliyor, yolun bir yerinde yürümemekte direniyordu. Bunun üzerine Resûlullah ona yetişip ne olduğunu sordu. Cabir yavaş giden deveden başka bir bineği olmadığını söyleyince Resûlullah devesinden inip su istedi ve suyu devenin yüzüne serpip, Cabir'e devesine binmesini söyledi. Cabir devesine binince bütün develeri geçmeye başladı. Daha sonra Resûlullah, Cabir'den devesini kendisine 400 dirheme satmasını istedi. Cabir de Medine'ye kadar devesiyle gitmesi koşulu ile bunu kabul etti. Medine'ye ulaştıklarında Cabir deveyi Resûlullah'a teslim

⁹⁸Serahsî, X, 31-32; (58).

⁹⁹Serahsî, XIII, 126; (178).

¹⁰⁰Serahsî, II, 47; (74).

¹⁰¹Vâkidi, I, 400-402; İbn Sa'd, II, 61.

etmek için mescide gittiğinde ise satış bedeli olan 400 dirhemle birlikte devesini de almasını söyleyerek, Cabir'e hayır dua etti.¹⁰²

1.4.5. Benî Müstalik (Müreysi) Gazvesi

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde, teyemmümün Kur'an-ı Kerim'deki delili olan “*su bulamamışsanız, temiz toprakla teyemmüm ediniz*”¹⁰³ ayetinin Müreysi Savaşı'nda indiğini belirtilerek bu ayetin nüzul sebebi olan haberden bahsetmektedir.¹⁰⁴ Bu haberden, Müreysi gazvesinde bir gece konaklama esnasında, Hz. Ayşe'nin gerdanlığını kaybettiğini, yolculuğun ilerleyen zamanında bu durumu fark ederek Hz. Peygamber'e bildirdiği; bunun üzerine Hz. Peygamber'in gerdanlığı aramaları için iki adam gönderdiği ve bir yerde konaklayıp o iki adamı bekledikleri, ancak yanlarında su olmadığı halde sabahladıkları için Hz. Ebu Bekir'in, Hz. Ayşe'ye “*susuz bir şekilde Resûlullah'ı ve müslümanları alıkoydun*” diyerek sert çıktığı, bu olayın üzerine de teyemmüm ayetinin indiği anlaşılmaktadır.

Siyer bölümünde yer verilen diğer bir nakilde de, Hz. Peygamber'in Mustalikoğulları üzerine baskın yaptığı sırada, onların baskından habersiz subaşında hayvanlarını suladıkları zikredilmektedir.¹⁰⁵

Mustalikoğulları ganimetlerinin pay edilmesi ile ilgili haber ise, Serahsî tarafından siyer bölümünde aktarılmaktadır. Bu haberde bildirildiğine göre, Hz. Peygamber Mustalikoğulları ganimetlerini, topraklarını fethedip orayı İslâm ülkesi kıldıktan sonra pay etmiştir.¹⁰⁶

1.4.6. Hendek Gazvesi

Serahsî'nin, el-Mebcut'un siyer bölümünde yer verdiği çeşitli rivayetlerden, Hendek savaşına dair bilgiler elde edilebilmektedir. İlk olarak Hz. Peygamber'in bir savaş taktiği olarak yardımcı kuvvetler görevlendirdiği gibi, Hendek gazvesinde

---

¹⁰²Serahsî, XIII, 14; (19).

¹⁰³Nisa 4/43; Mâide 5/6.

¹⁰⁴Serahsî, I, 106; (193).

¹⁰⁵Serahsî, X, 56; (131).

¹⁰⁶Serahsî, X, 19; (36).

de Dihyetü'l-Kelbî'yi haber toplamak amacıyla öncü olarak gönderdiği zikredilmiştir.¹⁰⁷

Hendek savaşının gidişatı ile ilgili bilgiler içeren habere, düşmanla bedel karşılığı sulh olup olmayacağı konusunun tartışıldığı bölümde yer verilmiştir. Bu haberde anlatıldığına göre; müşrikler hendeğin çevresini kuşatınca, müslümanlar ayette¹⁰⁸de belirtildiği gibi ciddi bir sarsılma geçirdiler. Hz. Peygamber, Uyeyne b. Hısn'a haber göndererek her yıl Medine meyvelerinin üçte biri karşılığında, kuşatmayı kaldırıp beraberindekilerle geri dönmelerini istedi. Uyeyne b. Hısn ise bu miktara razı olmayıp, meyvelerin yarısını istedi. Onun elçileri Hz. Peygamber'in huzuruna sulh anlaşması yazmaya gelince, Ensar'ın ileri gelenlerinden¹⁰⁹ Sa'd b. Mu'az ve Sa'd b. Ubâde ayağa kalkarak, *“Ey Allah'ın Resulü! Eğer bu anlaşma, vahiyle bildirilmiş bir anlaşma ise emredildiğin şeyi yerine getir. Yok, senin kendi kanaatin ise; onlar da biz de cahiliye günlerini yaşarken, onların da bizim de inancımız yokken Medine meyvelerine göz dikemiyorlardı. Meyvelerimizi ancak satın alarak veya konuk olarak yiyebiliyorlardı. Allah bizi İslâm diniyle güçlendirdikten ve onurlandırdıktan sonra gönderdiği Resul de aramızda iken onlara diyet mi vereceğiz? Allah' a yemin olsun ki onlara ancak kılıç veririz”* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *“Ben bütün Arapların tek bir yaydan atılmış ok gibi üzerinize geldiklerini gördüm. Onları sizden uzaklaştırmak istedim. Eğer istemiyorsanız, onlarla hesaplaşırız”* diye cevap vermiş ve elçilere, *“Gidin! Size ancak kılıç vereceğiz”*¹¹⁰ demiştir.

Hendek savaşı sırasında, müslümanların Benî Kurayzanın ihanetine uğradıklarına işaret eden, bu savaşta Resûlullah'ın kullandığı bir yöntem olarak düşman ittifakının arasını açmak maksadı ile Urve b. Mesud'u gönderdiği ve onların arasına nifak soktuğu, ancak daha sonra Urve'nin gelerek aynı haberi müslümanların cephesinde de yaydığı; bunu duyan Hz. Peygamber'in *“belki de biz onlara böyle*

---

¹⁰⁷ Serahsî, X, 73-74; (135).

¹⁰⁸ “İşte orada iman sahipleri, imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.” (Ahzab 33/11)

¹⁰⁹ Ensar; Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşmaktaydı. Evs'in başkanı Sa'd b. Muaz, Hazrec'in başkanı Sa'd b. Ubade idi.

¹¹⁰ Serahsî, X, 87; (162).

emrettik” dediğine dair haber, Serahsî tarafından hıyel¹¹¹ bölümünde, bunun caiz olduğunun delili olarak nakletmiştir.¹¹²

Yine Serahsî'nin el-Mebcut'ta ezan bölümünde naklettiği bir haberden¹¹³, Hz. Peygamber'in Hendek savaşında dört vakit namazı kılamadığını ve bu namazları gecenin bir vaktinde kaza ettiği anlaşılmaktadır.

Siyer bölümünde yer alan bir haberde nakledildiğine göre, hendeğe düşerek ölen müşriklerden birinin cesedine karşılık mal teklif edilmiş, fakat Hz. Peygamber bunu kabul etmemiştir.¹¹⁴ Elbette bunun pek çok nedeni olabilirdi. Fakat Serahsî, “*Hz. Peygamber'in müşriklere karşı duyduğu öfkeden dolayı veya müşriklerin Müslümanların mal elde etmek için savaştığını sanmasınlar, Allah rızasını kazanmak ve dini yüceltmek için savaştıklarını anlasınlar*” diye kabul etmemiş olmasının, en doğru ihtimal olduğunu zikretmektedir.¹¹⁵

1.4.7. Benî Kurayza Gazvesi

Serahsî el-Mebcut'unda, Benî Kurayza gazvesi ile ilgili bilgi edinebileceğimiz çok az habere yer vermiştir. Bu haberlerden, Benî Kurayza gazvesine dair detaylı bir analiz yapmak mümkün olmamaktadır.

Hz. Peygamber'in Kurayza oğullarına karşı Kaynuka oğullarının desteğini aldığı, ancak onlara ganimetten pay vermediği, Serahsî tarafından siyer bölümünde nakledilmiştir.¹¹⁶ Kaynuka oğullarının daha hicretin ikinci yılında Medine'den sürülmüş¹¹⁷ olmalarına rağmen Kurayza oğullarına karşı hicri beşinci yılda yapılan gazve esnasında Medine'de bulunuyor olmaları dikkat çekmektedir.¹¹⁸

---

¹¹¹ Hıyel: Çareler, hileler.

¹¹² Serahsî, XXX, 209, (273).

¹¹³ Serahsî, I, 136; (240).

¹¹⁴ Serahsî, X, 22; (40).

¹¹⁵ Serahsî, X, 22; (41).

¹¹⁶ Serahsî, X, 23; (43).

¹¹⁷ İbn Sa'd, II, 29.

¹¹⁸ Muhammed Hamidullah, müslümanlar tarafından suçlu duruma düşmüş olan Yahudiler, cezalandırılmak üzere kuşatıldıklarında, kardeşlerine hiçbir yardımda bulunmamış olan Yahudilerin Medine'de kalmalarına ve burada barış içinde hayatlarına devam etmelerine Hz. Peygamber tarafından izin verilmiş olabileceğini söyleyerek bu konuyu aydınlatmıştır. Bkz. **Hazreti Peygamberin Savaşları**, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1981, s.211.

Hız. Peygamber Kurayza oğulları hakkında Sa'd b. Muaz¹¹⁹, ın verdiği hükmü uygulamak istemişti. Onun hükmü de, ustura kullanmaya başlayanların öldürölmesi yönünde idi. Çünkü Sa'd, ustura kullanmaya başlayanların savaşa katıldıklarını biliyordu.¹²⁰ Benî Kurayza'yı bu hükme razı oluncaya kadar Haris'in kızının evinde hapsederek, onları kuşatma altına aldı. Daha sonra da boyunlarını vurdurdu. Benî Kurayzalılardan yaptıkları ihanet sonucu, Hız. Muhammed bir devlet başkanı olarak durum değerlendirmesi yapmış ve müslömanlar için en hayırlı olanını uygulamıştı. Serahsî, el-Kelbî ve Muhammed b. İşhak'tan naklettiği bu habere kefillik bölümünde, kefilin hapsedilmesi konusunda yer vermiştir.¹²¹

Hız. Peygamber kendilerini kuşatma altına aldığında, gelerek İşlâm'a giren bir grubun bulunduğu, bunların canlarını ve mallarını kurtardıklarını anlatan, Muhammed b. İşhak ve el-Kelbî rivayeti, Serahsî tarafından siyer bölümünde nakledilmiştir.¹²² Diğer bir grubun ise, çok çirkin ve edepsizce sözler sarf ettiği, bu konuşmaları duyan Hız. Peygamber'in de onlara karşı sert bir üslupla hitap etmesi üzerine, “*sen kötü söz söylemezdin ey Ebu'l Kasım*” diyerek cevap verdikleri, tarım ortaklığı bölümünde bulunan yahudilerin müslömanlara düşmanlığı konusunda bildirilmiştir.¹²³ Ayrıca bu hadis, Hız. Peygamber'in güzel ahlâkının gayr-i müslimler tarafından da bilindiği, fakat inatları ve hasetleri yüzünden boyun eğmediklerini gösteren güzel bir örnektir.

1.4.8. Gâbe Gazvesi

Korku namazı ile ilgili bilginin verildiği namaz bölümünde Serahsî, Hız. Peygamber'in Zî-kared denen yerde korku namazı kıldığını aktarmıştır.¹²⁴

Hız. Peygamber'in Gâbe gazvesini düzenleme nedeni olarak sîre kaynaklarında yer alan hâdiseye¹²⁵ Serahsî tarafından siyer bölümünde, kişinin sahip

¹¹⁹Sa'd b. Muaz, Benî Kurayzaların eski müttefikiydi. Tevrat'ın hükümlerini çok iyi biliyordu. Muhtemelen bu kararını da Tevrat hükümlerine göre almıştı.

¹²⁰Serahsî, X, 27; (50).

¹²¹Serahsî, X X, 134; (189).

¹²²Serahsî, X, 66; (121).

¹²³Serahsî, XXIII, 8; (10).

¹²⁴Serahsî, II, 47; (74); Ayrıca Hız. Peygamber'in Gabe gazvesi gününde Zî-kared'de korku namazı kıldığı aktarılmıştır. Bkz. İbn Sa'd, II, 81.

¹²⁵Vâkidi, II, 537-549; İbn Hişam, I,281-289; Belâzürî, I, 348-349; Taberî, II, 595.

olmadığı bir malı adamasına dair hükmün açıklanması esnasında yer verilmiştir. Bu haberde nakledildiğine göre; Uyeyne b. Hısn¹²⁶, Medine halkının otlayan hayvanlarına saldırarak kaçırıldı. Hayvanların arasında Hz. Peygamber'in devesi ve ensardan bir kadın da vardı. Kadın gece karanlık bastırınca bir yolunu bularak, Hz. Peygamber'in devesine binerek kaçtı ve Resûlullah'ın huzuruna geldi. “Allah kurtulmayı nasip ederse, bindiği deveyi kurban etmeyi adadığımı” söyleyen kadına Resûlullah, insanın sahip olmadığı bir şeyi adayamayacağını bildirerek¹²⁷, böylece müslümanlara yapılan saldırı sonucu düşman tarafından elde edilen bir müslümanın malına, başka bir müslümanın el koyarak almasının mülkiyet nedeni olamayacağını gösterdi.

1.4.9. Hudeybiye Barış Anlaşması

Resûlullah ashabı ile birlikte umre yapmak için yola çıkmış, fakat bu amaçlarını gerçekleştiremeden Hudeybiye’de mahsur kalmışlardı. Daha sonra burada Mekkeli müşriklerle, bir sonraki yıl dönmek ve Mekke’yi kendileri için üç gün boşaltılarak umrelerini o zaman kaza etmelerine¹²⁸ imkân sağlamak ve on yıl savaş olmayacağına dair bir sulh anlaşması yapmış ve bu anlaşmadan yirmi iki ay sonra Mekke’yi fethetmişti.¹²⁹ Bu anlaşma metnine Hz. Ali, Hz. Peygamber’in emri ile “bu, Muhammed b. Abdillâh ve Sehl b. Amr’ın Mekkeliler hakkında yaptıkları sulh anlaşmasıdır” yazıldığı, şirket kitabında şirket sözleşmesinin metne geçirilmesi bölümünde nakledilen bir haberden anlaşılmaktadır.¹³⁰ Ayrıca bu anlaşmanın, Mekkelilerle Hayberliler arasında bulunan ittifak düşünüldüğünde, Hayber’in üzerine düzenlenecek bir sefer durumunda müslümanların lehine olacağını bildiren Serahsî, Mekkelilerin bu sulh şartı sebebi ile ortaya çıkacak bir Hayber savaşı durumunda, tarafsız kalmasını sağlayacağını vurgulamış olmaktadır.¹³¹

¹²⁶ Serahsî, el-Mebcut’ta bu ismi Uteybe b. Hısn olarak kaydetmiştir. Doğrusu Uyeyne b. Hısn’dır.

¹²⁷ Serahsî, X, 52; (95).

¹²⁸ Serahsî, IV, 106; (199).

¹²⁹ Serahsî, X, 37; (68).

¹³⁰ Serahsî, XI, 156; (252).

¹³¹ Serahsî, X, 86; (160).

Hudeybiye yolculuğu ile ilgili bilgilere ulaşmamızı sağlayan el-Mebcut' un yolcu namazı bölümünde aktarılan rivayette¹³² Hz. Peygamber'in ashabı ile birlikte yolda yağmura tutulunca müezzine, “*namazı develerinizin üstünde kılın*” diye nidâ etmesini söylediği¹³³, namaz bölümünde yer alan diğer bir nakilde¹³⁴ ise, Resûlullah'ın Usfan mevkiinde korku namazı kıldığı bildirilmiştir.¹³⁵

Hz. Peygamber'in ashabı ile birlikte Hudeybiye'de mahsur kalınca, hedy kurbanlarını Naciye b. Cündeb el-Eslemi vasıtası ile Mekke'ye gönderirken, Mina'ya çıkıncaya kadar kurbanlıklarla beraber bütün dağ geçitlerine ve vadilere girmesini söylediği¹³⁶; kurbanlıklar kesildikten sonra ise, üzerindeki çulları ve yularıyla birlikte sadaka olarak dağıtmasını öğütlediği, el-Mebcut'un hac bölümünde yer alan haberde zikredilmektedir.¹³⁷ Ayrıca Resûlullah, hedy kurbanları yerine ulaştıktan sonra ashabına tıraş olmalarını söylemiş, fakat onların bu konuda ağır davranmaları kendisini üzmüştü. Ashabın Resûlullah'ın isteğine aykırı davranmaları elbette düşünülemezdi. Ancak onlar, Beytullah'a ulaşma ümidi ile ihramdan çıkmakta yavaş davranmışlardı. Bu düşünceden uzaklaşmaları için Ümmü Seleme'nin de tavsiyesi ile Resûlullah, önce kendi saçını tıraş ettirmiş, bunu gören sahabîler de hemen tıraş olmuşlardı.¹³⁸

---

¹³²Serahsî, I, 250-251; (440).

¹³³Ebu Melîh babasından rivayet etmiştir: Hudeybiye günü yağmura tutulduğumuzda Hz. Peygamber nâdi'ye “namazlarınızı bineklerinizin üstünde kılın” diye nida etmesini söyledi. Bkz. Vâkidi, II, 589; İbn Sa'd, II, 105.

¹³⁴Serahsî, II, 47; (74); “Hz. Peygamber ashabıyla birlikte yolculuğa çıkmışlardı. Yolda yağmura tutuldular. Bunun üzerine Hz. Peygamber müezzine, ‘Namazlarınızı develerinizin üstünde kılın’ şekilde seslenmesini emretti. Bu arada İbn Ravâha bineğinden indi ve namaz kılacağı uygun bir yer aradı. Onun bu davranışı Resûlullah'a haber verilince onu yanına çağırttı. İbn Ravâha gelirken Hz. Peygamber yanındaki sahabelerine; ‘Göreceksiniz o size mutlaka bu davranışına bir delil ileri sürerek gelecektir’ dedi. İbn Ravâha geldiğinde ona; ‘Verdiğim emri duymadın mı, bende senin için alınacak bir örnek yok mu?’ diye serzenişte bulundu. Bunun üzerine İbn Ravâha şu cevabı verdi: ‘Ey Allah'ın Resulü! Sen (ateşten) kurtulmuş bir boyun için çaba harcıyorsun. Bense kurtulup kurtulmadığı henüz belli olmayan bir boyun için çabalıyorum.’ Bu cevap karşısında Hz. Peygamber etrafındakilere; ‘Ben dememiş miydiniz size, o mutlaka bir delil ileri sürerek gelecek diye?’ buyurdu. Sonra; ‘Buna rağmen Ben, Allah-u Teâlâ'dan en fazla korkanınız olduğumu umuyorum’ dedi.”

¹³⁵Hz. Peygamber Usfan'da ashabına öğle namazını korku namazı olarak kıldırması. Bkz. Vâkidi, II, 583; İbn Sa'd, II, 95.

¹³⁶Serahsî, IV, 145; (273).

¹³⁷Serahsî, IV, 76; (144).

¹³⁸Serahsî, IV, 72; (135).

Resûlullah'ın Hudeybiye yılında ashabının yedi kişi ortak olarak hedy kurbanı kesmesini uygun bulduğu da, hac bölümünde Serahsî tarafından nakledilmiştir.¹³⁹

1.4.10. Hayber Gazvesi

Serahsî el-Mebcut adlı eserinin siyer ve satım sözleşmesi bölümünde, Hayber'in fethi, özellikle elde edilen ganimetlerin pay edilmesine dair uygulamalar ve Hayber Yahudileri ile yapılan tarım ortaklıkları ile ilgili, oldukça detaylı bilgiler içeren haberlere yer vermektedir.

İlk olarak Hayber günü yaşananlara ilişkin bilgi çıkarabileceğimiz bir haberin, Serahsî tarafından siyer bölümünde aktarıldığı görülmektedir.¹⁴⁰ Bu haberde bildirildiğine göre, Hz. Peygamber bir topluluğa baskın yapacağında, sabahı bekleyerek ezan sesini dinler, ezan sesi duymazsa hücumla geçerdi. Nitekim Hz. Peygamber Hayber'e baskın yaptığında da, işçilerin ellerinde çapa ve kürekleriyle işe daha yeni çıktıkları, bin dört yüz kişi ve iki yüz attan oluşan İslâm ordusunu görünce, *“Muhammed ve ordusu diye!”* bağırarak kaçırmaya başladıkları anlatılmaktadır. Ayrıca Tevrat'ta Hz. Peygamber'in kendilerine Perşembe günü savaş açacağı ve onları yenilgiye uğratacağının yazılı olduğu ve o günün de Perşembe olduğu nakledilmiştir. Onlar bağırınca Hz. Peygamber'in, *“Allah-u Ekber! Harap oldu Hayber! Biz bir kavmin yurduna indiğimizde o gün uyarılanların sabahı, ne kötüdür”* dediği de aktarılmaktadır.

Hayber savaşı sırasında, Hz. Peygamber'in hurmaların kesilmesini emrettiği, ancak Hz. Ömer'in, Hayber'in Allah-u Teâlâ tarafından kendisine vaat edilmiş olduğunu hatırlatması üzerine kesim emrini durdurduğunun zikredildiği diğer bir nakil de dikkat çekmektedir.¹⁴¹

---

¹³⁹Serahsî, IV, 132; (213).

¹⁴⁰Serahsî, X, 31; (57).

¹⁴¹Serahsî, X, 32; (58).

Serahsî tarafından avcılık bölümünde, eşek etinin hükmü açıklanırken aktarılan haber¹⁴², Hayber Günü Hz. Peygamber'in ilancısının mut'a nikâhını ve ehli eşek etini yasakladığını bildirmektedir.

Hz. Peygamber'in Hayber'in fethinden sonra bir süre Hayber'de kaldığının anlaşıldığı ve bu süre içerisinde yahudi bir kadın tarafından zehirlenme teşebbüsüne maruz bırakıldığı, bu kadının Resûlullah'a ikram ettiği zehirli koyundan kendi isteğiyle yiyen Bişr b. el-Bera'nın öldüğü, Serahsî tarafından diyetler bölümünde nakledilen haberden anlaşılmaktadır.¹⁴³ Burada "*kendi isteğiyle yedi*" denmesinden maksadın, Bişr'in ağzına aldığı koyunun zehirli olduğunu anlamış olmasına rağmen, Resûlullah'a saygısızlık olur düşüncesiyle yutmuş olabileceğidir.

Serahsî'nin satım sözleşmesi bölümünün taksim konusunda, Hayber'in fethi ve ganimetlerin paylaşılmasına dair rivayetleri aktardığı görülmektedir. Bu rivayetler ve siyer kitabında yer alan Hayber ganimetlerine ilişkin haberler birlikte ele alındığında, Hz. Peygamber'in Hayber'de elde edilen ganimetlerin paylaşılmasına dair uygulamaları, oldukça net bir biçimde ortaya çıkacaktır. Öncelikle ganimet malı konusundaki hassasiyetini gösteren, askerlere ihtiyaç duyacakları bilgileri öğreten bir konuşma yaptığı, "*Kim Allah'a ve ahret gününe inaniyorsa kendi suyuyla başkasının ekinini sulamasın. Paylaşılincaya kadar ganimetten bir şey satmasın. Müslümanlara ait ganimetten bir hayvana binip onu zayıflattıktan sonra, ganimet malları arasına iade etmesin. Yine ganimet mallarından olan bir elbiseyi giyip, onu eskittikten sonra ganimete iade etmesin*" diyerek ashabına nasihatte bulunduğu, Serahsî tarafından siyer bölümünde zikredilmiştir.¹⁴⁴

Daha sonra Hz. Muhammed'in, Hayber'i fethettikten sonra uzun bir süre orada kalıp İslâm hükümlerini uygulayarak Hayber'i İslâm ülkesi kıldığı, bu nedenle de Hayber ganimetlerini, Hayber'den ayrılmadan önce pay ettiği nakledilmektedir.¹⁴⁵ Öncelikle belirtilmelidir ki, Resûlullah burada elde edilen yiyecek ve yemlerin paylaşımını yapmamış, herkes bunlardan ihtiyacı kadarını almıştı. Hatta Abdullah

---

¹⁴²Serahsî, XI, 232; (380).

¹⁴³Serahsî, XXVI,153; (222-223).

¹⁴⁴Serahsî, X, 21; (39).

¹⁴⁵Serahsî, X, 19; (35).

b. Müfaddal'ın Hayber kalesinde saklı bulunan, iç yağı dolu bir dağarcığı alarak kimseye vermeyeceğini söylemesini gören Resûlullah gülümsemiş, onun ihtiyacı olduğunu bildiği için de bu davranışını hoş görmüştü.¹⁴⁶

Daha sonra Hayber arazisini otuz altı paya bölmüş, bunların on sekizini mücahitler için, Hz. Peygamber'in kendi payı da bu bölüme dâhildi, diğer on sekiz payı ise, Resûlullah'ın eşlerinin rızkı ve çıkabilecek önemli ihtiyaçlar için ayırmıştı.¹⁴⁷

Hayber altı kaleden oluşmaktaydı. Bu kaleler; Sıkk, Natat, Ketibe, Sülalim, Kamus ve Vatiha kaleleri idi. Yahudilere ait mallar ve tarlalar bu kalelerin üçünde; yani Sıkk, Natat ve Ketibe kalelerinde idi. Bu kalelerden bir kısmı savaş yolu ile diğer bir kısmı da sulh yoluyla fethedilmişti. Rivayet edildiğine göre Kinâne b. Ebu'l-Hakik ve kavmi, kalelerinden inmeleri koşulu ile sulh yaptılar. Bu kalelerden sulh yolu ile fethedilenler yalnızca Resûlullah'a aitti. Çünkü o kalelerde bulunanlar, kalplerine korku düştüğü için kalelerinden inmişlerdi. Allah-u Teâlâ, düşmanlarının kalbine korku salarak zafer kazanma özelliğini Resûlullah'a ait kılmış, bir ayeti kerime ile de buna işaret etmişti.¹⁴⁸

İşte bu nedenle, Resûlullah bu pay ile ganimetin beşte birini bir yarımda toplayarak, diğer yarımı ganimeti hak eden kişilere dağıtmıştı.

Serahsî'nin taksim bölümünde Muhammed b. İshak ve el-Kelbî'den naklettiği rivayete göre ise, Hz. Peygamber Hayber'i toplam on sekiz paya böldü. Hayber gazasına katılan mücahitlerden piyadelerin sayısı bin dört yüz, atların sayısı da iki yüz idi. Her yüz kişinin başında bir komutan bulunmaktaydı. Ali, Abid es-Sehâ, Âsım b. Adiy yüz kişilik grupların başında idiler. Sıkk 13, Natat da 5 paya bölünmüştü. Ketibe ise Beytü'l-mal hakkı, Hz. Peygamber'in eşlerinin yiyecekleri ve

---

¹⁴⁶Serahsî, X, 25; (46); "Abdullah b. Müfaddal'ın Hayber kalesinde saklı bulunan iç yağı dolu bir dağarcığı alarak kimseye vermeyeceğini söylemesini gören Resûlullah gülümsemişti. Onun ihtiyacı olduğunu bildiği için de bu davranışını hoş görmüştü."

¹⁴⁷Serahsî, XV, 2; (2).

¹⁴⁸"Allah'ın, onların mallarından Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar." (Haşr 59/6).

atiyyeleri için ayrılmıştı. Sikk'in payından ilk çıkan Âsım'ın payı idi. Resûlullah'ın payı da bunun içinde bulunmaktaydı.¹⁴⁹

Bu hadis göstermektedir ki, Resûlullah önce tüm malları, on sekizi Beytü'l-mal hakkı ve Hz. Peygamber'in eşlerinin payı olarak Ketibe, on sekizini de ganimete hak kazananların elde ettiği pay olarak Sikk ve Natat'ın toplamı şeklinde belirleyerek ikiye ayırmış, daha sonra mücahitlerin payını kendi içinde tekrar pay etmişti. Böylece devlet başkanlarının, önce birlik başkanına ganimeti paylaşırması sonra da onların sancağı altında bulunanlara paylaşırılması gerekliliğini ortaya koyduğu görülmektedir.¹⁵⁰

On sekiz paya ayrılan, mücahit paylarını da, her yüz kişi için bir pay belirleyerek¹⁵¹ savaşılar arasında¹⁵² paylaşırması, atlılara ise iki pay vermişti.¹⁵³

Ayrıca Hz. Peygamber, burada pay ettiği ganimetin beşte birlik kısmının, Beytü'l-mal hakkının "*Peygamber akrabası*" payını, Haşimoğulları ile Muttaliboğulları arasında bölüştürmüş, bunun üzerine Osman b. Affan ve Cübeyr b. Mut'im, kendileri ile Muttaliboğullarının soyca eşit yakınlıkta olmalarına rağmen, bu payın neden kendilerine verilmeyip, Muttaliboğullarına verildiğini sormuşlardı. Hz. Peygamber de, İslâm'dan önce ve sonra hep kendisine destek olmaları sebebi ile bu payın Muttaliboğullarının hakkı olduğunu belirtmişti.¹⁵⁴

Destek güçlerinin ganimetten pay alması konusunda yer alan bir haberde, Hayber'in fethinden sonra Ebu Hureyre'nin ve Cafer ile arkadaşlarının Habeşistan'dan gelerek¹⁵⁵ Hz. Peygamber'in emrindeki orduya katıldığı; ancak ganimetten onlara pay verilmediği rivayet edilmiştir. Bunun nedeni olarak ise, Hayber'in İslâm toprağı olmasından sonra oraya yetiştikleri ve Allah-u Teâlâ'nın

---

¹⁴⁹Serahsî, XV, 2-3; (2-3).

¹⁵⁰Serahsî, X, 27; (50).

¹⁵¹Serahsî, X, 41; (75).

¹⁵²Serahsî, X, 37; (67).

¹⁵³Serahsî, XV, 4; (4).

¹⁵⁴Serahsî, X, 11-12; (22-23).

¹⁵⁵Hz. Peygamber'in Cafer'in Habeşistan'dan gelerek orduya katılması üzerine; "Neye daha çok sevdiyim bilemiyorum; Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer'in gelişine mi!" demiştir.

Hayber ganimetlerini, özellikle Hudeybiye'ye katılan müminlere yapılan bir vaadi olduğu¹⁵⁶, Cafer ve Ebu Hureyre'nin ise Hudeybiye'de bulunmadığı zikredilmiştir.¹⁵⁷

Serahsî el-Mebcut'ta, Hz. Peygamber'in Hayber topraklarını ashabına o gün ihtiyaç içinde oldukları için dağıttığını bildirmiştir.¹⁵⁸ Tarım ortaklığı bölümünde yer verilen haberlerde, bu topraklar üzerinde Hayber ahalisi ile yarı yarıya tarım ortaklığı kurulduğu ve Resûlullah'ın, "*Allah sizi burada sabit kıldığı sürece ben de sizi sabit kılıyorum*" diyerek hurma ağaçlarını ve toprakları onlara ebediyen bırakmadığını bildirdiği aktarılmaktadır. Bu ortaklığın iki farklı yorumu olabilir. Bir yoruma göre, Resûlullah Hayber'i fethettiğinde, topraklarına ve hurma ağaçlarına el koymuş, ahalisini de köle olarak almıştı. Bu nedenle onlar efendilerinin topraklarında çalıştıkları gibi müslümanlar için çalışacaklar, böylece mücahitler de kendilerini cihada vereceklerdi. Yahudiler de çalışan köleler oldukları için, nafakalarının karşılığı olarak elde edilen ürünün yarısı, kendilerine verilecekti. Diğer bir yorum ise; onların canlarının, mallarının ve hurma ağaçlarının bağışlanması karşılığı, çıkan ürünün yarısını vermeleri koşulu konulmuştu.¹⁵⁹

Hz. Peygamber'in, daha sonra buradaki ürünlerin taksiminin yapılması amacı ile Abdullah b. Revaha'yı görevlendirdiği; onun da çıkan bütün ürünleri toplayarak, tahminen ayırdığı ve paylardan birini seçmelerini Hayberlilere söylediği; ayrıca tarım ortaklığı bölümünde yer alan farklı birkaç haberden de; ona bu bölüştürme sırasında, Hayberli kadınlardan ziynet eşyalarını getirerek rüşvet teklif edenler olduğu gibi, haksızlığa uğradıklarından şikâyet edenlerin de bulunduğu, ancak Abdullah b. Revaha'nın onlardan nefret etmesine rağmen hakkı söylemekten ayrılmadığı ve Resûlullah'ın da İbn Revaha'ya güvendiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁰

Yine aynı bölümde verilen nakillerde, Hayber'in fethedilmesiyle birlikte bölgede bulunan yahudiler ile ilişkilere dair bilgiler de yer almaktadır. Bu nakiller de anlatıldığına göre; Hayber İslâm ordusu tarafından fethedilince, Benî Uzre ve onların

¹⁵⁶“Allah size elde edeceğiniz birçok ganimet vaat etmiştir. (Bu ganimetlerden) işte şunları hemen vermiştir.” (Fetih 48/20)

¹⁵⁷Serahsî, X, 23; (42).

¹⁵⁸Serahsî, X, 40-41; (74).

¹⁵⁹Serahsî, XXIII, 2; (3).

¹⁶⁰Serahsî, XXIII, 5, 6, 7, 8, 9; (6, 7, 8, 10, 12, 13, 14).

ortakları olan Vadi-l Kura yahudileri, Resûlullah'ın kendileriyle de savaşmasından korkmuş, bu nedenle kendileri gelerek teslim olmuşlardı. Bunlarla Hayberliler yakındı, Hicaz yahudileri, Resûlullah'ın Hayberlilerle olan durumunu gözetmekteydiler. Çünkü Hayberliler Hicaz'ın en saygın yahudileri idi. Nitekim rivayet edilmiştir ki, Hayber'de on bin savaşçı bulunmaktaydı. Onlar yenik düşünce diğer yahudiler de küçülmüşler ve barış istemine boyun eğmişler, aman dilemişlerdi. Bu, düşmanların kalbine korku salınmak suretiyle Resûlullah'a verilen zaferdi.¹⁶¹ Bu iki topluluk teslim olduklarında vadi ikiye ayrılmış durumda idi. Bir bölüm Uzre oğullarının elinde, bir bölümü de yahudilerin elindeydi. Resûlullah vadiyi üçe böldü. Üçte biri kendisine ve müslümanlara, üçte biri sadece Uzre oğullarına, üçte birini de yahudilere verdi. Bu Resûlullah'ın barış yoluyla yaptığı bir uygulama idi.

Daha sonra Resûlullah, Arap yarımadasında iki dinin birlikte bulunamayacağını belirterek, yahudileri Şam'a sürmeye karar vermiş, fakat bunu gerçekleştiremeden vefat etmişti. Şam'a sürülmelerini istemesinin nedeni olarak; yahudilerin Şam'dan haniflik dinini aramak için Hicaz'a gelip yerleşmiş, Tevrat'ta gönderileceği bildirilen Resûlullah'ın ümmetinin övgüsünü duymuş, ancak kâfirlikleri ve kıskançlıklarından dolayı, Hz. Muhammed'e peygamberlik verildiğinde Onun davetine uymayarak, Hakk'a boyun eğmeyip¹⁶², sürekli olarak Resûlullah'dan şikâyet ederek, küfürde inat etmeye devam etmiş olmaları, görülebilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, "*yahudilerden on iki kişinin yani önderlerinin iman etmiş olmaları durumunda, yeryüzündeki bütün yahudilerin iman edeceğini*" zikretmesi de oldukça dikkat çekicidir.¹⁶³

1.4.11. Umretü'l-Kazâ

Serahsî'nin el-Mebhut'unda, yolcu namazı ile ilgili bölümde yer verdiği rivayet¹⁶⁴, Hz. Peygamber'in ve ashabının kaza umresi için gittiklerinde, vazifelerini tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kaldıklarını göstermektedir.

¹⁶¹Resûlullah; "Bir aylık mesafeden düşmanın içine korku salınmakla yardım (muzaffer) olundum."

¹⁶²Serahsî, XXIII, 3-4; (3-4).

¹⁶³Serahsî, XXIII, 7; (9).

¹⁶⁴Serahsî, I, 236; (418).

Hac kitabı bölümünde verilen habere göre ise; Hudeybiye yılından sonra gerçekleşen kaza umresinde, müşrikler Kâbe'yi üç gün süreyle boşaltmışlar, Ebu Kubeys dağına çıkmışlardı. Hz. Peygamber, ashabı ile birlikte tavaf ederken onları izleyen müşriklerin; “*Yesrib sıtması onları zayıf düşürmüştü*” dediklerini duymuş, sağ omzunu açarak (ıztıba¹⁶⁵ ile) remel¹⁶⁶ yapmış, ashabını da böyle yaparak “*kuvvetli ve yiğit olduklarını göstermelerini*” tavsiye etmiştir.¹⁶⁷

Hz. Peygamber'in remeli müşriklere karşı kahramanlığı ortaya koymak için yaptığını gösteren bir haberde anlatıldığına göre; Resûlullah kaza umresinde Hacerü'l-Esved ile Rüknu Yemânî arasında tavaf ederken remel yapıyordu. Çünkü bu sırada, müşriklerin kendisini gördüğünü biliyordu. Diğer tarafta ise kendisiyle müşrikler arasında Beytullah perde oluyor, onları göremiyorlardı.¹⁶⁸

Serahsî'nin umre bölümünde bildirdiğine göre; Resûlullah kaza umresinde Mescid-i Haram'a girerek, Hacerülesved'i istilam etmiş ve bu sırada telbiyeyi kesmişti. Daha sonra tavaf etmiş ve ardından da Safâ ile Merve arasında sa'y yapmıştı.¹⁶⁹ Sonra da saçlarını kazıtıp tıraş olmuş, ashabına da başlarını kazıtıp tıraş olmalarını emretmişti.¹⁷⁰

Hac bölümünde, ihramlının evlenmesinin caiz olduğunu söyleyen Serahsî, bu konuda delil olarak gösterdiği haberde bildirdiğine göre, Hz. Peygamber Hz. Meymune ile ihramlı iken evlenmiştir.¹⁷¹ Bu evliliğin kaza umresi sırasında gerçekleştiği, sîre kaynaklarında belirtilmektedir.¹⁷²

1.4.12. Mûte Savaşı

Serahsî, Mûte savaşı ile ilgili bilgi edinebileceğimiz sadece iki habere yer vermiştir. Bunlardan biri sulh bölümünde aktarılmıştır. Bu habere göre, Hz.

¹⁶⁵İztıba: Ridânın bir ucunu sağ koltuk altından geçirip bunu diğer omuzun üzerine atmak.

¹⁶⁶Remel: İztıba ile omuzların titretilmesidir.

¹⁶⁷Serahsî, IV, 10; (20).

¹⁶⁸Serahsî, IV, 11; (21).

¹⁶⁹Serahsî, IV, 30; (60).

¹⁷⁰Serahsî, IV, 30; (61).

¹⁷¹Serahsî, IV, 191; (355); “Bazı rivayetler de ihramsız iken evlendiği, bazılarının da ise ihramlı iken evlendiği ancak ihramdan çıktıktan sonra zifafa girdiği nakledilmektedir.”

¹⁷²İbn Sa'd, II, 122.

Peygamber Zeyd b. Harise'yi komutan olarak görevlendirmiş, eğer Zeyd öldürülecek olursa Cafer b. Ebu Talib'in komutan olacağı, o da öldürülürse komutanın Abdullah b. Revaha olacağı şeklinde bir talimat verdiği zikredilmiştir.¹⁷³

Ayrıca siyer bölümünde yer verilen bir haberden de, savaş esnasında tüm gücüyle savaşıyan Cafer-i Tayyar'ın, içlerinden kimsenin sağ kurtulamayacağını anlayınca atını öldürerek şehit oluncaya kadar düşmanın bağına doğru ilerlediği nakledilmektedir.¹⁷⁴

1.4.13. Zâtü's-Selâsil Seriyyesi

el-Mebcut adlı eserin teyemmüm bölümünde, teyemmümle cemaate namaz kıldırma hükmü açıklarken Serahsî'nin yer verdiği rivayet¹⁷⁵, Hz. Peygamber'in Amr b. As'ı bir birliğe atadığından bahsetmektedir. Bu haber incelendiğinde, bahsedilen birliğin sîre eserlerinde de bahsedildiği üzere, Zâtü's-Selâsil üzerine gönderilen kuvvet olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷⁶ Ayrıca bu nakilde dikkat çeken diğer bir nokta da, Resûlullah'ın atadığı kişilerin görevini tam olarak yerine getirip getirmediğini kontrol etmek amacıyla, atadığı komutanın emri altında bulunan sahabîlere soruşturduğudur. Bu durum, Hz. Peygamber'in askerî alanda gösterdiği başarımın bir nedeni olarak yorumlanabilir.

1.4.14. Mekke'nin Fethi

Serahsî Mekke'nin fethine dair oldukça detaylı bilgi edinmemize imkân sağlayan rivayetlere, el-Mebcut'un siyer bölümünde yer alan düşman toprakları ile ilgili hükümler konusunda yer vermiştir. İlk olarak, Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethini nasıl bir özlemle beklediğinin anlaşıldığı rivayet, Serahsî tarafından

¹⁷³Mebcut'un Matbu Nüshası 21/63'de eksik olan bölüm, [657/2] Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Nüshası 384 nolu kayıt; (XXI, 226).

¹⁷⁴Serahsî, X, 28-29; (52).

¹⁷⁵Serahsî, I, 111; (202). "Resûlullah, Amr b. el-As'ı bir askerî birliğe atamıştı. Döndüklerinde Amr'ın gidişatından sordu. Onlar, iyi davrandı fakat bir gün cünüp iken bize namaz kıldırды, dediler. Resûlullah bunu Amr'a sordu. O da soğuk bir gecede ihtilam olmuşum. Eğer yıkanırsam hasta olup öleceğimden korktum. Aziz ve Celil olan Allah'ın 'Kendinizi bile bile ölüme atmayın' (en-Nisa 4/29) ayetini okudum. Teyemmüm yaparak namaz kıldırдыm. Bunun üzerine Resûlullah'ın yüzünde gülümseme belirdi ve 'Amr b. el-As'ın fıkhı ne güzel!' buyurarak namazların yeniden kılınmasının gerekmediğini bildirdi."

¹⁷⁶Vâkidi, II, 883-884.

namazdan sonra imamın cemaate doğru dönmesi gerektiği ile ilgili örnek olarak verilmiştir. Bu rivayette bahsedildiğine göre, Hz. Peygamber sabah namazını kıldıktan sonra, yüzünü ashabına dönerek “*İçinizde Mekke’nin fethini müjdeleyen bir rüya gören var mı?*” diye sormaktadır.¹⁷⁷

Hz. Peygamber’in fetihten sonra Mekke’nin çevresinde bulunan arazi ve hurmalıkları, sahiplerinin elinde bırakma sebebinin Şâfiî’nin iddia ettiği gibi, Mekke’nin sulh yoluyla fethedilmesi olmadığını, Hanefi âlimlerinin savunduğu bir görüş olarak, Mekke’nin güç kullanılarak fethedildiğini ispatlamak nedeniyle Serahsî tarafından nakledilmiştir.¹⁷⁸

Ayrıca oruç bölümünde yer alan bir rivayette nakledilen olayın da, fetih yolculuğunda geçtiği söylenebilir. Bu haber, yolculuğa Ramazan ayında çıktığını ve Resûlullah’ın Kedîd mevkiinde, ashabına zor gelmesi dolayısı ile orucunu açtığını Mekke’ye girinceye kadar da oruç tutmadığını göstermektedir.¹⁷⁹

Siyer bölümünde yer verilen haberler, Mekke’nin fethedilme süreci hakkında oldukça geniş bilgi içermektedir. Bu haberlerde bahsedildiğine göre; Huzaâoğulları, anlaşmayla Hz. Peygamber’in korumasına, Bekroğulları da Kureyş’in korumasına girmişti. Bekroğulları Huzaâoğullarına saldırınca, Kureyşliler onlara silah ve yiyecek yardımı yapmış, hatta geceyin karanlığı fırsat bilerek Bekroğulları safında, savaşa katılan Kureyşliler bile olmuştu. Bunun üzerine Huzaâoğullarının temsilcisi Amr b. Salim, Hz. Peygamber’e gelerek yardım istemiş; Hz. Peygamber de yardım edeceğini söyleyerek, o sırada gökyüzünde beliren bir bulutun, Huzaâoğullarına yapılacak yardımın habercisi olduğunu belirtmişti. Sonra ordusuyla yola çıkıp, Merru’z-Zahrân denilen bölgeye varıp konaklamıştı.¹⁸⁰

Hz. Abbas’ın ise, Kureyşlilerin eman dilemeden önce Hz. Peygamber’in Mekke’ye girmesi durumunda, bütün Kureyş’in helak olacağını düşündüğü ve bu nedenle, Hz. Peygamber’in katırına binip odun toplayan kimseler bulabilme ve onlara Hz. Peygamber’in geldiğini haber verebilme ümidi ile misvak ağaçlarının

---

¹⁷⁷Serahsî, I, 38; (74).

¹⁷⁸Serahsî, X, 37; (68).

¹⁷⁹Serahsî, III, 91; (142).

¹⁸⁰Serahsî, X, 37-38; (68-69).

arasına daldığı zikredilmektedir. Bu sırada Ebu Süfyan ve Hakîm b. Hizam'a rastladığı, onların aralarında konuştukları, yanan ateşleri görerak kime ait olduğunu merak ettikleri, Hz. Abbas'ı görünce şaşırtdıkları nakledilmektedir. Bunun üzerine Hz. Abbas'ın onlara, gördükleri ateşin Resûlullah'a ait olduğunu ve on bin kişilik bir orduyla Merrü'z-Zahran'da konakladıklarını söylediği, Ebu Süfyan'ı da atına alarak Resûlullah'ın çadırına doğru yöneldiği belirtilmektedir. Bu sırada yanan her ocağın önünden geçerken, Resûlullah'ın amcası diyerek Hz. Abbas'ı tanıdıkları, tam Hz. Ömer'in bulunduğu ocağın yanından geçerken ise onun Ebu Süfyan'ı tanıyarak, kılıcını eline alıp onu öldürmek için peşinden koşmaya başladığı, Hz. Abbas'ın ise atını topuklayarak, Hz. Peygamber'in çadırına daldığı anlatılmaktadır. Onların ardı sıra Hz. Ömer'in girdiği, Resûlullah'dan Ebu Süfyan'ı öldürmek için izin istemesi üzerine Hz. Abbas'ın, *“Ebu Süfyan'ı himayesine aldığı, eğer Adıyy oğullarından birisi olsa onu öldürmeye kalkamayacağını”* söylemesi üzerine Hz. Ömer'in gözlerinin dolduğu ve *“Allah'a yemin ederim ki sen müslüman olduğun gün ben öyle sevindim ki, babam müslüman olsaydı ona bu kadar sevinemezdim”* dediği bu haberde dikkat çeken noktalardandır.¹⁸¹

Hz. Peygamber Hz. Abbas'a, Ebu Süfyan'ı o gece yanında barındırmasını söylemiş, ertesi sabah Ebu Süfyan ile Hz. Abbas, Hz. Peygamber'in yanına gitmişti. Hz. Peygamber Ebu Süfyan'a *“Allah'tan başka tanrı olmadığına tanıklık edeceğin hal gelmedi mi?”* diye sorunca Ebu Süfyan, *“Artık Allah'tan başka tanrı olsaydı herhalde bize yardım ederdi diyorum”* diye cevap verdi. Hz. Peygamber, *“Benim Allah'ın elçisi olduğuma tanıklık ediyor musun?”* diye sorunca Ebu Süfyan; *“İçimde hala bazı kuşklar var”* diye karşılık verdi. Hz. Abbas araya girerek; *“Müslüman ol! Kılıç tepende!”* demesi üzerine müslüman oldu. Hz. Abbas'ın Resûlullah'a, Ebu Süfyan'ın övgüyü, ayrıcalığı seven bir kimse olduğunu belirterek, ona bir ayrıcalık tanınmasını istemesi üzerine Hz. Peygamber, *“Her kim Ebu Süfyan'ın evine girerse güvende olur”* dedi. Bunu duyan Ebu Süfyan, *“Ey Allah'ın Resulü! Benim evim kaç kişi alır ki?”* deyince Hz. Peygamber, *“Evinden dışarı çıkmayanlar, güvende olacaktır. Ancak Abdullah b. Hatal, Makis b. Subabe ve İbn Hatal'ın iki cariyesi bu*

---

¹⁸¹Serahsî, X, 38; (69).

affin dışındadır” açıklamasını yaptı. Çünkü bu iki şarkıcı Hz. Peygamber’i hicveden şarkılar söylerlerdi.

Daha sonra Hz. Peygamber Hz. Abbas’a, Ebu Süfyan’ı vadiye üstten bakan dar bir boğazda tutmasını söyledi. Böylece bütün birlikler onun gözünün önünden geçecekti. Her bir birlik önünden geçince, “*Bunlar kim?*” diye soruyordu. Sonunda yeşil birliğiyle Hz. Peygamber boğazdan geçti. Bu birlikte Mekkelî ve Medinelî Müslümanlardan iki bin kişi yer alıyordu. Her biri silahlı ve zırhlıydı. Demirin karasından başka hiçbir şey görünmüyordu.

Hz. Peygamber’in sancağı elinde olan Sa’d b. Ubade, Ebu Süfyan’ın karşısına gelip elindeki sancağı sallayarak; “*Gün, savaş günüdür. Gün, saygınlığın çiğneneceği gündür*” diye haykırınca¹⁸² Ebu Süfyan Hz. Abbas’a, “*kardeşinin oğlu büyük bir krallık elde etmiş*” demiş; Hz. Abbas, “*bu krallık değil, peygamberliktir*” diye cevap vermişti. Sonra Ebu Süfyan Hz. Peygamber’e; “*Kavmine Kureyş’in kökünü kazımayı mı emrettin! Bak Sa’d ne diyor!*” diye seslendiğinde Hz. Peygamber, “*Gün, merhamet günüdür. Saygınlığın korunacağı gündür*” diyerek, Sa’d’a haber göndermiş, sancağı oğlu Kays’a vermesini emretmişti.

Hz. Peygamber Mekke’ye girerken bir koldan Hâlid b. Velid’i, diğer koldan Zübeyr b. Avvam’ı göndererek, “*Kureyş birliklerini görürseniz onları ekin gibi biçin! Sonra Safa Tepesi’ne gelerek bana katılın*” emrini vermişti. Abdullah b. Revaha Hz. Peygamber’in huzurunda mısra söyleyince, Hz. Ömer İbn Revaha’ya, “*Allah’ın Harem’inde şiir mi söylüyorsun?*” demiş, Hz. Peygamber de, “*ey Ömer! Bırak söylesin! Onun söylediği şiirler, onların gönüllerini oktan daha hızlı yaralar*” diye cevap vermişti.

Sonunda Ebu Süfyan Hz. Peygamber’e gelerek, “*Kureyş’in ileri gelenleri, hep boyun eğdi. Artık Kureyş diye bir şey yok*” deyince, Hz. Peygamber “*Beyazı, siyahı... Herkes güvendedir. Ancak İbn Hattal bu affin dışındadır*” diye cevap verdi.

Daha sonra Hz. Peygamber, Kâbe’nin kapısına geldi. Kureyş’in ileri gelenleri de oradaydı. Kapının iki yanını tutarak; “*Size ne yapacağım, ne dersiniz?*” diye

---

¹⁸²Serahsî, X, 38-39; (70).

sordu. Kureyşliler, “*Sen iyiliksever bir kardeş ve iyiliksever bir kardeş oğlusun. Her şeyi yapmaya kadirsin. Ama affediver*” diye cevap verdi. Hz. Peygamber de onlara, “*Size kardeşim Yusuf’un kardeşlerine söylediği sözleri söylüyorum: ‘Bugün size kınamam yok. Allah sizleri bağışlasın. O bağışlayıcıların en merhametlisidir!’*”¹⁸³ *Serbestsiniz. Mallarınız da sizindir*” dedi¹⁸⁴. Daha sonra ise “*savaş izninin sadece fetih için, günün bir bölümünde sadece kendine verildiğini, bundan önce kimseye verilmediği gibi, bundan sonra da kimseye verilmeyeceğini*” bildiren bir konuşma yaptı.¹⁸⁵

Hz. Peygamber’in Mekke’de böylece genel af ilan edildiğini bildirmesi ve kan dökülmesini yasaklamasına rağmen, Huzaâ kabilesinden birinin, Huzeyl kabilesinden birini öldürmesi üzerine Hz. Peygamber’in, yüz deve diyete hükmettiğine ilişkin haber, diyetler bölümünde nakledilmiştir.¹⁸⁶

Hz. Peygamber’in, başında miğferle savaşmak amacıyla Mekke’ye girdiği;¹⁸⁷ askerlerine bir konuşma yaparak ihtiyaç duyacağı bilgileri öğrettiği¹⁸⁸ de zikredilmiştir. Ayrıca, başında siyah bir sarık varken Mekke’ye girdiği şeklinde bir rivayet de, Serahsî tarafından nakledilmiştir.¹⁸⁹

Resûlullah’ın fetihten sonra Mekke’de on sekiz gün kaldığı, bu süre zarfında namazları hep kısa kıldığı; her namaz için abdest aldığı halde Fetih Günü ve Hendek Günü tek bir abdestle beş vakit namaz kılması üzerine Hz. Ömer’in, “*Görüyorum ki sen bugün daha önce yapmadığın bir şey yapıyorsun*” dediği ve Resûlullah’ın, “*Ümmeti Muhammed zorluğa düşmesinler diye bunu bilerek yaptım, ey Ömer*” şeklinde cevap verdiği, Serahsî tarafından aktarılan haberlerden çıkarılan bilgilerdir.

---

¹⁸³ Yusuf 12/92.

¹⁸⁴Serahsî, X, 39-40; (71-72).

¹⁸⁵Serahsî, X, 40; (73); Hz. Peygamber:“Mekke, Allah-u Teâlâ’nın gökleri ve yeri yarattığı günden bu yana saygın kıldığı bir beldedir. Benden önce, buranın saygınlığını çiğnemek için hiç kimseye izin verilmemişti. Benden sonra da kimseye izin verilmeyecektir. Bana da günün bir bölümünde (fetih için) izin verilmiştir. Artık burası kıyamet gününe değin saygın kalacaktır.”

¹⁸⁶Serahsî, XXVI, 62; (97).

¹⁸⁷Serahsî, X, 40; (72).

¹⁸⁸Serahsî, X, 21; (39).

¹⁸⁹Serahsî, X, 199; (356).

Ayrıca namaz ile ilgili bölümde yer alan diğer bir rivayete göre; Hz. Peygamber Mekke'nin fethedildiği gün tek bir parça kumaş içinde ona bürünmüş olduğu halde sekiz rekât namaz kılmış¹⁹⁰; yolcu olduğu halde Mekke'de Cuma namazı kıldırılmıştır.¹⁹¹

Yine namaz bölümünün Kâbe'de namaz konusunda verilen bir haberde¹⁹², Resûlullah'ın Mekke'nin Fethi günü Kâbe'nin içinde namaz kılıp, kılmadığı konusunda ihtilaf olduğu; İbn Ömer ise Hz. Peygamber'in, Kâbe'nin içinde duvara üç zira' mesafede öndeki iki direk arasında iki rekât namaz kıldığını nakletmiştir.

Nikâh bölümünde verilen habere¹⁹³ göre; Mekke'nin fethinde İkrime b. Ebi Cehil ve Hâkîm b. Hizam'ın kaçtığı, bunların hanımlarının müslüman olmalarından sonra kocaları için eman alarak, kocalarını geri getirdikleri bildirilmektedir.

Yine nikâh bölümünde yer verilen bir rivayetten, mut'a nikâhının fetih yılı üç gün helal kılındığı, daha sonra Resûlullah'ın habercisi tarafından yasaklandığının ilan edildiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁴

Serahsî, hac bölümünün mikâtlar konusunda bildirdiğine göre; Hz. Peygamber Mekke'ye ihramsız olarak savaşmak için girmiş¹⁹⁵ ve bunun sadece Resûlullah'a özel bir durum¹⁹⁶ olduğu anlaşılmıştır.

Emanet bırakılan mal bölümünde nakledilen haberde; “*Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi... emreder*”¹⁹⁷ ayetinin iniş nedeninin, Kâbe'nin anahtarlarının Osman b. Ebi Talha'ya geri verilmesi olduğu, Osman b. Ebî Talha anahtarı getirince Hz. Peygamber'in ona, “*Allah'ın emanetinde olmak üzere o anahtarı al*” dediği, görülmektedir.¹⁹⁸

---

¹⁹⁰Serahsî, I, 33; (65).

¹⁹¹Serahsî, I, 249; (437).

¹⁹²Serahsî, II, 79; (130-131).

¹⁹³Serahsî, V, 51; (79).

¹⁹⁴Serahsî, V, 152; (239).

¹⁹⁵Serahsî, IV, 167; (314).

¹⁹⁶Serahsî, IV, 167; (314-315).

¹⁹⁷Nisa 4/58.

¹⁹⁸Serahsî, XI, 109; (174).

1.4.15. Hâlid b. Velid'in Benî Cezîme'ye Gönderilmesi

Serahsî el-Mebcut'ta bu konuya ait çok fazla bilgi içeren rivayetlere yer vermemiştir. Ancak sulh bölümünde, belirli olmayan hakların bedel karşılığının ibrasının caiz olduğuna dair delil olarak aktardığı bir haberden, çok sınırlı bir bilgi edinmekteyiz. Bu haberde zikredildiğine göre; Hz. Peygamber Hâlid b. Velid'i, Benî Cezîme Kabilesine savaşmak üzere değil davetçi olarak göndermişti. Ancak Hâlid'in burada yaptıklarını öğrenince, Hz. Ali'ye bir miktar mal vererek o kabileye gidip zarar gören herkesin zararlarını verdiği maldan ödemesini söyledi. Hz. Ali'de Benî Cezîme'ye gelince, köpeklerini besledikleri kaba varıncaya kadar her şeyi ödedi. Buna rağmen elinde biraz mal kaldı ve gerek kendilerinin gerekse Resûlullah'ın bilmediği bazı şeylere karşılık kalan malı da onlara bırakarak döndü. Resûlullah'ın yanına gelerek bunu kendisine anlatınca, Resûlullah, “*doğru ve güzel olanı yapmışsın*” diyerek onu onayladı.¹⁹⁹

1.4.16. Huneyn-Evtas Savaşları ve Tâif Kuşatması

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde, Huneyn-Evtas savaşları ve Tâif kuşatması ile ilgili birkaç kayda rastlamak mümkündür. İlk olarak Hevazin-Huneyn savaşı sırasında yaşananlara dair bilgiler içeren haberlere baktığımızda, bu savaşa dair kısıtlı bilgiler edindiğimizi görmekteyiz.

Serahsî'nin ödünç bölümünde naklettiği bir habere göre²⁰⁰, Resûlullah Hevazin Savaşı sırasında Safvan'dan emanet olarak zırh almış, ancak bu zırhların birkaçı telef olmuştu. Hz. Peygamber'in bunları ödemeyi teklif etmesi üzerine, artık müslüman olduğunu söyleyerek zırhları istemediğini bildirmişti.²⁰¹

Serahsî siyer bölümünde naklettiği bir haberde²⁰², gebe olduğu için karnını sarıp bağlayarak Huneyn savaşına katılan Ümmü Süleym'den bahsetmiştir. Bu da kadınların İslâm davası uğruna yaptıkları büyük fedakârlığı göstermesi açısından

---

¹⁹⁹Serahsî, XX, 143; (221).

²⁰⁰Serahsî, XI, 134; (218).

²⁰¹Serahsî, XI, 136-137; (222).

²⁰²Serahsî, X, 14; (27).

dikkat çekicidir. Ayrıca Hz. Peygamber'in, onun durumunu öğrendiğinde derecesinin yüksekliğini bildirdiği de zikredilmektedir.

Huneyn günü, Hz. Peygamber at ve eşek grubu hayvanların etlerinin yenmesini yasaklayarak, kesilip et haline getirilmiş eşek etlerinin kazanlardan dökülmesini istediği, avcılık bölümünde at ve eşek eti yemenin hükmü bildirilirken aktarılan bir haberde bildirilmektedir.²⁰³

Siyer bölümünde, ganimetlerin İslâm topraklarında bölüştürülmesi konusunda açıklamaların yapıldığı kısımda yer verilen Muhammed b. İshak ve el-Kelbî'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber Huneyn ganimetlerini Tâif'ten ayrıldıktan sonra Ci'rane mevkiinde paylaşmıştır. Çünkü o sırada Huneyn İslâm ülkesinin sınırları dâhilinde değildi ve Resûlullah ganimetleri düşman topraklarında paylaşmazdı. Ci'rane ise Mekke'nin kenarında olduğu için İslâm ülkesinin sınırı olmuştu. Ancak Onun ganimeti paylaştırmayı İslâm topraklarına girene kadar ertelemek istemesi, orduda bulunan bazı bedeviler tarafından anlaşılammış; ganimetlerin paylaşılmasını isteyerek etrafını sarmışlar, ısrarcı davranışları yüzünden Hz. Peygamber'i gölgeye sığınmak zorunda bırakmışlar, hatta hırkasını çekip yırtmışlardı. Bunun üzerine Resûlullah, "*ganimetleri aralarında pay etme konusunda cimrilik ya da korkaklık yapmadığını*" söyleyerek tüm direktmelere rağmen, Ci'rane mevkiine girene kadar, ganimetleri pay etmeyi ertelemişti.²⁰⁴

Hz. Peygamber'in "*Kim birini öldürürse onun özel eşyası öldürene aittir*" sözünü, Bedir gazvesinde, savaş sırasında askerleri savaşımaya teşvik ve Huneyn gazvesinde, Müslümanlar yenik düşüp kaçarlarken onları cesaretlendirmek için söylediği de eserde zikredilmektedir.²⁰⁵ Serahsî tarafından siyer bölümünde yer verilen bir haber, Hz. Peygamber'in Huneyn savaşında buna ait bir uygulamasını göstermektedir. Ebu Katade'nin öldürdüğü bir müşrikin özel eşyasını istemesi üzerine, biri doğru söylediğine tanıklık etmiş ancak onun özel eşyasının kendisinde olduğunu ve kalması için Ebu Katade'yi ikna etmesini Resûlullah'dan istemişti.

---

²⁰³Serahsî, XI, 232; (380).

²⁰⁴Serahsî, X, 18-19; (35).

²⁰⁵Serahsî, X, 49; (89).

Ancak Hz. Ebu Bekir'in de itiraz ettiği bu isteği, Hz. Peygamber kabul etmemiş, öldürülen kişinin özel eşyasını Ebu Katade'ye vermişti.²⁰⁶

Huneyn savaşı sırasında yüz altmış yaşında ve gözleri görmeyen Düreyd b. Sımme'nin düşman tarafından görüşlerinden faydalanmak için yanlarında götürüldüğü, onun da savaş stratejisini öğrettiğinden dolayı Resûlullah tarafından öldürüldüğünü bildiren bir haber, savaşa bedeniyle veya stratejileriyle yardım eden yaşlı kişinin öldürülebileceğini göstermiştir.²⁰⁷

Serahsî el-Mebhut'un siyer bölümünde yer verdiği bir haberde, Tâif seferine Muharrem ayının başlarında çıkıldığı ve kuşatmanın kırk gün sürdürülerek Safer ayında buranın fethedildiği nakledilmektedir.²⁰⁸ Ancak bu rivayet doğru değildir. Çünkü Tâif savaşının Şevval ayında gerçekleştiği, kırk gün süren bir kuşatma uygulandığı, ancak kuvvetli direniş ve surların sağlamlığı nedeni ile istenen sonucun elde edilemeyeceği düşünülerek burayı fethetmeden kuşatmanın kaldırıldığı sîre kitaplarında nakledilmektedir.²⁰⁹

Resûlullah'ın Tâif'e sefere çıktığında, Evtas topraklarından geçtiği²¹⁰ ve yoluna çıkan Avf b. Malik en-Nadri²¹¹,nin sarayının yaktığı, Üsame b. Zeyd'e gerekirse şehri ateşe vermesini²¹² emrettiği, Serahsî tarafından nakledilmektedir.

Hz. Peygamber'in daha önce çıktığı gazvelerden farklı bir savaş taktiğini, Tâif kuşatması sırasında uyguladığı ve mancınık kurdurduğu, siyer bölümünde yer alan bir nakilden anlaşılmaktadır.²¹³ Ayrıca Hz. Peygamber'in Tâif kuşatması sırasında uyguladığı diğer bir taktik olarak da, Sakif kabilesini kuşattığında hurma ağaçlarının ve üzüm bağlarının kesilmesini emrettiği ve bu durumun Sakifliler'in

---

²⁰⁶Serahsî, X, 47; (86).

²⁰⁷Serahsî, X, 29; (53).

²⁰⁸Serahsî, X, 26; (48).

²⁰⁹İbn Sa'd, II, 158-159; Hamidullah, **Hazreti Peygamber'in Savaşları**, s. 196-197.

²¹⁰Serahsî, X, 32; (58).

²¹¹Avf b. Malik en-Nadri: Hevazin ordusunun komutanıydı.

²¹²Serahsî, X, 65; (119).

²¹³Serahsî, X, 26; (48).

ağına gittiği görülmektedir.²¹⁴ Hz. Peygamber'in bu ağaçları, savaş sırasında rahat hareket edebilme amacıyla kestirmiş olabileceği düşünülebilir.

Köle azad etme bölümünde yer verilen bir haberde, Tâif halkından altı kişinin kuşatma sırasında yurtlarından çıkıp, müslümanlara sığındığı ve Resûlullah'ın onları, “Allah'ın özgür kıldığı kişiler” olarak nitelendirdiği görülmektedir²¹⁵.

Hz. Peygamber'in Evtas savaşından ele geçirilen esirleri ise, savaşçılar arasında paylaştırdığı²¹⁶ da nakledilmektedir.

Resûlullah Tâif kuşatmasından vazgeçerek geri döndükten bir müddet sonra, Sakif'ten bir heyetin gelerek İslâm'a gireceklerini bildirdikleri, Serahsî tarafından nakledilen bir diğer haberdur.²¹⁷

1.4.17. Tebük Seferi

Serahsî'nin el-Mebus'ta naklettiği haberler, bu seferle ilgili çok sınırlı bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Serahsî, el-Mebus'ta namazların kazasında ezan ve kâmet okunması ile ilgili hükmü belirtirken aktardığı rivayetten²¹⁸, Hz. Peygamber'in Hayber veya Tebük gazasından dönüşte uyuya kaldığı, anlaşılmaktadır. Yine namaz vakitleri konusunda, namazın birleştirilmesi ile ilgili hükmün açıklanması sırasında yer verilen Muaz rivayetine göre de, Hz. Peygamber Tebük yolculuğu sırasında öğle ve ikinci namazlarını birleştirerek kılmıştı.²¹⁹

Ayrıca yolcu namazı bölümünde yer alan bir haberde bildirildiğine göre, Hz. Peygamber Tebük'te yirmi gün kalmış ve namazları kısaltarak kılmıştı.²²⁰

---

²¹⁴Serahsî, X, 32; (58).

²¹⁵Serahsî, VII, 92; (146).

²¹⁶Serahsî, X, 63; (117).

²¹⁷Serahsî, X, 85; (187); “Sakif heyeti Resûlullah'a gelerek İslâm'a rükuya ve secdeye eğilmemek koşuluyla gireceklerini bildirdikleri, ancak Hz. Peygamber'in ‘İçinde namaz olmayan bir dinde hayır olmadığı gibi, içinde rükû ve secde olmayan bir namazda da hayır yoktur’ buyurduğu kaydedilmektedir.” Serahsî, XXIV, 10; (14).

²¹⁸Serahsî, I, 136; (240); “Hz. Peygamber Hayber veya Tebük gazasından dönüşte, uyuya kalınan gecede güneş doğduktan sonra uyanıldığı zaman, sabah namazını Bilal'e emrettiği ezan ve kametle kaza etmiştir.”

²¹⁹Serahsî, I, 149; (266).

²²⁰Serahsî, I, 237; (419).

1.4.18. Usâme b. Zeyd Seriyyesi

Hz. Peygamber'in gönderdiği ordulardan birinin de, başına Usâme b. Zeyd'i görevlendirdiği ve Ubna'ya düzenlenen seriyye olduğu; el-Mebcut'un siyer bölümünde yer alan, “Hz. Peygamber'in Usâme b. Zeyd'e Ubna'ya seher vaktinde baskın yapmasını emrettiği” haberinden anlaşılmaktadır.²²¹ Sîre kitaplarında bu seriyyenin ismi, Usâme b. Zeyd seriyyesi olarak geçmekte ve hicretin on birinci yılında düzenlendiği bildirilmektedir.²²² Ayrıca Hz. Peygamber'in Usâme b. Zeyd'e, Ubna kabilesine sabahleyin baskın yapmasını ve evleri yakmasını söylediği, siyer bölümünde aktarılmıştır.²²³

---

²²¹Serahsî, X, 6; (12).

²²²İbn Sa'd, II, 190.

²²³Serahsî, X, 31; (57).

BÖLÜM: 2

SERAHSÎ'NİN el-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE HZ. MUHAMMED'İN İDARÎ VE İKTİSADÎ HAYATI

Hız. Peygamber'in, peygamberlik görevine ilişkin faaliyetlerinin incelendiği birinci bölümün ardından, Serahsî tarafından el-Mebsut'ta aktarılan; Resûlullah'ın oluşturduğu, Medine merkezli yeni devlette üstlendiği devlet başkanlığı görevine ait olarak görülebilecek uygulamaları ve düzenlemelerine dair haberler, bu bölümde değerlendirilmiştir.

2.1. HZ. MUHAMMED'İN MEDİNE'DEKİ YÖNETİM TARZI

Hız. Muhammed, Allah-u Teâlâ'nın gönderdiği bir tebliğci olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir yönetici ve kadıydı. Serahsî, Onun bu özelliğini ortaya koyabilecek, Medine'deki bazı adlî davalarda ortaya koyduğu çözüm yollarını gösterecek rivayetlere geniş ölçüde el-Mebsut'ta yer vermiştir.

2.1.1. Hukukî Uygulamalar

Hız. Peygamber oluşan yeni sistemde; devlet başkanlığı, komutanlık görevlerinin yanı sıra hâkimlik vasfını da kazanmış, her alanda olduğu gibi adaletin sağlanması konusunda da Kur'an'ın hükümlerini uygulamıştı. O bu alanda, Kur'an hükümlerini uyguladığı gibi, karşılaştığı sorunlarda vahyin bulunmadığı zamanlarda vahiy gelmesini beklemiş, o konuda vahiy gelme ümidi kalmayınca ictihadıyla hüküm vermişti. Bazı durumlarda da Onun verdiği hükmün aksine ayet inince, Hız. Peygamber önceki hükmü olduğu gibi bırakmış, sonraki olaylarda gelen ayete göre hüküm vermişti. Ayrıca tayin ettiği kadınlara sorduğu sorulardan da anladığımız kadarıyla, Kur'an ve sünnette bulunmayan sorunlarda ashabına ictihad izni vermiş,²²⁴ bu ictihadlarında doğruyu bulurlarsa iki, yanlış hüküm verilerse bir sevap elde

²²⁴Resûlullah Muaz'ı Yemen'e gönderirken; "Ey Muaz, neyle hüküm vereceksin" dedi. Ben, "Allah'ın kitabında olanla" dedim. O bu defa; "Olayı Allah'ın kitabında bulamazsan" dedi; ben de "Resûlullah'ın hükümleriyle karar veririm" dedim. "Olayı Resûlullah'ın hükümlerinde de bulamazsan" deyince; "Kendi görüşümle karar veririm" dedim. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Resulünün elçisini muvaffak kılan Allah'a hamd olsun."

edeceklerini bildirerek bu yola da teşvik etmişti.²²⁵ Bu da, Resûlullah'ın bu yolu kullandığını göstermektedir.²²⁶ Kullandığı bu yollarla, gelen her dava ve ihtilafı âdil bir şekilde çözümlenmiş; zina, hırsızlık, adam öldürme, miras meseleleri, borçlar gibi birçok konuda getirilen davaları karara bağlamıştı.

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde, Hz. Peygamber'in bu uygulamaları ile ilgili rivayetler, sîre konusunda yazılan eserlerle karşılaştırıldığında oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir.²²⁷

Hz. Peygamber'in davalarda ve anlaşmazlık durumlarında, tanığa yemin ettirmediği, ya da davacıya da delil ile birlikte yemin ettirmediği, Serahsî tarafından helaller ve haramlar bölümünün, bir kişinin verdiği haberin hükmü konusunda nakledilmiştir.²²⁸ Ayrıca kefillik bölümünde, kefilliğin meşruluğunun delili olarak verilen haberden; Hz. Peygamber'in peygamber olarak gönderildiğinde, kefillik hükmünün var olduğu ve Onun da bunu onayladığı²²⁹; bir dava ile ilgili olarak da birinden kefil istediği anlaşılmaktadır.²³⁰

Hâkimin kararında yanıldığını anladığı durumda duruşmanın tekrar edilmesi ile ilgili bölümde nakledilen bir haberde²³¹, Resûlullah'ın aleyhine karar verdiği

---

²²⁵Hz. Peygamber Amr b. El-As'a; "Şu iki kişi arasında hüküm ver" demiş; Amr ise, "Sen burada oturuyorken mi hüküm vereyim" dedi. Hz. Peygamber'in "Evet" demesi üzerine O, "Hangi esasa göre hüküm vereyim" diye sordu. Hz. Peygamber; "İctihad edip doğruyu bulursan senin için iki sevap, yanılırsan bir sevap vardır" dedi.

²²⁶Serahsî, XVI, 85; (129).

²²⁷Serahsî'nin el-Mebcut adlı eseri, İslâm'ın pratikte nasıl yaşanması gerektiği ile ilgili fikhî konuları içerdiği için, bu tür örnekler daha çok esere yansımıştır.

²²⁸Serahsî, X, 167; (305).

²²⁹Serahsî, XIX, 161; (239).

²³⁰Serahsî, XIX, 163; (241).

²³¹Serahsî, XII, 86; (131); "İki kişi Resûlullah'a dava getirdiler. Birisi davada nasıl davranacağını biliyordu. Diğeri bilmiyordu. Dava usulünü bilen kişi söyleyeceklerini hiç karıştırmadan net anlattı. Resûlullah da onun lehine hüküm verdi. Lehine hüküm verilen kimse kalkıp gitti. Aleyhine hüküm verilen oturdu. 'Ya Resulellah, sana selam olsun, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki Benim hakkım haklıdır' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'O gideni bana getirin' buyurdu. Adam getirildi, Hz. Peygamber ona davalının kendisine yemin ettiğini haber verdi. O kimse 'Ey Allah'ın Resulü, istiyorsan yeniden mahkeme olurum' dedi. Hz. Peygamber; 'Yeniden mahkeme ol' buyurdu. O kimse yeniden mahkeme oldu. Yine iyi anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber yine onun lehine hükmetti. Lehine hükmedilen kalkıp gitti. Aleyhine hükmedile oturdu. 'Sana kitabı hak olarak indiren Rahman ve Rahim olan ve kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki Benim hakkım haklıdır. Bunu o da bilir' dedi. Hz. Peygamber: 'Bana o adamı getirin' buyurdu. Adam tekrar getirildi. Hz. Peygamber ona olanı haber verdi. Adam: 'İstersen yeniden mahkeme olurum' dedi. Hz. Peygamber; 'Hayır; Fakat şunu bil: Her kim davada güzel konuşmasıyla ve iyi savunmasıyla müslüman bir kimsenin hakkını alırsa ateşten bir parça almış olur' buyurdu. Bunun üzerine adam:

kişinin, kendi hakkı olduğuna yemin ettiği ve Onun da verdiği karardan şüphe duyarak davayı tekrar ettiği görülmektedir. Ayrıca bu hadisten, Hz. Peygamber'in iyi konuşma ve savunma yolu ile haksız yollarla, hakkı örterek müslüman kardeşinin malını almaya kastedenler konusunda oldukça sert ifadeler kullandığı ve cezalarının cehennem olduğunu belirttiği de dikkat çekmektedir. Onun bu konuda gösterdiği sert ikaz ve tepkiler, adaletin uygulanması konusundaki hassasiyetini de göstermektedir.

Hz. Peygamber'in adaletin tam olarak uygulanabilmesi için gerekli gördüğü bazı uygulamaları olduğu anlaşılmaktadır. Dava bölümünde nakledilen bir habere göre, dava sırasında davacının delil ya da iki tanık getirme zorunluluğunun var olduğu, ancak delili yoksa davalıya yemin ettirme hakkının bulunduğu anlaşılmaktadır.²³²

Resûlullah'ın bazı davalarda, olay mahallini inceleyerek karara vardığı da görülmektedir. Bu da O'nun hukuk adına getirdiği düzenlemelerden biri olarak kabul edilebilir. Bu uygulamasına örnek teşkil edecek bir haber, Serahsî tarafından diyetler bölümünde aktarılmıştır. bu haberde bildirildiğine göre, Resûlullah zamanında iki köy arasında bir ceset bulunmuş, Hz. Peygamber de cesetle köylerin arasının ölçülmesini emretmişti. Ceset köylerden birisine diğerinden bir karış daha yakın çıkınca Hz. Peygamber, kasâme²³³ ve diyeti onlara hükmetmişti.²³⁴

Gelen borç davalarındaki uygulamalarına ışık tutacak bazı haberler de dikkat çekmektedir. Borçlunun kısıtlanması ve malının satılması bölümünde yer verilen rivayette; ortak kölesi olan iki kişiden birinin payını özgür kılması durumunda, özgür kılanın durumu iyiye, özgür kıldığı kölenin değerinin yarısını ortağına ödemesi

---

'Hak onun hakkıdır' dedi. Hz. Peygamber yaslanmış durumda iken, doğrulup oturdu; 'Her kim iyi konuşmasıyla müslüman bir kimsenin hakkını alırsa cehennemdeki yerini hazırlasın.'

²³²Serahsî, XVII, 30; (42); "Resûlullah Hadram ve Kinde kabilelerinden olan iki kişinin arasında hükmederken onlardan davacı olana; 'Delilin var mı' diye sormuş, o da 'Hayır' demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber; 'Yemin ettirme hakkın var' buyurmuştur. Davacı; 'Bu adam yemin eder ve yemine hiç önem vermez' demiştir. Hz. Peygamber de; 'Başka seçeneğin yok. Ya iki tanık getirirsin, ya da bu kimse yemin eder' dedi."

²³³Kasâme: Katili meçhul cinâyetlerde maktûlün bulunduğu köy veya mahalle halkından elli kişinin Allah'a yemin ederek "Öldürmedik ve öldüreni de görmedik" diye yemin etmeleri anlamında bir İslâm ceza hukuku terimi.

²³⁴Serahsî, XXVI, 111; (167).

gerektiğine dair hüküm²³⁵ Resûlullah tarafından Cüheyne kabilesinden gelen iki kişinin davasında da uygulanmıştır.²³⁶ Resûlullah o kişinin ödeme gücü olduğunu bildiği için onun ödemesine hükmetmiş ve kendine ait bir malı satıp ödeyene kadar hapsetmişti. Ayrıca aynı bölümde nakledilen hâdisede; Muaz'ın borçlarına karşılık Resûlullah'ın, mallarına el koyarak sattığı ve paraları alacaklılar arasında paylaştığı bildirilmektedir. Muaz'ın çok müsamahakâr ve cömert biri olduğu için borca battığı; eğer ödeme gücü olsaydı, Resûlullah'ın malını satıp borcunu ödemesini emretmesi halinde bundan kaçınmayacağı, Serahsî tarafından bildirilerek, bu uygulamanın asıl nedeninin, mallarının değerinin borçlarını karşılayamayacağını düşünen Muaz'ın, Resûlullah'ın eliyle malları satılıp bereketlensin ve borçlarını karşılansın diye kendisinin istemesi olduğu, zikredilmiştir. Ayrıca bu haberden, hâkimin borcunu ödemeye gücü yetmeyen kişinin malını satarak, borcunu ödemesine yardım etme yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.²³⁷ Ayrıca borç davalarında, davacı kişinin kendisine borcu olan alacaklısını kovuşturması, Resûlullah döneminde uygulanan bir hüküm olduğu, Serahsî tarafından kefillik bölümünde, hâkimin davada kefil istemesi konusunda aktarılan bir haberden anlaşılmaktadır. Bu rivayette Resûlullah'ın, Ubey b. Ka'b'a uğradığında onun alacaklısını kovuşturduğu nakledilmiştir. Burada kovuşturmadan amaç, tanıklar hazır oluncaya kadar davalının kaçmayacağından emin olmak, borçlunun mahkemeye gelerek davacının tanıklarını dinlemesini temin edebilmek için, o kişiyi takip etmektir. Nakledilen haber de, bu hükmün Resûlullah döneminde geçerli olduğunu göstermektedir.²³⁸

Ayrıca köleler bölümünde bahsedildiğine göre; Hz. Peygamber, bir adamın öleceği sırada özgür kıldığı kölenin üçte birini onaylayarak, ölüm hastalığı sırasında yapılan özgür kılmanın üçte birinin geçerli olduğunu ve bir kısmı özgür kılınan kölenin çalışarak değerinin kalan kısmının bedelini mirasçılara ödemesi gerektiğini göstermiştir²³⁹. Böylece, borcun vasiyetten önceliği olduğu hükmünü getirmiştir.

---

²³⁵Serahsî, VII, 105; (167); “Özgür kılan kimse kendi payını özgür kılmakla Allah'a yaklaşmayı ve köleye iyilik yapmayı amaçlamaktadır. Bu amacın tam olarak gerçekleşmesi ise kölenin diğer yarısını da özgür kılmasıyla olur. Dolayısıyla ortağının payını ödeyecek mala malik olup bu maksadını gerçekleştirebilecek durumda ise böyle yapması gerekir.”

²³⁶Serahsî, V, 189; (296).

²³⁷Serahsî, V, 189; (296-297).

²³⁸Serahsî, XX, 76; (112).

²³⁹Serahsî, VII, 74-75; (119).

Zina davalarında ise, Hz. Peygamber'in hükmü vermeden önce soruşturma yaptığı, daha sonra kararını uyguladığını gösteren haberler dikkat çekmektedir. Suçlar ve cezalar bölümünde yer alan bir haberde belirtildiği üzere Hz. Peygamber, zina ettiğini gelip itiraf eden Mâiz'den yüz çevirmiş, dördüncü kez kendi aleyhinde tanıklık etmesinden sonra, kiminle zina ettiğini sormuş; daha sonra da *“onu öpmüş olmayasın”* diyerek, zina yapmış olduğundan emin olmak istemiştir. Ancak Mâiz, ısrarla zina ettiğini söyleyince akıl sağlığından şüphelenmiş ve ailesine aklından şüphe edip, etmediklerini sordurmuştur. Onlardan gelen *“hayır”* cevabı üzerine de muhsan²⁴⁰ olup, olmadığını soruşturmuş; muhsan olduğunu öğrenince recm edilmesini emretmiştir.²⁴¹ Resûlullah Mâiz'i, çukur kazmadan ve bağlanmadan recm etmiş, taşların acısına dayanamayınca kaçan Mâiz, önüne çıkan biri tarafından öldürmüştü. Zina yaptığı söylenen bir adam için de, *“karısına sorulmasını eğer itiraf ederse recm edilmesini”* bildirmiştir.²⁴² Ayrıca Gâmidli bir kadının da recm edilmesini söyleyerek, göbek hizasına yakın bir hizaya kadar kuyu kazdırmış ve kadın bu kuyuya konarak, recm edilmiştir.²⁴³ Ona nohut tanesi büyüklüğünde bir taş alıp atmış, fakat sopa atmamıştır.²⁴⁴ Resûlullah'ın zina davalarında, recm uygulanacak kadının gebe olması halinde doğuma kadar beklediği de dikkat çekmektedir. Buna örnek olacak haberde bildirildiğine göre, Gamidli kadının zinadan gebe kaldığını itiraf etmesi üzerine Hz. Peygamber, onun cezasının uygulanmasını çocuk doğuncaya kadar ertelemiştir.²⁴⁵ Bu konudaki diğer bir örnek ise, Resûlullah'ın zina eden şarkıcı bir kadını recm etmeye kalkan Muaz'ı, kadının gebe olduğunu belirterek durdurmuş olmasıdır.²⁴⁶

Ayrıca zina davası ile ilgili uygulamalarından birinin de, bu tür davalarda kadınların tanıklığının kabul edilmediği şeklindedir.²⁴⁷

---

²⁴⁰Muhsan: Âkil, baliğ, hür, müslüman ve iffetli erkek anlamındadır. Bu özelliklere sahip bayana ise *“muhsane”* denir. Recm uygulaması için gerekli olan ihsanda bunlara ek olarak hür bir kadınla meşru bir evlilik içinde fiilen cinsel ilişkide bulunmuş olma şartı da bulunmaktadır.

²⁴¹Serahsî, IX, 91-92; (154-155).

²⁴²Serahsî, IX, 37; (61).

²⁴³Serahsî, IX, 52; (88).

²⁴⁴Serahsî, IX, 37; (61).

²⁴⁵Serahsî, IX, 73; (123).

²⁴⁶Serahsî, IX, 73; (123).

²⁴⁷Serahsî, IX, 66; (113).

Hız. Peygamber gelen hırsızlık davalarında da, zina davasında olduğu gibi huzuruna getirilen suçluya; “çaldın mı, yok çalmamışsındır” diyerek, itirafından vazgeçirme yolunu denemiş; adamın “çaldım” demesi üzerine de elinin kesilmesini ve dağlanıp getirilmesini istemiştir.²⁴⁸ Hız. Peygamber’in bu uygulamasının, devlet başkanının had cezasını düşürmek için bir yol aramasının ve suçunu kabul eden kişinin bundan dönmesinin telkin etmesinin uygun olduğunu göstermektedir.

Ayrıca hırsızlık suçlarıyla gelen davalarda, el kesme cezasının değersiz şeylerde uygulanmadığı, ancak “on dirhem değerindeki hırsızlık davalarında” uygulandığı da zikredilmiştir.²⁴⁹ Hırsızlığın tekrar etmesi durumunda uygulanacak ceza ise, Hız. Peygamber tarafından belirtilmiştir. Buna göre, hırsız ilk kez çaldığında elinin kesilmesi, tekrar çalarsa yine kesilmesi, tekrar çalarsa yine kesilmesi, tekrar çalarsa yine kesilmesi ve tekrar çalarsa öldürülmesi şeklindedir.²⁵⁰ Hız. Peygamber bir başka rivayette de, birinci hırsızlıkta sağ elinin, ikinci hırsızlıkta sol ayağın, üçüncü hırsızlıkta sol elin ve dördüncü hırsızlıkta sağ ayağın kesilmesini açıkça belirtmiştir.²⁵¹

Haksız yere adam öldürme (cinayet) davalarında da, caydırıcı ceza sadece ahirete yönelik olsaydı, muhtemelen çok fazla etkili olmayabilirdi. Çünkü insanlar, büyük çoğunlukla dünyadaki ceza ve kınamalardan çekinirler. Bu nedenle, haksız yere birinin canına kıymak, onun en kutsal hakkı olan yaşam hakkını elinden almak şüphesiz en büyük suçlardandır. İşte bu yüzden insanları bu büyük suçtan uzaklaştırmak amacıyla, Allah-u Teâlâ tarafından konulmuş bir hüküm olarak kısas ve diyet, Resûlullah tarafından da cinayet davalarında uygulanmıştır. Onun insan öldürmenin günahının büyüklüğünü belirttiği bir haberi, öncelikle zikretmeliyiz. Serahsî’nin diyetler bölümünde naklettiği bu hâdisede, cahiliye halkından birini öldüren Mıhlem’e Hız. Peygamber’in, “ona merhamet edilmez” dediği; Mıhlem öldükten sonra gömüldüğünde toprağın onu dışarı attığı, tekrar gömüldüğünde toprağın yine dışarı attığı nakledilmektedir. Bunun üzerine Hız. Peygamber; “*Toprak, günahı ondan çok daha büyük olanı kabul eder. Fakat Allah, adam öldürmenin*

---

²⁴⁸Serahsî, IX, 141; (240).

²⁴⁹Serahsî, IX, 137; (232).

²⁵⁰Serahsî, IX, 167; (278).

²⁵¹Serahsî, IX, 167; (279).

haramlılığını böylece size gösterdi” diyerek bu günahın büyüklüğünü hem Allah katında, hem Resulünün katında göstermiş olmaktadır.²⁵²

Kasten adam öldürme davalarında, öldürülen kişinin ailesinin kisas ve diyeti seçme hakkı bulunduğunu belirten Hz. Peygamber; kendisine bir katil getirildiğinde, öldürülenin velisine, *“onu affediyor musun?”* diye sorar, adam *“hayır”* cevabını verirse, *“diyet alır mısın?”* der, bu sorusuna da adam *“hayır”* derse, *“öldürülmesini mi istersin?”* derdi. Adam bu soruya ise, *“evet”* diye cevap verirse, kisası uygulardı. Resûlullah böylece davada sorduğu sorularla, ailenin affetme konusunda da, diyeti alma konusunda da yetkili olduğunu bildirmiştir.²⁵³

Ayrıca yanlışlıkla adam öldürme davalarında hükmün, ya bir köle özgür azad etmek, ya da diyet ödemek olduğu ayetle belirtilmişti. Resûlullah’ın da adam öldürme nedeni ile gelen bir kişiye, *“onun için bir köle özgür kıl. O kölenin her bir organına karşılık, Allah-u Teâlâ öldürenin bir organını cehennemden özgür kılar”* diyerek bu hükmü uyguladığı, dolayısıyla bu kişinin kasten öldürmediği anlaşılmaktadır.²⁵⁴ Bu yolla, kölelik statüsünün kaldırılması hususunda da teşvik edici bir yol izlemek, amaçlanmış olabilir.

Hz. Peygamber, gayr-i müslim halkın kendi kanunlarıyla muhakeme olmaları konusunda, onlara hak tanımıştır. Onun bu davalarda, kendilerinin hükümlerini uyguladığı da, Serahsî tarafından nakledilen bir rivayetten anlaşılmaktadır. Bu rivayete göre; Hz. Muhammed zina etmiş olan iki yahudi ile ilgili davada, Tevrat’ı ve İbn Süriya el-A’ver adındaki yahudiyi getirtip, ondan Allah adına yemin etmesini istemiş, o da kutsal kitaplarına göre zinanın cezasının recm olduğunu itiraf etmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onları recm etmişti.²⁵⁵ Yine Yahudilere ilişkin davalarda verdiği hükümlere ilişkin örneklere bakarsak, Resûlullah’ın yahudi mahallesinde bulunan bir ölü için, yahudilere bunun hükmünü sorduğu; böylece onlara kendi kanunlarıyla muhakeme olma hakkı verdiği görülmektedir. Ancak onların, *“böyle bir olay İsrail oğulları zamanında da meydana geldi, Allah bu*

---

²⁵²Serahsî, XXVI, 59; (91).

²⁵³Serahsî, XXVI, 61; (95).

²⁵⁴Serahsî, XXVI, 67; (105).

²⁵⁵Serahsî, IX, 40-41; (68-69).

konuda Hz. Musa' ya hükmünü indirdi, sen de peygambersen bunun hükmünü Allah'a sor" diye cevap vermeleri üzerine Hz. Peygamber de onlara, *"Allah bana şöyle bildirdi: sizden elli kişi seçeceğim ve onlar, Allah'a yemin ederiz ki onu biz öldürmedik ve öldüreni de bilmiyoruz diye yemin edecekler, sonra da öldürülen kişinin diyetini verecekler"* demişti. Bunun üzerine yahudiler, Hz. Peygamber'in vahiyle hükmettiğini kabul etmişlerdi. Görüldüğü gibi, Resûlullah tarafından onlara özgürce yargılanma hakkı tanınmıştı. Buna benzer diğer üç nakilde de, yahudiler arasında bulunan bir müslüman için kasâme ve diyete hükmettiği anlaşılmaktadır.²⁵⁶

Hz. Peygamber'in bazı davalarda, ceza indirimine gitmeyi uygun gördüğü de anlaşılmaktadır. Böylece yeni bir hukukî düzenleme de getirmiş oluyordu. Ceza indirimi hükmünü uyguladığı, ölüm cezasını para cezasına çevirdiği bir davaya örnek teşkil eden habere cinayetlerde sulh bölümünde yer verilmiştir. Bu habere göre; Müslüman süvarilerden birisi bir adam öldürünce, Resûlullah kısasa hükmetti. Katil öldürülmek üzere çıkartıldığında sahabîler, Resûlullah'ın yüzünde bir hoşnutsuzluk gördüler. Maktulün velileri ile iki diyete anlaştılar. Bunlardan birisini öldüren verecek, diğerini de sahabîler verecekti. Resûlullah buna çok memnun oldu.²⁵⁷

Ayrıca Resûlullah'ın yine ceza uygulamalarında kolaylık gösterdiği, bir nevi ceza indirimine gittiğine dair dikkat çeken bir diğer örnekte ise; Hz. Peygamber'in mahallenin cariyelerinden biri ile zina ederken yakalanan hasta birine, yüz sopa vurmaya hükmettiğinde o kişinin bu cezayı kaldıramayacağını belirten kişilere, yüz dallı bir hurma salkımı alıp onunla vurmalarını söylediği, haberdur.²⁵⁸

Hz. Peygamber'in had cezası uygulamasında hasta olan kişiye iyileşinceye kadar mühlet verdiğini gösteren diğer bir nakil de hadler bölümünde yer almaktadır. Bu nakilde aktarıldığına göre; Hz. Peygamber Hz. Ali'ye, bir cariye had cezası uygulamasını söylemiş, o da cariyenin üzerinde kan izi görünce uygulamadan dönmüş, Resûlullah da bunu yadırgamamıştı.²⁵⁹ Had cezası uygulanan davalardan biri de, Ebu Burde hakkındadır. Resûlullah ile anlaşma yaptığı halde, müslüman

---

²⁵⁶Serahsî, XXVI, 107; (160-161).

²⁵⁷Serahsî, XXI, 9; (15).

²⁵⁸Serahsî, IX, 44; (75-76).

²⁵⁹Serahsî, IX, 100; (170).

olmaya gelen bir grup insanın, Ebu Burde'nin adamları tarafından yolu kesilmişti. Bu dava ile ilgili uygulanacak had cezasını ise Cebrail gelerek Resûlullah'a bildirmişti. Buna göre, *“adam öldüren ve mal alanlar asılacak; adam öldüren ancak mal almayanlar öldürülecek; adam öldürmeden yalnızca mal alanların el ve ayakları çaprazlama olarak kesilecektir. Kim de müslüman olarak çıkıp gelirse, İslâm, Allah'a ortak koşarken yapılanları siler.”*²⁶⁰

Şarap içme konusundaki davalarda ise cezanın hurma dalı ve pabuçla dövme olduğu nakledilmiştir.²⁶¹

Hz. Peygamber'in gelen davalarda uyguladığı hükümlerden biri de diyetdir. Ancak bu konuda da var olan yanlışları düzeltmiş ve yeni kuralları belirtmiştir. Bu kurallardan biri de, insanlar dışındaki tüm varlıkların sorumluluktan muaf olduğu, dolayısıyla sebep oldukları bir zarar durumunda diyet hükmü uygulanamayacağıdır. Bu konu Serahsî tarafından, sarf akdi bölümünde aktarılmış olan bir hadisten gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır.²⁶² Cahiliyye döneminde insanların bir kimse kuyuya düşerek öldüğünde bu kuyuyu, bir hayvan herhangi birisini yaraladığında bu hayvanı, birisinin üzerine maden göçtüğünde bu madeni, o kişinin diyeti saydıkları bildirilmiş, Resûlullah'ın ise, hayvanların verdiği zararın herhangi bir sorumluluk gerektirmediği gibi, kuyu ve madenlerin de gerektirmeyeceğini söylediği nakledilmiştir.

Resûlullah'ın anne karnındaki bebeğin ölümüne sebep olma konusunda, mahkeme olunan bir davada diyete hükmettiği görülürken²⁶³; aynı bölümde verilen başka bir haberde de, cenin ister erkek, ister kız olsun beş yüz dirhem gurreye²⁶⁴ hükmettiği bildirilmektedir.²⁶⁵

Ayrıca Hz. Peygamber'in, çeşitli organların zarar görmesi durumunda oluşacak davaların diyetlerini belirlediği de görülmektedir. Bu nakle göre; *“her*

---

²⁶⁰Serahsî, IX, 134; (227).

²⁶¹Serahsî, IX, 72; (121).

²⁶²Serahsî, XIV, 42-43; (71-72).

²⁶³Serahsî, XXVI, 65-66; (102).

²⁶⁴Gurre: anne karnındaki bebeği düşürenin vermesi gereken diyet

²⁶⁵Serahsî, XXVI, 79; (123).

parmak için on deve, her diş için beş deve vardır."²⁶⁶ Ayrıca kafa kemiğinde oluşacak yaraların diyetlerini de net bir şekilde belirlemiştir.²⁶⁷

Hz. Peygamber'in diyet bedelini ise yüz deve olarak belirttiği²⁶⁸; bir adamın bir başkasının elini kesmesi ile ilgili gelen bir davada, onun için yarım diyet olarak, beş bin dirhem gümüşe hükmettiği;²⁶⁹ nitekim Hz. Peygamber'in yarım diyet olarak beş bin dirheme hükmetmesinin, diyetin bedelinin on bin dirhem olduğunu gösterdiği bildirilmektedir.

Hz. Peygamber'in getirdiği hukukî yeniliklerden biri de, kişisel sorumluluktur. Köle ya da hür, herkes kendi suçunun cezasını kendi çekmek durumundadır. Hiçbir köle efendisinin cezasını çekemez. Bu konuda İslâm'ın getirdiği adalet çok önemlidir. Nasıl ahirette herkes kendi günahının cezasını çekecekse bu dünyada da öyledir. Bu konuda bir örnek teşkil etmesi açısından bakıldığında, Resûlullah bir yahudinin beyaz gümüşten yapılmış bir ziynet yüzünden bir cariyenin başını ezmesi üzerine, yahudinin başının da iki taş arasında ezilmesine hükmetmişti. Davalı konumunda olan kişi özgür, mağdur olan köle olmasına rağmen, cezanın kişiselliği dolayısı ile kısas uygulanan yahudiyi de taşla ezilerek öldürmüştü.²⁷⁰ Adalet önünde hür ve kölelerin eşit muameleye tabii olduklarını gösteren bir diğer haberde de bildirildiğine göre, Enes b. Nadr'ın halası Rabi' bir cariyenin dişini kırınca, Resûlullah kısasa hükmetti.²⁷¹

Ayrıca Resûlullah'ın adaletini göstermesi açısından önemli bir haberde bildirildiğine göre, İslâm topraklarına güvenceyle giren iki kişinin öldürülmesi ile ilgili görülen davada, Hz. Peygamber iki özgür müslümanın diyetine hükmetti. Bu da eman içinde, güvenceyle kendi topraklarının sınırına giren kişiler ile müslüman

---

²⁶⁶Serahsî, XXVI, 71; (111).

²⁶⁷Serahsî, XXVI, 74; (116); "Haşimede(kafa kemiğini kıran yarada) on deve, münekkilede(kafadaki kemiğin kırılıp yerinden çıkması) on beş deve, ammede(kafa kemiği ile beyin arasındaki zarı açığa çıkartacak derecedeki yara) ise diyetin üçte biri gerekir."

²⁶⁸Serahsî, XXVI, 75; (117).

²⁶⁹Serahsî, XXVI, 78; (121).

²⁷⁰Serahsî, XXVI, 122; (181).

²⁷¹Serahsî, XXVI, 135; (200).

ülkesi vatandaşına adalet önünde tanınmış eşitliği göstermesi açısından oldukça önemlidir.²⁷²

Öldürenin bilinmediği, ölünün bir mahallede veya belirli bir yerleşim alanında bulunduğu durumda, Resûlullah'ın uyguladığı hükümlerden biri kasâme ve diyetdir. Bu uygulamanın, Cahiliyye döneminde de var olduğu ve Resûlullah'ın bunu devam ettirdiği Serahsî tarafından zikredilmiştir.²⁷³ Hz. Peygamber'in bu tür davalarda verdiği hükümlere dair haberler, diyetler bölümünün kasâme konusunda nakledilmiştir. Bu haberlerde zikredildiğine göre; Medine halkından üç kişi ticaret için Hayber'e gittiklerinde, içlerinden birini Hayber kuyularından birinde öldürülmüş olarak bulurlar. Hz. Peygamber'in kimin öldürdüğünü sorması üzerine, yahudilerden başkasının olamayacağını söylerler. Resûlullah onlara, yemin ettireceğini bildirince, ettikleri yemine güvenmedikleri; müslüman olmayan kişilerin yeminlerini istemediklerini; Hz. Peygamber'in kendilerinden yemin istemesi üzerine de, gözleriyle görmedikleri bir şey için yemin edemeyeceklerini söylemişlerdi. Bunun üzerine Resûlullah, öldürülen kişinin kanının karşılıksız kalmasını hoş görmeyerek zekât develerinden yüz deveyi diyet olarak vermişti.²⁷⁴

Resûlullah'ın buluntu mallar ile ilgili davalarda verdiği hükümler konusunda da farklı bazı uygulamaları görülmektedir. Bu uygulamalarından birine örnek olabilecek habere göre; Müzeyne kabilesinden biri Resûlullah'a, herkese ait bir yolda bulduğu bir buluntu malın hükmünü sorunca Hz. Peygamber, bu malı bir yıl ilan etmesi ve sahibi çıkarsa vermesine, çıkmazsa kendisinin kullanabileceğine hükmetti.²⁷⁵ Ancak benzer başka bir davada ise²⁷⁶; yüz dinar bularak Hz. Peygamber'e bunun hükmünü soran sahabeye, üç yıl üst üste tekrar ilan etmesini söylemiş, üç yıl geçtikten sonra ise paranın sayısını ve kesesini belirleyerek, kendi

---

²⁷²Serahsî, XXVI, 85; (131).

²⁷³Serahsî, XXVI, 107; (160).

²⁷⁴Serahsî, XXVI, 106-107; (160).

²⁷⁵Serahsî, XIV, 44; (75).

²⁷⁶Serahsî, XI, 5; (6); Übey b. Ka'b; "Yüz dinar bulup bunu Hz. Peygamber'e haber verdim. O da; 'Bu yüz dinarı bir yıl ilan et' dedi. Bende ilan ettim. Sahibi çıkmadı. Ben bunu Resûlullah'a haber verince bana 'bir yıl daha ilan et' dedi. Ben de ilan ettim. Yine sahibi çıkmadı. Bunu Resûlullah'a haber verince 'bir yıl daha ilan et' dedi. Ben de ilan ettim. Yine sahibi çıkmadı. Bunu Resûlullah'a haber verince üç yıl geçtikten sonra bana; 'Bu paranın sayısını ve kesesini belirle ve kendi malına karıştır. Sahibi gelip isterse ona ver. Sahibi çıkmazsa ondan yararlar. Çünkü bu mal Allah'ın sana gönderdiği bir rızıktır' buyurdu."

malına karıştırmasını; sahibi gelip isterse ona vermesini, sahibi çıkmazsa ondan yararlanmasını bildirmişti. Bu farklılığın kayıp malları bulan kişilerin maddi durumu ile alakalı olduğu düşünülebilir. Birinci davadaki şahsın ihtiyaç sahibi olduğu Resûlullah tarafından bilindiği için bir yıl ilan ettikten sonra kullanmasını söylerken, diğer şahsın muhtemelen ihtiyacı olmadığından üç yıl boyunca ilan ettirtmiş, sahibinin çıkmaması durumunda miktarını belirleyerek kullanmasını söylemiştir, denilebilir.

Hz. Peygamber'in miras ve başka malların konu olduğu davalarda, her iki tarafta eşit delil getirince, hüküm verme konusunda iki farklı uygulamasında dair rivayetlere, Serahsî dava bölümünün mirasta dava konusunda yer vermiştir.²⁷⁷ İlk uygulamasını gösteren haberde nakledildiğine göre; iki kimse bir cariye hakkında Resûlullah'ın huzurunda mahkeme oldular. Her iki taraf da cariye kendisine ait olduğuna delil getirdi. Bunun üzerine Resûlullah, aralarında kura çekti ve "*Allah'ım! Sen kulların arasında hak ile hükmedersin*" dedi. Sonra cariye kurayı kazanan kimseye ait olduğuna hükmetti. Diğer uygulamasını gösteren haberde ise; bir mal hakkında Resûlullah'a davacı olan iki kişinin de delil getirmesi üzerine, Hz. Peygamber malı ikiye bölerek, ikisi arasında yarı yarıya paylaştırdı. Bu iki farklı uygulamanın elbette sebepleri vardır. Ancak kur'a çekme uygulamasının, kumarın haram kılınmasından sonra kaldırılmış, diğer davanın bu yasaktan sonra karara bağlanan bir dava olma olasılığı yüksek görünmektedir.

Resûlullah'ın miras davalarında görülen uygulamalarına ilişkin diğer örnek nakiller, mirasçılarının payları açıklanırken aktarılmıştır. Burada aktarılan nakillerden birine göre; Bedir savaşında şehit düşen Sa'd b. er-Rabi'nin erkek kardeşi onun bütün malını sahiplenerek, iki kızını ve eşine mirastan pay vermedi. Bunun üzerine eşi Resûlullah'a gelip bunun hükmünü sorunca, Resûlullah bu konuda ilâhî bir hüküm bulunmadığını belirttikten sonra vahiy geldi ve "*erkeklere bir pay vardır*"²⁷⁸ ayeti nazil oldu. Ardından da, "*Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe iki kız payı verilmesini emreder*"²⁷⁹ ayeti nazil oldu. Bunun üzerine Resûlullah, Sa'd'ın kardeşini çağırttı ve ona, Sa'd'ın iki kızına üçte iki, eşine sekizde bir vermesini, kalanın da

²⁷⁷Serahsî, XVII, 41; (59).

²⁷⁸Nisa 4/7.

²⁷⁹Nisa 4/11.

kendisine almasını olmasını söyledi²⁸⁰. Böylece kadının mirastan mahrum bırakılmasına karşın gelen ilâhî hükümle, kadınların ve kız çocuklarının da mirasta payları belirlenmiş, İslâm'la birlikte kadın da miras hakkı kazanmıştı.

Ayrıca Hz. Peygamber'in nesep davalarında izlediği metot hakkında bilgi verebilecek habere, Serahsî tarafından dava bölümünde nesep davalarındaki hükümlerle ilgili konuda yer verilmiştir.²⁸¹ Bu habere göre; Hz. Peygamber'e gelerek tenin koyu renkli olduğunu, fakat çocuğunun beyaz olmasından dolayı çocuğun kendisinden olmadığı konusundaki şüphesini söyleyen bir kişiye verdiği güzel bir örnekle, çocuğun daha önceki bir soya çekmiş olabileceğini söyleyerek, nesep davalarında benzerliğe bakılmayacağını da belirtmiş olmaktadır. Yine el-Mebhut'un dava bölümünde yer alan bir haberde, Resûlullah'ın nesep konusunda uzman olan birinin beyan ettiği bir görüşe sevinmesi; nesep davalarında bilirkişi, nesep uzmanı vb kullanılmış olma ihtimalini de göstermektedir.²⁸² Nesep davalarında uyguladığı bir hüküm olarak, çocuğun doğduğu yatağa ait olduğu, yani zina eden kişinin bu haktan mahrum olduğunu bildirmesidir. Bu konuya delil olan bir haberde anlatıldığına göre; Abdullah b. Zem'a ile Sa'd b. Ebu Vakkas, Zem'a'nın çocuğu hakkında Resûlullah'ın huzurunda davalastılar. Abdullah b. Zem'a, çocuğun babasına ait olduğunu, çünkü onun yatağında doğduğunu söylüyor; Sa'd b. Ebu Vakkas ise kardeşinin oğlu olduğunu, kendisine ölürken onu ailesine almasını söylediğini iddia ediyordu. Bunun üzerine Resûlullah, çocuğun Abdullah b. Zem'a'ya ait olduğuna hükmederek, zina sahibinin nesep hakkından mahrum olduğunu bildirdi.²⁸³

Resûlullah'ın bazı davalarda hüküm verme yetkisini sahabeye verdiği, kendisinin de adeta bir temyiz makamı olarak görev yaptığına dair bir haber, dava bölümünde dikkat çekmektedir.²⁸⁴ Ayrıca Resûlullah'ın bazı durumlarda da

²⁸⁰ Serahsî, XXIX, 140; (188-189).

²⁸¹ Serahsî, XVII, 70; (101).

²⁸² Serahsî, XVII, 69; (100-101); "Hz. Ayşe; 'Resûlullah yanıma girdi. Sevinçten yüzü parlıyordu. 'Baksana Ayşe! Usâme ve Zeyd bir yorganın altında, başları örtülü, ayakları açık bir şekilde uyurken Mücezziz el-Müdlîci onların yanından geçti ve 'bu ayakların biri diğerinden' dedi' diye anlattı."

²⁸³ Serahsî, XVII, 100; (142-143).

²⁸⁴ Serahsî, XVII, 90; (130); "İki kişi, kamıştan yapılmış bir duvar hakkında anlaşmazlığa düştüler. Resûlullah, Huzeyfe b. Yeman'ı aralarında hükmetmesi için gönderdi. O da duvarın, ip evinden tarafa

sahabeye, kendi yanında ictihad etme hakkı verdiği, bazı dava ve anlaşmazlıklarda hükmü onlara bıraktığı; Amr b. As'a kendisinin de bulunduğu bir davada karar vermesini söylediğinin bildirildiği, yargılama usulü bölümünde yer alan bir haberden anlaşılmaktadır.²⁸⁵

Ayrıca Resûlullah'ın getirdiği bir yenilik olarak görülebilecek diğer bir uygulama da, cahiliye döneminde var olan, borç davalarında rehin olarak verilen malın, belirtilen süre içinde ödenememesi durumunda rehin alanın mülkiyetine geçmesine dair olan uygulamayı kaldırmış, rehinin alıkonamayacağını bildirmişti. Rehlin alan malın, rehin alan kişinin elinde telef olması durumunda ise, rehinin verildiği borca karşılık gideceğini de, bu konuda açılan bir davada verdiği hükümle göstermişti. Bu hükme delil teşkil eden haber, Serahsî tarafından rehin bölümünde nakledilmiştir. Bu haberde anlatıldığına göre; bir kimse, diğerine olan bir borcuna karşılık atını rehin bırakmıştı. At rehin alanın elindeyken öldü. Anlaşmazlıklarını Resûlullah'a iletiler. O'da rehin alana, “*alacağın gitti*” dedi.²⁸⁶ Ayrıca Resûlullah'ın da rehin karşılığı mal satın aldığı, rehinin caiz olduğunun delillerinden olarak sunulan nakillerden anlaşılmaktadır.²⁸⁷ Bu nakillerde bildirildiğine göre; Resûlullah aile fertleri için bir yahudiden aldığı bir vesk²⁸⁸ arpa karşılığı, zırhını rehin bırakmış, hatta onu kurtaracak mal bulamadan vefat etmişti.

Hiz. Peygamber'in hukukî bir yaptırım olarak hapis cezasını uyguladığı, Serahsî tarafından yer verilen haberlerden anlaşılmaktadır. Bu haberlerde anlatıldığına göre; Resûlullah suçlama nedeni ile bir kişiyi hapsedtiği gibi²⁸⁹, Benî Kurayza'yı da Sa'd b. Muaz'ın hükmüne razı olana kadar hapsedtiği.²⁹⁰

Boşanma davalarında ise, zorlama yoluyla yapılan boşamaların da geçerli olduğunu gösteren Resullah'ın hükmüne dair anlatılan habere, Serahsî tarafından

---

bağlanmış kimseye ait olduğuna hükmetti. Sonra bunu Resûlullah'a haber verdi, O da onun hükmünü doğruladı.”

²⁸⁵Serahsî, XVI, 70; (104); “Hz. Peygamber Amr b. El-As'a; ‘Şu iki kişi arasında hüküm ver’ demiş; Amr ise, ‘Sen burada oturuyorken mi hüküm vereyim’ dedi. Hz. Peygamber'in ‘Evet’ demesi üzerine O, ‘Hangi esasa göre hüküm vereyim’ diye sordu. Hz. Peygamber; ‘İctihad edip doğruyu bulursan senin için iki sevap, yanılırsan bir sevap vardır’ dedi.”

²⁸⁶Serahsî, XXI, 66; (239).

²⁸⁷Serahsî, XXI, 64; (235).

²⁸⁸Vesk: bir hacim ölçüsü birimidir. 1 vesk= 165 litre= yaklaşık 132 buğdaydır.

²⁸⁹Serahsî, XXIV, 36; (53).

²⁹⁰Serahsî, XX, 134; (189).

zorlama bölümünde yer verilmiştir. Bu habere göre; bir adam eşinin yanında uyurken, kadın eline bir bıçak alıp kocasının göğsüne oturdu ve bıçağı eşinin gırtlığına dayayıp, “*ya Benî kesin bir ifadeyle peş peşe üç kere boşarsın ya da seni keserim*” dedi. Adam eşinin isteğini yerine getireceğine dair yemin etse de kadın bunu kabul etmedi. Bunun üzerine adam, eşini aynı anda üç talakla boşadı. Durum Resûlullah’a aktarılınca boşamayı geçerli saydı. Benzer diğer bir haberde de, kadın dağdan aşağıya iple sarkan kocasının ipini kesmekle tehdit etmiş ve onu boşamasını istemiş, adam da boşamıştı. Resûlullah yine bu boşamayı da geçerli kabul etti.²⁹¹

2.2. HZ. PEYGAMBER’İN MEDİNE DIŞINDA TAKİP ETTİĞİ YÖNETİM TARZI

Hz. Peygamber Medine’deki yönetiminin yanı sıra, diğer İslâm topraklarında da idareyi ve adaleti sağlayabilmek için vekil tayin etmiş, bazı durumlarda elçiler göndermiş ve gelen elçilerle, heyetlerle görüşmüştür. Bu konu ile rivayetlere ise el-Mebcut’ta çok fazla yer verilmemiştir. Eser incelendiğinde ise ortaya çıkan bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz.

2.2.1. Vâliler ve Kadılar

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde, Hz. Peygamber’in bazı durumlarda vekil tayin ettiğine dair rivayetlere yer vermiştir. Bu rivayetlerden biri de, kör kişinin imam olması ile ilgili hükmün açıklandığı bölümde verilen nakildir.²⁹² Bu nakilden öğrendiğimize göre; Hz. Peygamber bir defasında İbn Ümmü Mektum’u ve bir defasında da Utban b. Malik’i Medine’de kendi yerine vekil bırakmıştı ve her ikisi de kördü.

İslâm’ın hızlı bir şekilde yayılması ve müslümanların her konuda olduğu gibi, adaletin uygulanması konusunda da İslâm hükümlerine duydukları ihtiyacın artması sonucu, Medine dışındaki anlaşmazlık ve davalarda, hüküm vermek için kadı atamalarına duyulan gereksinim muhakkaktır. Bu nedenle, vâli olarak tayin edilen

---

²⁹¹Serahsî, XXIV, 41; (60).

²⁹²Serahsî, I, 41; (79).

kişilerin aynı zamanda, yargı fonksiyonunu da yerine getirmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Buna örnek teşkil edecek rivayetler değerlendirildiğinde; Serahsî'nin satım sözleşmesi bölümünde, nesebi belirlemede kur'aya başvurma konusunda naklettiği bir haberden, Hz. Ali'nin Resullah'ın görevlendirdiği kadılardan biri olduğu ve Yemen'de vâli ve kadı olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır.²⁹³

Buna dair diğer bir örneğe bakılacak olursa; Resûlullah Attab b. Esîd'i, Mekke'ye kadı ve vâli olarak görevlendirmiş; Mekke halkını dört şeyden uzak tutmasını bildirmiştir: *“Teslim almadıkları şeyi satmaktan, rizikosunu üstlenmedikleri şeyin kârından, bir satış sözleşmesinde iki koşuldan ve satarken borç almaktan.”*²⁹⁴

Serahsî, el-Mebcut'un satım sözleşmesi bölümünde yer verdiği farklı iki rivayette ise, Hz. Peygamber'in Gıyas bin Esed'i Mekke'ye kadı ve vâli olarak tayin ettiğinden bahsetmektedir.²⁹⁵ Ancak bu nakillerde yanlışlık olduğu söylenilebilir. Çünkü Hz. Peygamber'in Mekke fethinden sonra yeni müslüman olan Attab b. Esîd'i vâli olarak tayin ettiği, sîre kaynaklarında da geçmektedir.²⁹⁶ Ancak Mekke fethi ve Resûlullah'ın vefatı arasındaki kısa zaman göz önüne alınırsa buraya ikinci bir vâli atanmasının olası olmadığı anlaşılacaktır.

Ayrıca Resûlullah'ın Muaz b. Cebel'i de Yemen'e vâli ve kadı olarak gönderdiği; yargılama usulü bölümünde, hâkimlik makamına getirilecek kişinin denemesi konusunda yer verilen bir haberden²⁹⁷ ve tarım ortaklığı bölümünde nakledilen Muaz'a ait bir fetva dolayısıyla, zikredilen Muaz hakkındaki bilgilerden²⁹⁸ anlaşılmaktadır. Yargılama usulü bölümündeki haber, Resûlullah'ın

---

²⁹³Serahsî, XV, 5; (5). “Hz. Ali Yemen'de iken üç kişi kendisine gelerek her birisi aynı çocuğun kendisinin oğlu olduğunu iddia etti. Bunun üzerine Hz. Ali aralarında kura çekerek çocuğun kuradan çıkan kişiye ait olmasına, bu kişinin diğer iki kişiye çocuğun diyetini ödemesine karar verdi.”

²⁹⁴Serahsî, XVI, 67; (99).

²⁹⁵Serahsî, XII, 163; (284); XIII, 8; (10).

²⁹⁶İbn Sa'd, II, 145.

²⁹⁷Serahsî, XVI, 69-70; (103).

²⁹⁸Serahsî, XIII, 10; (13).

tayin ettiği kadıların yargılama usulü hakkında da fikir edinmemize imkân sağlamaktadır.²⁹⁹

Yine Serahsî'nin zekât bölümünde verdiği haberde, Hz. Peygamber'in Muaz b. Cebel'e bir bölge halkından toplanan zekâtların, o beldede bulunan ihtiyaç sahiplerine verilmesini emrettiği aktarılmış; böylece Muaz'ın idari işlerden de sorumlu bir yönetici olduğu gösterilmiş olmaktadır.³⁰⁰

2.2.2. Elçiler ve Heyetlerle Görüşmesi

Hz. Peygamber'in tebliğ görevini yerine getirebilmek amacıyla diğer kabile, devlet ve topluluklara da kutsal mesajını iletebilmek için gerekli diplomasi çalışmalarını yürüttüğü, bunun için bazı durumlarda elçiler gönderdiği, gelen elçi ve heyetlerle görüştüğü, el-Mebhut'ta yer alan çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak bu bilgilerin, konuyu tam manasıyla anlamaya olanak verecek yeterlilikte olmadığı da dikkat çekmektedir.

Namaz bölümünde yer alan bir haberden³⁰¹, Hz. Peygamber'in gelen bir heyet ile görüştüğü ve bu nedenle namazını kazaya bıraktığı anlaşılmaktadır.

Serahsî'nin oruç bölümünde, Ramazan ayında müslüman olan kişinin kalan günlerde oruç tutmasının gerekmediği görüşünü savunan Hanefî âlimlerinin delili olarak yer verdiği haberden³⁰² de, Resûlullah'ın Sakif heyeti ile görüştüğü anlaşılmaktadır. Yine Sakif heyetinin gelerek Hz. Peygamber'le görüştüğüne dair bir

---

²⁹⁹Resûlullah Muaz'ı Yemen'e gönderirken; "Ey Muaz, neyle hüküm vereceksin" dedi. Ben, "Allah'ın kitabında olanla" dedim. O bu defada; "Olayı Allah'ın kitabında bulamazsan" dedi; ben de "Resûlullah'ın hükümleriyle karar veririm" dedim. "Olayı Resûlullah'ın hükümlerinde de bulamazsan" deyince; "Kendi görüşümle karar veririm" dedim. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Resulünün elçisini muvaffak kılan Allah'a hamd olsun."

³⁰⁰Serahsî, III, 18; (28).

³⁰¹Serahsî, I, 156; (281); "Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin evinde iken ikinci namazından sonra iki rekât namaz kılmıştı. Ümmü Seleme'nin sorması üzerine 'Gelen heyet Benî ögüle namazının son iki rekât sünnetini kılmaktan alıyordu. Ben de o iki rekâtı kaza ettim' buyurdu. Ümmü Seleme'nin 'Biz de o iki rekâtı kaza edelim mi?' demesi üzerine 'Hayır' diye cevap verdi. "

³⁰²Serahsî, III, 80; (124). "Sakif Heyeti Hz. Peygamber zamanında Medine'ye geldiklerinde, Ramazan'ın yarısında müslüman oldular. Hz. Peygamber onlara, Ramazan'ın kalan günlerinde oruç tutmalarını emretti, geçen günlerin orucunu kaza etmelerini emretmedi."

haber de siyer bölümünde, düşman devlet başkanları ile ateşkes konusunda nakledilmektedir.³⁰³

Serahsî tarafından azla yetinmenin faziletini göstermek amacıyla sunulan nakilden³⁰⁴, Hz. Peygamber'in kavminin elçisi olarak huzuruna gelen Dahhak ile görüştüğü anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in gelen bu elçilerle Mescid-i Nebevî'de görüştüğü, burasının aynı zamanda bir hükümet binası gibi de kullanıldığının anlaşıldığı bir haber, Serahsî tarafından çareler bölümünde nakledilmektedir.³⁰⁵ Bu haberde Ubey'e, İncil'de, Zebur'da ve Tevrat'ta bulunmayan, sadece kendisine verilen bir sureyi, mescitten çıkmadan öğreteceğine söz veren Hz. Muhammed'in gelen bir heyetle uzun süren görüşmesinden bahsedilmektedir. Yine gelen Sakif heyetinin de mescide yerleştirildiği, bir başka haberde nakledilmektedir.

Ayrıca siyer bölümünün ülkelere giren elçilerin can güvenliği kısmında yer verilen bir haberden³⁰⁶, Hz. Peygamber'in huzuruna gelen elçilerden birinin kötü sözler sarf etmesine rağmen, elçinin can güvenliği bulunduğu için öldürülmediği anlaşılmaktadır. Bu da, o dönemde var olan elçilik uygulamasına ve onların can güvenliği konusundaki hassasiyete dair çarpıcı bir örnektir.

Resûlullah'ın yabancı elçi ve heyetlerle görüşürken tercüman kullandığı, yargılama usulü bölümünde yer alan mahkemede tercüman bulundurulması konusunda nakledilen haberlerden anlaşılmaktadır. Bu haberlerde bildirildiğine göre; Selman müslüman olmak için geldiğinde, bir yahudi onun konuşmasını Hz. Peygamber'e kasten yanlış çevirmişti. Yine Hz. Peygamber'in, Zeyd b. Sabit'den İbraniceyi öğrenmesini istediği, onun da öğrenerek Hz. Peygamber'in huzurunda gerçekleşen İbranice konuşmalarını tercüme ettiği aktarılmıştır. Bu haberlerden, Resûlullah'ın Selman ile görüşürken tercüman kullandığı gibi, yabancı elçilerle

³⁰³Serahsî, X, 85; (157); "Sakif"ten Resûlullah'a bir heyet geldi. Hz. Peygamber'e; 'Biz secdeye ve rükuya eğilmemek koşulu ile İslâm'a gireriz. Arkamızın başımızdan daha yukarıda olmasını çok çirkin buluyoruz' dediler. Bunun üzerine Resûlullah onlara, 'İçinde namaz olmayan bir dinde hayır olmadığı gibi, içinde secde ve rükû olmayan bir namazda da hayır yoktur' dedi."

³⁰⁴Serahsî, XXX, 277; (371).

³⁰⁵Serahsî, XXX, 210; (274-275).

³⁰⁶Serahsî, X, 92; (171).

görüşürken de tercüman kullanmış olabileceği ve Zeyd b. Sabit'in Resûlullah'ın tercümanlarından biri olduğu tespit edilmiştir.³⁰⁷

Hz. Peygamber peygamberliğini tüm insanlara tebliği ile yükümlüydü. O bunu bazen dil, bazen de yazı ile yapıyordu.³⁰⁸ Bu İslâm'a davet mektuplarını ise elçileriyle gönderiyordu. Ancak Resûlullah'ın gerek davet mektupları, gerekse elçilerine ilişkin haberler, el-Mebsut'ta çok kısıtlıdır. Serahsî'nin yer verdiği, bu konu ile ilgili bilgi içeren haberlerden biri, namazla ilgili hükümlerin açıklandığı bölümdedir.³⁰⁹ Bu haberden; Resûlullah'ın Mus'ab b. Umeyr'i hicretten önce İslâm'ı anlatmak için Medine'ye gönderdiği öğrenilmektedir. Hz. Peygamber böylece hicret için Medine'yi hazırlamış, İslâm'ın oradan yayılmasına zemin oluşturmuş olmaktadır. Ayrıca ticaret izni verilen köleler bölümünde, elçinin söylediği sözlerin elçiyi gönderenin sözleri olacağına ilişkin delil hükmünde zikredilen bir nakilde³¹⁰de, Hz. Peygamber'in Dihyetü'l-Kelbi'yi Kayser'e, Abdullah b.Üneys'i ise Kisra'ya birer mektupla gönderdiği kaydedilmiştir.

Bu konuya örnek teşkil eden bir başka haber de Serahsî tarafından koşullar bölümünde, soyadının rolü konusunda nakledilmiştir. Bu nakle göre Hz. Peygamber, Ükeydir'in İslâm davetini kabul edip putlardan uzaklaşması için bir davet mektubu göndermiş ve "*bu Muhammed Resûlullah'ın, Ükeydir'e mektubudur*"³¹¹ yazdırmıştır.

Hz. Peygamber'in Necran Hıristiyanlarına da elçiler gönderdiği, Necran Hıristiyanları ile yaptığı anlaşma metnine yazdırdığı bir maddeden anlaşılmaktadır. Ödünç bölümünde aktarılan bu haberde bildirildiğine göre Resûlullah, bu anlaşma metnine "*Benim elçilerimin ödünç alıp ellerinde telef olan malların ödeme yükümlülüğü elçilerime aittir*" yazdırmıştır.³¹²

---

³⁰⁷Serahsî, XVI, 89; (137).

³⁰⁸Serahsî, VI, 143; (219)

³⁰⁹Serahsî, II, 24; (35).

³¹⁰Serahsî, XXV, 31; (51).

³¹¹Serahsî, XXX, 169; (221).

³¹²Serahsî, XI, 134; (218-219).

2.3. HZ. MUHAMMED VE ASKERÎ DÜZENLEMELER

Hız. Peygamber, bazen savunma bazen de İslâm'ın yayılmasını kolaylaştırmak amacıyla seferler düzenlemiştir. Onun büyük bir askerî deha olduğunu ortaya koyan başarıları sayesinde de müslümanlar, hem kısa sürede İslâm'ın adını duyurmuş, sayılarını ve güçlerini arttırmış; hem de terk etmek zorunda kaldıkları yurtlarına muzaffer bir ordu olarak girmişlerdi.

Hız. Peygamber döneminde, bu başarıları elde eden düzenli bir ordu bulunmamaktaydı. Sefer düzenleneceği zaman tüm mücahitler gönüllü olarak toplanırdı. Elleriinde olanları savaşta kullanmak için ortaya koyarlardı. Çünkü onların amacı Allah rızasıydı. Bu davranışlarına örnek olarak görülebilecek bazı haberler yine Serahsî tarafından aktarılmıştır. Bu haberlerden, Hız. Ömer ve Hız. Ebu Bekir'in savaş giderleri için, Allah yolunda kullanılması için bağış yaptıkları; hatta Hız. Ebu Bekir'in tüm mal varlığını savaş giderlerinde kullanılması için Resûlullah'a bağışladığı ve kendisi için yoksulluğu tercih ettiği³¹³; Hız. Ömer'in de Hayber ganimetlerinden payına düşen arazisini, çıkan ürünüyle vakfettiği³¹⁴ ve bir at bağışladığı³¹⁵ hibe bölümünde nakledilmektedir.

Resûlullah'ın da bu gönüllüler ordusunun komutanı olarak, gerek ordunun hazırlanması esnasında, gerek savaş sırasında, gerek ise elde edilen esir ve ganimetlerin paylaşılması hakkında dikkat çeken uygulamalarına dair haberler el-Mebcut'ta Serahsî tarafından nakledilmiştir:

2.3.1. Ordu İle İlgili Uygulamalar

Hız. Peygamber müşriklerin direncini kırmak ve dini yüceltmek amacı ile çıktığı askerî seferlerinde, bir toplulukla savaşmadan önce onları İslâm'a çağırır sonra namaza durur, namazını bitirdikten sonra yeniden savaş alanına dönerek çağrısını yenilerdi.³¹⁶ Böylelikle karşı tarafa düşünceleri için zaman tanıyor, hatta çağrısını yineleyerek bu uğurda gayret gösterip önce barış yolunu denemiş oluyordu.

³¹³Serahsî, XII, 50; (90).

³¹⁴Serahsî, XII, 31; (52).

³¹⁵Serahsî, XII, 54; (99).

³¹⁶Serahsî, X, 6; (12).

Eğer karşılaşılabilecek topluluk İslâm'a girerlerse onlara saldırmaktan vazgeçilecekti.³¹⁷ Ancak anlaşma yollarının kapandığı dönemlerde ise cihada başvuruluyordu. Bu durumlarda düzenlediği seferlerde, bazen ordusunun başında çıkar, bazen de yerine başkasını gönderirdi.³¹⁸ Resûlullah, *"öldürülünceye kadar Allah yolunda savaşıp, sonra diriltilip tekrar öldürülmeyi istediğini ancak savaşa katılmak isteyen gönüllülerin hepsi için binek bulmaya güç yetiremediği; bu durumun da, Onun ile birlikte cihada katılmayan ashaba ağır gelmesinden dolayı bütün savaşlara bizzat katılmadığını"* belirtmiştir. Bu nakil, cihadın ve şehitlik makamının faziletinin büyüklüğüne vurgu yapan Resûlullah'ın, peygamberlik makamında olmasına rağmen bu rütbeyi arzulamış olduğunu göstermesi açısından da dikkat çekicidir.³¹⁹

Serahsî'nin el-Mebhut'ta naklettiği haberlerden, Resûlullah'ın kendisinin katılmadığı seferlerdeki uygulamalarına dair çok fazla bilgi edinmek mümkün olmamaktadır. Ancak siyer bölümünde yer alan bazı haberler, Hz. Peygamber'in bir ordu göndereceği zaman ordunun başına bir komutan getirdiği³²⁰; Serahsî'nin teyemmümün hükmünü açıklama sırasında verdiği delil hadisten³²¹ ise, Amr b. el-Âs'ın, Hz. Peygamber tarafından tayin edilen komutanlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca atadığı komutana, kendi ile ilgili konularda Allah'tan korkmasını, düşmanların kendilerinden Allah ve Resulünün güvencesini vermelerini istemeleri halinde bunu onlara vermemelerini tavsiye eder,³²² öğütlediği her şeyden askerler haberdar olmasın diye, komutana gizlice öğütte bulunurdu.³²³ Amr b. Âs haberinde de görüldüğü gibi, Hz. Peygamber'in atadığı kişiler hakkında, ordu döndükten sonra mücahitlerden komutanın durumunu soruştururdu.

---

³¹⁷Serahsî, X, 6; (13).

³¹⁸Serahsî, X, 3; (4).

³¹⁹Serahsî, X, 3; (4-5).

³²⁰Serahsî, X, 4; (5).

³²¹Serahsî, I, 111; (202); "Resûlullah, Amr b. el-As'ı bir askerî birliğe atamıştı. Döndüklerinde Amr'ın gidişatından sordu. Onlar, iyi davrandı fakat bir gün cünüp iken bize namaz kıldırıldı, dediler. Resûlullah bunu Amr'a sordu. O da soğuk bir gecede ihtilam olmuşum. Eğer yıkanırsam hasta olup öleceğimden korktum. Aziz ve Celil olan Allah'ın 'Kendinizi bile bile ölüme atmayın' (en-Nisa 4/29) ayetini okudum. Teyemmüm yaparak namaz kıldırıldı. Bunun üzerine Resûlullah'ın yüzünde gülümseme belirdi ve 'Amr b. el-As'ın fıkhı ne güzel!' buyurarak namazların yeniden kılınmasının gerekmediğini bildirdi."

³²²Serahsî, X, 4; (6).

³²³Serahsî, X, 4; (8).

Resûlullah'ın savaşlarda destek kuvvetler kullandığı, haber toplamak için öncü kuvvetler gönderdiği, siyer bölümünde nakledilen bir haberden anlaşılmaktadır. Bu haberde zikredildiğine göre; Hz. Peygamber bir savaş öncesinde Abdullah b. Üneys'i tek başına gönderdiği gibi, Hendek gazvesinde de Dıhyetü'l-Kelbi'yi haber toplamak üzere öncü olarak göndermiştir.³²⁴

Hz. Peygamber'in savaşmadaki amacının suçsuz kimseleri öldürmek değil, İslâm düşmanlarının hak ettikleri karşılığı vermek olduğunu göstermesi bakımından önemli olan bir uyarısı, Serahsî tarafından nakledilmiştir. Bu nakilden, Hz. Peygamber'in savaşlarda kadınların, yaşlıların ve çocukların öldürülmesini yasakladığı³²⁵ anlaşılırken, buna karşı gösterdiği tepkiye dair farklı iki rivayete, yine Serahsî tarafından el-Mebcut'ta yer verilmiştir. Bu rivayetlerden ilkinde göre³²⁶; Hz. Peygamber, savaşlardan birinde bir grup askerî bir şeyin çevresinde toplandığını görmüş ve nedenini sormuş; sahabîler, “öldürülmüş bir kadına bakıyorlar” diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “biriniz Hâlid'e yetişsin, çalıştırılan işçileri, kadın ve çocukları öldürmemesini söylesin” dedi. Diğer bir rivayette de, Hz. Peygamber öldürülmüş bir kadın görünce, “bu kadını kim öldürdü?” diye sordu. Sahabîlerden biri, “ey Allah'ın Resulü ben!” diye cevap verdi ve olayı şöyle anlattı: “onu arkama atın terkisine bindirmiştım. Benî öldürmek için kılıcımı ele geçirmeye çalıştı, ben de öldürdüm” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “kadınları öldürmek bizim şanımızdan değildir. Onu göm ve bir daha böyle bir iş yapma”³²⁷ dedi.

Ayrıca Hz. Peygamber, savaşlarda düşmanın eline geçerek onlar tarafından aşağılanırl korkusu ile düşman topraklarına Kur'an götürülmesini yasaklamıştı.³²⁸

2.3.2. Ganimet İle İlgili Uygulamalar

Serahsî, Resûlullah'ın savaşlarda elde edilen ganimetleri paylaşırma hususundaki uygulamalarına dair rivayetlere, el-Mebcut'un siyer bölümünde yer

³²⁴Serahsî, X, 73-74; (135).

³²⁵Serahsî, X, 5-6; (11); “Müşriklerin büyüklerini öldürün, küçüklerini sağ bırakın”; X, 29, (53); “Küçük çocuğu, kadınları ve yaşlıyı öldürmeyin.”

³²⁶Serahsî, X, 109; (203-204).

³²⁷Serahsî, X, 109; (204).

³²⁸Serahsî, X, 29; (53).

vermiştir. Bu haberlerden elde edilen bilgilere göre, ganimeti paylaşırma konusunda Resûlullah'ın izlediği yöntem şöyledir; savaşlar sonunda elde edilen ganimetten Resûlullah'ın normal ganimet payı, beşte birlik dilimin beşte biri ve seçkin mallar yani safiyden oluşan üç payı vardı.³²⁹ Hz. Peygamber, ihtiyaç sahiplerinin kendilerine yetecek kadar aldıkları yiyecek³³⁰ ve yemlerin dışında, ganimeti beşe bölerek³³¹ bu beşte birlik dilimi (Beytü'l-mal hakkı) de beş paya bölüp, Allah ve Resulüne bir pay³³², Resûlullah'ın yakınlarına bir pay, yoksullara bir pay, yetimlere bir pay ve yolda kalmışlara bir pay verirdi.³³³ Hz. Peygamber kendine düşen bu payı, gelen heyetlere ve elçilere hediye verebilmek için alırdı.³³⁴ Hz. Peygamber'in ganimetteki üçüncü payı ise; Resûlullah'ın kendisi için ganimet mallarından ayırdığı, kılıç, at veya cariye gibi değerli mallardı. Nitekim Zülfikar'ı Bedir ganimetlerinden, Safiyye'yi de Hayber ganimetlerinden kendi için ayırdığı nakledilmektedir.³³⁵ Beşte birlik dilimin beşte biri ise, Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları soyundan olan kimselere, Hz. Peygamber hayatta iken verilirdi.³³⁶ Zengin olan yakınlarına da bu paydan ayrıldığı³³⁷, Zübeyr b. Avvam'a Hayber ganimetinden; kendisi için bir pay, atı için iki pay, yakını olduğu için bir pay ve annesi Safiyye³³⁸ için bir pay olmak üzere beş pay verildiği de nakledilmektedir.³³⁹

Hz. Peygamber Hayber'de ganimetin beşte birlik diliminden ayrılan “*Peygamber akrabası*” payını Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları arasında

---

³²⁹Serahsî, X, 9; (18).

³³⁰Serahsî, X, 34; (62). Abdullah b. Ömer : “Resûlullah'ın başında bulunduğu İslâm ordusu askerleri, bir savaşta yiyecek ve bal ele geçirmiş ve yiyeceklerin paylaşımı yapılmamıştı. İhtiyacı olan her asker, bu yiyeceklerden ihtiyacı kadar alıyordu.”

³³¹Serahsî, X, 25; (46).

³³²Şâfiî'nin görüşüne göre bu pay devam ederek, Onun ardından gelen her bir halifeye verilirdi. Hz. Peygamber: “Allah'a yemin ederim ki! Aldığınız ganimetlerden bana ancak beşte birlik dilim helal olur. Bu beşte birlik dilimde sonuçta size geri döner” diyerek bu payın devlet reisinin gereksinim duyduğu harcamalarda kullanılıyor olduğunu gösterdiğini savunmaktadır. Ancak Hanefiler ise, bu payın Resûlullah'a peygamberlik rütbesinden dolayı verildiğini, devlet işlerinde yaptığı harcamadan dolayı verilmediğini savunarak; Raşid halifelerin bu payı almadıklarını buna delil olarak da Hz. Ebu Bekir'e geçimini sağlayacak bir maaş belirlemek üzere toplanan sahabilerin, o maaşı bu paydan belirlememiş olduklarını göstermektedir.

³³³Serahsî, X, 8; (17).

³³⁴Serahsî, X, 9; (18).

³³⁵Serahsî, X, 9; (19).

³³⁶a.y.

³³⁷Amcası Hz. Abbas'ın o sırada yirmi kölesi bulunmaktaydı. Onlardan her biri yirmi binlik sermaye ile ticaret yapmaktaydı.

³³⁸Safiyye, Hz. Peygamber'in halasıydı.

³³⁹Serahsî, X, 10; (20).

bölüştürmüştü. Bunun üzerine Osman b. Affan ve Cübeyr b. Mut'im, Muttaliboğulları ile kendilerinin soyca eşit yakınlıkta oldukları halde Resûlullah'ın kendilerini bırakıp, neden onlara verdiğini sordular. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Muttaliboğulları'nın İslâm gelmeden önce de sonra da kendisini hiç yalnız bırakmadıklarını belirterek, bu payın verilmiş nedeninin yakınlık değil kendisine gösterdikleri destek olduğunu anlatmak istemiştir.³⁴⁰

Ayrıca Serahsî, Resûlullah'ın yakınlarına ait olan bu payı Hz. Ali'nin bölüştüdüğünü ve Hz. Ömer döneminde, ihtiyaç durumunun ortadan kalkması üzerine Hz. Ali'nin "*Peygamber akrabası*" payını geri çevirdiğini gösteren bir rivayeti de aktarmaktadır.³⁴¹

Hz. Peygamber'in ganimetin paylaşılması konusunda dikkat ettiği bir husus da, paylaşmayı İslâm topraklarına girene kadar ertelemektir. Onun bu uygulamalarına dair örnek haberler, siyer bölümünde aktarılmaktadır.³⁴²

Hz. Peygamber ganimet mallarının dağıtımında dikkat ettiği diğer bir konu da, askerlerin arasında ganimet alma konusunda hiçbir ayırım yapmamaktı. Bu amaçla Hz. Peygamber'in ganimetlerin paylaşılması sırasında kura'ya başvurduğu, Serahsî tarafından taksim bölümünde bildirilmektedir.³⁴³ Böylece kimsenin kendisine yapılmış bir haksızlık olduğunu düşünmesi mümkün değildi. Hz. Muhammed'in mücahitler arasında ganimetten pay alma konusunda farklılık olmadığına dair düşüncesini gösteren diğer bir haberde anlatıldığına göre; Hz. Peygamber'e Belkayn'dan gelen bir adamın, ganimet malının kime ait olduğunu sorması üzerine Hz. Peygamber; bir payın Allah'a, geriye kalan dört payın ise mücahitlere ait olduğunu söylemişti. Bunun üzerine adam savaşa katılanlar arasında ayrıcalığı olup da, diğerlerinden daha çok pay alanların bulunup bulunmadığını sordu. Hz. Peygamber ise, "*birisi oku atıp öbür tarafından çıkartacak bile olsa, birlikte savaştığı bir kardeşinden daha fazla alamayacağını*" bildirerek, bu konudaki uygulamasını açıklamış oldu.³⁴⁴ Ayrıca Hz. Ali'nin Resûlullah'a sorduğu bir soru

---

³⁴⁰Serahsî, X, 11-12; (22-23).

³⁴¹Serahsî, X, 11; (21).

³⁴²Serahsî, X, 17; (35).

³⁴³Serahsî, XV, 4; (4).

³⁴⁴Serahsî, X, 48; (87).

üzerine verdiği cevaptan da, ganimet paylaşımında herkesin eşit hakka sahip olduğu, anlaşılmaktadır.³⁴⁵

Ancak bazı durumlarda, Resûlullah'ın özel ödül verme şeklinde bir uygulaması olduğu da dikkat çekmektedir. Nitekim Seleme b. Ekva'ya savaşta gösterdiği başarı ve yararlılıktan dolayı, piyade olduğu halde iki pay vermişti. Bu paylardan biri ödül niteliğindeydi.³⁴⁶ Ayrıca “*bir kişinin öldürdüğü kimsenin özel eşyasını alacağını belirtmesi*”, “*esir alınan kişinin, esir alana ait olarak belirlenmesi*” bu konuda gösterilebilecek örneklerdir. Resûlullah tüm bu duyuruları, Bedir gazvesinde, savaş sırasında askerleri savaşmaya teşvik ve Huneyn gazvesinde, Müslümanlar yenik düşüp kaçarlarken onları cesaretlendirmek için yapmıştı.³⁴⁷ Serahsî, Hz. Peygamber'in bu ödülleri beşte birlik paydan veya kendi hakkı olan, seçip alabileceği maldan yapmış olabileceğini belirtirken, bu uygulamanın sadece Bedir savaşında yapılmış olabileceğini de eklemiştir. Çünkü Bedir savaşında, ganimet üzerindeki tasarruf yetkisi, yalnızca O'na aitti.³⁴⁸

Muhammed b. İshak ve el-Kelbî'nin rivayeti ile el-Mebcut'ta yer verilen bir haberde, Hz. Peygamber ganimetten ister az, ister çok olsun mal kaçırmamanın haramlığını göstermek ve bu konudaki titizliğini vurgulamak amacı ile yaptığı bir uyarı nakledilmektedir.³⁴⁹ Yine Hz. Peygamber'in bu konudaki hassasiyetini göstermesi ve ganimet malından haksız olarak alan kişinin bulacağı karşılığı bildirmesi açısından dikkat çeken bir haber de, el-Mebcut'un siyer bölümünde aktarılmıştır. Bu nakilde bahsedildiğine göre sahabîler, Hz. Peygamber'in bineğini hazırlayan siyahî kölenin, okun değmesiyle ölmesi üzerine onun, şehitlik makamını

---

³⁴⁵ Serahsî, X, 35; (64); “Hz. Ali, Resûlullah'a: ‘Bir topluluğu koruyan bir kimse ile silah taşımayan birinin durumu nedir? Onlar da ganimete ortak olurlar mı?’ diye sormuştu. Resûlullah: ‘Sizlere içinizde bulunan zayıfların bereketiyle yardım edilir ve rızık verilir’ buyurmuştur.”

³⁴⁶ Serahsî, X, 46; (83).

³⁴⁷ Serahsî, X, 49; (89-90).

³⁴⁸ Serahsî, X, 49; (90).

³⁴⁹ Serahsî, X, 27; (50); “Hz. Peygamber, devesinin hörgücünden bir tüy kopararak şöyle buyurmuştur: ‘Allah'a yemin olsun ki, onlardan kalan ganimetin beşte biri dışında, şu tüy kadarı bile bana helal değildir. Beşte bir oranındaki payda sonunda size geri döner. Bu nedenle ganimetten aldığınız bir ipliği ve iğneyi bile yerine koyun. Çünkü ganimetten mal kaçırmak (gulül), kıyamet gününde, bunu yapan için bir ar ve lekedir’ Bunun üzerine Medineli müslümanlardan biri, yünden bir iplik yumağını getirerek, ‘Bunu devemin yunasını dikmek için almıştım’ deyince, Hz. Peygamber, ona, ‘Benim payım senindir’ buyurdu. O da, ‘ Ben bunu öğrendim ya, artık Benim bu mala ihtiyacım yok’ dedi.”

elde ettiğini düşünmüşler; Hz. Peygamber ise, “*onun ganimet malından çaldığı abanın, kıyamet günü ateş olarak kendisini yakacağını*” söylemişti.³⁵⁰

Hz. Peygamber döneminde, orduda cahil bedeviler de bulunduğu ve bunların, zaman zaman ganimetten gizlice eşya çaldıkları, Serahsî tarafından siyer bölümünde bildirilmiştir.³⁵¹

Resûlullah’ın cihad ve ganimetlerin taksimi gibi durumlarda bir gruba lider olmak için Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf gibi sahabîlerin büyüklerini seçtiği; kumarı yasakladığı halde ganimetlerin paylaşılmasında kur’aya başvurduğu, el-Mebhut’ta yer alan haberlerden anlaşılmaktadır.

Ganimetin paylaşılması konusundaki diğer bir konu da, atlıya verilen paydır. Bu konuda râviler arasında, bir ihtilaf olduğu görülmektedir. Serahsî’nin siyer bölümünde yer verdiği haberlere göre, bazıları Hz. Peygamber’in atlıya, biri kendi diğer ikisi atı için toplam üç pay; diğerlerine göre ise, atı için de bir pay verildiği nakledilmektedir.³⁵² Ayrıca Hz. Peygamber’in, ganimetlerin paylaşılması sırasında kadınlara, çocuklara ve kölelere ganimetten pay yerine gönül alıcı bir ödül verdiği³⁵³; Serahsî’nin de bu uygulamaya örnek olabilecek bir haberi sarf akdi bölümünde yer verdiği görülmektedir. Bu haberden, Abdullah b. Mesud’un hanımı Zeyneb’e, Resûlullah tarafından Hayber hurmasından verildiği anlaşılmaktadır.³⁵⁴

Serahsî’nin siyer bölümünde, bir müslümanın düşmandan gizlice aldığı malın durumu ile ilgili konuda yer verilen hâdiseden; Hz. Peygamber’in Allah adını yüceltme ve dinin yüceliğini duyurma adına çıkılan yolda elde edilen malları ganimet hükmünde kabul ettiği, çalma yoluyla alınan malın ganimet olarak kabul etmediği için Beytü’l-mal’a bir pay ayırmadığını göstermektedir.³⁵⁵

---

³⁵⁰Serahsî, X, 5; (10).

³⁵¹Serahsî, X, 51; (92).

³⁵²Serahsî, X, 41; (75).

³⁵³Serahsî, X, 45; (81).

³⁵⁴Serahsî, XIV, 35; (59).

³⁵⁵Serahsî, X, 74; (136); “Müşrikler müslüman birinin oğlunu esir aldılar. Bu kimse Hz. Peygamber’e gelerek duyduğu yalnızlığı ve hasreti dile getirdi. Hz. Peygamber de ona; ‘La havle velâ kuvvete illâ billâhil âliyyül azîm’ zikrini çokça yapmasını söyledi. O kişi denileni yaptı. Ardından çok geçmeden

Hız. Peygamber döneminde, kiralanarak cihada katılan kişilere ganimetten pay verilmediğinin anlaşıldığı bir haber, siyer bölümünde nakledilmektedir.³⁵⁶ Bu habere göre, maddi bir karşılık alarak savaşa katılan kişinin, dünyada ve ahiretteki nasibi, ancak aldığı kira ücreti kadardır.

2.3.3. Esirler İle İlgili Uygulamaları

Hız. Peygamber bir merhamet peygamberi olarak, merhametini tüm insanlara karşı göstermiş; savaşlarda elde edilen esirlere karşı dahi hiçbir zaman işkence yöntemini uygulamamış, sahabîlerine de kuduz köpeğe bile işkence yapmayı yasaklamıştı.³⁵⁷

Savaş esirlerinin hükmü bölümünde yer alan bir haberdan, Hız. Peygamber'in bazı esirleri bağışladığı görülmektedir. Ancak bu serbest bırakma karşılığında, müslümanların yararına olacak bir şartı ileri sürmektedir.³⁵⁸ Örneğin Hanifeoğullarından, Yemame kabilesinin reisi bulunan Sümâme b. Üsal, Hız. Peygamber'in sahabîleri tarafından esir alınmış, mescidin bir direğine bağlanmıştı. Hız. Peygamber kendisini bağışlarsa, Ona minnettar olacağını, isterse kendisine mal bağışlayabileceğini bildirmesi üzerine Hız. Peygamber, Mekkelilere gıda ambargosu koyması koşuluyla onu bağışlamıştı. Sümâme bu koşulu yerine getirmiş ve Mekkeliler kıtlık görünceye kadar bu ambargoyu sürdürmüştü. Bunun yanında, Bedir savaşında esir düşen Ebu İzze diye bir şairi, bir daha müşriklere yardım etmemesi koşulu ile bağışlamış, Uhud savaşında tekrar esir düşünce de öldürülmesini istemişti. Fakat tekrar af istemesi üzerine yine bağışlamıştı.³⁵⁹

Ayrıca Bedir savaşında ele geçen esirler konusunda, sahabîlerle istişare etmiş; Hız. Ömer öldürülmelerini, Hız. Ebu Bekir ise fidye alınmasını uygun görmüştü. Ancak sahabîlerin o günlerde maddi sıkıntı içinde olmaları nedeni ile Resûlullah fidye alınmasına karar vermişti.³⁶⁰ Ancak alınan bu karara rağmen, Bedir esirleri

---

oğlu az sayıda bir davar sürüsüyle çıka geldi. Resûlullah getirilen bu sürüyü adamın oğluna geri verdi. Sürüden beytümale hiçbir pay almadı.”

³⁵⁶Serahsî, X, 19; (36).

³⁵⁷Serahsî, X, 5; (11).

³⁵⁸Serahsî, X, 25; (45-46).

³⁵⁹Serahsî, X, 24; (45).

³⁶⁰Serahsî, X, 138; (255-256).

arasında öldürülen kişiler de olduğu, Serahsî'nin aktardığı bazı haberlerden anlaşılmaktadır.³⁶¹

Hız. Peygamber'in esirlere karşı merhametli tutumunu göz önüne sermesi açısından önemli olan iki haber; Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde, yakın akraba kölelerin birbirinden ayrılması konusunda nakledilmiştir. Bu rivayetlerden ilkinde; Zeyd b. Harise'nin getirdiği esirleri Hız. Peygamber teftiş ederken, perişan durumda ve feryat eden bir cariye gördüğü; onun durumunu sorunca Zeyd'in, nafakaya ihtiyaçları olduğu için çocuğunu sattıklarını söylediği zikredilmektedir. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Zeyd'e bu durumu telafi etmesini, bir annenin çocuğu ile üzülmemesinin yanlışlığını bildirmiş; *“anne ile çocuğunun arasını ayıran kişinin Allah da cennetle arasını ayırır”* diyerek bu konudaki düşüncesini net olarak ortaya koymuştur. Diğerinde de, Hız. Peygamber'in Hız. Ali'ye iki küçük kardeş hediye ettiği, bir süre sonra Hız. Ali'yle karşılaşınca çocuklara ne olduğunu sorduğu ve Hız. Ali'nin, çocuklardan birisini sattığını söylemesi üzerine Hız. Peygamber'in; *“yetiş, yetiş”* diyerek satışı iptal etmesini söylediği nakledilmiştir.³⁶² Bu iki haber de, Hız. Peygamber'in kâfir de olsa tüm insanlara karşı duyduğu şefkat ve merhameti göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Evtas esirleri hakkında yaptığı diğer bir uyarı ise, ganimet cariyeleriyle ilişki konusudur.³⁶³ Bu konudaki haber, satım sözleşmesi bölümünde yer alan istibra³⁶⁴ konusunda nakledilmiştir.³⁶⁵

2.4. Hız. MUHAMMED VE İKTİSADÎ HAYAT

Serahsî'nin el-Mebsut adlı eseri incelendiğinde, Hız. Peygamber'in getirdiği ekonomik değişiklikler ve o döneme ait iktisadî uygulamalara dair bilgiler, şu şekilde sıralanmaktadır:

---

³⁶¹ Serahsî, X, 24, (45); 138, (254).

³⁶² Serahsî, XIII, 139; (196-197).

³⁶³ Hız. Peygamber Evtas esirleri hakkında şöyle demiştir: “Dikkat edin! Ganimet cariyelerinden gebe olanlarla, çocuklarını doğuruncaya kadar, gebe olmayanlarla da, bir adetle istibra edinceye kadar ilişki kurulmasın.”

³⁶⁴ İstibra: cariyenin rahminde çocuk bulunmadığının anlaşılması için, cariyeye yeni sahip olan kişinin onunla ilişki kuramaması.

³⁶⁵ Serahsî, XIII, 145; (206).

2.4.1. Hz. Peygamber ve Çalışma

Serahsî el-Mebcut'ta Resûlullah'ın çalışmaya ve emeğe, alın terine verdiği değeri gösteren, çalışmaya teşvik ettiğini bildiren rivayetlere az sayıda yer vermiştir. Ancak az da olsa bu rivayetlerden, geçimini sağlamak için çalışanlara karşı, Resûlullah'ın gösterdiği saygı anlaşılmaktadır.³⁶⁶Bu konuyla ilgili bir haberde anlatıldığına göre; Resûlullah, Sa'd b. Muaz ile tokalaşınca ellerinin nasır bağladığını gördü. Bunun neden kaynaklandığını sordu. Onun da; "*ailemin geçimini sağlamak için kürek ve kazma ile çalışıyorum*" demesi üzerine, Resûlullah onun elini öperek, "*bunlar Allah-u Teâlâ'nın sevdiği iki eldir*" dedi.

Gücü yerinde olanlara zekât verilmesi bölümünde verilen haber, Hz. Peygamber'in çalışmaya teşvik ettiğini, gücü kuvveti olduğu halde çalışmadan kazanmak için dilenmenin uygun olmadığını gösterir, niteliktedir.³⁶⁷

Kendisinin de bizzat çapa ile ekim-dikim yaptığı³⁶⁸; başka bir haberde de, Culf'da ziraatçılıkla uğraştığı, Serahsî tarafından nakledilmektedir. Bu rivayetler, emeğe ve çalışmaya verdiği önemi göstermesi açısından da zikredilmeye değerdir. Yine Hz. Peygamber'in peygamberlik gelmeden önce, çalışarak ticaretle uğraştığı ve tüm gönderilen peygamberler gibi çobanlık yaptığı da, Serahsî tarafından çalışıp kazanma bölümünde belirtilmiştir.³⁶⁹

Çocukların da ileride çalışarak geçimlerini sağlamaları, başkalarına el açan bireyler olarak yetişmemeleri için küçük yaştan çalışmaya teşvik etmiş, onların yaptığı alış-verişleri hoş karşılamış, "*Allah alışverişini bereketli kılsın*" diye dua etmiştir. Cafer'in oğlu Abdullah'ı çocuklarla birlikte satış yaparken gördüğünde dua ettiğine, dair haber Serahsî tarafından ticaret izni verilen köleler bölümünde, temyiz

³⁶⁶Serahsî, XXX, 245; (321).

³⁶⁷Serahsî, III, 14; (21). "Hz. Peygamber sadakaları dağıtıyordu. İki kişi geldi ve Hz. Peygamber'den vermesini istediler. Hz. Peygamber gözünü onlara doğru kaldırdı ve onları güçlü kuvvetli buldu ve 'Bu bir emanettir ve bunda sizin hakkınız yoktur. İsterseniz size veririm' buyurdu."

³⁶⁸Serahsî, XXIII, 14; (19-20).

³⁶⁹Serahsî, XXX, 246; (323).

yaşındaki çocuğun söylediği sözlerle alışverişin geçerli olduğuna delil olarak sunulmuştur.³⁷⁰

Hız. Peygamber'in ticarete helal kazanca, farz namazdan sonra kazanç istemenin farz olduğunu bildirerek teşvik ettiği; ancak sahabîlerin kervanların geldiğini duyunca, Resûlullah hutbede iken ayakta bırakıp gitmeleri sonucu namazı bitirdikten sonra ticaret yapmaları, nazil olan ayet³⁷¹ ile ifade edilmişti.³⁷²

2.4.2 Ekonomik Düzenlemeler

Hız. Peygamber peygamberliğinin yanı sıra başarılı bir devlet başkanı idi. O, merkezi Medine olan İslâm devletin temellerini atarken ekonomi alanında da bazı değişimlere gitmişti. Müslümanların İslâm gelmeden önce var olan bazı alışkanlıklarını kaldırırken, özellikle ticareti ve ziraatı teşvik etmiş, alım satımlara ait kuralları netleştirmişti. Ayrıca Resûlullah, devlet bütçesini zekât, sadaka, savaşlarda elde edilen ganimetlerin beşte biri, gayr-i müslim halktan alınan cizyeler ve toprak sahibinden alınan öşürlerden düzenlemişti.

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde Onun bu uygulamalarına dair rivayetlere de yer vermiştir. İlk olarak devlet gelirinin bir bölümünü oluşturan zekâtların toplanması hususunda görevlendirdiği memurlara dair rivayetler dikkat çekmektedir. Zekât, hicretin ikinci yılında farz kılınmıştı. Bu dönemden itibaren zekât, Hız. Peygamber tarafından tayin edilen zekât memurlarınca toplanıyor, Resûlullah da onları gerekli yerlere harcıyordu. Hız. Muhammed'in tayin ettiği bu memurlara verdiği talimatlara ilişkin, el-Mebcut'un zekât bölümünde yer alan nakillerden, çok detaylı bilgi almak pek mümkün değildir. Ancak Hız. Peygamber'in, zekât memurlarını insanların mallarının en değerlilerini almaktan men ettiği³⁷³; zekât develeri arasında iri hörgüçlü bir deveyi görünce zekât memuruna öfkeleniği³⁷⁴ ve

---

³⁷⁰Serahsî, XXV, 22; (35).

³⁷¹Cum'a 62/11.

³⁷²Serahsî, XXX, 251; (330-331).

³⁷³Serahsî, II, 151; (223).

³⁷⁴Serahsî, II, 157; (232).

Hız. Ali ³⁷⁵ ile el-Erkam b. Ebi'l-Erkam³⁷⁶, ın Resûlullah'ın zekât memurlarından olduğu, eserde yer alan sınırlı haberlerden anlaşılan bilgilerdir.

Müslümanlar dışında kalan hıristiyan, yahudi ve mecûsi gibi gayr-i müslimlerden alınan cizyeler karşılığında, onlar da İslâm topraklarında hür olarak yaşayabiliyorlardı. Buna göre; Hız. Peygamber Hecer Mecusilerinden³⁷⁷, Ummu'l-Kura vadisi ile Teyma Yahudilerinden, aynı şekilde Behra, Tenah ve Tayy kabilelerinden cizye³⁷⁸, Necranoğullarından ise cizye olarak iki bin takım elbise alınmak üzere anlaşmıştı. Ayrıca Resûlullah'ın “*ergenlik çağına giren her erkek ve kadın başına bir dinar*” olarak cizye miktarını belirlediği de görülmektedir.³⁷⁹

Devlet gelirini oluşturan bileşenlerden biri de öşürdü. Hız. Peygamber'in öşür aldığı, öşür vergisi veren kişilerin can ve mal güvenliklerini sağladığı, zekât bölümünde yer alan bir rivayetten anlaşılmaktadır.³⁸⁰

Devlet hazinesinin büyük bir bölümünü, savaşlardan elde edilen ganimetlerin beşte biri oluşturmaktadır. “*Beytü'l-mal*” denilen ganimetin beşte birinin, beşte birlik payı da; Allah ve Resulüne, Resûlullah'ın yakınlarına, yoksullara, yetimlere ve yolda kalmışlara pay ediliyordu.

Ayrıca sarf akdi bölümünde yer alan bir haberde nakledildiğine göre Resûlullah, “*rikaz*” yani “*Allah-u Teâlâ'nın yeryüzünü yarattığı zaman yaratmış olduğu altın, maden ve definelerin*” de beşte birinin, Beytü'l-mal'a ait olduğunu bildirmiştir.³⁸¹ Bu konuda bir uygulama örneği, Hız. Peygamber'in Yemen'e vâli ve kadı olarak atadığı Hız. Ali'ye aittir.³⁸² Kendisi Yemen'de görev yaptığı sırada, birinin ona bulduğu bir hazineyi getirdiği; onun da, hazinenin beşte birini Beytü'l-

---

³⁷⁵Serahsî, II, 155; (230).

³⁷⁶Serahsî, III, 12; (17).

³⁷⁷Serahsî, X, 41; (74-75).

³⁷⁸Serahsî, X, 119; (221).

³⁷⁹Serahsî, X, 41; (74-75).

³⁸⁰Serahsî, II, 216; (325); Abdullah b. Amr b. el-As “‘Cürhüm'den bir toplum olan Benî Samir'in bal arıları vardı. Onlar balın her on kırbasından bir kırbasını Hız. Peygamber'e veriyordu. Peygamber'de onların buldukları vadiyi koruyordu.’”

³⁸¹Serahsî, XIV, 42-43; (71-72).

³⁸²Serahsî, XV, 4; (5).

mala aldıktan sonra kalanını hazineyi bulan kişiye bıraktığı, Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde definenin hükmü konusunda nakledilmiştir.

Resûlullah'ın devlet gelirlerini ne şekilde belirlediğine dair haberlerden sonra, Serahsî tarafından nakledilen; Hz. Peygamber'in İslâm'dan önce halk arasında yaygın bir şekilde görülen bazı yanlış uygulamaları kaldırmaya yönelik çalışmaları dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarından ilk olarak, faiz uygulamasını kaldırma amacı ile yaptığı düzenlemelere ilişkin haberleri ele almaktayız. Bu haberlerden sarf akdi bölümünde yer alan ve Medine'de bulunan gayr-i müslim topluluklar ile İslâm'ı kabul ettiği halde faizli işlemlerden vazgeçmeyen kabilelere karşı, Resûlullah'ın yaptığı sert uyarıları içerenler dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Sakif kabilesidir. Sakif kabilesi Resûlullah'a gelerek faizi bırakmama şartı ile İslâm'ı kabul ettiklerini söylemişlerdi. Amr b. Avf oğulları, Muğire oğullarından faiz alıyor, Muğire oğulları da faiz işlemi yapıyorlardı. Mekke fethedildikten sonra Resûlullah, Attab b. Esîd'i Mekke'ye vâli olarak tayin etmişti. Bu arada Amr b. Avf oğulları, Muğire oğullarında var olan faiz alacaklarını istemiş, fakat onlar bunu ödemedikleri için Attab'a gelerek davalık olmuşlardı. Bunun üzerine Attab, konuyu bir mektupla Resûlullah'a bildirdi. *“Ey iman edenler, gerçek müminler iseniz Allah'tan korkun ve var olan faiz alacaklarınızı terk edin”*³⁸³ ayeti nazil olunca Hz. Peygamber, bu ayeti bir mektupla Attab'a ileterek, var olan faiz alacaklarından vazgeçmelerini yoksa savaşa hazır olmaları gerektiğini bildirdi.³⁸⁴

Yine aynı bölümde yer alan diğer bir nakilden Resûlullah'ın Necran Hıristiyanları³⁸⁵ ve Hecer Mecusilerini de sert bir şekilde uyardığı³⁸⁶ anlaşılmaktadır. Tüm bu nakillerin, Hz. Peygamber'in faiz uygulamasının kaldırılması konusundaki hassasiyetini gösterdiği muhakkaktır.

Bu uygulama ile ilgili en dikkat çekici haber ise, siyer bölümünün düşman bir ülkede faiz almanın hükmü konusunda nakledilmiştir. Bu haberde bahsedildiğine

---

³⁸³Bakara 2/278.

³⁸⁴Serahsî, XIV, 59; (101).

³⁸⁵Serahsî, XIV, 58; (100); “Kim faizli bir işlem yapacak olursa onunla bizim aramızda herhangi bir anlaşma yoktur.”

³⁸⁶a.y.; “Ya faizli işlemleri bırakırsınız ya da bunun Allah ve Resulüne açılmış bir savaş olduğunu bilin.”

göre; Hz. Abbas Bedir savaşında müslüman olduktan sonra Resûlullah'ın izni ile Mekke'ye dönmüş ve burada faizin haram kılınmasından önce de, sonra da faiz almaya devam etmişti. Çünkü o günlerde Mekke henüz düşman ülkesiydi ve düşman ülkesinde, müslüman ile düşman ülkenin vatandaşı arasında faiz hükmü yoktu. Mekke'nin fethedilerek İslâm toprağı olmasından sonra ise Resûlullah; faizin kaldırıldığını, faizde kesinlikle dava olmayacağını açıklamıştı.³⁸⁷

Resûlullah faizin haram kılınmasıyla birlikte cahiliyede var olan, insanların aldanmasına ve haksızlığa uğramalarına neden olabilecek satış uygulamalarını kaldırmış, satış akdinin kurallarını Kur'ân-ı Kerim'in hükümlerine göre yeniden belirlemiştir. Tüm tartı ile alınıp-satılan malların, aralarında denklik olmadan mübadelesini yasaklamak, alım-satımlarda muhayyerlik hakkı tanımak, mülkiyetinde bulunmayan bir malın satışını yasaklamak, selemi belli kurallara bağlamak, kendi mülkünde olmayan başkasına ait malın satışında ise satım akdinin geçerli olabilmesi için mülk sahibinin onayının gerekmesi gibi bazı yenilikler getirmiştir. Bunların kendisi tarafından uygulanarak gösterildiği bazı haberler, Serahsî tarafından el-Mebhut'a alınmıştır. Bu nakiller, Resûlullah'ın iktisadî düzende getirdiği değişikliklere ilişkin, bir bilgi birikimine sahip olmamıza imkân sağlayacak genişliktedir.

İlk olarak Hz. Peygamber'in aralarında denklik olmadan gıda maddelerinin değiştirilmesini yasakladığına³⁸⁸ve bu konuda verdiği tepki ve uygulamalara dair haberler ele alındığında, bu haberlerin geniş biçimde satım sözleşmesi ve sarf akdi bölümlerinde yer aldığı görülmektedir. Bu konuda dikkat çeken haberlerden birinde anlatıldığına göre; Hz. Peygamber yanına taze ve yaş hurması bulunan birisi gelmiş; Resûlullah da ona, hurmayı nereden aldığını sorunca düşük kaliteli iki sa' kuru hurma karşılığında satın aldığını belirtmiş, Hz. Peygamber' de bunun faiz olduğunu söylemişti. Adamın yaş hurmanın pazardaki fiyatı ile kuru hurmanın pazardaki fiyatını söylemesine rağmen, yine faize bulaştığını, kuru hurmaları başka bir mal karşılığı satıp, aldığı bu malla da yaş hurmaları satın almasının doğru olacağını

---

³⁸⁷Serahsî, X, 28; (51).

³⁸⁸Serahsî, XII, 114; (212).

bildirmişti.³⁸⁹ Benzer diğer bir haberde de, Hayber'in zekât ve vergisini toplamakla görevli olan zat Resûlullah'a kaliteli bir hurma hediye edince Hz. Peygamber; *"Hayber'in bütün hurması böyle mi?"* diye sordu. Buna karşılık görevli, *"iki sa' acve hurması verip, bir sa' bu hurmadan"* aldığını belirtince Hz. Peygamber, ona da faiz işlemi yapmış olduğunu, hurmasını başka bir mal karşılığında satıp da, onunla iyi hurma satın almasını, bu hükmün tartı ile alınıp-satılan bütün mallarda geçerli olduğunu bildirdiği, nakledilmektedir.³⁹⁰ Benzer bir haberde de, Resûlullah kuru hurmanın; yaş hurma kuruyunca azaldığı için, yaş hurma karşılığı satışına onay vermemiştir.

Hz. Peygamber bu hükmün tüm tartı ile alınıp-satılanlar da aynı olduğunu bildirirken, örneğin gümüşün gümüşle, altının altınla terazide tartılarak ve peşin olarak satılması gerektiğini, bedellerden birinde fazlalık olursa bunun faiz olacağını da söylemiştir.³⁹¹ Bu şarta dair bir uygulamasına da Serahsî, sarf akdi bölümünde yer vermiştir.³⁹² Bu rivayette bildirildiğine göre; Hz. Peygamber Hayber günü iki sahabeyi ganimet mallarını altın karşılığı satmak üzere gönderdi. Onlar da her dört miskal külçe altın, üç miskal ağırlığında altına karşılık olacak şekilde mallarını sattılar. Bunun üzerine Resûlullah onların da faize bulaştıklarını ve aldıkları altınları geri vermeleri gerektiğini söyledi. Ayrıca bu rivayet göstermektedir ki, devlet başkanı ganimet mallarını satıp, parasını mücahitler arasında paylaşabilir, ya da satış işlemi için başkasını tayin edebilir. Ancak ganimet mallarının satılması durumunda da, bedellerden birinin fazlasının haram olması, devlet hazinesine ait mallarının da bu bakımdan diğer mallarla aynı hükme tabii olduğunu göstermektedir.

Bu konu ile ilgili verdiğimiz tüm örneklerde görüldüğü gibi Resûlullah, bedellerden birinin fazla olması durumunda sahabîlere, faize bulaştıklarını belirterek doğru yolu göstermiş ya da son örnekte olduğu gibi geri vermelerini istemiş, ancak onları kınamamıştı. Bu da faiz hükümlerinin, o dönemde yeni inmiş olduğunu ve henüz tam olarak yaygınlaşıp, yerleşmediği için de sahabîlerin bu konudaki

---

³⁸⁹Serahsî, XIV, 5; (8).

³⁹⁰Serahsî, XII, 112-113; (209).

³⁹¹Serahsî, XIV, 3; (4).

³⁹²Serahsî, XIV, 6-7; (10).

davranışlarının bilinçli olarak yapılmadığını ve özür oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Diğer iktisadî düzenleme de, Resûlullah'ın satım akitlerinde muhayyerlik hakkı getirmesiydi. O böylece, aldatma ve haksızlıkların önüne geçmeyi istiyordu. Bu konuya örnek teşkil eden hâdise, Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde koşul muhayyerliğinin meşruluğunu ispat amacı ile nakledilmiştir.³⁹³ Bu haberde, Hz. Peygamber'in Ensar'dan Habban isimli bir kişiye, başından aldığı ve beyne kadar varan bir yarık nedeni ile alış-verişlerde aldatılmasını önlemek için, yaptığı her satım akdinde üç gün muhayyerlik hakkı verdiği bildirilmektedir.³⁹⁴ Bu rivayet, kısıtlama bölümünde daha detaylı olarak yer almaktadır.³⁹⁵ Rivayet edildiğine göre; sahabelerden Habban b. Munkiz el-Ensari başındaki bir hastalıktan dolayı alışverişlerde aldatılıyordu. Ailesi Resûlullah'dan ona hâcir³⁹⁶ koymasını istemişler, Habban da *“ben alışveriş yapmaksızın duramam”* demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *“alış-veriş yaptığında; aldatmaca yok, üç gün muhayyerlik hakkım vardır de”* sözüyle kısıtlamayı ondan kaldırarak, muhayyerlik hakkı vermişti.

Ayrıca Resûlullah, insanların mülkiyetinde bulunmayan mal satışını yasaklamıştı. Bu konuda delil olan hâdise de, satım sözleşmesi bölümünde Serahsî tarafından nakledilmiştir. Bu haberde anlatıldığına göre; Hâkim b. Hizam Resûlullah'a, *“kendisinde olmayan bir malı satın almak istediklerinde, o malı o kimselere sattığını, daha sonra çarşıya giderek o malı bulup, satın aldığını ve alıcıya teslim ettiğini”* anlatınca Hz. Peygamber, yanında bulunmayan şeyi satmasını yasakladı.³⁹⁷

Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde bölge halkının bir-iki yıllığına meyvede selem³⁹⁸ yaptıklarını gördü. Getirdiği düzenlemeyle selem in geçerli olmasını bazı koşullara bağladı. Selem yapan kimse belli ölçekte, belli ağırlıkta ve

---

³⁹³Serahsî, XIII, 40; (57-58).

³⁹⁴Serahsî, XIII, 40; (58); Resûlullah ona, şöyle dedi: “Alış-veriş yaptığın zaman şöyle de: Aldatmaca yok. Benim üç gün muhayyerlik hakkım var.”

³⁹⁵Serahsî, XXIV, 157-158; (220).

³⁹⁶Hâcir: Kısıtlama.

³⁹⁷Serahsî, XIII, 70; (100).

³⁹⁸Selem; Para peşin, mal veresiye olarak yapılan akittir. Veresiye yi peşine yani peşin para veya peşin olarak verilen başka bir mal ile veresiye bir mal satmaktır.

belirli bir süreye kadar selem yapmasının gerektiğini belirtti.³⁹⁹. Benzer bir haberde de bildirildiğine göre; Resûlullah “*hurmada selem yapılırken belli bir bahçenin ya da köyün hurması diye belirtmenin selemi geçersiz kılacağını, ancak iyi hurmada diye selem yapmanın doğru olduğunu*” bildirmişti. Yer belirtilerek yapılan selemde, o bölgeye gelecek bir afet sonucu malı teslim etmede zorluk yaşanabilme ihtimali olduğunu belirtmiş, meyve olgunlaşınca kadar selem yapılmamasını bildirmiştir.⁴⁰⁰

Ancak satım sözleşmesi bölümünde, elde olmayan bir şeyi selem yoluyla satmanın caiz olduğuna dair gösterilen bir hâdisede, Hz. Peygamber’in iki kür hurma karşılığında bir deve satın aldığı, sonra birinden ödünç hurma alarak borcunu ödediği bildirilerek, bu uygulamayı onayladığı gösterilmektedir.⁴⁰¹

Teslim alınmadan önce satış bedelinin, başka bir cins parayla değiştirilmesine dair uygulamanın, alıcı ile satıcı ayrılmadan ve aralarında başka bir işlem olmamışsa gerçekleştirilmesinin uygun olacağına dair bir uyarısı da, yine Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde nakledilmiştir. Bu haberde İbn Ömer Hz. Peygamber’e, “*Nakî’de deve sattığını, bazen dirhem karşılığında satıp, dinar aldığını*” söyleyince Hz. Peygamber, “*alıcı ve satıcı arasında bir iş olmadan ayrılıyorsa sakınca olmadığını*” bildirmişti.⁴⁰²

Hz. Peygamber’in kendi mülkünde olmayan başkasına ait malın satışında, satım akdinin geçerli olabilmesi için mülk sahibinin onayı gerektiğine dair belirlediği satım kuralına ilişkin uygulamalarına örnek teşkil etmesi açısından, Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde nakledilen Hâkim b. Hizam ve Urve el-Bariki’nin hadisleri dikkat çekmektedir.⁴⁰³ Bu hâdiselerden ilkinde anlatıldığına göre; Hz. Peygamber’in kendisine bir kurbanlık alması için Hâkim b. Hizam’a verdiği bir dinar ile Hâkim, bir kurbanlık alıp, sonra onu iki dinara sattı. Daha sonra bir dinara başka bir kurbanlık satın aldı. Elinde bir dinar ve bir koyun varken Hz. Peygamber’e geldi. O’da; “*Allah senin yaptığın alış-verişi bereketlendirsin. Koyunu kurban et, bir dinarı da yoksullara sadaka olarak ver*” dedi. Bu olayda anlatıldığına

³⁹⁹Serahsî, XII, 124; (227).

⁴⁰⁰Serahsî, XII, 130; (235).

⁴⁰¹Serahsî, XIII, 121; (172).

⁴⁰²Serahsî, XIII, 126; (178).

⁴⁰³Serahsî, XIII, 154; (217-218).

göre, Hâkim Hz. Peygamber için satın aldığı kurbanı Onun isteği dışında satmış, daha sonra Hz. Peygamber onun satışına onay vermişti. Urve el-Bariki hadisinde ise, Hz. Peygamber'in kendisine kurbanlık alması için verdiği bir dinarla iki koyun satın alan Urve el-Bariki, bunun birini bir dinara satmış ve bir dinarla birlikte koyunu Resûlullah'a götürmüştü. Hz. Peygamber'de bu satışa onay vererek hayırla dua etti. Burada da gerçekleşen satışın, Hz. Peygamber'in onayı dâhilinde olduğu söylenebilir. Eğer öyle olmasaydı, o koyunun geri verilmesini isterdi. Çünkü Hâkim örneğinde, eline geçen bir dinarı sadaka olarak dağıtmasını söylemiş, onun kullanımına bırakmamıştı.

Resûlullah'ın borç ödenmesi konusundaki uygulamaları da dikkat çekmektedir. O, borç olarak alınan malı, “*biz bu şekilde ölçeriz*” diye, fazlasıyla ödeyerek⁴⁰⁴, insanların da aldığı borcu en iyisiyle ödemesini, borcun ödenmesinde iyilik yapılmasını teşvik etmiştir.⁴⁰⁵ Böylece koşul konmaksızın, borçlunun borcunu fazlasıyla veya daha kalitesiyle ödemesinin uygulanabilir bir durum olduğunu göstermiştir.

Hz. Peygamber'in Mekke 'ye vâli ve kadı gönderirken verdiği talimattan; yasaklanan şu dört madde de dikkat çekmektedir⁴⁰⁶: “*teslim alınmayan malın satılması, rizikosunu üstlenmedikleri şeyin karından, bir satış sözleşmesinde iki koşuldan ve satarken müşteriden borç almaktan.*”

Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen diğer ekonomik düzenlemelerden biri de, ticaretle uğraşan kişilerle ilgili koyduğu kurallardır. İlk olarak emanet bırakılan mal bölümünde yer verilen bir haberden, pazarlarda vesk ölçüsü ile alım-satım yapıldığı, ticaret yapan kişilere “*simsar*” denildiği; Resullah'ın ise onlara “*tacirler*” diyerek, daha güzel bir ad taktığı ve “*ticarete yalan ve boş şeyler yerine sadaka*” karıştırmalarını söylediği görülmektedir.⁴⁰⁷ Yani sadaka ile ticaretlerini bereketlendirmelerini ve kazançlarına haram karıştıracak olan davranışlardan uzak durmalarını tavsiye etmiştir. Ayrıca ticarete bereketin temini açısından, sadaka gibi

---

⁴⁰⁴Serahsî, XII, 153; (269).

⁴⁰⁵Serahsî, XII, 132; (238).

⁴⁰⁶Serahsî, XII, 163; (284).

⁴⁰⁷Serahsî, XI, 112; (180).

yapılan ibâdetin de vesile olacağı; ticaret için pazarların kurulduğu ve ticarete ortaklık yapıldığına dair bilgilerin elde edilebileceği başka bir rivayette de; Hz. Peygamber'e gelerek, kendisinin pazarda çalıştığını, fakat ortağının ise mescitte namaz kıldığını söyleyerek şikâyet eden bir kişiye Resûlullah'ın, "*belki de sen onun nedeni ile bereket bulmaktasın*" dedi.⁴⁰⁸

Ticarete gerçekleştirilen ortaklıkların Resullah döneminde de bulunduğu ve Onun bunları tasvip ettiğine dair bu habere ek olarak, diğer haberler de Serahsî tarafından el-Mebhut'da aktarılmıştır. Bunlardan şirket bölümünde, şirketin caiz olmasının delili olarak görülen haberden, Hz. Muhammed'in peygamberlik gelmeden önce ticaretle uğraştığı ve ortaklık yaptığı anlaşılmaktadır.⁴⁰⁹ Ayrıca aynı bölümde bildirildiğine göre⁴¹⁰; Resûlullah, peygamber olarak gönderildiğinde insanlar kendi aralarında şirket akdi yapıyorlardı. Hz. Peygamber, onları buldukları durum üzere bıraktı. Bu şirketlerin hem iş hem de kredi şirketi şeklinde uygulandığı da, şirket bölümünde zikredilmektedir.⁴¹¹

Hz. Peygamber'in ticaret yaparken, alım-satım yapan kişilerin kendisi ile işlem yaptıkları arasında cereyan eden işlemleri, emanetler için atadığı memurların yaptıkları işlemlerin yazılması gerekliliğini vurgulamış⁴¹², kendi da yaptığı tüm işlemlerde bunu uygulamıştır. Belge hazırlaması gerekliliğini gösteren bir uygulaması da, yine şirket bölümünde şirket sözleşmesinin yazıya geçilmesine dair açıklamaların yapıldığı kısımda örnek olarak sunulmuştur.⁴¹³ Bu haberde Resûlullah'ın bir köle satın aldığı ve bunu belgeleyerek, "*aldığında hiçbir kötülük, hastalık ya da başkasının hakkının olmadığını*" belirttiği görülmektedir.⁴¹⁴ Serahsî'nin satım sözleşmesi bölümünün kira ve hizmet sözleşmesi konusunda bildirdiğine göre; Resûlullah peygamber olarak gönderildiği dönemde, insanlar hem

---

⁴⁰⁸Serahsî, XI, 157; (225).

⁴⁰⁹ Serahsî, XI, 151; (245); "Saib İbn Şüreyk, Resûlullah'a gelerek 'Benî tanıyor musun?' diye sordu. Hz. Peygamber'de; 'Seni nasıl tanımam? Sen Benim ortağımydın. En hayırlı ortakydın. Ne gizli düşmanlık besler ne de açıktan mücadelede bulunurdun.'"

⁴¹⁰Serahsî, XI, 151; (245).

⁴¹¹Serahsî, XI, 145; (251).

⁴¹²Serahsî, XXX, 168; (219).

⁴¹³Serahsî, XI, 155-156; (252).

⁴¹⁴Serahsî, XIII, 105-106; (150).

mal hem de hizmetleri kiralıyorlardı. Hz. Peygamber bu durumu onayladı, ancak kira ve hizmet sözleşmelerinin hükümlerini netleştirdi.⁴¹⁵

Resûlullah'ın, peygamber olarak gönderildiğinde insanların mudarebe⁴¹⁶ akdi de yaptıkları; Hz. Peygamber'in bu uygulamayı da geçerli kabul ederek, teşvik ettiği Serahsî tarafından emek-sermaye ortaklığı bölümünde kaydedilmiştir.⁴¹⁷ Ayrıca emek-sermaye ortaklığının caiz oluşunun delillerinden olan hadisten; Abbas b. Abdülmuttalip'in bir kişiye bir sermayeyi mudarebe yoluyla verdiği ve işletmeciye, o malı deniz yoluyla götürmemesini, bu mal ile birlikte vadide konaklamamasını, canlı hayvan satın almamasını bildirdiği görülmektedir. Eğer bunlardan birini yapacak olursa işletmecinin malı ödemesini şart koştuğu ve bu şart Resûlullah'a ulaşınca Onun da bunu güzel karşıladığı kaydedilmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in açık artırma usulü ile satış yaptığına dair haber, Serahsî tarafından çalışıp kazanma bölümünde nakledilmiştir. Aynı zamanda bu nakil, döneme ait ekonomi hareketleriyle ilgili bilgi de vermektedir.⁴¹⁸

2.4.3 Ziraî Hayat

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde, Hz. Peygamber döneminde Medine'de ziraat kültürünün var olduğunu gösteren ve ziraî uygulamalara ait bilgileri içeren rivayetler dikkat çekmektedir. Ancak bu haberlerden edinilen bilgiler; yetiştirilen ürün çeşitleri, uygulanan tarım yöntemleri, tarımda kullanılan gereçler ve bunların pazarlama yöntemlerini anlamamıza olanak vermemektedir. Daha çok mevcut ziraî ortaklık uygulamaları ve bunların Resûlullah tarafından düzenlenen hükümlerine ilişkin bilgi edinme olanağı bulunmaktadır.

Öncelikle, İslâm devleti sınırlarında tarımla uğraşıldığına dair delil niteliğindeki rivayetler göz önüne alındığında; Araplarda ziraatla uğraşan kişilere verilen özel bir ad olduğu ve bu kişilere “*habîr*” denildiği; Resûlullah'ın ise “*tarımla uğraşan kişinin Rabbi ile ticaret yapmakta*” olduğunu, dolayısıyla “*Rabbi ile ticaret*

⁴¹⁵Serahsî, XV, 74; (101).

⁴¹⁶Mudarebe: Emek-Sermaye Ortaklığı

⁴¹⁷Serahsî, XXII, 19; (22).

⁴¹⁸Serahsî, XXX, 248; (327).

yapan tüccar” olarak nitelendirdiği dikkat çekmektedir. Böylece hem İslâm öncesi, hem de İslâm sonrası Arap toplumunda, tarımla uğraşıldığı ispatlanmaktadır. Kendisinin de çapa ile ekim-dikim yaptığı ve “*rızkın yerin gizliliklerinde aranmasını*” söyleyerek tarıma teşvik ettiği, tarım ortaklığı bölümünde yer verilen nakillerden anlaşılmaktadır.⁴¹⁹ Onun bu konuda verdiği destek ve teşviki göstermesi açısından dikkate değer olan bir nakilde anlatıldığına göre; Resûlullah Ümmü Mübeşşir’in yanına gitmişti. “*ey Ümmü Mübeşşir, bu hurmayı kim dikti, müslüman mı yoksa kâfir biri mi?*” diye sordu. “*müslüman biri*” diye cevap verince Resûlullah; “*bir müslüman bir ağaç diker veya bir ekin eker de ondan bir insan, bir davar, bir vahşi hayvan veya kuş yerse, şüphe yok ki; kıyamet günü bu onun için sadaka olur*”⁴²⁰ demiştir.

Halkın yaygın olarak tarım ortaklığı kurduğu ve üretimlerin daha çok müzâraa şeklinde gerçekleştirildiği, Hz. Peygamber’in de Hayber’in fethinden sonra burada bulunan topraklarda, Hayber ahalisi ile yarı yarıya ortaklık yapmasının bu uygulamanın meşru olduğunu gösterdiği de nakledilmiştir.⁴²¹ Yine bu ortaklık şeklinin var olduğunu bildiren bir haberde de; İbn Ömer Resûlullah döneminde, baharda sel sularının toplandığı göletten akan sular ve miktarını bilmediği bir miktar borç toprak sahibine verilmek üzere toprakların kiraya verildiğini⁴²² bildirmişti. Ancak Serahsî’nin tarım ortaklığı bölümünde yer verdiği diğer haberlerden de, Resûlullah’ın bu ortaklığa öncelikle bir sınırlama getirdiği daha sonra ise tamamen kaldırdığı anlaşılmaktadır: Çıkacak ürünün 1/3’üne ve 1/4’üne yapılacak tarım ortaklığını yasakladığı ve bu tarz uygulamaya da “*muhârebe*” denildiği görülmektedir⁴²³. Ziraat ortaklığının hükmü konusunda bildirildiğine göre⁴²⁴ de, Hz. Peygamber bir bahçeyi oradan çıkacak ürün karşılığında kiralamanın, ayrıca emek-sermaye ortaklığı bölümünde bildirildiğine göre de, arazinin kanal kenarı gibi sulak kısımlarından alınacak ürün karşılığında yapılacak müzâraanın da geçersiz olacağını

---

⁴¹⁹Serahsî, XXIII, 1; (2).

⁴²⁰Serahsî, XXIII, 14; (19).

⁴²¹Serahsî, XXIII, 2; (2).

⁴²²Serahsî, XXIII, 11; (15).

⁴²³Serahsî, XXIII, 1; (2).

⁴²⁴Serahsî, XV, 78; (108); Rafi b. Hadic; “Resûlullah bir bahçeye uğradı ve bu bahçe hoşuna gitti. ‘bu kimin?’ diye sordu. Ben de ‘Benim, ben onu kiraladım’ dedim. Bunun üzerine Resûlullah, bahçeyi oradan çıkacak ürün karşılığında kiralama, dedi.”

bildirmiş, böylece bu uygulamaya sınırlama getirmişti.⁴²⁵ Resûlullah zamanında yapılan bir ortaklıkta dört kişinin bir araya gelerek; biri tohum, diğeri emek, öbürü bir çift öküz ve tarım aletleri, bir diğeri ise tarlayı vermeyi koşul koymuştu. Bu ortaklıkta Resûlullah, öküzlerin sahibine belli bir ücret, emek sahibine her gün için bir dirhem vermiş, ekinin tamamını tohum sahibine katmıştı. Ancak toprağa ise bir şey vermeyerek böyle bir ortaklığın geçersiz olduğunu göstermiştir.⁴²⁶

Bu haberlerden Resûlullah'ın tarlaların kiraya verilmesini yasakladığı; kira bedelinin, ürün olarak neyin çıkacağını bilmedikleri bir şekilde kiralama yapıldığı için olabileceği görülmektedir. Ancak aktarılan diğer nakiller de göz önüne alındığında Resûlullah'ın bu uygulama yolunu tamamen kapattığı da anlaşılmaktadır. Rafi' b. Hadic hadisinde bildirdiğine göre, Resûlullah tarlaların bahar sularının suladığı yerdeki ürüne karşılık, çıkan saman karşılığında ya da üçte bir veya dörtte bir karşılığında kiralamayı yasaklayarak “*ya kendin ek ya da kardeşine izin ver*” demiştir.⁴²⁷ Ayrıca bu yolda kazanç sağlamanın yaygın olduğunun anlaşıldığı, Resûlullah'ın getirdiği bu yasaklamanın, bir musibet olarak değerlendirildiğine dair bir rivayet de dikkat çekmektedir.⁴²⁸

Bu kazanç yolunu kapatmanın elbette haklı bir sebebi vardı. Serahsî'nin el-Mebus'ta yer verdiği bir rivayet bunu gayet net bir şekilde ortaya koymaktadır: Resûlullah müzâraayı insanlar birbirlerine zulmetmeye başlayana kadar yasaklamamıştı. İnsanlar topraklarını kiraya veriyor, karşılığında baharın suladığı veya tarlanın kenarında çıkan ürünü alıyorlardı. Birbirlerine zulmetmeye başlayınca ise Resûlullah bunu yasakladı.⁴²⁹

Medine'de yetiştirilen en mühim tarım ürününün hurma, hurma yetiştiriciliği konusunda halkın oldukça tecrübe sahibi olduğu; Serahsî tarafından hurma ağacını aşılama bölümünde nakledilen bir haberden anlaşılmaktadır: Hz. Peygamber

---

⁴²⁵Serahsî, XXII, 23; (30).

⁴²⁶Serahsî, XXIII, 15-16; (21).

⁴²⁷Serahsî, XXIII, 11; (15).

⁴²⁸Serahsî, XXIII, 11-12; (16); “Esed b. Zahir bir gün kabilesine geldi ve ‘Ey Harice oğulları, bugün başınıza bir musibet geldi, dedi. ‘Nedir’ dediler. O da; Resûlullah toprağın kiralınmasını yasakladı, dedi. Dedik ki; ‘Ey Allah'ın Resulü, bahar sularının suladığı kısımdaki ürüne karşılık biz onları kirahıyoruz.’ Resûlullah ‘olmaz, ya kendin ek veya kardeşine izin ver’ dedi.”

⁴²⁹Serahsî, XXIII, 13; (17).

Medinelilerin hurma aşılama da kullandıkları bir yöntemi çirkin buldu ve bunu yapmamalarını istedi. Bunun üzerine hurmalar o yıl olgunlaşmadan kurudu. Hz. Peygamber bu hurmaları gördüğünde; “*hurma ağaçlarınızın şimdiye kadar gördüğüm meyveleri böyle değildi*” dedi. Medineliler; “*evet, hurma ancak aşılamayla kaliteli olur. Bize aşılama yı yasakladığınız için aşılama dık. Bu yüzden olgunlaşmadan kurudu*” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “*size dininizle ilgili bir şey söylediğim zaman onu yapın, dünya işleriyle ilgili bir şey söylediğim zaman ise, siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz*”⁴³⁰ dedi.

Diğer bir tarım ürünü olarak, arpanın da bölgede yetiştirildiğine dair bilginin çıkarıldığı haber, rehin bölümünde yer almaktadır. Bu haberde bahsedildiğine göre; Hz. Peygamber bir Yahudiden zırhını rehin bırakarak bir vesk arpa almıştı.⁴³¹ Buğday tarımı yapıldığına dair bir işaretin bulunduğu diğer bir haber de, Resûlullah’ın buğday ekmeği istediği, haber çalışıp kazanma bölümünde aktarılmaktadır.⁴³² İçecekler bölümünde yasaklanmış sarhoş edici maddeler bildirilirken verilen bir haberden Ebu Ubeyde’nin Zebâle denilen bir yerde üzüm bağı olduğu bildirilmiştir. Bu üzümleri hem yaş olarak hem de sıkılacak duruma geldiğinde şıra durumunda sattığı da nakledilmiştir.⁴³³ Böylece hem üzüm üretiminin yapıldığı, hem de yaş üzüm ve şıra halinde pazarlandığı anlaşılmaktadır. Yine içecekler bölümünde yer verilen Hz. Peygamber’in, hurma şirasını tatlı bulmayı içine kuru üzüm konmasını istediğine dair nakil de üzümlerin kurutularak da pazarlandığını göstermektedir.⁴³⁴

Tarımsal üretimin en önemli girdilerinden biri olan suyun kullanılması konusunda da, Hz. Peygamber’in insanların önceden beri uygulaya geldikleri suda taksim uygulamasını onayladığı⁴³⁵ ve bu konuda çıkan anlaşmazlıklar durumunda, su

---

⁴³⁰Serahsî, XXIII, 110; (137).

⁴³¹Serahsî, XXI, 64; (235).

⁴³²Serahsî, XXX, 286; (383).

⁴³³Serahsî, XXIV, 6; (9).

⁴³⁴Serahsî, XXIV, 5; (8).

⁴³⁵Serahsî, XXIII, 161; (214).

topuklara ulaşınca üstteki tarla sahibinin, komşusunun suyunu bırakmasına hükmettiği görölmektedir.⁴³⁶

Hz. Peygamber'in bir kavmin evinde ziraat aletleri görünce; "bunlar bir eve girince onlar zelil olur"⁴³⁷ dediği, Serahsî tarafından siyer bölümünde nakledilmiştir. Ancak bu hadisteki kastın; müslümanlar tarımla uğraştıkları, sığırlarının, sürülerinin peşine düştükleri ve cihadı terk edip oturdukları zaman, düşmanın fırsat bularak hücum edeceği ve müslümanları zillete düşürecek fırsatı yakalayacağıdır. Yoksa tarımla uğraşının zilletlik olduğu değil.

---

⁴³⁶Serahsî, XXIII, 168; (225).

⁴³⁷Serahsî, X, 83; (154).

BÖLÜM: 3

SERAHSÎ'NİN el-MEBSUT ADLI ESERİNE GÖRE

HZ. MUHAMMED'İN SOSYAL HAYATI

3.1 AİLE HAYATI VE EVLİLİKLERİ

Allah-u Teâlâ'nın kulları ve Hz. Peygamber'in ümmetinin çoğalması, Resûlullah'ın çok olan ümmeti ile iftihar etmesi, nikâha bağlı gerçekleşen bir durumdur.⁴³⁸ Bu nedenle Hz. Peygamber, ümmetini evliliğe teşvik etmiş; “*Nikâh Benim sünnetimdir. Kim Benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir*”⁴³⁹ diyerek bu konudaki uyarısını belirtmiştir.

Kendi evlilikleri ile de müminlere örnek teşkil etmiş, mutlu yuvanın nasıl kurulacağını, eşler arasında olması gereken iletişimin önemini yaşayarak göstermiştir. Resûlullah'ın meşru sınırlar içerisinde çok sayıda evlilik yaptığı bilinmektedir.

3.1.1 Hz. Peygamber'in Eşleri

Serahsî, Hz. Peygamber'in dokuz kadını aynı anda nikâhı altında bulundurduğunu, fakat bunun sadece Resûlullah'a helâl olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁰ Elbette bu evliliklerinin birçok dinî, sosyal ve ekonomik nedenleri vardı. Fakat Serahsî, nikâh bölümünde Hz. Peygamber'in böylece evliliğin faziletini, ümmetine göstermek istemiş olabileceğini aktarmıştır.⁴⁴¹

HZ. PEYGAMBER'İN AYNI ANDA BİR DEN FAZLA KADINLA EVLİ OLMASI NEDENİ İLE EŞLERİ ARASINDA BİR KISKANÇLIK OLUŞMASI GAYET DOĞALDI. FAKAT RESÛLULLAH, BUNA İMKÂN VERMEMEK İÇİN ARALARINDA ADALETİ DAİMA GÖZETMİŞ, ELİNDEN GELEN GAYRETİ SARF ETMİŞ, “*gücünüün yetmediğinden*” yani kimisine daha fazla sevgi beslemekten de “*Allah'a*

⁴³⁸Serahsî, IV, 192; (358).

⁴³⁹Serahsî, IV, 193; (360).

⁴⁴⁰Serahsî, V, 160; (252).

⁴⁴¹Serahsî, IV, 194; (361).

sığınmış, kendisini sorumlu tutmamasını” dilemişti.⁴⁴² Çünkü insan, kimi fazla sevip kimi az seveceğine karar veremez. Bu engellenebilecek bir durum değildir. Resûlullah da “*gücümün yetmediği*” derken bu durumu kastetmiştir.⁴⁴³

Resûlullah’ın diğer eşlerinden izin alarak, hastalığı sırasında Hz. Ayşe’nin evine geçtiği ve ruhu teslim alınıncaya kadar onun evinde kaldığı nikâh bölümünün hanımlar arasında taksim konusunda, nakledilmiştir. Ayrıca bu olay, Hz. Peygamber’in gün dağılımı konusundaki adaletini de göstermektedir. Çünkü Resûlullah, hastalığının ilk günlerinde nöbeti sırasında her eşinin yanında dolaşıyordu. Fakat takatten iyice düşüp evden eve geçmeye güç yetiremez duruma gelince, diğer eşlerinden izin alıp Hz. Ayşe’nin odasına geçmişti.⁴⁴⁴

Yine Hz. Peygamber’in adaletli davranışına örnek olacak diğer bir nakil de, aynı bölümde zikredilmektedir. Bu haberde bildirildiğine göre; Hz. Peygamber yolculuğa çıkmak istediği zaman eşleri arasında kur’a çekerdi. İfk hadisesinin gerçekleştiği yolculukta yani Müreysi gazvesinde, kur’a’nın Hz. Ayşe’ye çıktığından bahsedilmiştir.⁴⁴⁵

Ayrıca Hz. Peygamber’in eşleri arasında ufak çekişmelerin olduğu, ancak bunun Resûlullah tarafından hoş görüldüğü, gasp kitabında yer alan, gasp edilen malın misli, benzeri ile ödenmesi gerektiğine dair hükmün bildirildiği bölümde aktarılan rivayetten anlaşılmaktadır.⁴⁴⁶ Bu rivayette bahsedildiğine göre; Resûlullah Hz. Ayşe’nin odasında iken, kendisine eşlerinden biri tarafından bir tabak tirit gönderilmiş, Hz. Ayşe eli ile tabağa vurarak, tabağı kırmıştı. Bunun üzerine Resûlullah tiridi yerden alıp yemeye başladı. “*anneniz kıskandı, anneniz kıskandı*” diyerek bu olayı hoş gördüğünü belli etti. Daha sonra Hz. Ayşe, bunun benzeri bir tabak getirerek onu geri verdi. Resûlullah Hz. Ayşe’nin kıskançlıktan kaynaklanan bu hareket sonrasında yaptığını da güzel karşılamıştı.

---

⁴⁴²“Allah’ım! Bu Benim gücümün yettiği taksim (adalet), gücümün yetmediğinden Benî sorumlu tutma.”

⁴⁴³Serahsî, V, 217; (344).

⁴⁴⁴Serahsî, V, 218; (347).

⁴⁴⁵Serahsî, V, 219; (348).

⁴⁴⁶Serahsî, XI, 51; (83-84).

Bu bilgilere ek olarak; Hz. Peygamber'in eşleri hakkında bilgiler içeren nakillere de Serahsî'nin el-Mebcut'ta yer verdiği görülmektedir:

3.1.1.1 Hz. Hatice

Hz. Peygamber'in hayatının en önemli dönüm noktalarından birinin, Hz. Hatice ile evliliği olduğu söylenilebilir. Nitekim risâlet görevinin verilmesinden sonra, Hz. Peygamber'in en zor günlerinde maddi-manevi desteği ile daima yanında olan, Ona ve davasına inanan, İbrahim dışındaki çocuklarının annesi olan Hz. Hatice ile evliliği sevgi ve saygı temelleri üzerine kurulmuş bir aile olarak, tüm inananlara örnek olacak niteliktedir. Ancak Onun bu evliliği hakkında bilgi elde edebileceğimiz rivayetler, el-Mebcut'ta yer almamaktadır. Sadece Duha suresi sekizinci ayetin⁴⁴⁷ tefsiri olarak, "*Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'nin malı ile zengin olduğu yorumu*"⁴⁴⁸ ile siyer bölümünde nakledilen bir haberden⁴⁴⁹, Hz. Peygamber'e Hz. Hatice tarafından miras kalan bir evi bulunduğu, ancak Hz. Peygamber'in hicretinden sonra Âkil tarafından işgal edildiği anlaşılmaktadır.⁴⁵⁰ Bu haberler, Hz. Hatice'nin varlıklı bir hanım olduğunu gösteren delillerdir.

3.1.1.2 Hz. Ayşe

Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe ile evliliği hakkında bilgiler edineceğimiz rivayetler, Serahsî tarafından el-Mebcut'ta aktarılmıştır. Bu rivayetlerden ilki, nikâh bölümünün küçük kız ve erkeklerin evlendirilmesi konusunda yer almaktadır.⁴⁵¹ Bu haberden, Hz. Ayşe'nin henüz altı yaşında küçük bir kız iken Resûlullah'ın onunla evlilik akdi yaptığı, dokuz yaşında iken fiilen birleştiği ve Hz. Ayşe'nin Hz. Peygamber'in yanında dokuz yıl kaldığı anlaşılmaktadır. Yine nikâh bölümünde yer alan nâkile göre Resûlullah, Hz. Ayşe ile beş yüz dirhem karşılığında, babası Hz.

---

⁴⁴⁷“Seni fakir bulup zengin etmedi mi?”

⁴⁴⁸Serahsî, III, 11; (16).

⁴⁴⁹Mekke'nin fetih günü Hz. Ali Resûlullah'a;“Evine inmeyecek misin?” diye sormuş, Hz. Peygamber; “Akîl bize yer mi bıraktı” diye cevap vermişti.

⁴⁵⁰Serahsî, X, 52; (96-97).

⁴⁵¹Serahsî, IV, 212; (396).

Ebu Bekir tarafından evlendirilmiştir.⁴⁵² Ayrıca Serahsî'nin nikâh bölümünde verdiği bir haberde, Hz. Ayşe'nin Teym ailesine mensup olduğu bildirilmektedir.⁴⁵³

Hz. Ayşe'nin Resullah'la evlendiğinde bakire olduğuna ve bununla övündüğüne dair bir bilgi de, el-Mebhut'un nikâh kitabında yer almaktadır.⁴⁵⁴

Serahsî yine nikâh bölümünde yer verdiği bir rivayette, muhayyer bırakma ayeti⁴⁵⁵ indiği zaman Hz. Peygamber'in, Hz. Ayşe'ye; “*isterse boşanma bedelini vererek salıvermeyi*” teklif ettiği ve “*bu konuyu anne-babasına danışmasını*” söylemesi üzerine, Hz. Ayşe'nin “*danışacak bir şey olmadığını, Allah ve Resulünü tercih ettiğini*” söylediği aktarılmaktadır.⁴⁵⁶ Bu da, Hz. Ayşe'nin Resûlullah ile evliliğinde, Allah'ın rızasını gözettiğini göstermektedir.

3.1.1.3 Hz. Hafsa

Hz. Peygamber'in Adıyy oğullarına mensup Hafsa ile evlendiğine dair haber, nikâh bölümünün evlilikte denklik konusunda zikredilmiştir.⁴⁵⁷ Ayrıca Resûlullah'ın Hz. Hafsa'yı, yaşlılık ya da şüphe durumu olmadığı halde boşadığı fakat gelen vahiyle geri döndüğü, boşanma bölümünde nakledilmiştir.⁴⁵⁸ Bu haberde aynı zamanda, Hz. Hafsa'nın çok oruç tutan, geceleri çok namaz kılan bir hanım olduğu zikredilmektedir.

3.1.1.4 Hz. Zeynep

Serahsî nikâh bölümünde, evlatlığın eşinin babaya helal olduğunu belirtirken gösterdiği delil⁴⁵⁹, Hz. Peygamber'in Hz. Zeynep ile evliliği hakkında da bilgi vermektedir. Hz. Peygamber'in Zeyd b. Harise'yi evlat edindiği, Zeyd hanımı Zeynep'i boşayınca onunla Hz. Peygamber'in evlendiği belirtilirken, oğlunun hanımı

---

⁴⁵²Serahsî, IV, 224; (418).

⁴⁵³Serahsî, V, 24; (37).

⁴⁵⁴Serahsî, V, 8; (11).

⁴⁵⁵Ahzâb 33/28.

⁴⁵⁶Serahsî, IV, 213; (397).

⁴⁵⁷Serahsî, V, 24; (37).

⁴⁵⁸Serahsî, VI, 3; (3).

⁴⁵⁹Serahsî, IV, 201; (375-376).

ile evlendiği için bazı kimseler tarafından kınaması üzerine, “*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir*”⁴⁶⁰ ayetinin indiği zikredilmiştir.

3.1.1.5 Hz. Sevde binti Zem’a

Serahsî nikâh bölümünde aktardığı bir haberde, Hz. Peygamber’in yaşı oldukça ilerleyen Hz. Sevde bint Zem’a’ya, iddet beklemesini söyleyerek boşadığı; Hz. Sevde ’nin ise Ondan “*Allah rızası için bu boşamadan vazgeçmesini*” isteyerek “*kendisini yeniden nikâhına alırsa nöbetini Ayşe’ye vereceğini*” söylediği nakledilmektedir. Onun kıyamet günü, Hz. Peygamber’in eşleri arasında bir peygamber eşi olarak haşr olmak istediği ve Hz. Peygamber’in de onun bu arzusunu yerine getirdiği zikredilmektedir.⁴⁶¹

3.1.1.6 Hz. Safiye bint Huyey

Serahsî, Hz. Peygamber’in Safiyye bint Huyey ile evliliğine dair bilgi içeren bir rivayete nikâh bölümünde yer vermiştir. Bu rivayette, Hz. Peygamber’in eşi Safiye bint Huyey’i azad ederek, onunla evlendiği ve azad etmeyi mehir saydığı zikredilirken, bazı rivayetlerde “*mehir vererek evlendiği*” şeklinde nakledildiğini de bildirmiştir.⁴⁶²

Siyer bölümünde ganimetlerin taksimi konusunda yer alan bir haberde ise, Hz. Peygamber’in Safiyye’yi Hayber ganimetleri içinden kendisine ayırdığı zikredilmektedir.⁴⁶³

3.1.1.7 Hz. Ümmü Seleme

Nikâh bölümünde, velisiz kadının nikâhını geçerli sayanların delil olarak gösterdiği nakilden, Hz. Peygamber’in Ümmü Seleme’yle yanlarında Ümmü Seleme’nin velisi olmadan evlendikleri anlaşılmaktadır.⁴⁶⁴

---

⁴⁶⁰ Ahzâb 33/40.

⁴⁶¹ Serahsî, V, 220; (349-350).

⁴⁶² Serahsî, V, 106; (167).

⁴⁶³ Serahsî, X, 9; (19).

⁴⁶⁴ Serahsî, V, 12; (17-18).

Ümmü Seleme ile ilgili bilgi içeren diğer bir haber de, nikâh bölümünün hanımlar arasında gün paylaşımı konusunda nakledilmiştir.⁴⁶⁵ Bu haberde anlatıldığına göre, Hz. Peygamber'in kendisiyle gerdeğe girdiği gün Ümmü Seleme'ye "*arzu edersen senin yanında yedi gün kalır diğerlerine de yedişer gün belirlerim*" dediği aktarılmıştır⁴⁶⁶.

Helaller ve haramlar bölümünde yer alan bir haber⁴⁶⁷, Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'ye olan muhabbetini gösteren bir bilgiye de yer vermektedir. Bu haberde bildirildiğine göre, Resûlullah gece boyu Ümmü Seleme'ye sarılarak yatmaktaydı.

3.1.1.8 Hz. Ümmü Habibe

Serahsî'nin nikâh bölümünde, mektupla evlendirmeye vekâlet verme hükmünü açıklarken delil olarak gösterdiği haberde; Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe'ye, Necaşi'ye mektup yazarak evlenme teklif ettiği, bu mektup üzerine Necaşi'nin de, Ümmü Habibe'yi Hz. Peygamber ile nikâhladığı zikredilmiştir. Farklı bir rivayete göre ise, Necaşi Hz. Peygamber kendine yazmadan evvel Ümmü Habibe ile Resûlullah'ı evlendirmiş, Hz. Peygamber de gönderdiği mektupla bu evliliği tasdik etmişti.⁴⁶⁸

Yine Ümmü Habibe ile ilgili olarak aktarılan diğer rivayette, Hz. Peygamber'in Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile nikâhını Necaşi'nin kıydığı ve Hz. Peygamber namına mehir olarak dört yüz dinar verdiği nakledilmiştir.⁴⁶⁹

---

⁴⁶⁵Serahsî, V, 217; (345).

⁴⁶⁶Bazı rivayetlerde; "Arzu edersen üç gün kalır diğerlerine de üçer gün tayin ederim" ilavesi vardır. Bir başka rivayette de; "Dilersen yanında üç gün kalır sonra diğerlerini dolaşırım" demiştir.

⁴⁶⁷Serahsî, X, 159-160; (293); Ümmü Seleme: "Ben Resûlullah'ın yatağındaiken adet gördüm. Yataktan fırlayıp çıktım. Hz. Peygamber, "Ne oldu, adet mi gördün?" dedi. Ben "Evet" dedim. O; "Peştamalımı kuşan ve yatağına geri dön" dedi. Ben de öyle yaptım. Bunun üzerine gece boyunca bana sarıldı" demiştir.

⁴⁶⁸Serahsî, V, 15-16; (23).

⁴⁶⁹Serahsî, V, 108; (168).

3.1.1.9 Hz. Meymune

Resûlullah'ın Hz. Meymune ile evliliğine veya Hz. Meymune'ye dair bilgi çıkarabileceğimiz tek rivayet, hac bölümünde yer almaktadır. Bu haberden, Hz. Peygamber'in Meymune ile kaza umresi sırasında nikâhlandığı anlaşılmaktadır.⁴⁷⁰

3.1.1.10 Mâriye

Hz. Peygamber'in Kıptî olan Mâriye'yi kendine haram kıldığına dair rivayet, Serahsî tarafından el-Mebcut'un talak bölümünde nakledilmiştir.⁴⁷¹ Ayrıca Hz. Peygamber, câriyesi Mâriye'nin, İbrahim'in doğumundan sonra özgür olduğunu belirttiği⁴⁷², böylece efendisinden çocuk sahibi olan cariye'nin "ümmü'l veled" olarak özgürlüğünü kazanmış olduğunu bildirmektedir.

Hz. Peygamber'in bu evliliklerinin yanı sıra, kendisine evlenmesi için teklif edilen fakat Resûlullah'ın çeşitli nedenlerle kabul etmediği hanımlar da bulunmaktaydı. Serahsî, bu hanımlar hakkında da bilgiler içeren nakilleri el-Mebcut'ta aktarmıştır.

Kendisine evlenmek için önerilen hanımlardan biri, Zeyneb bint Ümmi Seleme'dir. Serahsî'nin sütkardeşin kızı ile evlilik hükmünü anlatırken yer verdiği rivayetten, Hz. Peygamber'in Zeyneb'i, "*babası ile kendisini aynı kişinin emzirmesinden dolayı helal olmadığını*" söyleyerek bu teklifi reddettiği anlaşılmaktadır.⁴⁷³

Aynı bölümde yer alan diğer haberde de, Hz. Ali'nin Hz. Hamza'nın kızı ile evlenmesini önerdiğinde Hz. Peygamber, "*o Benim sütkardeşimin kızıdır*" diyerek reddetmişti.⁴⁷⁴

Nikâh bölümünün mehirlerle ilgili konusunda yer alan bir haberde, kadının biri Resûlullah'a, kendisi ile evlenmek istediğini söylemiş fakat Resûlullah kadına

---

⁴⁷⁰Serahsî, IV, 191; (355).

⁴⁷¹Tahrim 66/1-2.

⁴⁷²Serahsî, VII, 149; (229).

⁴⁷³Serahsî, V, 133; (208).

⁴⁷⁴a.y.

ihtiyacı olmadığını bildirerek, onu reddetmişti. Bunun üzerine kadın, kendisini dilediği kişi ile evlendirmesini Hz. Peygamber’den istemişti. Resûlullah da, kadınla evlenmek isteyen fakat mehir vermeye gücü olmayan bir adamı Kur’ân’dan bildiği ayetler karşılığı nikâhladı.⁴⁷⁵ Bu rivayet, Resûlullah’ın evlilik konusunda zorlaştırma yoluna gitmediğini göstermektedir.

el-Mebcut’un helaller ve haramlar bölümünde, kadının eline ve yüzüne bakmanın sakıncası olmadığına dair deli olarak yer alan bir nakilde bildirildiğine göre; kadının biri, kendini Resûlullah’a arz etti. Hz. Peygamber onun yüzüne baktı, fakat onu beğenmedi.⁴⁷⁶

Nikâh bölümünde evlenilen kadının kusurlu çıkması ile ilgili konuda yer alan haberde; Hz. Peygamber’in Beyâza oğullarından bir kadınla evlendiği, onunla halvete girdikleri esnada kadının böğründe bir beyazlık “*baras hastalığı*” gördüğü ve kadını reddederek boşadığı zikredilmektedir.⁴⁷⁷

3.1.2 Hz. Peygamber’in Çocukları ve Torunları

Hz. Peygamber’in kızları ile ilişkisine örnek olması açısından önemli olan, onları evlendirme konusundaki uygulamalarına el-Mebcut’ta yer verilmiştir. Hz. Peygamber’in kızlarından birisi istendiğinde, kızının bulunduğu perdeli bölüme yaklaşarak, “*falan kişi seninle evlenmek istiyor*” dediği, susarsa onu evlendirdiği; parmağıyla perdeye dokunması durumunda ise evlendirmediği; ya da “*falan kişi seninle evlenmek istiyor. Eğer onunla evlenmek istemezsen ‘hayır’ de*” diyerek kızının rızasını aldığı gösteren nakiller, bakirenin evlendirilmesi bölümünde aktarılmıştır.⁴⁷⁸

Ancak Serahsî, el-Mebcut adlı eserinde Hz. Peygamber’in çocukları ile ilişkileri hakkında bilgiler veren rivayetlerden çok fazla kullanmamıştır.

---

⁴⁷⁵Serahsî, V, 81; (125).

⁴⁷⁶ Serahsî, X, 152; (281).

⁴⁷⁷Serahsî, V, 95; (150).

⁴⁷⁸Serahsî, V, 4; (4).

3.1.2.1 Hz. Fâtıma

Serahsî'nin çok az yer verdiği bu nakillerin çoğu da, kızı Hz. Fâtıma ile ilgilidir. Bu rivayetlerden biri hayvan kemiğinin temiz olup-olmadığı konusundaki görüşlerin verildiği bölümde, delil olarak aktarılmıştır. “Hz. Peygamber’in kızına fildişinden iki bilezik aldığından” bahseden bu haber⁴⁷⁹, hem Resûlullah’ın kızına olan muhabbetini göstermesi, hem de o dönemde kullanılan takılar hakkında fikir vermesi açısından dikkat çekicidir. Yine nikâh bölümünde yer alan bir hadis de, Resûlullah’ın Hz. Fâtıma’ya olan muhabbetini göstermektedir.⁴⁸⁰ Ayrıca Hz. Peygamber’in kızı Fâtıma’yı Hz. Ali ile dört yüz dirhem karşılığında evlendirdiği⁴⁸¹, nikâh bölümünde yer alan bir haberde anlatılmaktadır.

Hz. Peygamber’in kızı Fâtıma’yı öptüğü, “ben ondan cennetin kokusunu alıyorum” dediği ve yolculuklarından döndüğünde önce Fâtıma’ya sarılıp, alnını öptüğü⁴⁸² Serahsî tarafından, helaller ve haramlar bölümünde erkeğin mahremi olan yakınına; kızına, annesine dokunmasının ve sarılmasının mubah olduğu belirtilirken delil olarak yer verilmiştir.

Hz. Peygamber’in kızı Hz. Fâtıma’ya ev içindeki işleri verdiği, Hz. Ali’ye ise dış işleri yapmasını söylediği; Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde, kadının erkek hizmetçi tutması bölümünde aktarılmıştır.⁴⁸³

3.1.2.2 Hz. Zeyneb

Hz. Peygamber’in kızı Zeynep’in, Medine’ye hicret ettiği ve yıllar sonra kocası Ebu’l-As’ın onun peşinden Medine’ye geldiği, Hz. Peygamber’in de ilk nikâhları ile Zeynep’i kocasına geri verdiğine dair haber, el-Mebsut’un nikâh bölümünde nakledilmiştir.⁴⁸⁴

---

⁴⁷⁹Serahsî, I, 204; (362).

⁴⁸⁰Serahsî, IV, 207; (386-387); “O, benden bir parçadır.”

⁴⁸¹Serahsî, IV, 224; (418).

⁴⁸²Serahsî, X, 149; (274-275).

⁴⁸³Serahsî, XVI, 55; (78).

⁴⁸⁴Serahsî, V, 51; (79).

Hız. Peygamber'in kızı Zeynep ile ilgili olarak nakledilen diğer bir rivayet de, siyer bölümünde yer almaktadır.⁴⁸⁵ Bu rivayette bildirildiğine göre Zeynep, kocası Ebu'l-As b. er-Rebi'ye güvence vermiş, Hız. Peygamber de onun bu güvencesini onaylamıştır.

3.1.2.3 Hız. Rukiyye

Hız. Rukiyye ile ilgili bilgi edinebileceğimiz bir haber, Serahsî tarafından siyer bölümünde aktarılmıştır.⁴⁸⁶ Ganimetlerin İslâm topraklarında bölüştürülmesi bölümünde yer verilen nakilden, Hız. Peygamber'in kızının Bedir savaşı sırasında Medine'de vefat ettiğini öğrenmekteyiz. Bu haber, Hız. Peygamber'in Bedir savaşına katılmadığı halde Hız. Osman'a ganimetten pay vermesinin nedeni açıklanırken, "*Hız. Osman'ın Bedir savaşı sırasında hasta olan eşi Hız. Rukiyye'ye bakması için Resûlullah tarafından Medine'de bırakıldığı*" nakledilmektedir. Yine aynı rivayette, Hız. Rukiyye'nin Resûlullah Medine'ye dönmeden önce vefat ettiği; bazı sahabîlerin, "*Zeyd b. Harise Bedir galibiyetini müjdelemek için geldiğinde, Rukiyye'nin kabrinin yeni düzeltildiğini*" bildirdikleri de zikredilmektedir.

3.1.2.4 Hız. İbrahim

Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim'in "*kıptî*" değil, "*Kureyşli*" diye anıldığı, el-Mebhut'un anlaşmalı köleler bölümünde ifade edilmektedir. Ayrıca İbrahim'in öldüğü gün güneş tutulduğu, bazı insanların bunu onun ölümüne bağladıkları fakat Resûlullah'ın bunu hoş karşılamadığı, el-Mebhut'un küsuf namazı bölümünde aktarılmaktadır.⁴⁸⁷

3.1.2.5 Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin

Hız. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin'e karşı duyduğu sevgi ve muhabbetin örneği olarak görülebilecek nakiller, Serahsî tarafından aktarılmıştır. Bu

---

⁴⁸⁵Serahsî, X, 69; (127).

⁴⁸⁶Serahsî, X, 17; (33).

⁴⁸⁷Serahsî, II, 74; (122).

haberlerden, Resûlullah'ın torunlarını öptüğü⁴⁸⁸, onlarla şakalaşarak güldürdüğü⁴⁸⁹ anlaşılmaktadır.

3.1.2.6 Ümâme

Hiz. Peygamber'in torunu Ümâme'yi, namaz kılarken omzunda taşıdığı, secdeye yatariken indirdiğine dair haber⁴⁹⁰, Onun torunlarına karşı olan muhabbetini de göstermektedir.

3.2 HZ. PEYGAMBER'İN TOPLUMUN BAZI SINIFLARIYLA İLİŞKİLERİ

Hiz. Peygamber'in insanlar arasında sosyal bir ayırım yapmadan herkesle ilgilendiğine dair bazı örnekler, el-Mebcut'ta yer almaktadır.

3.2.1 Çocuklarla İlişkileri

İleriye gören bir devlet başkanı, bir komutan ve sevgi, merhamet dolu bir insan olan Hiz. Muhammed, gerek özel yaşamında, gerek ise askerî ve ekonomik alanda çocuklara karşı daima cesaret verici, hoşgörülü ve şefkat dolu olmuştur. Küçüklerle karşı şefkatli olmanın gereğini duyurarak, bu konudaki kesin tavrını da göstermiştir.

Bunun göstergesi olan bazı rivayetler de, Serahsî tarafından el-Mesut'ta nakledilmiştir. Bu rivayetlerden biri, namazda çocuk taşımanın hükmünün verildiği bölümde ileri sürülen nakildir.⁴⁹¹ Bu nakilde bildirildiğine göre, Hiz. Peygamber'in namaz kılarken torunu Ümâme'yi omzunda taşıyıp, secdeye yatariken indirmektedir. Bu davranış da, ancak bir merhamet ve şefkat göstergesi olabilir.

Hac bölümünde Medine'de avlanmanın haram olmadığına dair delil olarak anlatılan haber, Hiz. Peygamber'in Medine'de çocuklardan birine kuş hediye ettiğini,

---

⁴⁸⁸Serahsî, X, 146; (269); "Ebu Hureyre Hiz. Peygamber'in torunu Hiz. Hasan'a; 'Peygamber'in senin nereni öptüğünü bana göster' deyince o göbeğini göstermiş, bunun üzerine Ebu Hureyre de onun göbeğini öpmüştür."

⁴⁸⁹Serahsî, X, 155; (286).

⁴⁹⁰Serahsî, I, 209; (372).

⁴⁹¹Serahsî, I, 209; (372).

kuşun çocuğun elinden uçmasıyla üzülen çocuğa “*Nugayr*⁴⁹² ne yaptı?” diye sorarak, onunla ilgilendiğini göstermektedir. Bu rivayet aynı zamanda, Hz. Peygamber’in çocukları sevindirmek için onlara hediye verdiğinin anlaşılması açısından da önemlidir.⁴⁹³

Hz. Peygamber’in hiçbir zaman çocukları savaşlarda kullanmayı düşünmediği, yaşı uygun olmayanlara izin vermediği el-Mebhut’ta yer alan bazı haberlerden görülmektedir. Bu rivayetlerden birine, talak bölümünde çocukların balığ olma yaşı açıklanırken yer verilmiştir. Bu haberde, on dört yaşında iken Uhud Savaşı’na katılmayı isteyen İbn Ömer’i Hz. Peygamber’in reddettiği, Hendek Savaşında on beş yaşında iken savaşa katılmasına izin verdiği, nakledilmiştir.⁴⁹⁴

Yine Hz. Peygamber’in savaşa katılmak isteyen çocuklara karşı tavrını içeren diğer bir haber de, aynı bölümde aktarılmıştır. Bu haberde anlatıldığına göre; Hz. Peygamber çocuklardan savaşa elverişli olanlara izin vermiş, savaşa katılması için teklif edilen bir çocuğun “*iyi bir atıcı*” olduğu söylenince, müsaade etmiştir. Ayrıca savaşa katılma isteği ile gelen iki çocuktan birine izin verip diğerini reddettiği, reddedilenin “*ey Allah’ın Resulü! Ona izin verdin Benî reddettin. Şayet onunla güreş tutacak olsam, sırtını yere çalarım*” diyerek Resûlullah’ın isteği ile diğer çocukla güreş tuttuğu ve Hz. Peygamber’in ona da izin verdiğine dair rivayet de, dikkat çekmektedir.⁴⁹⁵

Hz. Muhammed’in savaşa katılan çocuklara, onların gönlünü hoş edecek bir şeyler verdiğine dair bir haber, siyer bölümünde nakledilmektedir.⁴⁹⁶ Bu haberde anlatıldığına göre; Ebu Umeyr⁴⁹⁷ katıldığı bir savaşta, ganimetlerin dağıtılması sırasında, Resûlullah’ın kendisine bir kılıç uzattığı ancak kılıcı kuşandığında yerde sürünmesi üzerine kendisine bir ev eşyası vermiştir. Serahsî, “*kılıcın yerde sürünmesinden*” Ebu Umeyr’in küçük olduğunun anlaşıldığını, bu nedenle Resûlullah’ın ona şefkat göstererek gönlünü hoş tutmak istediğini zikretmiştir.

⁴⁹²Nugayr: Kuşun adı. Serçe gibi küçük bir kuştur.

⁴⁹³Serahsî, IV, 105; (197).

⁴⁹⁴Serahsî, VI, 54; (81).

⁴⁹⁵Serahsî, VI, 54; (82).

⁴⁹⁶Serahsî, X, 26; (47-48).

⁴⁹⁷Abü'l-Lahm’in azadlı kölesi.

Cafer'in oğlu Abdullah'ı çocuklarla birlikte satış yaparken gördüğünde, “Allah alışverişini bereketli kılsın” diye dua edip, bir çocuğa kullanım imkânı verdiği dair haber, Serahsî tarafından ticaret izni verilen köleler bölümünde, temyiz yaşındaki çocuğun söylediği sözlerle alışverişin geçerli olduğuna delil olarak sunulmuştur.⁴⁹⁸ Hz. Peygamber'in bir çocuğa, böyle teşvik edici dualarda bulunması, hem onlara olan muhabbetini göstermesi, hem de ileride meslek sahibi olup, yardım ve desteklerle değil kendi emekleriyle geçinebilmeleri için küçük yaşta alın teriyle para kazanmayı öğrenmelerine ortam hazırlaması bakımından da dikkat çekmektedir.

3.2.2 Yetimler ile İlişkiler

Hz. Peygamber, kendisi de bir yetim olarak, yetimi koruyup gözetmeye önem vermiş, ümmetini de buna teşvik etmiştir. Onun bu hassasiyetini gösteren nakiller ise maalesef el-Mebcut'ta fazla yer almamıştır. Sadece nikâh bölümünde, Resûlullah'ın “evlendirme yetkisinin asabeye⁴⁹⁹ ait olduğunu⁵⁰⁰” söylediğini nakleden Serahsî, Hz. Hamza'nın kızını da Resûlullah'ın evlendirdiğini zikretmiştir.⁵⁰¹ Ayrıca Resûlullah'ın ashabının da Hz. Peygamber gibi yetimlere karşı hassasiyet gösterdiğinin anlaşıldığı bir haber ise, yine el-Mebcut'un nikâh bölümünde aktarılmıştır. Bu habere göre; Ali b. Ebi Talip, Cafer ve Zeyd b. Harise, Resûlullah'ın huzurunda Hz. Hamza'nın kızını yanına alıp bakma konusunda davalastıkları, her birinin “onu yanına almanın kendi hakkı olduğunu” söyleyerek bu konuda istekli davrandıkları nakledilmektedir.⁵⁰²

3.2.3 Yaşlı ve Hastalarla İlişkileri

Hz. Peygamber'in insanlara karşı gösterdiği saygı ve sevginin bir tezahürü olarak görülebilecek hasta ziyaretlerine dair haberlere, el-Mebcut'ta fazla yer verilmemiştir. Ancak hasta namazının anlatıldığı bölümde örnek olarak sunulan rivayetten⁵⁰³, Resûlullah'ın hasta olan İmran b. Hüseyin'i ziyarete gittiği, bu ziyareti sırasında da hasta namazı konusunda kendisini bilgilendirerek, bu konuda var olan

⁴⁹⁸Serahsî, XXV, 22; (35).

⁴⁹⁹Asabe: Bir kimsenin baba tarafından akrabası.

⁵⁰⁰Serahsî, IV, 219; (408).

⁵⁰¹Serahsî, IV, 214; (400).

⁵⁰²Serahsî, V, 211; (334).

⁵⁰³Serahsî, I, 212; (377).

bir sıkıntısını giderdiği görülmektedir. Yine namaz bölümünde yer verilen bir rivayet de, Resûlullah'ın hastalanan Sa'd b. Ubâde'yi ziyaret ettiği nakledilmektedir.⁵⁰⁴

Hz. Peygamber'in yaşlı bir kadına, "*cennete yaşlı kadınlar girmeyecek*" dediğinde, kadın ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "*cennetlikler tüysüz, sakalsız ve sürmeli olacaktır*" diye cevap vermişti. Böylece yaşlı kadınla şakalaştığı gibi, yalan söz konuşmadığını da göstermiştir.⁵⁰⁵ Bu haber, Serahsî tarafından çareler bölümünde nakledilmiştir.

3.2.4 Kadınlarla İlişkileri

Hz. Peygamber, kadın-erkek ayrımı olmaksızın tüm insanlığa gönderilmişti. İnsanlığı bulunduğu karanlıktan nura çıkarmayı amaçlıyordu. Bu nedenle getirdiği ilâhî mesajın muhataplarından olan kadınların da, erkekler kadar ilgilenilmeye ve eğitime ihtiyacı vardı. Mükemmel bir eğitmen ve tebliğci olan Resûlullah da, kadına hak ettiği değeri vermiş; kurduğu yeni düzende kadınlara da sosyal bir statü kazandırmıştı.

Resûlullah'ın kadınlara kazandırdığı hakları, onlarla olan iletişimini anlamamıza olanak sağlayacak rivayetler, çok fazla olmasa da Serahsî'nin el-Mebcut'unda yer almaktadır.

el-Mebcut'un namaz bölümünde verilen haberlerde anlatıldığına göre kadınlar, Resûlullah ile birlikte Cuma namazına⁵⁰⁶ ve iki bayramda da bayram namazına⁵⁰⁷ katılıyorlardı. Yani onlarda, Hz. Peygamber'le birlikte hayatın her safhasına katılıyorlar; mescide çıkabiliyorlardı.

Ayrıca Resûlullah ve mücahitlerle birlikte, İslâm dinini korumak maksadı ile kadınların da savaşa katılarak hastaları tedavi ettiği; yemek pişirdiği ve mücahitlere su taşıdığı, Serahsî tarafından yine namaz bölümünde aktarılmıştır.⁵⁰⁸ Ümmü

⁵⁰⁴Serahsî, I, 250; (439).

⁵⁰⁵Serahsî, XXX, 212; (277).

⁵⁰⁶Serahsî, II, 23; (33).

⁵⁰⁷Serahsî, II, 42; (64).

⁵⁰⁸Serahsî, II, 41; (63).

Eymen⁵⁰⁹, Ümmü Atiyye⁵¹⁰ ve Ümmü Süleym'in⁵¹¹ savaşa katılan hanım sahabîlerden olduğu, el-Mebstut'ta yer alan çeşitli haberlerden anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın da bu konuda kendisine destek veren kadınların gönüllerini almak için ganimetten onlara da pay verdiği, Serahsî tarafından siyer bölümünde aktarılmaktadır.⁵¹²

Hiz. Peygamber döneminde kadınların İslâm'ı yayma ve koruma adına cihada katılmalarının yanı sıra, ilmî faaliyetlerde bulunduğunu gösteren çok önemli bir hadis⁵¹³, nikâh bölümünde yer almaktadır. Bu hadis, Hiz. Ayşe'nin ilim alanındaki faziletini göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

İslâm'ın gelişi ile kadının kazandığı haklardan biri de, evleneceği kişi hakkında onay tasarrufunu elde etmesidir. Buna örnek teşkil edecek haberler, Serahsî tarafından eserine alınmıştır. Bakirenin evlendirilmesi bölümünde, Hiz. Peygamber'in babası tarafından zorla evlendirilen bir kızın evliliğini kabul etmediği⁵¹⁴; Hansa'nın babası tarafından istemediği biriyle evlendirildiğini Hiz. Peygamber'e bildirince, nikâhını geçersiz sayarak, istediği kişiyle evlenmesini söylemesi üzerine, "*babasının yaptığını onayladığını, ancak babaların bu konuda bir yetkilerinin olmadığını kadınlara göstermek için böyle davrandığını*" söylediği nakletmiştir.⁵¹⁵ Yine dul kadının evlendirilmesi bölümünde yer alan bir haberde, Resûlullah istemediği biri ile evlendirilen dul kadının nikâhını geçersiz sayarak istediği kişi ile evlendirdiği görülmektedir.⁵¹⁶ Böylece evlilikte onay hakkının, sadece bakireye ait olmadığı, dul kadının da bu hakka sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Hiz. Peygamber'in,

---

⁵⁰⁹Serahsî, X, 17; (32); "Ümmü Eymen Resûlullah ile birlikte savaşa çıkar, yaralıları tedavi eder ve hastaların başında beklerdi."

⁵¹⁰Serahsî, III, 150; (237); "Ümmü Atiyye'nin Resûlullah'la birlikte on iki savaşa katıldığı nakledilmektedir."

⁵¹¹Serahsî, X, 17; (31); "Milhan kızı Ümmü Süleym, Huneyn gazvesinde gebe olduğu için karnını bağlayarak savaşmış ve Resûlullah bu durumu görünce; "hiç kuşkusuz onun mertebesi, falanca ve falanca kimselerinkinden daha yüksektir" demiştir. Ayrıca Resûlullah'a "Müşriklerle savaştığımız gibi, savaştan kaçanlarla da savaşmayalım mı?" demiştir.

⁵¹²Serahsî, X, 16; (31).

⁵¹³Serahsî, IV, 213; (398); "Dininizin üçte ikisini Ayşe'den alırsınız."

⁵¹⁴Serahsî, V, 1; (2).

⁵¹⁵Serahsî, V, 2; (2).

⁵¹⁶Serahsî, V, 9; (13).

kadınların mağduriyetine sebep olan şıgar nikâhını⁵¹⁷ yasaklayarak, kadınların mehir verilmeden evlendirilmelerini önlemiş oluyordu.⁵¹⁸

Hız. Peygamber'in kadınlara sağladığı bu evlilikte onay yetkisini kullanmak, kiminle evlenmeleri gerektiği konusunda fikir almak için, bazen gelerek Ona danıştıkları da satım sözleşmesi bölümünde yer verilen bir rivayetten anlaşılmaktadır.⁵¹⁹ Bu da, Resûlullah'ın kadınların bütün sorunları ile ilgilendiğine ve çözümler ürettiğine dair güzel bir örnektir. Bu konuya ilişkin diğer bir nakilde dava bölümünde, getirilen delil ile orada olmayan bir kimse hakkında hüküm verme konusunun açıklandığı sırada nakledilmiştir.⁵²⁰ Bu haberde anlatıldığına göre, Resûlullah eşinin cimriliğinden dolayı mağduriyetini anlatan bir kadına, *“kocasının malından çocuğu ve kendisi için yeterli olanı almasını”* söylüyordu. Böylece onun mağduriyetini gideriyor; kadının yaşadığı dönemdeki örfe göre geçim masrafını sağlamanın eşinin görevi olduğunu, onu mağdur etmemesi gerektiğini, böyle bir durum gerçekleşirse eşinin vermesini beklemeden kendisinin alabileceğini göstermiş oluyordu. Bu da, kadına tanınmış hak olarak görülebilir.

Hız. Peygamber'in kadınlara toplum içinde sosyal bir statü kazandırdığına dair en güzel örnek, onların verdiği emanı, güvenceyi kabul etmesidir. Bunun delili olan üç haber, siyer bölümünde müslüman kadının gayr-i müslime verdiği güvence konusunda nakledilmiştir.⁵²¹ Bu haberde, Hız. Peygamber'in kızı Zeyneb'in kocası Ebu'l As için verdiği güvenceyi onayladığı nakledilmiştir. Yine Hız. Ali'nin ablası Ümmü Hâni'nin Mekke'nin fethedildiği gün, iki kaynını koruması altına aldığını, ancak Hız. Ali'nin *“müşrikleri koruyorsun diyerek kendisine kızdığı ve kayınlarını öldürmek istediğini”* Resûlullah'a anlattı. Bunun üzerine Hız. Peygamber; *“bunu yapmaya hakkı yok. Senin koruduğunu bizde korur, güvence verdiği biz de güvence*

---

⁵¹⁷Şıgar Nikâhı: bir adamın diğerine; her birinin mehiri diğerinin nikâhı olmak üzere, Benî kız kardeşinle evlendirmeden koşulu ile seni kız kardeşimle evlendiriyorum, demesidir.

⁵¹⁸Serahsî, V, 105; (165).

⁵¹⁹Serahsî, XV, 76; (104); “ Bir kadın Hız. Peygamber'e gelerek 'Muaviye ve Ebu'l-Cehm bana evlenme teklifinde bulundular' dedi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: 'Muaviye, malı olmayan yoksulun biridir. Ebu'l-Cehm ise, sopasını ailesinin üstünden indirmez. Sen Usâme b. Zeyd ile evlen. Çünkü onunla evlenirsen onda pek çok hayırlar bulursun.”

⁵²⁰Serahsî, XVII, 39; (55); “Hind, Resûlullah'a 'Ebu Süfyan cimri bir kimsedir, bana ve çocuğuma yetecek nafakayı vermiyor' dediğinde; Peygamber: 'Ebu Süfyan'ın malından örfe göre sana ve çocuğuna yetecek kadarını al' dedi.

⁵²¹Serahsî, X, 69; (127-128).

veririz” diyerek kadınlara verdiği değeri ve kazandıkları hakkı ortaya koyuyordu. Ayrıca nikâh bölümünde nikâhın yenilenmesi gereği açıklanırken verilen örnekte de, Mekke’nin fethinde kaçan İkrime b. Ebu Cehil ile Hâkim b. Hizam’ın müslüman olan hanımlarının Resûlullah’dan eşleri için aldıkları eman ile geldikleri belirtilmektedir.

Yine kadınların da seçme hakkı kazandığı ve bu hakları kullandıklarına dair örnek olarak görülebilecek bir haber de, helaller ve haramlar bölümünde kadının yabancı bir erkeğe dokunması konusunda aktarılmıştır.⁵²² Bu haberde bildirildiğine göre, “Hz. Peygamber’in biat alırken yaşlı kadınlarla tokalaştığı, genç kadınlarla ise tokalaşmayıp, bunun yerine elini bir su kabının içine koyduğu, sonra da kadın koyduğunu ve onların biatinin bu şekilde olduğuna” dair haber oldukça dikkat çekmektedir.

Hz. Peygamber’in kadınların tanıklığını, erkeklerin bilmelerinin mümkün olmayan konularda kabul ettiğine, satım sözleşmesi bölümünde ispat yönünden ayıplar konusunda nakledilmiştir.⁵²³

el-Mebcut’ta namaz kılanın önüne geçilmesinin hükmü konusundaki görüşler açıklanırken yer verilen bir rivayette⁵²⁴, “Hz. Peygamber’in kadınların daima galip geldiklerini” söylediği görülmektedir.

3.2.5 Sahabe ile İlişkileri

Serahsî’nin el-Mebcut’ta, içecekler bölümünde ikrama sağda oturandan başlanması konusunda yer verdiği haber⁵²⁵, sahaBenîn Resûlullah’a karşı olan sevgisini ve muhabbetini de göstermektedir. Bu haberde anlatıldığına göre, Hz. Peygamber’in içtiği sütün kalanını almak isteyen ve sağında oturan bedeviye, “Hz.

⁵²²Serahsî, X, 154; (283); Ancak Hz. Ayşe; “Her kim, Resûlullah’ın yabancı bir kadına dokunduğunu iddia ederse ona çok büyük iftirada bulunmuş olur” diyerek bu haberi kabul etmemiştir.

⁵²³Serahsî, XIII, 111; (157).

⁵²⁴Serahsî, I, 191; (340); “Hz. Peygamber, Ümmü Seleme’nin evinde namaz kılıyordu. Ömer b. Ebi Seleme önünden geçmek istedi. Hz. Peygamber ona dur, diye işaret etti. O da durdu. Sonra Zeynep önünden geçmek istedi. Ona dur, diye işaret etti. Fakat O, durmadı. Hz. Peygamber, namazı bitirince, “Hanımlar daha galip geliyor. Yusuf zamanındaki kadınlar iyilere galip geliyorlar, onlara da kötüler galip geliyordu” dedi.

⁵²⁵Serahsî, XXIV, 8; (11).

Ebu Bekir'in öbür tarafında oturduğunu” söylemesi üzerine bedevi, “*Hz. Peygamber'in artığı konusunda kimseye hakkını veremeyeceğini*” söylemiş, böylece Hz. Peygamber'e olan muhabbetini göstermiş olmaktadır.

Yine Resûlullah'a olan muhabbetlerini her fırsatta gösteren, ona ait her şeye değer veren sahabe, kaza umresinde saçını kazıtan Resûlullah'ın saçlarını aralarında paylaşmışlardı.⁵²⁶ Abdest bölümünde yer alan bir nakilde ise, Hz. Peygamber'in abdest artığı suları almak için yarıştıkları, aldıkları bu suları ellerine, yüzlerine sürdüklerini zikredilmektedir.⁵²⁷

Sahabîlerin Hz. Peygamber'in yanında otururken, adeta başlarının üstünde bir kuş varmış gibi davrandıkları, Serahsî tarafından fetva isteyeninin fetva verenden, fetvasının delilini istemesinin uygun olduğu belirtilirken aktarılmıştır.⁵²⁸ Bu yüzden onlar bir bedevinin gelerek Resûlullah'a soru sormasını, Hz. Peygamber tarafından da bu sorunun cevaplanmasından çok memnun olurlardı. Bu haber, sahabîlerin Hz. Peygamber'e karşı gösterdikleri saygıyı anlayabilmek için oldukça etkili bir nakildir. Hz. Peygamber de onların bu çekincelerini bildiği için olsa gerek, tavaf sırasında insanların kendisini rahatça görüp, soru sormalarına imkân tanımak için devesinin üstünde tavaf ettiği, Serahsî tarafından hac bölümünde aktarılmıştır.

Ayrıca Resûlullah'ın sahabe ile ilişkisine örnek olarak verilebilecek bir haber, yargılama usulü bölümünde peygamberin içtihadı konusunda nakledilmiştir. Burada aktarılan haberlerden, Hz. Peygamber'in ashabı ile istişare ettiği, bazı konularda onlara danışıp, uygun gördüğü fikirlerini uyguladığı anlaşılmaktadır. Bedir esirleri konusunda Hz. Ömer ile Hz. Ebu Bekir'e danıştığı ve Hz. Ebu Bekir'in fikrini o günkü koşullar açısından daha doğru bularak Benîmsediği; Hendek günü Fezâre oğulları ile Medine'nin bazı meyvelikleri karşılığında sulh yapma konusunda da Medine'deki en büyük iki kabilenin liderleri olan Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubade'ye danışarak onların işaret ettiğini Benîmsediği anlaşılmaktadır. Yine Bedir günü suyun yanında konaklama konusunda Üseyd b. Hudayr⁵²⁹, ın görüşünü uygulamıştır.⁵³⁰

⁵²⁶Serahsî, IV, 21; (42).

⁵²⁷Serahsî, I, 46; (92).

⁵²⁸Serahsî, XIV, 6; (9).

⁵²⁹Bedir günü suyun yanında konaklama fikrini belirten kişi Hubâb b. Münzir'dir.

⁵³⁰Serahsî, XVI, 70; (104).

Hatta ailesi ile ilgili konularda bile sahabîlerine danıştığı, ictihad ettiği nakledilmiştir⁵³¹.

3.2.6 Kölelerle İlişkileri

Cahiliyye döneminde kölelerin varlığı normal bir durumdu. İnsanlar köle alım satımını gayet sıradan bir alış-veriş gibi yapıyorlar, onları her türlü işlerde çalıştırıyorlardı. İslâm'ın gelmesiyle buna alışık olan sahabeye, birden bundan vazgeçmelerini söylemek çok etkili bir sonuç vermeyebilirdi. Bu nedenle, kölelik statüsünü tedricen kaldırmak için kefarete cezası gereken tüm durumlarda köle azad etme şartı konulmuş; gayr-i müslimlerden müslüman olan kölelerin, “Allah'ın özgürlüğüne kavuşturduğu kişiler olacağı” belirtilmiş ve köle azad etmenin fazileti anlatılarak teşvik edilmişti.

Serahsî'nin el-Mebcut'ta köleyi özgür kılma bölümünde yer verdiği bir nakil de bunun en güzel örneğini teşkil etmektedir. Bera b. Âzib'in Resûlullah'dan cennete sokacak bir iş göstermesini istemesi üzerine Hz. Peygamber, “köle azad etmek” cevabını vermiştir.⁵³²

Resûlullah'ın adam öldürme nedeni ile gelen bir kişiye, “onun için bir köle özgür kıl. O kölenin her bir organına karşılık, Allah-u Teâlâ öldürenin bir organını cehennemden özgür kılar” diyerek bunu teşvik ettiği görülmektedir.⁵³³ Ayrıca ayet ile de sabit olduğu üzere, “yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle özgür kılması ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir”⁵³⁴, köle azad etmek çeşitli suçlarda kefarete olarak öne sürülmüştür.

Hz. Peygamber'in bir köleye uğrayarak pazarlık yaptığı fakat sonra vazgeçip satın almadığı; bunu gören başka bir adamın o köleyi satın alarak özgürlüğüne kavuşturduğu nakledilmektedir. Burada Resûlullah'ın pazarlık yaptıktan sonra vazgeçmesinin, bunu gören kişinin bundan bir hayır umup o köleyi satın alarak, azad

⁵³¹Serahsî, XVI, 71; (106).

⁵³²Serahsî, VII, 20; (94).

⁵³³Serahsî, XXVI, 67; (105).

⁵³⁴Nisa 4/92.

etmesine teşvik ettiği anlaşılmaktadır.⁵³⁵ Bu köleden ayrıldıktan sonra, başka bir köleye uğrayarak onun pazarlığını yapıp satın aldığı ve onu özgür kıldığı, böylece iki kölenin özgürleşmesine vesile olduğu; el-Mebcut'un vela bölümünde, velanın nedeninin azad etme olduğu bildirilen bölümde aktarılan delil haberde dikkat çekmektedir.⁵³⁶

Benzer bir teşvik de Hz. Ebu Bekir'in, Bilâl'i satın aldığında gerçekleşmişti. O bunu Resûlullah'a bildirince, ona ortak olmak istediğini söylemiş, Hz. Ebu Bekir de Bilâl'i özgür kıldığını bildirmişti.⁵³⁷

Ayrıca Hz. Peygamber'in Zeyd b. Harise'yi de özgür kılarak nimet verdiğinden, el-Mebcut'un anlaşmalı köle bölümünde bahsedilmektedir.⁵³⁸

Hz. Peygamber'in köle azad etme konusundaki teşvikinin yanı sıra el-Mebcut'da Onun kölelerle olan yakın ilişkisine dair de bazı haberler bulunmaktadır. Yeminler bölümünde yer verilen rivayetten, Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe'nin azad ettiği kölesi Berire'nin getirdiği hediyeleri kabul ettiği anlaşılmaktadır.⁵³⁹ Yine el-Mebcut'un farklı bölümlerinde, Resûlullah'ın azad edilmiş olan Berire ile diyalogu ile ilgili bir rivayet de yer almaktadır. Bu rivayete göre, Ayşe Berire'yi azad edince, Hz. Peygamber ona eşiyile evliliğini devam ettirip, ettirmeme konusunda özgürlük tanımış, o da eşinden ayrılmak istemeyi seçmişti.

Hz. Peygamber'in kölelerin davetlerine gittiği, ödünç bölümünde ticaret izni verilen kölelerin ziyafet verebileceği ve mücahitlere hediye verebileceğine dair hüküm belirtilirken aktarılmıştır.⁵⁴⁰ Bu haberdan, Resûlullah'ın insanlar arasında sosyal sınıf ayrımı yapmadığını; kölelerle gayet sıcak ve yakın bir ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı çıkarıma ulaşabileceğimiz diğer bir haberde de, Selman

---

⁵³⁵ Serahsî VII, 61;(96).

⁵³⁶ Serahsî, XXX,38; (51).

⁵³⁷ Serahsî, XI,170; (274).

⁵³⁸ Serahsî, VIII, 81;(132).

⁵³⁹ Serahsî, VIII, 155; (252).

⁵⁴⁰ Serahsî, XI, 146; (238).

el-Farisi'nin köle iken Resûlullah'a bir hediye verdiği, Onun da bunu kabul ettiği zikredilmektedir.⁵⁴¹

Ticaret izni verilen köleler bölümünde anlatıldığına göre, O kölelerden gelen hediyeleri kabul ediyor, fakat peygamberler için sadaka verilemeyeceğinden, sadaka olanı ashabına yediriyordu. Her hediye getirişinde Selman'a, "*bu ne*" diye sorması, bu konudaki hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. Bu rivayette ayrıca, Resûlullah'ın peygamberlik alametlerini taşıdığını gören Selman el-Farisi'nin müslüman olması da naklediliyordu. Selman'ın müslüman olma sürecinin anlatıldığı bu haberde anlatıldığına göre; Selman bir kap dolusu hurma götürerek Resûlullah'ın önüne koydu. Resûlullah'ın "*Selman bu ne?*" diye sorunca da, "*sadaka*" diye cevap verdi. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber, sahabîlere dönerek "*iyiniz*" buyurmuş, kendileri ise yememişti. Selman kendi kendine, "*bu bir*" dedi. Ertesi gün, bir kap dolusu yaş hurma getirdi. Resûlullah ona yine; "*Selman bu ne?*" diye sorunca da; "*bu hediyedir*" diye cevap verdi. Bu sefer Hz. Peygamber, yemeğe başladı ve sahabîlere "*iyiniz*" buyurdu. Durumu gören Selman, "*bu iki!*" dedi. Daha sonra Resûlullah'ın arka tarafına dolandı. Resûlullah, onun niyetini anlamıştı. Ridasını omzundan aşağıya kaydırıldı. Böylece Selman, Onun iki omuzu arasındaki mührü görmüş ve müslüman olmuştu.⁵⁴²

3.3 HZ. PEYGAMBER'İN BAZI TOPLUMSAL OLGULAR KARŞISINDAKİ TUTUMU

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde, Hz. Peygamber'in aile, insan ilişkileri, cemaatin önemi, müslümanlar ve müşrikler arasındaki ilişkiler vb... bazı toplumsal konular hakkındaki görüşlerini yansıtabilecek çeşitli rivayetlere de yer vermiştir.

3.3.1 Aile Bağları Konusundaki Tutumu

Hz. Peygamber aile kurumuna önem vermiş, sıla-i rahimi teşvik etmiş; ailesinden, akrabasından uzaklaşan kişiyi cennete girememesi konusunda uyarılmıştı.

---

⁵⁴¹ Serahsî, XI, 193; (311).

⁵⁴² Serahsî, XXV, 5-6;(7-8).

Onun anne-baba-çocuk arasındaki ilişki ve saygı konusundaki hassasiyetini ortaya koyan bazı haberler, Serahsî tarafından nakledilmiştir. Bu haberlerden birine, Serahsî tarafından helaller ve haramlar bölümünde yer verilmiştir.⁵⁴³ Bu haberde anlatıldığına göre; Hz. Peygamber'e gelerek annesinin kötü huylu olduğundan şikâyet eden birine Resûlullah çok kızmış, “*sana gebe kaldığı zaman kötü huylu muydu, seni iki yıl emzirdiği zaman kötü huylu muydu...*” demiştir. Bunun üzerine o kişi, “*annesini sırtında taşıyıp, hac yaptırsa borcunu ödemiş olup, olamayacağını*” sormuş, Hz. Peygamber ise “*doğum sancısının hakkını bile ödeyemezsin*” demiş ve annesine göstermesi gereken saygıyı vurgulamıştır. Bu haber aynı zamanda, annelerin değerini ve evlatları üzerindeki haklarını göstermesi, Resûlullah'ın bu konudaki titizliğini belirtmesi açısından önemlidir.

Ayrıca yine aynı bölümde yer verilen bir hadis-i şerif de, Resûlullah'ın bu konuya bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir: “*annesinin ayağını open kimse cennetin eşiğini öpmüş gibidir.*”⁵⁴⁴

Baba ve evlat arasındaki ilişki konusundaki tavrına örnek olacak iki benzer rivayet, siyer bölümünde bir kişinin müşrik olan anne-babasını öldürmesinin mekruh olduğuna dair delil olarak nakledilen haberdır. Bu haberde anlatıldığına göre, müşrik olan babasını öldürmek için izin isteyen Hanzala b. Ebi Amir'in bu isteğini Hz. Peygamber çirkin bulmuş, “*senin yerine bunu başkası yapar*” demiştir. Yine aynı şekilde Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selül de, müşrik olan babasını öldürmek için Hz. Peygamber'den izin istemiş, Hz. Peygamber onun da böyle bir şey yapmasını yasaklamıştı.⁵⁴⁵

Baba ile evlat arasındaki ilişkiye böylesine değer veren Hz. Peygamber, ölen babasının yerine hac yapmak isteyen bir kadının bu talebini olumlu karşılayarak memnun olmuştur. Onun bu şekilde babasına verdiği değeri göstermesi, Resûlullah'ın mutlu olmasına sebep olmuştur. Bu yorumu çıkarabileceğimiz haber,

---

⁵⁴³ Serahsî, X, 151; (278).

⁵⁴⁴ Serahsî, X, 149; (275).

⁵⁴⁵ Serahsî, X, 132; (245).

vasiyet bölümünde yer alan hac konusunda, vasiyetin hükmü açıklanırken nakledilmektedir.⁵⁴⁶

Hiz. Peygamber'in süt akrabalığını nesep akrabalığı ile eşit gördüğünü ortaya koyan nakiller, Serahsî tarafından el-Mebsut'ta nikâh bölümünde aktarılmıştır. Bu rivayetlerden ilkinde, Hiz. Hafsa'nın yanına girmek için izin isteyen bir erkek olduğunu Resûlullah'a ileten Hiz. Ayşe'ye, Hiz. Peygamber'in, "*o, Hafsa'nın süt amcasıdır, nesebin haram kıldığını sütte haram kılar*" dediği görülmektedir.⁵⁴⁷ Aynı bölümde aktarılan diğere bir haberde de, Hiz. Ayşe'nin "*Eflah b. Ebi Ku'ays yanına girdiğinde dış elbiselerini giydiğini*" söylemesi üzerine Resûlullah'ın, "*süt amcası olduğu için yanına girmesinde sakınca olmadığını*" söylediği nakledilmektedir.⁵⁴⁸

Hiz. Peygamber'in aile bireylerinin ilişkilerine büyük önem verdiği, babanın eşinin oğluna mahrem olduğunu gösteren bir haber, hadler bölümünde aktarılmıştır. Bu haberde bildirildiğine göre, Resûlullah babasının eşi ile evlenen bir adamın öldürülmesini istemişti.⁵⁴⁹

Resûlullah'ın bir kimsenin yaşlı anne-babasına bakmak için çalışmasının faziletinin büyüklüğünü belirttiği bir hadisi, Serahsî tarafından çalışıp kazanma bölümünde nakledilmiştir.⁵⁵⁰ Bu hadiste bildirildiğine göre, Hiz. Peygamber kendisine gelip "*seninle birlikte cihat yapmak istiyorum*" diyen kimseye; "*senin anne-baban var mı?*" demiş, o "*evet*" deyince; Hiz. Peygamber, "*gidip onlar için cihad etmesini*" istemiştir.

Serahsî'nin vasiyetler bölümünde, vasiyetin üçte birinin geçerli olduğu görüşünü temellendirmek maksadı ile naklettiği bir haberde⁵⁵¹; Vedâ Hacc'ı sırasında Mekke'de hastalanan Sa'd b. Ebu Vakkas⁵⁵²,¹ ziyarete giden Hiz. Peygamber'in, Sa'd'ın malının tamamını bağışlamak istemesi üzerine verdiği tepki görülmektedir.

⁵⁴⁶ Serahsî, XXVII, 172; (239).

⁵⁴⁷ Serahsî, V, 132; (206).

⁵⁴⁸ Serahsî, V, 132; (207).

⁵⁴⁹ Serahsî, IX, 85-86; (145).

⁵⁵⁰ Serahsî, XXX, 256-257; (340).

⁵⁵¹ Serahsî, XXVII, 144; (192-193).

⁵⁵² Serahsî, bu nakilde geçen kişiyi Sa'd b. Malik diye belirtmiştir. Ancak doğrusu Sa'd b. Ebu Vakkas'dır; bkz. İbn Sa'd, III, 144.

O, ebeveynin çocuklarını el açmaya muhtaç bırakmaması, şükreden bir zengin olarak bırakmasının daha hayırlı olacağını ve onların hakkının yabancıların hakkından önde olduğunu belirterek vasiyetin üçte bir geçmemesi gerektiğini de göstermiş olmaktadır.

Serahsî aile içindeki işlerin paylaşılması konusunda örnek olarak Hz. Peygamber'in, ev içindeki işleri Fâtıma'ya, ev dışındaki işleri de Hz. Ali'ye verdiği rivayetine de yer vermiştir.

3.3.2 İnsanlar Arasındaki İletişim Konusundaki Tutumu

Müslümanın müslümanla kardeş olduğunu belirten, bu kardeşlik bağlarını temin ederek İslâm toplumunun sağlam bir zemin üzerine oturmasını hedefleyen Hz. Peygamber; icraatlarının çoğunda insanların önce birbirlerine saygı duyması, anlaması ve birlik içerisinde olması gerekliliğini göz önüne sermiştir. İnsanlar arasındaki iletişimi sağlamanın birinci adımı birbirini tanımak olduğu, yemin bölümünde verilen bir haberde; Hz. Peygamber'in "*insanların birini tanımalarının ilk adımının da onun adını bilmek olduğunu*" belirttiği dikkat çekmektedir.⁵⁵³

Ancak Onun insanlar arasındaki iletişim konusundaki tutumunu sergileyen nakiller, Serahsî tarafından fazla kullanılmamıştır. Az sayıda da olsa var olan bu nakillerden ilki, ezan ile ilgili hükümlerin açıklandığı bölümde yer alan bir rivayettir.⁵⁵⁴ Bu nakilden, Hz. Peygamber'in insanlar arasında var olan dargınlığı gidermek için çaba gösterdiği; yine aynı bölümde yer alan farklı bir rivayetten⁵⁵⁵ de, bir sahabîye arkadaşına karşı anlayışlı olmayı, iyi geçinmeyi öğretmek istediği, görülmektedir.

⁵⁵³ Serahsî, IX, 26; (42).

⁵⁵⁴ Serahsî, I, 135; (239); "Hz. Peygamber aralarında anlaşmazlık bulunan Ensarı barıştırmak için yerine Abdurrahman b. Avf'ı bırakarak mescitten ayrıldı. Namaz kılındıktan sonra dönen Hz. Peygamber evine girdi. Ailesini cemaat yaparak ezan ve kametle namaz kıldırdı."

⁵⁵⁵ Serahsî, I, 132; (234); "el-Hars es Sudai yolculuklardan birinde Bilal'in olmadığı zamanda ezan okudu. Bilal dönünce kamet getirmek isteyince, Hz. Peygamber; ' ezanı Sudâ kardeş okudu. Kim ezanı okursa kameti de o getirir' diyerek iyi geçinmeyi öğretmek istemiştir.

el-Mebcut'un namaz bölümünde, ta'dili erkanın mahiyeti anlatılırken verilen bir haberden⁵⁵⁶ Hz. Peygamber'in, ashabın namaz kılmaya gelen bir kişinin arkasından konuşmalarını hoş karşılamadığı, bunu da onlara öğretici bir şekilde anlattığı görülmektedir.

Hadler bölümünde yer alan haberde, Hz. Peygamber'in "*bir müslümanın müslüman kardeşinin şerefini düşünmesi gerektiğini*" belirttiği görülmektedir. Bu rivayette anlatıldığına göre; Mescid-i Nebevî'de kaftanını başının altına koyup uyurken kaftanının çalınması üzerine peşinden giderek hırsız yakalayan Safvan, onu Resûlullah'ın huzuruna getirir. Hz. Peygamber de onun elinin kesilmesine hükmedince, Safvan onu bağışladığını söyler. Ancak Hz. Peygamber'in yüz ifadesi değişir. Safvan bunu fark ederek Resûlullah'a, "*ey Allah'ın Resulü! Bu durum sana ağır gelmiş gibi*" deyince Resûlullah da; "*siz müslüman bir kardeşinize karşı, şeytanın yardımcıları gibi davranıyorsunuz. Nasıl ağır gelmesin*" diyerek bu durumdan duyduğu rahatsızlığı belirtmişti.⁵⁵⁷ Yine aynı bölümde yer verilen bir nakilde, sahabeden iki kişinin recm edilerek öldürülen Maiz hakkında, "*nefsi sakinleşir sakinleşmez geldi, itiraf etti ve köpekler gibi öldürüldü*" dediklerini duyan Hz. Peygamber'in, ölmüş bir eşeğe rastlayınca, "*ondan yemelerini*" söyleyerek, müslüman kardeşinin şerefini ağzına almanın kötülüğünü anlatmak istemiştir.⁵⁵⁸

Hediyeleşme, insanlar arasındaki sevgi ve muhabbetin artmasına vesile olan yollardan biridir. Hz. Peygamber, "*hediyeleşiniz ki muhabbetiniz artsın*"⁵⁵⁹ diyerek bunu teşvik etmiş, kendisi de uygulamıştır. Buna örnek olabilecek bir hâdise, Serahsî tarafından siyer bölümünde nakledilmiştir. Bu haberde anlatıldığına göre Hz. Peygamber, Ebu Süfyan Mekke'de harbi⁵⁶⁰ olduğu günlerde ona acve hurması

⁵⁵⁶Serahsî, I, 189; (336); "Hz. Peygamber ashabı ile birlikte mescitte idi. Bir adam içeri girip çabuk çabuk namaz kıldı. Adam dışarı çıkınca hakkında sahabeler ileri-geri konuştular. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "Bu namazı ondan satın alacak biri yok mu?" dedi. Ebu Hureyre çıkıp bu namazı bir dirheme almak istedi. Adam razı olmadı. Ebu Hureyre adam sıkılıncaya kadar arttırmaya devam etti. Sonra adam; "Bana yeryüzü dolusu altın verecek olsan, onu sana yine satmam" dedi. Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in yanına dönüp ona bu durumu haber verdi. O da "Namaz kılanlar hakkında ileri-geri konuşmayı size yasaklamamış mıydım?" dedi."

⁵⁵⁷ Serahsî, IX, 187-188; (309).

⁵⁵⁸ Serahsî, IX, 94; (159).

⁵⁵⁹ Serahsî, XII, 48; (85).

⁵⁶⁰ Harbi: Darü'l-harp (İslâm hükümlerinin uygulanmadığı ülke) vatandaşına verilen isim.

hediye etmiş ayrıca ondan da hediye olarak beyaz deve almıştır.⁵⁶¹ Yine zor durumda olan birine yardım etmeye teşvik olarak değerlendirilebilecek bir örnek niteliğinde görülen nakilde, Hz. Peygamber'in Mekke'de kıtlık olduğu yıl ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere beş yüz dinar gönderdiği bildirilmiştir.⁵⁶²

Müslümanların arasında olması gereken iletişimi göstermesi bakımından çok değerli bir hadis, Serahsî tarafından başış bölümünde aktarılmaktadır.⁵⁶³ Bu hadiste Resûlullah, *“Allah ‘a ve ahret gününe iman eden bir kimsenin, komşusu açlıktan kıvranırken tok olarak gecelemesi helal değildir”* demiştir.

Serahsî'nin yargılama usulü bölümünde, tanıgın adres ve kimlik tespitinin önemi belirtilirken yer verilen bir hadiste⁵⁶⁴; Hz. Peygamber'in *“bir kişiyi en doğru şekilde tanıyacak olan kişinin komşusu olduğunu”* söylemesi, insanlar ve özellikle komşular arası ilişkilere bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir.

3.3.3 Cemaatin Önemi Konusundaki Tutumu

Hız. Peygamber, tesis ettiği düzenin sağlam temeller üzerine oturması için müslümanlar arasında sağlam bir birlik kurulmasına önem vermiştir. Bu birliğin sağlanmasında, aynı safta omu omuza durmanın, beraber secdeye kapanmanın elbette büyük katkısı olacaktır. Hz. Peygamber'in bu nedenle cemaate devam konusuna verdiği önem, el-Mebcut'ta az sayıda da olsa yer alan rivayetlerden de anlaşılmaktadır.

Bunlardan ilki, namaz vakitleri bölümünde yer verilen Habbab b. Eret rivayetidir.⁵⁶⁵ Bu haberde nakledildiğine göre sahabiler, çadırlarındaki aşırı sıcaklıktan şikâyet ederek öğle cemaatini bütünüyle terk etmeyi istemişler; ancak Hz. Peygamber, onların bu şikâyetlerini *“öğle namazını serin vakitte kılmalarını”* söyleyerek gidermişti. Böylece hem ashap sıcağın verdiği eziyetten korunacak, hem de cemaat fazileti kaybedilmeyecekti.

---

⁵⁶¹ Serahsî, X, 92; (170).

⁵⁶² Serahsî, X, 92; (170).

⁵⁶³ Serahsî, XII, 99; (54).

⁵⁶⁴ Serahsî, XVI, 92; (140).

⁵⁶⁵ Serahsî, I, 146; (261).

Yine aynı bölümde sabah namazından sonra nafile olarak imama uymanın caiz olduğuna dair Şafii görüşünü desteklemek amacıyla nakledilen rivayette,⁵⁶⁶ Hz. Peygamber'in cemaatin faziletini belirttiği ve bunun kazanılması hususundaki hassasiyetini göstermektedir.

Teravîh namazını cemaatle kılmanın daha faziletli olduğu, görüşünün aktarıldığı bölümde yer verilen rivayet⁵⁶⁷de, Hz. Peygamber'in sahabîlerini, “*imamla namaz kılan kişiye Allah-u Teâlâ'nın bütün gecenin sevabını vereceğini*” söyleyerek cemaate teşvik ettiği görülmektedir.

Bu konu ile ilgili görülebilecek diğer bir haberde ise; Hz. Peygamber'in, ashabına namaz kıldırdıktan sonra çölde yaşayan bir adamının gelerek namaza durması üzerine Hz. Peygamber'in, “*bu adama iyilik edecek yok mu? Kalksın onunla namaz kılsın*” buyurduğu ve Hz. Ebu Bekir'in de kalkarak onunla namaz kıldığı anlatılmıştır.

3.3.4 Dinî Eğitim Konusundaki Tutumu

Hz. Peygamber, insanlara âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen, ilâhî mesajı iletmekle görevli bir tebliğci, insanları hak yoluna davet eden şefkat ve sevgi dolu bir davetçiydi. Onun, yaşamın her alanına ait uygulamaları, insanların hayatının her safhasında ihtiyaç duyacağı bilgilerle doluydu. Hz. Peygamber aynı zamanda, bu bilgileri müminlere yaşayarak öğreten, mükemmel bir eğitmeni. Resûlullah'ın iyi bir eğitmen ve tebliğci olarak, öğrenilecek bilgiyi tekrarlatması gibi bazı

---

⁵⁶⁶ Serahsî, I, 153; (274); “ Hz. Peygamber Mescid'ül Hayf'da namaz kıldıktan sonra kendisiyle namaza katılmayan iki adam gördü ve ‘Niye bizimle birlikte namaz kıldadınız?’ diye sordu. Onların biz, binitlerimizin üstünde namazlarımızı kılmıştık’ dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sav); ‘Binitlerinizde namaz kıldıktan sonra, namaz kılan bir topluluğa rast gelince o toplulukla birlikte namaza katılın’ buyurdu.

⁵⁶⁷ Serahsî, II, 144; (214-215); “Ebu Zerr şöyle anlatmıştır; Hz. Peygamber Ramazan'ın çıkmasına yedi gün kala çıkmış ve sahabeye gecenin üçte biri geçinceye kadar namaz kıldırması. Ramazan'ın çıkmasına altı gün kala mescide çıkmadı. Beş gün kala çıktı. Bize gece yarısına kadar namaz kıldırdı. Biz ‘Ya Resulellah! Bize nafile kılmaya fırsat versen’ demiştik, O'da ; ‘Ayrılanı kadar imamla namaz kılan kimseye Allah o gecenin sevabını yazar’ buyurdu. Dört gün kala çıktı. Nerede ise sahur zamanı geçene değin bize namaz kıldırdı.”

yöntemlerinin bulunduğu da anlaşıldığı habere Serahsî tarafından, ezan konusunda yer verilmiştir.⁵⁶⁸

Hız. Muhammed, dinî eğitim konusundaki görevini de, diğer bütün görevleri gibi en güzel şekilde yapmış, amacı sırf Allah'ın adını yüceltmek ve İslâm'ın yaşanmasını sağlamak olduğu için hiçbir görevi karşılığında ücret almamış⁵⁶⁹; ashabına da bunu öğütleyerek, örneğin ilâhî kelâmı öğretmeleri karşılığı ücret alanları, kesin bir şekilde uyardı.⁵⁷⁰

3.3.5 Gayr-i Müslimlere Benzememe Konusundaki Tutumu

Hız. Peygamber, müslümanların müşriklere ve diğer din mensuplarına benzememesi konusunda büyük hassasiyet göstermektedir. Serahsî de, bu konuya işaret eden nakilleri el-Mebcut'ta kullanmıştır.

Cenazenin kabre taşınmasının anlatıldığı bölümde belirtildiği gibi Resûlullah, ashabına gayr-i müslimlere aykırı davranmalarını söylerken⁵⁷¹, Arafat'ta vakfe yapma ve Müzdelife'den ayrılma vakti ile ilgili uygulamaları da bu amacını ortaya koyması açısından önemlidir. Bu haberde nakledildiğine göre; Mekkeliler, Hız. Peygamber Arafat'ta vakfe yapınca harem bölgesinden dışarı çıkmasına hayret etmişlerdi. Yine Serahsî'nin belirttiğine göre, Cahiliyye ehli Müzdelife'deki vakfe yerinden güneş doğmadıkça hareket etmiyorlardı. Resûlullah da, onlara aykırı davranarak güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrılarak Mina'ya hareket etmişti.⁵⁷²

Müşrikler ile ilişkiler konusunda oldukça titiz davranan, onlara ait bir yemek kabını bile kirli olarak değerlendirdiği; “*onlara ait kapları yıkadıktan sonra yemek pişirilmesini*” söylediğine dair habere, Serahsî tarafından içecekler bölümünde gayr-i

⁵⁶⁸Serahsî, I, 128; (228); “Hız. Peygamber, Ebu Mahzûre'ye ezanı öğretirken iyi öğrenmesi için tekrarlamasını istemişti.”

⁵⁶⁹Serahsî, IV, 158; (298).

⁵⁷⁰“Übeyy b. Ka'b bir kimseye Kur'ân'dan bir sure öğrettiği zaman kendisine bir yay verilmişti. Hız. Peygamber Übeyy'e; ‘Allah'ın seni ateşten bir yay gibi yamultmasını ister misin?’ dedi. Übeyy b. Ka'b ‘Hayır’ dedi. ‘Bu yayı sana verene iade et’ dedi.”

⁵⁷¹Serahsî, II, 57; (92); “Hız. Peygamber kabrin başında sahabîlerle beraber ayakta iken bir Yahudi; ‘Bizde ölülerimize böyle yaparız’ demişti. Hız. Peygamber oturdu. Ashabına da ‘Onlara aykırı davranın’ buyurdu.”

⁵⁷²Serahsî, IV, 20; (39).

müslimlerin kaplarından yemek yemenin meşru olduğu, ancak temizlenmesinin daha uygun olacağını belirtilirken, delil olarak yer verilmiştir.⁵⁷³

Hız. Peygamber gayr-i müslimlere benzememe, aykırı davranma hususunda gösterdiği tavrını, Ka'b b. Malik yahudi bir kadınla evlenmek istediğini söylediğinde de göstermiş, ona bu evlilikten vazgeçmesini söylemişti.⁵⁷⁴

Ayrıca nikâh bölümünde yer alan bir hadiste Hız. Peygamber⁵⁷⁵, “*ben müşriklerle beraber oturan her müslümandan uzağım. Onların ateşleri birbirini görmesin, komşu olmasınlar*” diyerek bu konudaki tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur.

3.3.6 İslâm Düşmanlarının Yaptığı Eziyetler Karşısındaki Tutumu

Müslümanlar, İslâm'ı kabul etmelerinden itibaren davaları uğruna birçok işkencelere, hakaretlere maruz kalmışlardı. Özellikle Mekke döneminde, iman edenlerin sayısının az olması ve güçsüz durumda bulunmaları nedeni ile işkenceler daha fazlaydı. Hız. Peygamber'in ve inananların Medine'ye hicret etmeleri, müşriklerin buldukları her fırsatı değerlendirip, zulümlerine devam etmelerine engel olmamıştı. Bu gibi durumlarda bile, Onun hiçbir zaman beddua ettiği görülmemişti. Ancak hicretin dördüncü senesinde meydana gelen Bir'-i Maûne Vakası⁵⁷⁶, Hız. Peygamber'i çok üzmüştü. Çünkü bu olayda İslâm'ı anlatmak için gönderilen elçiler savunmasızdılar. İşte Serahsî'nin el-Mebcut'unda vitr namazı dışında kunut duası okuma ile ilgili bölümde delil olarak ileri sürdüğü rivayette⁵⁷⁷ anlatılan durum, bu olayla ilgili görülmektedir.

---

⁵⁷³ Serahsî, XXIV, 27; (40).

⁵⁷⁴ Serahsî, IX, 41; (69-70).

⁵⁷⁵ Serahsî, V, 50; (79).

⁵⁷⁶ Bkz. Vâkidi, I, 346-352

⁵⁷⁷ Serahsî, I, 165; (296); “Hız. Peygamber Arap kabilelerinden birine bir ay sabah namazında beddua etti. Sonra bunu terk etti.”

Yine Serahsî'nin hac kitabında, ihramlının yırtıcı hayvanı öldürmesi halindeki hüküm konusunda yer verdiği bir rivayet⁵⁷⁸, Hz. Peygamber'in İslâm düşmanlarından olan Utbe b. Ebu Leheb⁵⁷⁹, e de beddua ettiğini göstermektedir.

Müşriklerin dinlerinden dönmeleri için Müslümanlara yaptıkları eziyetler ve bu durumda sahabe tarafından gösterilen farklı uygulamalarla, bu uygulamalara karşı Resûlullah'ın tutumlarını göz önüne seren birkaç farklı haber, Serahsî tarafından zorlama bölümünde örnek olarak sunulmuştur. Bu haberlerden ilkinde anlatıldığına göre; müşrikler Ammar b. Yasir'i tutuklayıp, Allah'a ve Resûlullah'a küfredip kendi tanrılarını övmedikçe serbest bırakmadılar. Sonra onu salıverdiler. Resûlullah'ın yanına gelince Hz. Peygamber, "*ne var, ne yok Ammar*" diye sorunca Ammar b. Yasir; "*kötülük*" diye cevap verdi. "*Senin aleyhinde konuşup ilahlarını övmedikçe Benî bırakmadılar.*" dedi. Hz. Peygamber; 'kalbin nasıl?' diye sorunca Ammar; "kalbim imanla dopdolu" cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "*eğer yine böyle bir şey yaparlarsa, yine aynı şekilde davran*"⁵⁸⁰ cevabını verdi. Böylece hayatı tehdit altındayken, kalbinden imanı gitmedikçe dille yapılan inkârın imana zarar vermeyeceği bildirilmiş oluyordu. Diğer bir nakilde ise, eziyetlere aldırılmayıp müşriklerin dediğini yapmadığı için öldürülen bir sahabe hakkında Hz. Peygamber'in düşünceleri anlatılmıştır. Bu rivayete göre; müşrikler Hubeyb'i yakalayıp, Mekke ahalisinden birine satarlar. Ardından ona, ilahlarını övmesi Hz. Muhammed'i inkâr etmesi için eziyet etmeye başladılar. Fakat Hubeyb inadına ilahlarına küfredip, Resûlullah'ı över. Bunun üzerine Hubeyb'i öldürmek üzere bir araya gelirler. Hubeyb, öldürüleceğini anlayınca, müşriklerden iki rekât namaz kılmak üzere kendisini serbest bırakmalarını ister. Namazını seri bir şekilde kılar ve der ki: "*öldürülmekten korktuğumu düşünmeyesiniz diye namazımı kısa tuttum.*" Müşriklerden bir de, öldürülürken Allah'a secde eder durumda olabilmek için kendisini yüzüstü yatırmalarını ister. Ama onlar bu isteğini geri çevirirler. Hubeyb bunun üzerine ellerini göğe çevirip şöyle dua eder: "*Allah'ım, burada düşman yüzünden başka bir şey göremiyorum. Resûlullah'a benden selam söyle. Burada bulunanların hepsini darmadağın et. Onlardan bir tek kimse bırakma.*" Sonra da şu

⁵⁷⁸ Serahsî, IV, 90; (170).

⁵⁷⁹ Utbe b. Ebu Leheb, Mekke'nin fethinde müslüman olarak Resûlullah'la birlikte Huneyn gazvesine katılmıştır. Bkz. İbn Sa'd, IV,60.

⁵⁸⁰ Serahsî, XXIV, 43; (64).

beyti okur: “*müslüman olarak öldürüldüğümde, ölümüm Allah için olduğundan, hangi tarafa dönük olduğuma aldırmam.*” Müşrikler onu şehit edip asınca yönü kibleye döner. Cebrail de Resûlullah’a gelip Hubeyb’in selamını iletir. Resûlullah da onun için dua eder ve “*o şehitlerin efendisi ve cennette benim dostumdur*” der.⁵⁸¹ Bu nakil de göstermektedir ki, zorlamayla dahi olsa şirk kelimelerini söylememek daha faziletlidir⁵⁸²

Bu şekildeki eziyetler karşısında müşriklerin dediğini sadece dil ile söylemenin günah olmadığı, ancak yapmayıp şehit olmanın ecrinin elbette daha fazla olduğunu belirten, diğer bir nakil de eserde yer almaktadır. Bu eserde bahsedildiğine göre; Müseylime, Resûlullah’ın ashabından iki kişiyi yakalar. Bunlardan ilkinde, “*Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna tanıklık ediyor musun?*” diye sormuş sahabe, “*evet, ediyorum*” cevabını vermiştir. Müseylime, “*Benim Allah’ın elçisi olduğuma tanıklık ediyor musun?*” diye sorunca sahabî; “*ne dediğini anlamıyorum*” cevabını verir. Bunun üzerine Müseylime onu öldürür. Yakaladığı diğer sahabîye de, “*Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna tanıklık ediyor musun?*” diye sorunca sahabenin, “*evet ediyorum*” cevabını vermesi üzerine, “*Benim Allah’ın elçisi olduğuma tanıklık ediyor musun?*” diye sormuş, sahabenin “*evet ediyorum*” cevabını vermesi üzerine Müseylime onu serbest bırakmıştı. Bu olay Resûlullah’a ulaştınca, “*birincisine ecrini Allah iki defa vermiştir. Diğerine gelince o günah işlememiştir*”⁵⁸³ demişti.

Ancak başka bir rivayette de anlatıldığına göre; Übeydullah, Resûlullah’ın vahiy kâtiplerindendi. Müşrikler onu yakaladılar. Ammar b. Yasir’i zorladıkları konuda onu da zorladılar. Übeydullah onların istediklerini, inançlarını da kabul ederek yerine getirdi. Müşrikler de ona izzeti ikramda bulundular. Resûlullah Mekke’yi fethedinceye kadar onların arasında yaşadı. Mekke fethinde Hz. Osman,

⁵⁸¹ Serahsî, XXIV, 44; (64-65).

⁵⁸² Bu olay sîre kaynaklarında Recî’ olayı olarak geçmektedir. “Adal ve Kâre kabilelerinden gelen bir heyetin İslâm’ı öğretmesi için Hz. Peygamber’den bir heyet istemesi üzerine on kişiden oluşan heyetin yolda Mekke ile Ufsan arasında Huzeyl kabilesine ait Recî’ suyuna vardıklarında Lihyanoğullarından silahlı bir birlik gelip onları alıp, Mekke’ye götürüp satacaklarını söylerler. Heyet mensuplarından Hubeyb b. Adiy, Abdullah b. Tarık ve Zeyd b. Desine dışındakiler şehit oldu. Bu üç kişi elleri bağlanarak Mekke’ye götürülürken Abdullah b. Tarık yolda şehit oldu. Hubeyb ve Zeyd, Mekkelilere satıldılar. Bir süre hapsedildikten sonra asılıp, işkenceyle şehit edildiler.” Bkz. Vâkidi, I, 354-362; İbn Sa’d, II, 55-56.

⁵⁸³ Serahsî, XXIV, 135-136; (191).

onu Resûlullah'a getirdi ve satmasını istedi. Burada görüldüğü gibi kişi isteyerek de olsa, zorlamayla da olsa içindeki inancını değiştirmiş olması küfre düştüğünü göstermektedir.⁵⁸⁴

3.3.7 Dinden Dönelere Karşı Tutumu

Hız. Peygamber'in dinden çıkan kişilere karşı tavrını ortaya koyması açısından dikkat çeken bir nakil, siyer bölümünde dinden çıkan kadın ile ilgili hükümler konusunda, Serahsî tarafından aktarılmıştır. Bu haberde anlatıldığına göre, Hız. Peygamber Ümmü Mervan denilen bir kadını, dinden çıktığı için öldürmüştü.⁵⁸⁵ Ancak Serahsî, nasıl savaşlarda gayr-i müslim kadınların öldürülmesinin Resûlullah tarafından yasaklandıysa, dinden çıkan bir kadının da öldürülemeyeceğini belirtmiş; bu kadının dinden çıktığı için değil, küfründe inat ettiği için öldürülmüş olabileceğini zikretmişti. Çünkü Ümmü Mervan hem savaşan, hem de başkalarını savaşa yüreklendiren, kabilesinde sözü dinlenen ve itaat gören bir kadındı.

Hadler bölümünde belirtildiğine göre, “*dinden çıkan kişi öldürülmeyi hak eder.*” Ayrıca aynı bölümde yer alan bir haberde de aktarıldığına göre; Ureyne kabilesinden bir grup dinden çıkıp, çobanları öldürerek zekât develerini alıp kaçmışlardı. Hız. Peygamber, peşlerinden adam göndererek onları yakalatıp getirtti. O da, ayaklarının ve ellerinin kesilmesini ve gözlerine mil çekilmesini emretti.⁵⁸⁶ Bunun üzerine Mâide 5/33 ayeti indi.⁵⁸⁷

3.4 HZ. MUHAMMED VE KÜLTÜR

el-Mebcut adlı eserdeki bilgiler incelendiğinde, Hız. Peygamber dönemine ve Hız. Peygamber'e ait bazı kültürel izlere rastlamak mümkündür. Bu rivayetleri şu şekilde sıralanabilir:

---

⁵⁸⁴Serahsî, XXIV, 44; (65).

⁵⁸⁵Serahsî, X, 109; (202).

⁵⁸⁶Serahsî, IX, 134; (227).

⁵⁸⁷“Allah ve Resulüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir.”

3.4.1 Giyim Kültürü

Serahsî eserinde; Resûlullah'ın giyim kültürüne, günlük hayatta kullandığı kıyafetlerine, özel günlerde giydiği cübbelerine, dönem kadınlarına ait giyim ve süs malzemelerine ilişkin bilgiler edinebilmemize olanak sağlayan çeşitli rivayetlere yer vermiştir.

Bu rivayetlerden birinde bahsedildiğine göre Hz. Peygamber; “*sade giyinmek imandandır*” diyerek, gösterişli ve dikkat çeken kıyafetler giymenin uygun olmadığını bildirmektedir.⁵⁸⁸ Hayatta her zaman orta yolu tutmanın en doğru olduğunu gösteren Resûlullah; günlük hayatta sade, dikkat çekmeyen bir giyim tarzındaydı.⁵⁸⁹ Hatta bir gün, giydiği çizgili elbisesini, namazda gözlerinin çizgilerine takıldığı gerekçesiyle çıkarmıştır.

Ancak özel günlerde; cumalarda, bayramlarda ve gelen heyetleri karşılamak için giydiği, kendisine Mukavkıs tarafından hediye edilen kenarları ipekle dokunmuş bir kaftanı⁵⁹⁰; ipek nişanlı yumuşak tilki derisinden olan kürkünü de, bayramlarda ve heyetleri karşılamak için giydiği anlaşılmaktadır.⁵⁹¹ Tüm bunlar Onun gereken yerde, gerektiği gibi giyindiğini; ne aşırı gösterişe kaçtığı ne de eski, püskü, yırtık elbiseler giyindiğini göstermektedir. Çünkü Hz. Peygamber, “*Allah'ın insana verdiği nimeti üzerinde görmeyi istediğini*” belirtmiş, “*çalım satmadan giyinin*” diyerek de sınırı çizmiştir.

Serahsî'nin abdest konusunda başa mesh etmenin ölçüsünü anlatırken verdiği Muğire rivayetinden⁵⁹² anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber başına sarık sarmaktaydı. Yine mesh ile hükümlerin anlatıldığı bölümde geçen diğer bir Muğire rivayetinden⁵⁹³ ise, Hz. Peygamber'in üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi olduğu; Ebu Musa

---

⁵⁸⁸ Serahsî, XXX, 268; (358).

⁵⁸⁹ Serahsî, XXX, 286; (382).

⁵⁹⁰ a.y.

⁵⁹¹ Serahsî, XXX, 268; (358).

⁵⁹² Serahsî, I, 63; (120); “Hz. Peygamber abdest aldı. Başından sarığı açtı. Başının ön kısmının üzerini mesh etti.”

⁵⁹³ Serahsî, I, 102; (186); “Resûlullah bir yolculuk sırasında abdest aldı. O'na suyu ben döküyordum. Üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi vardı. Ellerini cübbenin alt tarafından çıkarttı ve mestleri üzerine mesh etti.”

rivayetinden⁵⁹⁴, Hz. Peygamber'in altı veya hem altı hem üstü deri ile kaplı bir çorap giydiği; Hz. Ömer'in rivayetinden⁵⁹⁵ ise, Resûlullah'ın çizme giydiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kendisi için alışveriş yaptığının belirtildiği bölümde yer alan bir rivayetten şalvar satın aldığı, dolayısıyla giydiği zikredilmektedir.

Ayrıca oruç bahsinde geçen Ebu Rafî⁵⁹⁶ ve İbn Mesud⁵⁹⁷ rivayetleri de, Hz. Peygamber'in sürme çektiğini göstermektedir. Serahsî'nin talak bölümünde bahsettiğine göre de, Ümmü Habibe babası Ebu Süfyan'ın ölümünden üç gün sonra koku sürünmüştü. Bunu "*Resûlullah'ın mümin kadınların üç günden fazla giyinmeyi ve koku sürünmeyi bırakmasının helal olmadığını belirttiği*" için yapmıştı.⁵⁹⁸ Aynı bölümdeki diğer hadiste de, Hz. Peygamber'in iddet bekleyen kadının kına sürünmesini yasakladığı nakledilmiştir. Bu haberler, kadınların süslenmek için koku ve kına gibi malzemeleri de kullandığını göstermektedir.⁵⁹⁹ Hatta helaller ve haramlar bölümünde yer alan bir rivayetten⁶⁰⁰, kadınların kına yakmasının çok yaygın bir adet olduğu, Resûlullah'ın kına yakmayan bir kadın elini görünce "*bu, bir erkek eli mi?*" diye sorduğundan anlaşılmaktadır.

Hac bölümünde yer alan Hz. Ayşe rivayetinden, kadınların yüzlerini örten peçeler kullanıldığı da anlaşılmaktadır.⁶⁰¹

Hz. Peygamber'e ait ve dönemde yaygın olan giyim kültürüne dair bu bilgilerin yanında, Mikdad'a yaptığı bir uyarıda, "*gururlanarak giyinmekten*" sakındırdığı, "*ihtiyaç duyduğu kadar giyinmekten ise kimsenin kınanamayacağını*" bildirdiği anlaşılmaktadır.⁶⁰²

⁵⁹⁴Serahsî, I, 102; (186); "Resûlullah çorapları üzerine mesh etti."

⁵⁹⁵a.y.; "Resûlullah'ı çizmeleri üzerine mesh ederken gördüm."

⁵⁹⁶Serahsî, III, 67; (101); "Hz. Peygamber Ramazan'da sürme kabını isteyip oruçlu olduğu durumda gözüne sürme çekti."

⁵⁹⁷a.y.; "Aşure Günü, Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin odasından çıktı. Gözleri Ümmü Seleme'nin çektiği sürme ile sürmelenmişti."

⁵⁹⁸Serahsî, VI, 58; (88-89).

⁵⁹⁹Serahsî, VI, 58; (90).

⁶⁰⁰Serahsî, X, 153; (281).

⁶⁰¹Serahsî, IV, 33; (67); Hz. Ayşe: "Biz Resûlullah ile birlikte ihramlı iken yüzlerimizi açıyorduk. Bir toplulukla karşılaştığımız zaman, yüzümüze dokunmayan peçe kullanıyorduk."

⁶⁰²Serahsî, XXX, 268; (357).

Ayrıca Hz. Peygamber, erkeklere yasak ve kullanmalarının haram olduğunu bildirmek için, altın ve ipekle mescide gelmiş, bunları kadınların kullanmasının helal olduğunu bildirmiştir.⁶⁰³

3.4.2 Evler ve Yaşam Tarzı

Serahsî el-Mebhut'unda, Hz. Peygamber'in ve eşlerinin yaşam alanına dair bilgi edinmemizi sağlayacak rivayetlere fazla yer vermemiştir. Ancak namaz bölümünde yer alan bir rivayet⁶⁰⁴, bu konuda ipucu sağlar niteliktedir. Bu haberden Hz. Ayşe'nin odasının, bir kişi namaz kılarken, diğer birinin ayağını uzatıp yatmasına imkân tanımayacak kadar küçük olduğu anlaşılmaktadır. Yine namaz bölümünde yer alan Hz. Ali rivayetinden⁶⁰⁵ anlaşıldığı kadarı ile mescidin Resûlullah'ın kullandığı bölümünde, ikiden fazla giriş kapısı vardı. Hz. Ali bu giriş kapılarından ikisinden girebiliyordu.

Hz. Peygamber'in kullandığı ev eşyalarına dair bilgi çıkarabileceğimiz rivayetlerden biri olan Hz. Ayşe nakli, yine el-Mebhut'un namaz bölümünde hasır üstünde namaz kılmanın sakıncası olmadığını ispatlamak amacı ile kullanılmıştır. Çünkü bu nâkile göre, Hz. Peygamber'de "*humra*" yani küçük hasır üzerinde namaz kılmıştır.

Yine namaz bölümünde yer verilen bir haberde⁶⁰⁶, Hz. Peygamber'in kendisine hediye edilen kumaşın üzerinde bulunan kuşun başını sildiği; Cibril'in Resûlullah'ın evine girmek için geldiği ve üzerinde canlı resmi bulunan örtü olduğu için girmedeği; "*o tür kumaşların ya minder, yastık yapılmasını ya da başlarının kesilmesini*" söylediği anlatılmaktadır. Bu haberden o dönemde örtü, minder ve yastık gibi ev eşyalarının kullanıldığı; kumaş dokumacılığı ve terzilik gibi mesleklerin var olduğu anlaşılmaktadır.

---

⁶⁰³ Serahsî, XXX, 283; (379).

⁶⁰⁴ Serahsî, I, 185;(330).

⁶⁰⁵ Serahsî, I, 200; (357).

⁶⁰⁶ Serahsî, I, 210; (373).

Ayrıca Cuma namazı bölümünde anlatılan rivayetten⁶⁰⁷, Medine’de kervanlarla ticaret yapıldığı ve kervancılığın; hac bölümünün mikâtlar konusunda verilen bir rivayetten de, odunculuğun⁶⁰⁸ geçim yollarından olduğu, görülmektedir. Yine hac bölümünde, ihramlının av etinden yemesinin hükmü ile görüşler belirtilirken delil olarak yer verdiği rivayetler⁶⁰⁹ ve avcılık bölümünde aktarılan haberlerden⁶¹⁰ de, o dönemde insanlar arasında avcılığın yaygın olduğu dikkat çekmektedir.

Hac bölümünde, harem otunun durumu ile ilgili bilgi verilen konuda Serahsî’nin naklettiği haberde; halk arasında ev ve kabirler için ızhır otu denilen, muhtemelen o bölgede yetişen bir bitkinin kullanımının yaygın olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹¹

Buluntu mal bölümünde yer alan bir haberle⁶¹² ilgili olarak yapılan açıklamaya göre, Hz. Ali’nin bulduğu bir dinar, bir melek tarafından onun alması için bırakılmıştı. Çünkü onlar günlerdir yiyecek yüzü görmüyorlardı. Bu, vahiy yoluyla Resûlullah’a bildirilmiş; hepsi o yemekten yemişti. Bu haber, Hz. Muhammed’in devlet başkanı olmasına rağmen, diğer başkanlar ya da krallar gibi zengin bir yaşamının olmadığını, tam tersine gayet mütevazı hatta bazen maddi sıkıntı içinde yaşanan günler geçirdiklerini göstermektedir. Ayrıca oruç bölümünde yer verilen bir haber de, bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. Bu haberde de bildirildiğine göre, Resûlullah sabah olunca eşlerinin yanına uğrayarak yiyecek bir şey olup, olmadığını sorar; eğer yok derlerse oruca niyetlenirdi.⁶¹³

Vakıf bölümünde aktarılan bir haberden Resûlullah döneminde, insanların mülkiyetlerinde bulundurdukları mallara isim verme âdeti olduğunu görüyoruz. Buna

---

⁶⁰⁷Serahsî, II, 25-26; (37,39).

⁶⁰⁸Serahsî, IV, 167-168; (316); İbn Abbas: “Hz. Peygamber oduncuların Mekke’ye ihramsız olarak girmelerine izin verdi.”

⁶⁰⁹Serahsî, IV, 87; (163-164).

⁶¹⁰Serahsî, XI, 231,233, 240, 253; (377, 381, 393-394, 415).

⁶¹¹Serahsî, IV, 104; (195); “Hz. Peygamber; ‘Harem’in otu koparılmaz, dikenini kesilmez’ diye buyurduğu zaman Hz. Abbas; ‘Ya Resulellah! İzhar otu hariç olsun. Çünkü bu ot, halkımızın kabirleri ve evleri yahut evleri ve kabirleri için kullandıkları bir ottur’ demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber; ‘İzhar bundan ayrı tutulmuştur’ demişti.”

⁶¹²Serahsî, XI, 7; (10); “Hz. Ali, bir dinar bulup ilan ettikten sonra onunla yiyecek satın aldı. Resûlullah, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin hepsi o yiyecekte yediler.”

⁶¹³Serahsî, III, 85; (132).

göre, Hz. Peygamber'in "Azba" adında bir devesi, "Düldül" adında bir katırı, "es-Sekb" adında bir atı, "Ya'fur" isminde bir eşeği ve "es-Sehabe" adında bir sarığı olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in de "Semğ" adıyla anılan ve Hayber ganimetlerinden sonra payına düşen bir arazisi olduğunu öğrenmekteyiz.⁶¹⁴

Satım sözleşmesi ve sarf akdi bölümlerinde aktarılan haberlerden, Resûlullah dönemine dair oldukça dikkat çekici bilgiler elde etmek mümkündür. Bu haberlere göre; Hz. Peygamber ısmarlama yoluyla, sipariş üzerine yüzük ve minber yaptırmış⁶¹⁵, sahabîlerin ise altın veya gümüş süslemeli kılıç ve gümüş kaplamalı kemeri birbirlerine alıp-sattığı⁶¹⁶ bildirilmektedir. Bu nakiller de o dönemde; madenciliğin, altın-gümüş işlemeciliğinin, maden kaplamacılığının, oymacılığın ve kuyumculuğun var olduğunu göstermektedir. Diğer bir nakilde ise, Hz. Peygamber'in buğday satın alarak karşılığında da zırhını rehin bıraktığı zikredilmektedir. Bu da buğday tarımının yapıldığını göstermektedir. Ayrıca bir komutan olan Resûlullah'ın zırh kullanması normaldi, ancak bu da yine madenciliğin var olduğunu göstermektedir. Ayrıca Onun açık artırma yolu ile satış yaptığına dair, Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünün açık artırma konusunda yer verilen haberden, o dönemde bu satış uygulamasının var olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹⁷

3.4.3 Yemek Kültürü

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde, Resûlullah'ın ve o dönem insanların yemek kültürüne ait bilgi edinebilmemize olanak sağlayacak rivayetlere rastlanmaktadır. Bu rivayetlere göre ortaya çıkan bilgiler, bilinen ve yenilen yemekler; daha önceden yenen ancak İslâm'la birlikte yasaklanan yiyecek grubu ve Resullah'ın yemek kültürüne dair hoş karşılamadığı durumlar olarak üç başlık altında ele alabiliriz:

İlk olarak tüketilen yiyeceklere ilişkin haberleri ele alacak olursak; oruç bahsinde geçen bir rivayette⁶¹⁸ Hz. Ayşe kendilerine hediye gelen yağlı, hurmalı bir

⁶¹⁴Serahsî, XII, 31; (52).

⁶¹⁵Serahsî, XII, 139; (248).

⁶¹⁶Serahsî, XIV, 10; (16).

⁶¹⁷Serahsî, XV, 76; (104).

⁶¹⁸Serahsî, III, 69; (104).

yemekten bahsetmektedir. Medine'nin en önemli tarım ürününün hurma olduğu düşünülürse, onun çeşitli şekillerde tüketiliyor olabileceği anlaşılır. Hz. Ayşe rivayeti de hurmadan yağlı bir yemek yapıldığını, hatta Hz. Hafsa'nın da kendisinin de oruç oldukları halde o yemeği yiyerek oruçlarını bozdukları, dikkat çekmektedir.

Ayrıca kavut denilen bir tür buğday cinsinin de tüketildiği⁶¹⁹; tereyağı ve balla karıştırılarak yenilen buğday ekmeğinin, önemli bir gıda maddesi olduğu⁶²⁰; Hz. Ebu Bekir'in Resûlullah'a sorduğu bir sorudan da, başka bir ekmeğin çeşidi olarak arpa ekmeğinin tüketildiği anlaşılmaktadır.⁶²¹

Serahsî el-Mebst'unda abdest ile ilgili hükümleri açıklarken, abdestli iken yemek yedikten sonra abdestin tekrar alınmasının gerekli olmadığını göz önüne sermek amacı ile örnek olarak yer verdiği iki rivayet aynı zamanda o döneme ve Resûlullah'a ait yemek kültürüne dair çıkarımlar yapmamıza da olanak sağlamaktadır. Bu rivayetlerden ilkinde⁶²² bahsedildiğine göre; Hz. Peygamber abdestini bitirdikten sonra dışarı çıkmış, bir çocuğun elinde etli kemik görmüş ve ondan biraz yemiştir. Diğer rivayet ise, Ukraş b. Zueyb'e aittir.⁶²³ O bu rivayette "*Hz. Peygamber ile birlikte Ümmü Seleme'nin evinde iken çöreği ve yağı bol bir tabağın önüne konduğundan*" bahsetmektedir. Rivayetin devamında "*Hz. Peygamber'in onu önünden yemesi konusunda uyardığı, ancak hurma tabağı gelince farklı yerlerden alabileceğini söylediği*" aktarılmıştır. Bu iki rivayet sonucu, o dönemde et, çörek, yağ ve hurma gıdalarının tüketildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Resûlullah'ın "*önünden ye*" diyerek, yemek yeme adabına dair örnek sunduğu da dikkat çekmektedir.

Hurma, buğday ve arpa tarımının var olduğu da anlaşılan bu haberlerden sonra karşılaştığımız diğer nakillerden de, hayvancılık yapıldığı, et ve sütlerinin tüketildiği anlaşılmaktadır. Bu çıkarımları yapabileceğimiz haberlere göre; Hz. Peygamber bir çobana rastlamış ve ondan kendisine süt sağmasını istemişti.⁶²⁴

---

⁶¹⁹ Serahsî, XXX, 277; (370).

⁶²⁰ Serahsî, XXX, 286; (383).

⁶²¹ Serahsî, XXX, 276; (369).

⁶²² Serahsî, I, 80; (147).

⁶²³ Serahsî, I, 80; (147).

⁶²⁴ Serahsî, XI, 230; (376).

Avcılık kitabında pençeli hayvanların yenmesinin hükmü bildirilirken yer verilen bir nakilden de, Resûlullah'ın tavuğu üç gün hapsedip, sonra keserek yediği anlaşılmaktadır.⁶²⁵ Yine avcılık bölümünde bildirildiğine göre; Hz. Muhammed, peygamber olarak gönderilmeden önce de et yemiştir. Fakat müşriklerin keserken putların isminin anmaları nedeni ile muhtemelen kendisinin kesmiş olabileceği de düşünülmektedir.⁶²⁶ Ayrıca tavşan etinin de tüketildiği, Resûlullah'ın da tavşan etini yediği aynı bölümde yer alan haberlerde aktarılmaktadır.⁶²⁷ Çalışıp kazanmak bölümünde nakledilen haberden de, Hz. Peygamber'in ashabıyla birlikte, kendisine hediye edilen kızartılmış, semiz bir oğlak yediği görülmektedir.⁶²⁸

Serahsî'nin yine avcılık bölümünün balığa ilişkin hükümler konusunda naklettiği haberlerden; balık yeme kültürünün var olduğu, anber denen bir balık cinsinin sahabîler tarafından bir yolculuk sırasında yakalanarak yenildiği, Medine'ye döndüklerinde ise Resûlullah'a bir parça ikram ettikleri görülmektedir.

Serahsî'nin el-Mebcut adlı eserinde yer verdiği haberlerden, Hz. Peygamber'in yasakladığı yiyecekler konusunda da, dolayısıyla İslâm'dan önce var olan yemek kültürüne ait ipuçları bulmak mümkündür. Bu haberlerden birinde, İbn Abbas Resûlullah'a, "*malımdan birkaç küçük dişi eşekten başka bir şey kalmadı*" diye sorunca Hz. Peygamber, "*malının semizinden ye. Ben sizi köyün pisliğini yiyen hayvanlardan men ettim*" demiştir.⁶²⁹ Bu rivayetten eşek etinin yeme âdeti var gibi görünmektedir. Ancak Resûlullah, Hayber günü ehlî eşek etini yasaklamış⁶³⁰; Huneyn günü de kesilip et durumuna geldikten sonra kazanların dökülmesini söylemişti. Ancak yabanî eşek etinin yenildiği, ehlî eşek etinin yasaklandığı anlaşılmaktadır. Yine at eti yeme konusunda da farklı iki haber, avcılık bölümünde nakledilmektedir. Bu haberlerden biri, Hz. Peygamber zamanında at eti yenildiğini⁶³¹; diğeri ise Hz. Muhammed'in at, katır ve eşek eti yemeyi yasakladığı, haram olarak nitelendirdiği nakledilmektedir.⁶³² Eşek eti konusunda olduğu gibi, at

---

⁶²⁵ Serahsî, XI, 226; (368).

⁶²⁶ Serahsî, XI, 221;(359).

⁶²⁷ Serahsî, XI, 231, 253; (377,415).

⁶²⁸ Serahsî, XXX, 286;(383).

⁶²⁹ Serahsî, XI, 232; (380).

⁶³⁰ a.y.

⁶³¹ Serahsî, XI, 233; (382).

⁶³² Serahsî, XI, 234; (383).

eti yeme kültürünün önceden var olduğu, ancak Hz. Peygamber tarafından yasaklandığı söylenebilir

Kertenkele yenilmesinin caiz olup, olmadığı tartışıldığı bölümde birbiriyle çelişen birkaç rivayet bulunmaktadır. Bu haberler dikkate alındığında, kertenkele yeme kültürünün var olduğu, ancak bunun daha sonra haram kılınması ile yenilmediği anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerden birine göre; Resûlullah'ın sofrasında keler yenildi. Yiyenler arasında Ebu Bekir de vardı. Hz. Peygamber onlara bakıyor ve gülüyordu.⁶³³ Bu haber kertenkele yeme alışkanlığının insanlar arasında var olduğunu göstermektedir. Diğer bir haberde bahsedildiğine göre; Hz. Ayşe'ye bir keler hediye edildi. O bunun yenilip yenilemeyeceğini Resûlullah'a sordu. Hz. Peygamber bunu mekruh gördü. Daha sonra bir dilenci geldi. Hz. Ayşe ona vermek isteyince Resûlullah; *“kendin yemediğin şeyi mi ikram ediyorsun?”* dedi.⁶³⁴ Ayrıca diğer bir rivayette de, sahabe Resûlullah ile birlikte yolculukta acıkınca, içinde bol kertenkele bulunan bir vadide konaklamış, onlardan yakalamışlar ve tencereler kaynatılırken Resûlullah, tencerelerin dökülmesini söylemişti.⁶³⁵ Son iki rivayete dayanarak Serahsî, *“Hz. Peygamber'in kertenkele yemeyi onaylanmaması, hatta dilenciye bile verilmesine engel olması, onu haram kabul ettiğinden dolayıdır”* diyerek kertenkele yeme kültürünün ortadan kalktığını bildirmiş olmaktadır.

Ayrıca toplumda, yaygın olarak yemek daveti, ziyafet verme âdeti olduğunu gösteren birkaç rivayet de dikkat çekmektedir. Oruç bölümünde yer alan Resûlullah'ın ensardan birinin yemek davetinde iken oruçlu birini gördüğünden bahseden rivayet⁶³⁶, bunlardan biridir.

Yemek yeme kültürü ve tüketilen yiyeceklere ilişkin sınırlı bilgi edindiğimiz rivayetler dışında, Hz. Peygamber'in yemeklerde yapılan israf konusunda çok hassas olduğu, insanın karnını doyurduğundan fazla yiyecek yemesinden dolayı hesaba çekileceğini bildirdiği, bunu kıyamet alametlerinden biri olarak gördüğü

---

⁶³³ Serahsî, XI, 231; (378).

⁶³⁴ a.y.

⁶³⁵ Serahsî, XI, 232; (379).

⁶³⁶ Serahsî, III, 70; (105).

anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in bu tutumunu gösteren çeşitli haberlere de Serahsî tarafından, çalışıp kazanmak bölümünde yer verilmiştir.

İlk haberde nakledildiğine göre; Hz. Peygamber bir ziyafette iken, bir yemek kabından sonra başka bir kap daha yemek geldi. Bunun üzerine ayağa kalktı ve şöyle demeye başladı: *“birincisi yemek değil miydi? O yemek idiyse, onda bize yetecek şey varken bu ikincisi nedir?”*⁶³⁷

Diğer nakilde ise, Hz. Ebu Bekir'in Resûlullah'a, *“Ebu'l-Heysen'in evinde seninle birlikte yediğim et ve arpa ekmeği yemeği kıyamet gününde hesaba çekileceğimiz nimetlerden midir?”* diye sorunca, Resûlullah, *“sen müslümanların üç şeyden hesaba çekilmediğini bilmiyor musun?”* dedi. Hz. Ebu Bekir *“ey Allah'ın Resulü! Nedir onlar?”* dedi. Hz. Peygamber; *“avretini örtecek kadar giysi, belini ayakta tutacak kadar yiyecek ve kendini sıcaktan ve soğuktan koruyacak barınaktır. Bundan sonra o, her türlü nimetten hesaba çekilir.”*⁶³⁸ Benzer bir haber de, Resûlullah Hz. Ömer ile ziyafet sofrasında geçmektedir.⁶³⁹ Görüldüğü gibi Hz. Peygamber israfa götürecek şeyleri yasaklamış, ümmetini her konuda olduğu gibi bu konuda da aşırıya kaçmaktan sakındırmıştır. O, hayatında hep tevazu örneği göstermiş; bunu belirten bir nakilde de bildirildiğine göre, Hz. Ayşe Resûlullah vefat ettiğinde, *“ey ipek giyinmemiş olan, arpa ekmeğinden doymamış olan!”* diye ağlıyordu.⁶⁴⁰

3.4.3.1. İçecek Kültürü ve İçkinin Yasaklanması

Serahsî'nin el-Mebsut'a aldığı rivayetlerden, sahabî arasında var olan içecek kültürü ve içkinin yasaklanma sürecine dair bazı bilgiler çıkarılmaktadır. Öncelikle bu rivayetlerden içkinin hemen haram kılınmadığı, tedricen kaldırıldığı dikkat çekmektedir. Bu da İslâm'ın insanlar tarafından iyice kabullenilip, benimsenmesinden sonra gerçekleşmiştir. Çünkü içki içmeye alışık bir topluma birden bu yasağı getirmek çok fayda getirmeyebilirdi.

⁶³⁷ Serahsî, XXX, 267; (356).

⁶³⁸ Serahsî, XXX, 276; (369).

⁶³⁹ a.y.

⁶⁴⁰ Serahsî, XXX, 269; (358).

İçkinin haram kılınma sürecini adım adım göz önüne koyan bir haber, Serahsî tarafından içecekler bölümünün içkinin haramlığının delili olarak nakledilmiştir. Bu rivayetten Hz. Ömer'in içkinin haramlığı konusunda açıklama istediği bunu Resûlullah'a bildirip dua etmesini istediği nakledilmiştir. Daha sonra "*Allah'ım! Bizi içki hakkında yeterli bir açıklama ile aydınlat*" diye dua etmeye başlayınca ilk olarak Bakara 219 ayetinin nazil olduğu, bunun üzerine bazı insanlar şaraptan kaçınırken; bazıları da yararından faydalanıp günahını bırakacaklarını söyledikleri aktarılmıştır. Hz. Ömer ise; "*daha fazla açıklama yap Allah'ım*" diye dua etmeye devam etmiş, arkasından Nisa 43 ayeti nazil olmuştur. Bunun üzerine bazıları "*bizi namazdan alıkoyan şeyden bize yarar yok*" diyerek şaraptan kaçınırken; bazıları namaz vakitleri dışında içeceklerini söylemişler, Hz. Ömer yine; "*daha fazla açıklama yap Allah'ım*" diye dua etmeye devam etti. Sonunda Mâide 90-91 ayeti nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Ömer; "*vazgeçtik Ya Rabbi*" dedi.⁶⁴¹

Ancak helaller ve haramlar bölümünde, bir kişinin getirdiği haberin delil olması konusunda yer alan bir haberde⁶⁴² sahabîler; içki içerken gelen bir kişinin, içkinin haram kılındığını haber vermesi üzerine kalkıp fiçıları kırıyorlardı. Elbette bu haber, sahabîlerin ulaştığı sadakati göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in, Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken ona verdiği tavsiyeden, Yemen de var olan bir içki alışkanlığından dolayı özellikle Yemen halkını o alışkanlıklarından vazgeçirmesini, Muaz'a bildirdiğini görüyoruz. "*seker*" isimli bu içkinin, keskin kuru hurma suyunun çiğ hali olduğu da naklediliyor.⁶⁴³

Resûlullah döneminde yaygın olarak içilen içeceklerden biri olarak; hurma şırasının tüketildiği, hatta Resûlullah'ın bunu tatlı bulmayarak içine kuru üzüm konulmasını istediği içecekler bölümünde bildirilmektedir.⁶⁴⁴

---

⁶⁴¹ Serahsî, XXIV, 1; (2).

⁶⁴² Serahsî, X, 167; (305); Hz. Peygamber'in sahabîlerinden içlerinde Ebu Talha'nın da bulunduğu bir topluluk kuru hurma şarabı içiyorlardı. Birisi geldi ve onlara şarabın haram kılındığını haber verdi. Talha "Enes! Kalk da şu fiçıları kır" dedi. Enes diyor ki; "Ben de kalkıp kırdım ve fiçuların içindekiler döküldü."

⁶⁴³ Serahsî, XXIV,6; (8).

⁶⁴⁴ Serahsî, XXIV, 5; (8).

Yine sert olan nebizlerin sertliğini kırmak için su kullanılması gerektiği, Resûlullah tarafından uygulamalı olarak gösterilmiştir. Böylece O, sert gelen nebizi geri çevirmesinin ümmeti tarafından haram olarak algılanmasını da önlemek istemiştir.⁶⁴⁵

İçecekler bölümünde yer alan bir haberde; Resûlullah'ın Tebuk gazvesine çıkınca bir topluluğa uğradığı görülmektedir. Onların zift yaptıklarını gördüğü bunun üzerine onlara ne yaptıklarını sorduğu bildirilmektedir. Şarap yaptıklarını öğrenince, onları su kabağında yapılmış kap, toprak kap ve ziftlenmiş kaptan içmekten yasakladığı, gazve dönüşü tekrar onlara uğrayınca yemeklerin ağır geldiğinden şikâyet etmeleri üzerine Hz. Peygamber'in bu kaplardan içmelerine izin verdiği ancak sarhoşluk verenden yasakladığı nakledilmiştir.⁶⁴⁶

Bu konu ile ilgili olarak içecekler bölümünde yer alan Ebu Talha rivayetinden; Resûlullah'ın, sahabenin alışmış oldukları âdetten uzaklaşmalarını sağlamak için, başlangıçta hamrın sirke dönüştürülmesine izin vermediği ve dökülmesini istediği anlaşılmaktadır. Elinde hiç hamr kalmayan bir insanın, alışkanlığını yenip yetime ait hamrı sirkeye dönüştürmesi zor olabilirdi. Resûlullah da baştan oluşacak bir karışıklığı gidermek istemiştir.⁶⁴⁷

Hamrın içilmesinin yasaklanmasıyla birlikte, satımının ve parasının yenilmesinin de yasaklandığını gösteren bir habere göre Ebu Amir, her yıl Resûlullah'a bir kırba hamr hediye ederdi. Hamrın haram kılındığı yıl da ona hediye etmişti. Hz. Peygamber "*hamrın haram kılındığını ve ona ihtiyacı kalmadığını*" söyledi. Adam "*onu satıp parasını da ihtiyacında kullanmasını*" söyleyince bunun da haram olduğunu bildirmişti.⁶⁴⁸

3.4.4 Sağlık ve Temizlik Kültürü

Hz. Peygamber'in ve o dönemin sağlık-temizlik kültürlerine dair yorumlarda bulunabileceğimiz bazı rivayetler, el-Mebcut'ta yer almaktadır.

⁶⁴⁵ Serahsî, XXIV, 16; (23).

⁶⁴⁶ Serahsî, XXIV, 13; (19).

⁶⁴⁷ Serahsî, XXIV, 22; (32).

⁶⁴⁸ Serahsî, XXIV, 24; (36).

Bu rivayetlerden biri, Serahsî'nin kullanılmış suyun vasfını anlatırken yer verdiği İmam Muhammed'in görüşünü açıklarken bildirdiği bir haberdir.⁶⁴⁹ Bu habere göre; sahabe, Hz. Peygamber'in abdest artığı suları almak için yarışıyor ve bu suları organlarına sürüyordu. Hatta abdest suyundan bizzat alamayan, diğerinin elinden alıyordu. Yine kullanılmış suyun hükmü anlatılırken verilen örnekten⁶⁵⁰ Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe ile aynı kaptan yıkandığı; bazen önce Hz. Ayşe'nin, bazen de Resûlullah'ın yıkandığı kalanını da diğerinin kullandığı anlatılmaktadır. Bu rivayetten de, Onun aynı kaptan su alınması durumunda suyu kirli hükmünde görmediği anlaşılmaktadır.

Yine abdest ve gusül konusunda, hayızlı kadının artığı olan su ile ilgili hüküm anlatılırken dikkat çeken rivayetlerden Hz. Ayşe'nin hayızlı iken içtiği su kabından, Hz. Peygamber'in de onun içtiği yere ağzını dayayarak içtiği⁶⁵¹; Hz. Ayşe'den seccade istemesinin ardından "*hayızlıyım*" cevabı üzerine "*hayızın elinde değil ki*" dediği⁶⁵²; hanımlarından adet görmekte olana peştamal tutulmasını söyleyip sonra da ona gece boyunca sarılarak yattığı⁶⁵³ anlaşılmaktadır. Tüm bu rivayetler de göstermektedir ki, Hz. Peygamber hayızlı kadını pis olarak görmemiş ve onun artığını, terini, vücudunu temiz saymıştır.

Ayrıca aynı bölümde cünüp kimsenin artığının hükmü anlatılırken yer verilen rivayetlerden, Hz. Peygamber'in Huzeyfe ile karşılaştığında tokalaşmak istediği, onun "*cünübüm*" diyerek elini çekmesi üzerine Hz. Peygamber'in; "*mümin pis olmaz*" dediği⁶⁵⁴; hanımlarından birisinin cünüp olmasına rağmen guslettiği kaptan abdest almak istediği⁶⁵⁵ anlatılmış; böylece yine Onun cünüp kimsenin artığını ve onun kullandığı suyu temiz kabul ettiği anlaşılmıştır.

Serahsî müşriklerin artığının pis olmadığı görüşünü ispatlamak amacı ile verdiği örnekte, Sakif heyetinin müşrik olmalarına rağmen Hz. Peygamber tarafından

---

⁶⁴⁹ Serahsî, I, 46; (92).

⁶⁵⁰ Serahsî, I, 53; (103).

⁶⁵¹ Serahsî, I, 47; (93).

⁶⁵² Serahsî, I, 47; (93).

⁶⁵³ Serahsî, I, 70; (131-132).

⁶⁵⁴ Serahsî, I, 47; (93).

⁶⁵⁵ Serahsî, I, 61; (117).

mescide yerleştirildiklerini anlatmaktadır.⁶⁵⁶ Bu rivayete dayanarak Hz. Peygamber'in müşrikleri pis görmediği söylenebilir. Yine Hz. Peygamber'in deve veya koyun artığı sudan abdest aldığı ve eti yenen hayvanın artığını temiz saydığı da dikkat çekmektedir.⁶⁵⁷

Hayvan pisliğinin durumu anlatılırken verilen rivayette⁶⁵⁸ Hz. Peygamber'in cinlerle bulunduğu gece, İbn Mesud'dan temizlenmek için taşlar istediği, onun da iki taş ve bir tezek getirdiği, Resûlullah'ın da taşları alarak tezeği attığı, taşı temiz olarak kabul ederken tezeği ise pis gördüğü bildirilmektedir. Buna benzer bir rivayet ise, Serahsî tarafından su bulunmadığı zaman hurma şırası ile abdest alınabileceği görüşünü temellendirmek için kullanılmıştır. Bu rivayette⁶⁵⁹ Hz. Peygamber'in cinlerin kendisini dinlemeye geldiği gecenin sabahında İbn Mesud'dan su istediği ancak onun "*sadece matarasında hurma şırası bulunduğunu*" söylemesi üzerine Hz. Peygamber'in, onu temiz kabul ederek hurma şırası ile abdest aldığı nakledilmektedir.

el-Mebhut'ta abdest ve gusül başlığı altında verilen, abdest veya gusülden sonra havlu ile kurulanmanın caiz olduğuna dair hüküm, Kays b. Sa'd'ın rivayeti⁶⁶⁰ ile desteklenmektedir. Bu rivayette; Hz. Peygamber'in sıcak bir günde Kays b. Sa'd'a gittiği ve orada yıkandıktan sonra Yemen safranı ile boyanmış bir çarşafa sarındığı anlatılmaktadır. İhramlının hamama gidebileceğinin belirtildiği hac bölümünde de, Resûlullah'ın Cuhfe hamamına girdiğinden bahsedilmektedir.⁶⁶¹ Bu iki rivayet de göstermektedir ki, Resûlullah yıkanmaya ve temizliğe büyük önem vererek ümmetini bu konuda teşvik etmiştir.

Hz. Peygamber'in bazı yazıları tükürük yardımıyla sildiği rivayeti⁶⁶² de Hz. Peygamber tarafından tükürüğün temiz sayıldığını göstermektedir.

---

⁶⁵⁶ Serahsî, I, 47; (93).

⁶⁵⁷ Serahsî, I, 47; (94).

⁶⁵⁸ Serahsî, I, 61; (116).

⁶⁵⁹ Serahsî, I, 88; (162).

⁶⁶⁰ Serahsî, I, 73; (136).

⁶⁶¹ Serahsî, IV, 124; (232).

⁶⁶² Serahsî, I, 52; (102).

Serahsi el-Mebhut'ta pis şeylerin suya karışması veya kuyuya düşmesi konusundaki hükmü açıklarken bildirdiğine göre; Hz. Peygamber Budâ'a kuyusundan abdest alıyordu. Ancak bu kuyunun hayvan ölülerinin ve hayız bezlerinin atıldığı bir kuyu olduğu kendisine hatırlatıldığında suyun rengi, tadı ve kokusu değişikliğe uğramadığı sürece, temiz olarak yaratılmış suyu hiçbir şeyin pis hale getiremeyeceğini söylemiştir.⁶⁶³ Ancak Budâ'a kuyusunun suyu akarsu özelliğinde olup beş bahçeyi suladığı da belirtildiğinden akarsu özelliğinde olan suyun içine pislik düşmesi sonucu pis hale gelmeyeceği anlaşılmaktadır. Yine Serahsî'nin bildirdiğine göre kuyuya leş atılması cahiliye dönemine özgü bir âdetti. İslâm'ın gelişiyle bunun gibi şeyler yasaklandı. Hz. Peygamber son derece titiz ve temiz idi. Bu tür pisliklerin atılmaya devam edildiği bir kuyudan abdest alınmasını ve içilmesini yasaklamıştı.⁶⁶⁴ Bunun yanında Serahsî rengi veya kokusu değişmiş suda abdest almanın hükmünden bahsederken, Hz. Peygamber'in Rume kuyusuna geldiği ve suyun kokusunu değişmiş olarak bulması üzerine suyu ağzına alarak kuyuya attığını ve suyun tekrar eski tatlılığına kavuştuğunu⁶⁶⁵ anlatmıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere kuyudaki suya bir madde düşmesi sonucu, kokusunun veya renginin değişmiş olabileceği bunun da suyun temizliğini bozmadığıdır.

Serahsî, idrarın karıştığı suyun hükmünü anlatırken yer verdiği bir haberde naklettiğine göre; Hz. Peygamber Urane'den Medine'ye gelerek müslüman olan bir grup insanın Medine'nin havasının kendilerine yaramaması sonucu renklerinin sararıp solması, karınlarının şişmesi üzerine onlara şehrin dışına çıkıp, buradaki zekât develerinin idrar ve sütlerinden içmelerini emretmiştir. Ancak İmam Muhammed'in Enes'den gelen bu rivayetine⁶⁶⁶ karşın, Katade'nin Enes'den gelen bu rivayeti ise sadece sütünden içmeye izin verdiği şeklinde aktardığı görülmektedir. İlk rivayetin doğru olduğu kabul edilse bile, bunun sadece o insanlara özgü bir muamele olabileceği, Resûlullah'ın bunu vahiy yoluyla öğrenmiş olduğu düşünülebilir. Çünkü O bir Hadis-i Şerif'te; *“idrardan sakının! Muhakkak ki kabir azabının çoğu*

---

⁶⁶³ Serahsî, I, 52; (101).

⁶⁶⁴ Serahsî, I, 52; (102).

⁶⁶⁵ Serahsî, I, 72; (134).

⁶⁶⁶ Serahsî, I, 54; (105).

idrar yüzündendir”⁶⁶⁷ demiştir. Bu hadisiyle, idrarı temiz görmediğini göstermektedir.

Yine böyle bir özel izin uygulaması olarak görülebilecek diğer bir rivayet ise, Zübeyr’in kaşıntısından dolayı Hz. Peygamber’in ona ipek giyme izni verdiği şeklindedir.⁶⁶⁸ Bu rivayette göstermektedir ki Hz. Peygamber, bazı özel durumlarda kişiye özel tedavi yöntemi olarak bu tür durumlara cevaz vermiştir.

Hac bölümünde ihramlının kan aldırmasının caiz olduğunu belirten Serahsî, Hz. Peygamber’in de el-Kaha’da ihramlı ve oruçlu iken kan aldırıldığını da zikretmiştir.⁶⁶⁹

Ayrıca avcılık bölümünde yer alan bir haberde, kurbağa iliğinden bir ilaç yapıldığı ancak Hz. Peygamber’in, kurbağayı pis olarak değerlendirerek onun ilaç yapımında kullanımına izin vermediği görülmektedir.⁶⁷⁰ Ayrıca bu haberden, o dönemde ilaç yapımına dair tıbbî bilgisi olan kişilerin de var olduğu anlaşılmaktadır.

3.4.5 Şiir ve Edebiyat Kültürü

Bilindiği gibi özellikle şiir, Araplar arasında yaygın olan bir kültürdür. Özellikle Cahiliye dönemi şiirleri meşhurdur. Hatta bu şiirler, Cahiliye dönemi tarihinin araştırılmasında kaynak olarak bile görülmektedir.

Fakat el-Mebcut’ta, Hz. Peygamber’in ve dönemin bu alana ilgisini belirten fazla rivayet bulunmamaktadır. Dikkat çeken az sayıdaki rivayetlerden biri, Serahsî tarafından sabah namazının önemini açıklamak maksadı ile aktarılmıştır.⁶⁷¹ Bu rivayette, Hz. Peygamber ve arkadaşlarının kâside söyleyen deve sürücüsü ile birlikte yolculuk yaptıkları görülmektedir. Muhtemelen Hz. Peygamber de ashab da bundan rahatsız olmuyor, hoşlanıyorlardı. Çünkü Hz. Peygamber, sürücüyü sadece sabah

---

⁶⁶⁷ a.y.

⁶⁶⁸ a.y.

⁶⁶⁹ Serahsî, IV, 124; (232).

⁶⁷⁰ Serahsî, XI, 248; (407).

⁶⁷¹ Serahsî, I, 157; (282); “Resûlullah ashâbı ile bir yolculukta idi. Deve sürücüsü kâside söylüyordu. Sabah namazının vakti girdiği zaman Hz. Peygamber ‘Dur, bu vakit zikir vaktidir’ buyurdu.”

namazı vakti olduğu için susması konusunda uyarılmış, verilen haberden anlaşıldığına göre başka bir ikazı olmamıştır.

Serahsî'nin önalım hakkı bölümünde bir rivayetine yer verdiği Şerîd b. Suveyd'e dair aktardığı bilgiden; Hz. Peygamber'in şiire olan ilgisine ait bilgi çıkarılmaktadır. Şerîd'in anlattığına göre; Resûlullah'ın yanına vardığında, kendisine cahiliye şiirlerinden okumasını istemişti. O şiir okudukça; Resûlullah hep "*devam et*" diyordu. Bu şekilde yüz beyit kadar şiir okuduğunu da zikretmiştir.⁶⁷² Diğer bir hâdise de Mekke'nin fethi günü yaşanmıştır. Bu habere göre; Abdullah b. Ravaha, İslâm ordusu Mekke'ye girdiğinde, Hz. Peygamber'in huzurunda mısra söylemiş, Hz. Ömer de ona, "*Allah'ın Harem'inde şiir mi söylüyorsun?*" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "*ey Ömer! Bırak söylesin! Onun söylediği şiirler, onların gönüllerini oktan daha hızlı yaralar*" demiştir. Bu da o dönemde şiirlerin düşman kalbine sıkıntı ve huzursuzluk vermek için kullanıldığını da, göstermektedir.

3.4.6 Eğlence, Bayram ve Düğünler

Serahsî el-Mebcut'un bayram namazı bölümünde belirttiğine göre, Resûlullah Medine'ye geldiğinde onların eğlendikleri iki günleri vardı. Ancak Hz. Peygamber, bu iki gün yerine, "*Ramazân ve Kurban bayramının daha hayırlı olduğunu*" belirterek eski bayramlarını kaldırmış; "*bu bayramların onlara Allah-u Teâlâ'dan hediye olduğunu*" söylemiştir.⁶⁷³

Yine Serahsî'nin nikâh bölümünde naklettiğine göre; Resûlullah nikâhın def ile bile olsa ilan edilmesini istemiş, katıldığı bir sahabenin düğününde def getirilip, defe adamın başı üzerinde vurulmasını söylemiştir.⁶⁷⁴

Eserde yer alan diğer bir rivayette ise; Resûlullah'ın sahabîleriyle birlikte Ensar'dan birinin düğününde bulunduğu sırada, düğünde hurma saçıldı. Bunun üzerine Resûlullah'ın ellerini kaldırarak sahabelerine kapışmalarını söyledi.⁶⁷⁵ Bu haber, Serahsî tarafından İbn Ebu Leyla ile Ebu Hanife arasındaki ihtilaflarından

⁶⁷² Serahsî, XIV, 92; (160).

⁶⁷³ Serahsî, II, 36; (57).

⁶⁷⁴ Serahsî, V, 31; (48).

⁶⁷⁵ Serahsî, XXX, 128-129; (166).

bahsettiği bölümde, Ebu Yusuf'un neden İbn Ebu Leyla'dan ilim tahsil etmeyi bırakıp, Ebu Hanife'nin öğrencisi olmayı seçtiğine dair cevap aranırken, aktarılmıştır. Bu nakil bizim açımızdan da, sahabe düşünlerine dair bilgi içerdiği ve Resûlullah'ın burada hoşnut bir şekilde bu uygulamayı onayladığını, göstermesi bakımından kayda değerdir.

3.4.7 Ölülerin Defni ve Kabir Ziyareti

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde, Hz. Peygamber'in ölülerin defnedilmesi ve kabir ziyareti adabına dair çıkarımlarda bulunmamıza imkân veren rivayetlere az da olsa yer vermiştir.

Bu rivayetlerden ilki Serahsî'nin müslüman bir evladın, kâfir olan babası tarafından defin işlerinin yapılıp, yapılmaması konusundaki hükmü açıklar iken kullandığı bir delildir.⁶⁷⁶ Bu nakilden Hz. Peygamber'in müslüman birinin gayr-i müslimler tarafından defnedilmesini uygun görmediği; cünüp iken şehit olan kişinin yıkanması gerektiğini söyleyen Ebu Hanife'nin delil olarak ileri sürdüğü nakilden⁶⁷⁷ de Uhud şehidi olan Hanzala'nın melekler tarafından yıkandığı, Resûlullah'ın da Sa'd b. Muaz vefat ettiğinde bu olayı hatırlatarak, ashabına cenazenin yıkanmasında acele edilmesini söylediği görülmektedir.⁶⁷⁸ Yine cenaze yıkanması ile ilgili bölümde verilen rivayetten⁶⁷⁹; cenazenin sağ taraftan başlanarak tek sayıda yıkanması, kefenin de tek sayıda tütsülenmesi gerektiği, Hz. Peygamber tarafından bildirilmektedir. Yine cenazenin yıkanması ile ilgili olarak, erkeğin ölen karısının cenazesini yıkayabileceğini söyleyen Şâfiî'nin görüşüne delil olarak aldığı hadisten, “*Hz. Peygamber'in Hz. Ayşe'ye kendinden önce ölürse onu yıkayacağını bildirdiği*” anlaşılmaktadır.⁶⁸⁰

⁶⁷⁶ Serahsî, II, 55; (90); “Ölüm anında iman eden bir Yahudi'nin başında son nefesini verene kadar beklediği, ashabına da ‘kardeşinizin defin işlemini Yahudi babasına bırakmadan siz üstlenin’ demiştir.”

⁶⁷⁷ Serahsî, II, 58; (93).

⁶⁷⁸ Serahsî, I, 58; (94).

⁶⁷⁹ Serahsî, II, 59-60; (97); “Hz. Peygamber kızı Zeyneb'i yıkayan kadınlara, ‘Sağ taraflarından başlayın, onu tek sayıda yıkayın’ buyurdu. Kefenin de tek sayıda tütsülenmesini emretmiştir.”

⁶⁸⁰ Serahsî, II, 71; (117).

Gıyabî cenaze namazının kılınması meselesinde nakledilen bir rivayete⁶⁸¹ göre; gece gömülen bir cenazeden, haşere zarar verir korkusu ile ashap Resûlullah'ı haberdar etmemişti. Bu haber de göstermektedir ki, o dönemde cenazeler geceleri de gömülüyordu. Yine aynı bölümde bildirildiğine göre Resûlullah, Necaşi'nin cenazesi yanlarında olmadığı halde cenaze namazı kılmıştır.⁶⁸²

Mescitte cenaze namazı kılmanın hükmünün belirtildiği bölümde, Şâfiî'nin görüşüne delil olarak gösterdiği bir hadisten, Hz. Peygamber'in Sehl b. Ebi'l-Beydâ'nın cenazesinin mescide getirilmesini istediği⁶⁸³ anlaşılmaktadır. Ancak bu olay, Hz. Muhammed'in itikâfta olması dolayısıyla mescitten çıkamaması nedeniyle gerçekleşmiştir.⁶⁸⁴

Ayrıca cenazenin taşınması bölümünde bildirildiğine göre Hz. Muhammed, Sa'd b. Muaz'ın cenazesini tabutun iki kolu arasında taşımış⁶⁸⁵, cenazesinin arkasından yürümüştür.⁶⁸⁶

Cenazede ateş bulundurmanın kerih görüldüğünü belirten Serahsî, Hz. Peygamber'in cenaze sırasında buhurdanlık taşıyan kadını uzaklaştırdığını nakletmektedir.⁶⁸⁷

Kabrin kazılış şekli konusunda bildirildiğine göre Hz. Peygamber, üzerinde delik gördüğü bir kabrin kapatılması için kazıcıya kerpiç uzatarak kapatmasını söylemiştir.⁶⁸⁸ Bu da hem Hz. Peygamber'in yapılan her işin düzgün olması gerektiğine verdiği önemi, hem de kabirlerde kerpiç kullanımının uygun olduğunu göstermektedir. Fakat kabirde kireç kullanılmasının ve dört köşe olarak yapılmasının Hz. Peygamber tarafından doğru bulunmadığı⁶⁸⁹, Serahsî tarafından aktarılan Hadis-i Şerif'ten anlaşılmaktadır.

---

⁶⁸¹ Serahsî, II, 67; (110).

⁶⁸² a.y.

⁶⁸³ Serahsî, II, 68; (112).

⁶⁸⁴ a.y.

⁶⁸⁵ Serahsî, II, 56; (90).

⁶⁸⁶ Serahsî, II, 56; (92).

⁶⁸⁷ Serahsî, II, 61; (92).

⁶⁸⁸ Serahsî, II, 62; (101).

⁶⁸⁹ Serahsî, II, 62; (102).

Yine aynı bölümde yer verilen diğer bir haberde, Hz. Peygamber'in ashabı ile birlikte bir kabrin başında ayakta dururken karşılaştıkları yahudinin “*biz de böyle yaparız*” demesi üzerine oturduğu, ashabına da oturmalarını söylediği aktarılmıştır.⁶⁹⁰

H. Peygamber'in kabristana selam vererek girdiği, yeminler bölümünde yer alan bir hadisten anlaşılmaktadır.⁶⁹¹ Annesinin kabrini dört yüz atlı arasında iken ziyaret ettiği, atlılar uzakta dururken kabre yaklaşarak ağladığı ve hıçkırığının duyulduğuna dair haber içecekler bölümünde, Hz. Peygamber'in daha önceden yasaklamış olduğu üç şeyin artık yasak olmadığını bildirdiği konuşmasından nakledilen haberden anlaşılmaktadır.⁶⁹² Aynı bölümde Hz. Fâtıma ile Resûlullah arasında geçen bir hadiseye ait nakilden⁶⁹³, kadınların kabir ziyaretine gitmesinin yasak olduğu gibi anlam çıkarılsa da, Hz. Ayşe'nin her zaman Resûlullah'ın kabrini ziyaret ettiğinin zikredilmesi ile böyle bir yasak uygulaması olmadığı anlaşılmaktadır.⁶⁹⁴

Serahsî'nin kefillik bölümünde bahsettiği bir haberden, Resûlullah'ın cenaze namazı kılmadan önce ölenin borcu olup, olmadığını sorduğu; var ise namazı kılmayıp başkasına kıldırmasını söylediği; bir sahabenin borcu üstlenmesi üzerine ise namazı kıldırıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁹⁵ Ayrıca Hz. Peygamber'in, sık sık borcu sorduğu ve ödendiğini duyunca, ölmüş kişinin o zaman huzur bulacağını söylediği bildirilmiştir.⁶⁹⁶

---

⁶⁹⁰Serahsî, II, 57; (92).

⁶⁹¹Serahsî, VIII, 130; (213); “Hz. Peygamber kabristana uğradığı zaman; ‘Es-selamü aleyküm ey müminler topluluğunun diyarı! İnşallah bizde size katılacağız’ derdi.”

⁶⁹² Serahsî, XXIV, 10; (15).

⁶⁹³ a.y.; Hz. Fâtıma ensardan bazılarını taziye etmek için dışarı çıkmıştı. Geri döndüğünde Resûlullah kendisine; “Belki de mezarlığa gitmişsindir” deyince “hayır” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu; “Şayet mezarlığa gitseydin kıyamet günü nenenden ayrılmazdın.”

⁶⁹⁴ Serahsî, XXIV, 10; (16).

⁶⁹⁵ Serahsî, XX, 108; (166).

⁶⁹⁶ Serahsî, XX, 110; (169).

Aynı bölümde yer alan başka bir rivayette de, Hz. Peygamber ölen kişinin cenaze namazı kılınmadan önce ya borcunun ödenmesi, ya da birinin ödemeye kefil olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁶⁹⁷

3.4.8 Hz. Peygamber ve Çevre

Hz. Muhammed'in tüm canlılara karşı merhamet ve şefkat dolu bir Peygamber olduğunu görmemizi sağlayacak yeterli rivayet, Serahsî tarafından fazla kullanılmamıştır. Ancak az da olsa var olan rivayetler, bu konuda fikir sağlamamıza yardımcı olabilecektir.

3.4.8.1. Hayvanlara Karşı Tutumu

Serahsî el-Mebhut'ta, Hz. Peygamber'in hayvanlara karşı tutumuna dair bilgi bulabileceğimiz haberlere çok fazla yer vermemiştir. Yer alan rivayetlerin büyük çoğunluğunu da, kurban edilecek hayvanlara karşı merhametli olunmasına ilişkin örnekler oluşturmaktadır.

Avcılık bölümünde kesilecek hayvana iyi muamelede bulunmanın gerekliliği belirtilirken yer veren nakilden edindiğimiz bilgilerden, Hz. Peygamber'in bu konuda şöyle bir uygulama içerisinde olduğunu görmekteyiz; *“hayvanın iliğini kesmez, hayvan soğuyuncaya kadar derisini yüzmezdi. Kesilecek hayvanın gözünün önünde bıçak bilemez, bunu yapanlara da, ‘onu birkaç defa mı öldürmek istiyorsun?’ diyerek tepkisini gösterir; bir koyunu kulağından tutup kesileceği yere çeken birini gördüğünde de, ‘onu ölüme yumuşak bir şekilde sürükle’ diye uyarırdı.”* Görüldüğü gibi O, hayvan keserken onun acı çekmemesi için; *“yaptığınız her şeyi iyilikle yapın, hayvan kestiğiniz zaman güzel kesin, öldürdüğünüz zaman güzel öldürün, hayvan*

---

⁶⁹⁷Serahsî, XX, 108; (166); Ensar'dan biri arkadaşlarına şöyle demiştir: “Sizden borçsuz ölmeye gücü yeten, borçsuz ölsün. Çünkü ben tanık oldum ki, Resûlullah'a bir cenaze getirildi. Hz. Peygamber; ‘Arkadaşımızın borcu var mı?’ diye sordu. Sahabeler; ‘Evet’ diye cevap verince, ‘O kabrinde borcu karşılığında rehinken, benim ona namaz kılman size yarar vermez’ dedi. Daha sonra ise; ‘İçinizden biri, ona kefil olursa, kalkar namazını kıldırırım’ dedi.”

keseceğiniz zaman bıçağınızı keskinleştirin, keseceğiniz hayvana rahat ettirin” diyerek hayvana gereksiz yere eziyet verilmesini yasaklamıştı.⁶⁹⁸

Hiz. Peygamber’in hayvanlara karşı duyduğu şefkati göstermesi açısından değerli bir haber, avcılık bölümünde kedilerin pis olmadığını göstermek amacı ile nakledilmiştir. Bu habere göre Resûlullah, su içmesi için kediye su kabını eğer sonra da bu su ile abdest alırdı.⁶⁹⁹

Resûlullah’ın hayvanlara karşı merhametli tutumu yukarıda bahsettiğimiz rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak, insanlara zarar veren bazı hayvanların öldürülmesi ise insanın yaşam hakkının korunması açısından gereklidir. Hiz. Peygamber’in de bu görüşü destekler nitelikteki hadisi Serahsî tarafından, namazda akrep ve yılan öldürmenin hükmü açıklanırken delil olarak ileri sürülmüştür. Bu hadiste anıldığına göre, Hiz. Peygamber namazda iken kendisini sokan akrebi ayakkabısı ile ezerek öldürmüştü.⁷⁰⁰ Ayrıca avcılar bölümünde yer alan haberlerde, Resûlullah’ın zararlı köpeklerin öldürülmesini emrettiği⁷⁰¹, ancak kuduz köpeğe bile işkence yapılmasını yasakladığı⁷⁰² zikredilmiştir. Onun zararlı bir hayvanı bile öldürürken, ona azap çektirmeyi yasaklaması ancak merhamet duygusu ile açıklanabilir.

3.4.8.2. Doğa Olaylarına Karşı Tutumu

Hiz. Peygamber’in doğa olayları hakkında düşünceleri ve bu durumlarda yapılması gerekenlere örnek teşkil edecek davranışlarını içeren rivayetlere, Serahsî şu iki nakil dışında yer vermemiştir. Bu nakiller de sadece güneş tutulması ile ilgilidir. Bu rivayetlerden Hiz. Peygamber’in güneş tutulması sırasında, bunun kıyamet alameti olması korkusu ile mescitte namaz kılarak dua ettiği; oğlu İbrahim’in öldüğü gün güneşin tutulmasını insanların bu ölüme bağlamaları sonucu

---

⁶⁹⁸ Serahsî, XI, 226; (369).

⁶⁹⁹ Serahsî, XI, 235; (386).

⁷⁰⁰ Serahsî, I, 194; (346).

⁷⁰¹ Serahsî, XI, 234; (384).

⁷⁰² Serahsî, X, 28; (52).

“Ay’ın ve Güneş’in Allah-u Teâlâ’nın varlığının ve kudretinin alameti olduğunu” söylediği anlaşılmaktadır.⁷⁰³

3.5 HZ. MUHAMMED’İN AHLÂKI

Yaradan’ın ilâhî mesajını tebliği için seçtiği elçisi, O’nun tarafından terbiye edilmiş, O’nun tarafından bu yüce göreve hazırlanmıştı. İlahi davetin zamanı geldiğinde ise, bunu vahiyle Resûlullah’a bildirdi ve tebliğ görevine başlamasını istedi. O insanlığı içinde bulunduğu karanlıktan aydınlığa çıkaracak, bulunduğu dinî, ahlakî tüm çöküntülerden kurtaracaktı. Bu amaçla getirdiği mesajlar, hayatın her alanına dairdi; ibâdet, muamelat, inanç, ahlâk...

Hiz. Muhammed, insanlara gönderilmiş bir rehber olarak bu hükümleri bildiriyor, dahası kendisi uygulayarak ümmetine örnek teşkil ediyordu. Onun her alanda teşkil ettiği bu örnek model, asırlar boyu dünyanın dört bir yanında yankı bulmuş, her yönüyle mükemmel bir ahlâk, adalet, hoşgörü, nezaket, alçak gönüllülük, kolaylaştırıcılık, güvenilirlik, vefa, vb. birçok özelliğe sahip kişiliği ile dost, düşman tüm insanlığın hayranlığını kazanmıştı.

Onun bu mükemmel kişiliğini, ahlâkını anlamamıza yardımcı olacak bazı haberler ise, Serahsî tarafından el-Mebcut adlı eserinde de aktarılmıştır.

3.5.1. Hayâ Sahibi Olması

Hiz. Muhammed, bilindiği gibi en güzel ahlâk üzereydi. Onun bu güzel ahlâkını ortaya serecek bazı rivayetlere de Serahsî çeşitli fikhî hükümlerin açıklamasında başvurmuştur. Yargılama usulü bölümünde, hâkimlerde riyakârlık olmasının haramlığı belirtilirken zikredilen hadise göre⁷⁰⁴; Resûlullah, insanların ikiye bölünmüşlüğü ve münafıklıktan en uzak olanıydı. Ayrıca Serahsî’nin namazda oturuşun nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgi verirken naklettiği bir rivayette⁷⁰⁵ Hiz. Peygamber’in, bazı hallerde bağdaş kurarak oturduğunu; bir gün bağdaş kurarak

⁷⁰³ Serahsî, II, 74; (122).

⁷⁰⁴ Serahsî, XVI, 65; (95).

⁷⁰⁵ Serahsî, I, 27; (51).

yemek yerken “kölelerin yediği gibi ye” diye vahiy geldiğinin bildirildiği; ancak Hz. Peygamber’in ahlâkının, zalim yöneticilerin ahlâkından uzak olduğu zikredilmiştir.

Serahsî tarafından helaller ve haramlar bölümünde yer verilen bir haberde⁷⁰⁶, Hz. Peygamber’in ensardan birinin avlusunda, uyluğu açık bir halde, ayaklarını kuyuya sarkıtmış şekilde oturduğu, yanına Hz. Ebu Bekir geldiğinde toparlanmadığı; ardından Hz. Ömer girince yine toparlanmadığı; sonra Hz. Osman girince Hz. Peygamber’in toparlanarak, uyluğunu örtmesi üzerine, niçin böyle yapıldığı kendisine sorulmuş; “*meleklerin hayâ ettiği bir kimseden hayâ etmeyeyim mi?*” cevabını verdiği nakledilmektedir. Ancak Serahsî, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer girdiğinde, açık olan uyluğunu görmeyeceği bir yere oturduklarını; Hz. Osman geldiğinde ise oturacak bir yer kalmadığından, oraya oturacağını bildiği, orada oturursa da Hz. Peygamber’in açık olan diz kapağını göreceği için örttüğünü zikretmektedir. Bu yorumun doğru olduğunu da, aynı bölümde yer alan hadisler göstermektedir. Bu hadisler de bildirildiğine göre; “*Hz. Peygamber beraberinde oturan hiç kimsenin yanında ayağını uzatmamış*”⁷⁰⁷ ve “*Hz. Peygamber diz kapağını beraberinde oturan hiç kimsenin yanında açmamıştır.*”⁷⁰⁸

Hz. Peygamber’in edep konusuna verdiği büyük önem bilinmektedir. Onun insanlar yanında olduğu kadar kimsenin olmadığı yerlerde de, Allah’tan hayâ edilmesi gerekliliğini göz önüne seren uygulamaları, yine helaller ve haramlar bölümünde nakledilmiştir.⁷⁰⁹ Bu rivayetlerden birine göre; Hz. Peygamber zekât develerinin bulunduğu yere gittiğinde, çobanın çıplak olarak güneşlendiğini görmüş ve derhal onun görevine son vererek; “*utanmayı bilmeyen bizim işimizde çalışamaz*” demiştir.

Diğer bir haberde; kadın yaratılışına sahip bir erkeğin Hz. Peygamber’in odalarından birine girip, çıktığı; Hz. Peygamber’in ondan edepsiz bir söz duyması

---

⁷⁰⁶ Serahsî, X, 146; (270).

⁷⁰⁷ Serahsî, X, 147; (271).

⁷⁰⁸ a.y.

⁷⁰⁹ Serahsî, X, 156; (286).

üzerine de; “*ben onun böyle şeyler bildiğini bilmezdim, çıkartın şunu*”⁷¹⁰ diyerek kovduğu bildirilmektedir.

3.5.2. Alçak gönüllüğü

Serahsî'nin el-Mebsut'unda, Resûlullah'ın alçakgönüllülüğüne örnek olan birkaç nakle yer verdiği görülmektedir. Bu rivayetlerden biri de abdest bölümünde, evlerde bulunan suların durumu ile ilgili konuda verilen rivayettir.⁷¹¹ Bu rivayette Hz. Peygamber'in, Vedâ Haccı'nda Hz. Abbas'tan su istediği; Hz. Abbas'ın ise insanların ellerini havuza sokması nedeniyle, kendisine evlerin birinden su getirmeyi teklif etmesi üzerine “*bizde onlardanız*” diyerek alçak gönüllüğünü sergilediği görülmektedir. Ayrıca bu nakil Resûlullah'ın günlük ihtiyaçlarını başkalarından istemekte sakınca görmeyen, tevazu sahibi bir insan olduğunu da göstermektedir.⁷¹² Buna örnek olan diğer bir haber de yeminler bölümünde yer almaktadır. Bu haberden de “*Hz. Peygamber'in bir grubun yanında konaklayınca onlara yanlarında su bulunup, bulunmadığını*” sorduğu anlaşılmaktadır.⁷¹³

Yine Resûlullah'ın kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını gidermek için bizzat kendinin gidip alış-veriş yaptığı⁷¹⁴; huzurunda korkudan titreyen insanlara⁷¹⁵ “*korkmayın, Ben Kureyş'ten kuru et yiyen bir kadının oğluyum*” dediği; Adıyy b. Hatem kendisine gelince onun altına hırkasını serdiği⁷¹⁶, yargılama usulü bölümünde hâkimlerin bulundurması gereken çeşitli özellikler belirtilirken, model olması amacı ile verilen haberlerden anlaşılmaktadır. Ayrıca tüm bu haberlerden; Onun insanlar arasına karışan, misafirine üstündeki hırkasını çıkartıp üzerine oturtacak kadar ikram eden, ben de sizin gibi kuru et yiyen bir kadının oğluyum diyerek insanların Ondan

⁷¹⁰ Serahsî, X, 158; (292).

⁷¹¹ Serahsî, I, 87; (160).

⁷¹² Serahsî, I, 115; (208).

⁷¹³ Serahsî, VIII, 188; (298).

⁷¹⁴ Serahsî, XVI, 77; (117).

⁷¹⁵ Serahsî, XVI, 79; (119); “Peygamber (sav) Mescid'ül-Hayf'da sabah namazını kıldı. Namazı kendisiyle birlikte kılmayan iki kişi gördü. ‘Şunları bana getirin’ buyurdu. O iki kişi Hz. Peygamber'in huzuruna getirildiklerinde boyun damarları titriyordu.”

⁷¹⁶ Serahsî, XVI, 74; (111).

korkup, çekinmelerini engelleyen ve sahabîlerine, “*vahiy gelmeden ben de sizin gibiyim*” diyecek kadar alçak gönüllü olduğunu anlamak mümkündür.⁷¹⁷

Ayrıca namaz bölümünde yer verilen bir hadiste⁷¹⁸; Hz. Peygamber’in namazda bir sureyi eksik okuduğu ve neden kendisine hatırlatılmadığını sorduğu nakledilmektedir. Böylece bazen hatırlatmaya ihtiyaç duyabileceğini ashabına belirtmiş ve bundan da hiçbir şekilde rahatsız olmamıştır.

Serahsî siyer bölümünde naklettiği bir haberde⁷¹⁹; Hz. Peygamber’in Hayber savaşında payını, Asım b. Adiy ile birlikte tayin etmesinin Onun alçak gönüllüğünü gösterdiğini belirtmiştir. Çünkü O, kendi adına bir pay ayırmamış, bunun yerine kendini bir başkasının sancağı altına koymuştur.

Resûlullah’ın eşeğe bindiği, hatta çıplak eşeğe bindiği de nakledilmektedir. Yine eşeğe bindiği gibi, terkisine başkasını da aldığı; birçok kere kölelerin yemek davetini kabul ettiği gibi sosyal açıdan seviyeleri düşük insanları da kırmayıp onların davetlerine de katıldığı zikredilmektedir. Tüm bunlar, alçak gönüllüğünü gösteren belirtilerdir. Çünkü Resûlullah, “*eşeğe binen ve ailesinin işine koşan kişinin kibirden uzak olduğunu*” bir hadisinde bildirmiştir. Onun alçak gönüllüğünün alâmeti olan bu nakiller Serahsî tarafından, ticaret izni verilen köleler bölümünde delil olarak sunulmuştur.⁷²⁰

3.5.3. Güvenilirliği

Hz. Peygamber emîn olma özelliğini, İslâm’dan önce de sonra da tüm yaşamında taşıyarak müslüman olmayanların bile hayranlığını kazanmıştı. Hatta yirmi beş yaşlarındayken Mekke’de “*el-Emîn*” diye anılıyordu.⁷²¹ Verdiği sözde durma, emaneti koruma, haksız mal edinimi konusundaki tepkileri, Onun bu emîn kişiliğinin birer göstergeleridir. Serahsî de el-Mebcut’ta bu özelliklerini anlatan haberlere, yer vererek bu konuda bilgi edinmemize olanak sağlamıştır.

⁷¹⁷ Serahsî, XVI, 70; (104).

⁷¹⁸ Serahsî, I, 193-194; (345).

⁷¹⁹ Serahsî, X, 27; (50).

⁷²⁰ Serahsî, XXV, 3; (3).

⁷²¹ İbn Sa’d, I, 156.

Bu haberlerden biri Bedir savaşı sırasında yaşanan ve Hz. Peygamber'in sözünde durma konusundaki hassasiyetini gösteren çok önemli bir nakildir. Yeminler bölümünde yer alan bu haber; Hz. Peygamber'in sahabesine verilen söz müşrike dahi olsa tutulmasını öğütleyecek kadar güvenilir biri olduğunu göstermektedir. Bu rivayete göre; müşrikler Huzeyfe b. el-Yemân'ı yakalayarak ondan Resullah'a savaşlarında yardım etmemek konusunda yemin etmesini istemişlerdi. Huzeyfe, müşriklerden kurtulup Resûlullah'ın yanına gelip de olan biteni anlatınca, Resûlullah; *“sen onlara verdiğin sözü tut; biz onlara karşı Allah'tan yardım isteriz”*⁷²² cevabını verdi.

Hz. Peygamber'in kayıp bir mal bulunduğu uygulaması da, Onun güvenilirliğini gösteren bir delildir. Bu uygulamasına dair bir haber Serahsî tarafından buluntu eşya bölümünde nakledilmiştir.⁷²³ Bu haberde anlatıldığına göre; can ve mal güvenliğini sağladığı insanların kaybettiklerini, belki arar bulurlar diye üç yıl ilan edilmesini istemesi bu konuda sahip olduğu duyarlılığı göstermesi açısından çok önemlidir. Ayrıca üç yıldan sonra sahibi hala ortaya çıkmazsa, ancak buluntu malın sayısını tespit ederek malına karıştırılabileceğini, şayet sahibi gelirse vermesini söylemesi de yine dikkate değerdir.

Gasp bölümünde nakledilen diğer bir haber de, Onun sahibinden habersiz olarak ele geçirilen bir mal konusundaki hassas tutumuna vurgu yapmaktadır. Bu haberde bildirildiğine göre; Hz. Peygamber, ensardan bir kişinin misafiri iken, kendisine kızartılmış koyun takdim edildi. O, bundan bir lokma alarak çiğnemeye başladı. Fakat haksız yere boğazlanmış olduğunu anlayıp yutamayınca; ev sahibi kardeşinin koyunu olduğunu, kendisi döndüğünde bundan daha iyisini vererek onu

---

⁷²² Serahsî, VIII, 130; (212).

⁷²³ Serahsî, XI, 5; (6); Übey b. Ka'b; “Yüz dinar bulup bunu Hz. Peygamber'e haber verdim. Hz. peygamber de; ‘Bu yüz dinarı bir yıl ilan et’ dedi. Bende ilan ettim. Sahibi çıkmadı. Ben bunu Resûlullah'a haber verince bana ‘bir yıl daha ilan et’ dedi. Ben de ilan ettim. Yine sahibi çıkmadı. Bunu Resûlullah'a haber verince ‘bir yıl daha ilan et’ dedi. Ben de ilan ettim. Yine sahibi çıkmadı. Bunu Resûlullah'a haber verince üç yıl geçtikten sonra bana; ‘Bu paranın sayısını ve kesesini belirle ve kendi malına karıştır. Sahibi gelip isterse ona ver. Sahibi çıkmazsa ondan yararlan. Çünkü bu mal Allah'ın sana gönderdiği bir rızıktır’ buyurdu.”

razı edeceğini söylemesine rağmen Hz. Peygamber; “*onu esirlere yediniz*” diyerek sadaka olarak verilmesini bildirdi.⁷²⁴

Hz. Peygamber’in güvenilirliği konusunda sahabîlerin tavrına örnek olacak bir nakil, Serahsî tarafından tanıklık bölümünde aktarılmıştır.⁷²⁵ Bu nâkilde Hz. Peygamber’in emînliğine kayıtsız şartsız inanan bir sahabe görülmektedir. Elbette onun bu inancı, Resûlullah’ı tanımasıyla ve bu özelliğini müşahede etmiş olmasıyla da alakalıdır. Ancak onun tavrı ve sözleri, Resûlullah’ın âlemlerin ötesinden getirdiği tebliğe inan herkesin Onun emînliğine inanması gerektiğini göstermesi açısından da önemlidir.

3.5.4. Kolaylaştırıcılığı

Serahsî’nin el-Mebcut adlı eserinde yer alan çeşitli hâdiseler; Hz. Peygamber’in ümmetine söylediği “*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; yaklaştırın, nefret ettirmeyin*”,⁷²⁶ prensibini yaşamı boyunca uyguladığını; Hz. Ali ve Muaz’ı Yemen’e gönderme örneğinde olduğu gibi, tayin ettiği tüm vâli, kadı ve görevlilere de bunu tavsiye ettiğini ispatlar niteliktedir.

Bu rivayetlerden biri de Serahsî’nin abdest konusunu açıklarken bahsettiği rivayettir ki⁷²⁷, bu nakle göre; Hz. Peygamber her namaz için abdest aldığı halde Fetih Günü ve Hendek Günü bir abdest ile beş vakit namaz kılmış; Hz. Ömer’in sorusu üzerine de ümmetinin zorluğa düşmemesi için bilerek o şekilde davrandığını bildirmiştir. Yine abdest konusunda geçen rivayetlerden⁷²⁸ biri de Hz. Peygamber’in kolaylaştırıcılığını ve ümmetini zora düşürmeme isteğini gösterir niteliktedir. Bu rivayette Resûlullah’ın yolculuk durumunda, cünüplük dışında üç gün boyunca

⁷²⁴ Serahsî, XI, 87; (139-140).

⁷²⁵ Serahsî, XVI, 114; (171-172); Hz. Peygamber bir bedeviden bir deve satın almış ve parayı ödemişti. Sonra bedevi, parayı aldığını inkâr etti. “Haksızlığa uğradım. Bana tanık getir” demeye başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Bana kim tanıklık eder” buyurunca Huzeyme b. Sabit; “Ey Allah’ın Resulü! Sana ben tanıklık ederim. Sen bedeviye devenin bedelini verdin” dedi. Hz. Peygamber; “Sen akit sırasında bizimle birlikte olmadığın halde, benim lehime nasıl tanıklık ediyorsun?” buyurunca “Ey Allah’ın Resulü! Biz, Seni bize gökten getirdiğin haberde doğruluyoruz. Devenin parasını ödediğin haberinde doğrulamayalım mı?” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Huzeyme kimin lehine tanıklık ederse ona yeter.”

⁷²⁶ Serahsî, X, 145; (267).

⁷²⁷ Serahsî, I, 5; (7-8).

⁷²⁸ Serahsî, I, 78; (145).

mestlerin çıkarılmamasını bildirdiği görülmektedir. Benzer diğer bir nakilde yine Serahsî'nin mesh ile ilgili hükümleri açıklarken yer verdiği bir rivayettir.⁷²⁹ Bu rivayetten Hz. Peygamber'in gönderdiği bir askerî birliğe mest ve sarıkları üzerinden mesh etmelerini emrettiği; böylece onlara özel bir uygulama ile kolaylık sağladığı anlaşılmaktadır.

Yine Serahsî'nin namaz konusunda iki vaktin birleştirilmesi hakkındaki görüşleri bildirirken yer verdiği Hz. Ayşe rivayetinden⁷³⁰, Hz. Peygamber'in yolculuğa çıktığı zamanlarda iki vakti birleştirdiği; oruç bahsinde bilerek eşiyile cinsel ilişkiye girene kefarete gerektiği hükmünün anlatıldığı bölümde yer alan bir haber de, aynı nitelikte görülmektedir.⁷³¹

Hac bölümünde yer verilen haberler de; Resûlullah'ın, Hz. Abbas'ın zezem suyu dağıtma görevi nedeni ile taşlama gecelerini Mekke'de geçirmesine izin verdiği⁷³²; çobanların da geceleyin taşlamalarına ruhsat verdiği⁷³³ nakledilmektedir.

Serahsî teyemmüm ile ilgili hükümleri anlatırken aktardığı rivayetlerden birinde⁷³⁴ Hz. Peygamber'in zekât develerini otlatmak üzere Rebeze'ye gönderdiği Ebu Zer'in orada cünüp olunca bir cariye'nin deve ve elbise ile kendisine sütre yaparak yıkandığını, ancak Resûlullah'ın teyemmümün yeterli olacağını bildirdiğini aktarmaktadır. Benzer diğer bir rivayette⁷³⁵ ise Ammar b. Yasir'in bir yolculuk sırasında cünüp olduğu, teyemmüm için toprağın içinde yuvarlandığı daha sonra bunu Resûlullah'a bildirince "*eliyle iki kere toprağa vurmasının yeterli olacağını*" söylediği; ayrıca çiçek hastalığına yakalanan bir kişinin, yolculukta ihtilam olması sonucu arkadaşlarının yıkanmasını söylemesi üzerine yıkanarak öldüğü Hz.

---

⁷²⁹Serahsî, I, 101; (185).

⁷³⁰Serahsî, I, 149; (266).

⁷³¹Serahsî, III, 71; (108-109); "Bilerek orucunu bozan bir bedevîye, köle azad etmesini söyleyen Resûlullah'ın, kölesi olmadığını söylemesi üzerine, altmış gün oruç tutmasını söylemiş o da bunun kendine zor geldiğini belirtmiş, altmış fakiri doyur demesi üzerine bulamam diye karşılık vermişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, bedevîye yanına oturarak on beş sâ' alıp yoksullara vermesini emredince, Medine'de kendinden ve ailesinden daha fazla ihtiyacı olan kimsenin bulunmadığını söyleyince Hz. Muhammed de onu ailesiyle birlikte yemesini söyleyerek kefareti ödemesini sağlamıştı."

⁷³²Serahsî, IV, 25; (50).

⁷³³Serahsî, IV, 21; (41).

⁷³⁴Serahsî, I, 112; (203-204).

⁷³⁵Serahsî, I, 111; (203).

Peygamber'e bildirildiğinde “*onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün, teyemmüm ona yeterdi*” diyerek kızgınlığını belirten rivayet⁷³⁶ de dikkat çekmektedir. Tüm bu nakiller göstermektedir ki, Hz. Peygamber daima kolaylaştırıcı bir yol izlemiş, hiçbir zaman zorlaştırıcı olmamıştır.

Yine Serahsî'nin İbn Ömer'e ait olan bir rivayeti⁷³⁷ teyemmümle eda edilen namazın vakti geçmeden su bulunursa yeniden kılınmasının gerekli olmadığına ilişkin görüşü temellendirmek amacı ile naklettiği; ancak bu rivayetin amaçlanan çıkarımı vermekle birlikte Hz. Peygamber'in kolaylaştırıcı kişiliğini de göz önüne serdiği görülmektedir. Ayrıca çöllerde yaşayan bir grup insanın bazen aylarca su bulamadıklarından bahsedip, cünüp ve hayız olma durumunda ne yapmaları gerektiğini sormaları üzerine Hz. Peygamber'in “*teyemmümün yeterli olduğunu*” söylediği nakil de⁷³⁸ bu konuda önemlidir.

el-Mebhut'un namaz bölümünde verilen şu iki nakil de, Hz. Peygamber'in insanları zora düşürmeme konusundaki hassasiyetinin delili olabilecek niteliktedir. Bu rivayetlerden ilkinde⁷³⁹ bahsedildiğine göre; Hz. Peygamber, namazı uzatıyor diyerek Muaz'ı şikâyet eden topluluğu dinleyince Muaz'ı çağırarak uyarılmış, hatta hâdiseyi nakleden sahabe, Hz. Peygamber'i daha önce bu kadar kızgın görmediğini söylemiştir. Yine aynı bölümde görülen diğer rivayetten⁷⁴⁰ Hz. Peygamber'in ağlayan bir çocuk sesi duyması üzerine anne sıkıntıya düşmesin diye Felâk ve Nâs surelerini okuyarak namazı hemen bitirdiği anlaşılmaktadır.

Hac bölümünde yer alan bir haber de Resûlullah'ın, bir kadının yürüyerek hacca gitmeyi adaması üzerine “*Allah'ın işkence etmeye ihtiyacı yoktur*” diyerek binekle gitmesini tavsiye ettiği görülmektedir.⁷⁴¹

---

⁷³⁶ Serahsî, I, 112; (204).

⁷³⁷ Serahsî, I, 111; (201); “Hz. Peygamber ikinci namazını teyemmümle kılmıştı. Bulunduğu araziden evlerin bulunduğu yöne doğru yönelerek güneş batmadan önce eve girdi. Namazını da yeniden kılmadı.”

⁷³⁸ Serahsî, I, 112; (203).

⁷³⁹ Serahsî, I, 162; (290).

⁷⁴⁰ Serahsî, I, 162; (291).

⁷⁴¹ Serahsî, IV, 131; (242).

3.5.5. Nezaketi

Hz. Peygamber'in insanlara gösterdiği özeni, nezaketi, kimseyi kırmamak için verdiği çabayı gösteren az sayıda rivayet eserde yer almaktadır. Bunlardan biri, Serahsî'nin namazda konuşmanın hükmü ile ilgili açıklamalarda bulunduğu bölümde yer verdiği rivayettir.⁷⁴² Muaviye b. Hakem tarafından rivayet edilen bu hadise göre, namazda konuşan Muaviye'ye sahabîlerin tepki göstermesine karşın, Resûlullah namazını bitirince yumuşak bir dille ona hükmü bildirmişti.

Ayrıca insanların davranışlarında ölçü olacak bir nezaket kuralı da, Resûlullah tarafından bildirilmiştir.⁷⁴³ “Sizden biriniz bir eve girmek için üç kere izin ister de izin verilmezse geri dönsün” diyerek; insanların birbirinin hayatına özen göstermelerini, izin isteyerek onların durumlarının müsait olup olmadığının öğrenilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Serahsî yargılama usulünde hâkimin özelliklerini belirtirken verdiği örneğe göre, Hz. Peygamber bütün işlerde yumuşak davranırdı.⁷⁴⁴ İnsanlara karşı nazik ve güler yüzlüydü. Tebessümü yüzünden hiç eksik olmazdı. Bunun güzel bir örneğini sunan Cerir bin Abdullah, “Hz. Peygamber Benî gördüğü zaman, namazda dahi olsa tebessüm ederdi” diyerek bunu vurgulamıştır.

3.5.6. Adaleti

Hz. Peygamber'in getirdiği ilâhî mesajın temel unsurlarından biri de toplumda adaletin sağlanmasıdır. Bu neden ile ümmetini de adaletli davranmaya teşvik etmiş, adaleti sağlamanın sadaka hükmünde olduğunu belirterek kendi uygulamalarında da daima bunu göz önüne almış, insanlar arasında ayırım yapmaksızın herkese eşit davranmayı hedeflemiş, gönderdiği tüm vâli ve kadıları da bunu öğütlemişti.

Resûlullah'ın kendisine yakın ya da uzak diye ayırım yapmadan tüm insanlara eşit muamelede bulunduğunu, kendi yakınlarını kayıran krallardan farklı

---

⁷⁴² Serahsî, I, 170; (308).

⁷⁴³ Serahsî, XI, 244; (400).

⁷⁴⁴ Serahsî, XVI, 108; (162).

olarak, yeni getirdiği uygulamalara ilk kendi yakınlarından başladığını gösteren bir haber, el-Mebcut'ta nakledilmiştir. Bu habere göre O, ilk olarak Hz. Abbas'ın faizini kaldırmış, bunu da vedâ hacı sırasında yaptığı bir konuşmada herkese bildirmişti.⁷⁴⁵

Bir insanın ihanet ile haksız yollarla ele geçirdiği malı kabul etmek, onu bu tür yollarla haksız kazanç edinmeye teşvik etmektir. Resûlullah'ın da böyle bir şeyi kesinlikle kabul etmeyeceği, bu çeşit davranışların Onun adalet anlayışı ile bağdaşmayacağı muhakkaktır. Nitekim bu görüşümüzü doğrulayan iki haber, Serahsî tarafından el-Mebcut'ta nakledilmiştir. İlk olarak siyer bölümünde, haksız yolla elde edilen bir malı satın almanın hükmü belirtilirken yer verilen Muğire b. Şube hadisi dikkat çekmektedir.⁷⁴⁶ Yanındakileri öldürüp mallarını alarak Medine'ye getiren, daha sonra müslüman olarak Hz. Peygamber'den, bu malların beşte birinin ayrılarak Beytü'l-male alınmasını isteyen Muğire b. Şube'ye, Hz. Peygamber; *“İslâm dinine girişin makbuldür; ama getirdiğin bu mal, ğadr⁷⁴⁷ ederek alınmış bir maldır. Bizim böyle bir mala ihtiyacımız yoktur”* demiştir.

Hz. Peygamber'in âhret işi ile dünyalık kazanmayı da, haksız kazanç yollarından biri olarak gördüğü; Serahsî tarafından satım sözleşmesi bölümünde, hac yolunda ticaret yapmanın hükmü konusunda nakledilen bir hadisten anlaşılmaktadır.⁷⁴⁸

Bulunduğu makamı kullanarak mal edinmeyi de haksız kazanç, hatta rüşvet olarak gördüğü ve bunu asla onaylayamayacak bir adalet anlayışına sahip olduğu, bu kazanç yollarına bulaşan görevlileri de sert bir şekilde ikaz ettiği; Serahsî tarafından yargılama usulü bölümünde, hâkimin hediye kabul etmesinin doğru olmadığına delil olarak aktarılan bir hadiseden anlaşılmaktadır.⁷⁴⁹

---

⁷⁴⁵Serahsî, X, 27; (50-51).

⁷⁴⁶Serahsî, X, 96-97; (179).

⁷⁴⁷Ğadr: İhanet

⁷⁴⁸Serahsî, XV, 77; (105); “Resûlullah ahiret işi ile dünyalık kazanılmasını kıyamet alametlerinden saymıştır.”

⁷⁴⁹Serahsî, XVI, 82; (124); “Hz. Peygamber İbnu'l Lütbiyye'yi sadaka toplamak için görevlendirmişti. O, yanında bir miktar mal ile Hz. Peygamber'e gelerek 'Bu, sizindir. Bu da bana verilen hediyelerdendir' demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber hutbesinde: 'Bazılarına ne oluyor ki biz kendilerini bir göreve getiriyoruz. Bir mal ile gelip 'Bu sizindir. Bu da bana verilen hediyelerdendir' diyor. Herhangi birinin annesinin kucağında otursa, kendisine hediye verilir mi? bir baksa ya' dedi.”

H.z. Peygamber'in adaletini gösterecek diğ er bir nakil de siyer bölümünde yer alan dinden çıkanlarla ilgili hükümler konusunda aktarılmaktadır.⁷⁵⁰Bu nâkile göre, Üsâme b. Zeyd müşriklerden birini sıkıştırınca, müşrik; *“Lailahe illallah!”* diye şahadet kelimelerini söylediğ i halde, Üsâme onu öldürmüştü. Bu durum H.z. Peygamber'e haber verilince Üsâme'ye; *“Lailahe İllallah! diyen birini nasıl öldürdün? Kıyamet günü bu La ilahe illallah'ın hesabını nasıl vereceksin?”* diye sorunca Üsâme; o kişinin kendini kurtarmak için kelime-i tevhidi söylediğ ini bildirmiş, Resûlullah da, *“kalbini yarıp baktın mı?”* demişti. Üsâme; *“kalbini yarsam bile bilemem ki”* deyince de H.z. Peygamber; *“bir kişinin kalbindeki duyguları dili ifade eder”* diyerek adaletini göstermiş oluyordu. O, *“Lailahe illallah deyinceye kadar insanlarla savaşmam emredildi. Bu sözü söyledikleri zaman canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar”* derken bu sözü söyleyenleri eman altına aldığı nı bildirmiş oluyordu. Fakat Üsâme'ye, bu sözü söylediğ i halde nasıl oluyor da birini öldürebiliyorsun diyerek ona insanların ağzından çıkan söze güvenmesini bildiriyordu.

Resûlullah'ın bir ebeveynin çocukları arasında da adaleti gözetmesi gerektiğ ini bildirdiğ i bir habere, Serahsî bağış bölümünde yer vermiştir.⁷⁵¹ Bu nakilde H.z. Peygamber, *“bir çocuğ unu diğ erlerinden ayırarak ona bağış yapmanın adaletsizlik, haksızlık olduğ unu belirterek bu şekilde yapılan bir hibeyi onaylamadığı nı”* söylemiş ve çocukların arasında eşitliğ i gözetmek gerektiğ ini, bir anne-baba olarak çocuklar arasında adaleti korumanın önemini vurgulamıştır.

3.5.7. Hoşgörüsü

Serahsî'nin el- Mabsut adlı eserinde; H.z. Peygamber'in hoşgörüsünü, sahabîlerden gelen uyarılara dahi hoşgörüyle yaklaştığı nı gösteren birkaç rivayet yer almaktadır. Bunlardan biri namazda unutarak konuşmanın durumu ile ilgili Şâfiî'nin

⁷⁵⁰ Serahsî, X, 100; (185).

⁷⁵¹ Serahsî, XII, 55; (100); Numan b. Beşir; *“Ben yedi yaşlarında iken babam bana bir köle bağışlamıştı. Fakat annem, bu olaya Resûlullah'ı tanık tutmadıkça razı olmayacağı nı belirtti. Bunun üzerine babam Benî omzuna alarak Resûlullah 'ın yanına geldi ve olayı anlattıktan sonra şu konuşma geçti: ‘Bu çocuktan başka çocukların var mı?’; ‘Evet’; ‘Peki, onlara da aynı şekilde bağış yaptın mı?’; ‘Hayır’; ‘O zaman bu haksızlıktır. Biz ise haksızlığ a tanık olamayız. Sen malını elinde tut.’ Daha sonra H.z. Peygamber ona yaptığı bağıştan vazgeçmesini emretti.”*

görüşünü belirtirken dayandığı Ebu Hureyre rivayetidir. Bu hadisten, Hz. Peygamber'in namazı eksik kıldığını, cemaatten birinin bu durumu kendisine ilettiğini anlatmaktadır. Bu haber bize göstermektedir ki, sahabe Onun unuttuğu şeyleri hatırlatma konusunda çekince göstermemekte, hoşgörüsüne inanmaktaydı.

Ayrıca Hz. Peygamber'in günahattan sonra tövbe edenlere karşı gösterdiği hoşgörü ve onları affı ile ilgili rivayet de, kısas ve recm ile öldürülen kişinin durumu ile bilgi verilirken aktarılmıştır. Bu nakilden, Hz. Peygamber'in recm edilerek öldürülen sahabe Maiz'in amcasının, onun hakkında *“köpeklerin öldürüldüğü gibi öldürüldü”* demesini hoş karşılamamış, *“onun ettiği tövbenin tüm yeryüzüne yetecek kadar büyük olduğunu ve onun da tüm cenazeler gibi yıkayıp, kefenlenerek namazının kılınmasını”* emretmişti.⁷⁵² Yine recm edilerek öldürülen Gamidli kadının da cenazesini kılıp onun ettiği tövbenin büyüklüğünden bahsetmişti.⁷⁵³

3.5.8. Feraset Sahibi Olması

Sarf akdi bölümünde müslümanla müşrik arasında kumar konusunun açıklandığı konuda yer verilen bir haberde, Resûlullah'ın, Rumların İranlılara üç yıldan biraz daha fazla süre sonra galip geleceğini Hz. Ebu Bekir'e bildirdiğini, ilerleyen senelerde meydana gelen galibiyetin de Resûlullah'ı haklı çıkararak Onun feraset sahibi bir insan olduğunu ispatlamış oluyordu. Hicretten önce, *“Hâlbuki onlar (Rumlar) bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde yeneceklerdir”*⁷⁵⁴ ayeti nazil olunca Kureyş müşrikleri Hz. Ebu Bekir'e; *“Rumların, İranlıları yeneceğini mi düşünüyorsunuz?”* deyince *“evet”* cevabını verdi. Müşrikler bunun üzerine ortaya bahis koymak istediler. Hz. Ebu Bekir onlarla bahse girmeyi kabul etti. Ardından Hz. Peygamber'e gelip başından geçenleri anlattı. O da, *“müşriklerin yanına gidip, bahis miktarını artırmasını, ancak Rumların galibiyetinin daha sonraki yıllarda meydana geleceğini söylemesini”* istedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir söylenenleri yaptı. Rumlar İranlıları yenince müşrikler ona bir haberci göndererek, *“gel ve kazandığın*

⁷⁵² Serahsî, II, 52; (83).

⁷⁵³ Serahsî, IX, 52; (88).

⁷⁵⁴ Rûm 30/1-2.

bahis malını al” dediler, o da aldı. Bu malı Hz. Peygamber’e getirince Resûlullah, bu malı yiyebileceğini söyledi.⁷⁵⁵

Hadler bölümünde yer verilen bir haberde anlatıldığına göre, Resûlullah’a bir hırsız getirilmişti. Hz. Peygamber onun öldürülmesini söyledi. Ancak sahabîlerin, sadece hırsızlık yaptığını belirtmeleri üzerine, elinin kesilmesini söyledi. Her hırsızlık yaptığında böyle söyledi. Beşinci defa getirildiğinde ise; “*onu öldürün dememiş miydim?*” diyerek baştan bu durumu anladığını göstermiş oldu.⁷⁵⁶

Serahsî siyer bölümünde yer verdiği bir haber de, Onun ileri görüşlülüğünü göstermek adına oldukça dikkat çekicidir. Bu nakilde bildirildiğine göre, Hz. Peygamber Hz. Ebu Bekir’e, “*sizler Kisrâ’nun ve Kayser’in hazinelerini ele geçireceksiniz*” diyerek, Şam’ın kendi döneminde fethedileceğini haber vermişti.⁷⁵⁷

3.5.9. Cömertliği

Serahsî el-Mebcut’ta yer verdiği haberlerde, Hz. Peygamber’in cömertliğini ve bu konudaki teşviklerini göz önüne serecek nitelikte olmadığı dikkat çekmektedir.

Ancak bu konuda sınırlı olarak yer alan haberlerden birinde, yine Hz. Peygamber’in, Mekke’de kıtlık olduğu yıl ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için beş yüz dinar gönderdiği belirtilmektedir.

Ayrıca Resûlullah’ın, Mekke’nin yukarı taraflarında Rükâne ile karşılaştığı, Rükâne’nin O’na “*koyun sürümün üçte biri ödül olmak üzere benimle güreşir misin?*” dediğinde Hz. Peygamber’in bunu kabul ettiği, onun bütün koyun sürüsünü Hz. Peygamber kazanana kadar güreşe devam ettikleri; fakat sonunda Hz. Peygamber’in bir ihsan olarak bu sürüyü ona geri verdiği belirtilmektedir.⁷⁵⁸

Hz. Peygamber’in cömertliğe, Allah yolunda tasadduk yapmaya teşvik ettiğine dair bir örnek olarak nitelendirilebilecek haberde; Onun Abdurrahman b. Avf’a, malını Allah yolunda dört kere pay etmiş olmasına rağmen, “*sahabîler*

⁷⁵⁵ Serahsî, XIV, 57; (98).

⁷⁵⁶ Serahsî, IX, 167-168; (280).

⁷⁵⁷ Serahsî, X, 31; (57).

⁷⁵⁸ Serahsî, XIV, 57; (98).

arasında kendisine kavuşacak en son kişi olacağını” söylemiştir. Serahsî, bu nâkile şükreden ve infak eden zengin olmanın öneminin belirtildiği bölümde yer vermiştir.⁷⁵⁹

3.5.10. Vefası

Hz. Peygamber’in yapılan iyilikleri asla unutmayan, kendisine zor zamanlarında destek verenlere karşılığını göstermeye çalışan, vefalı bir insan olduğunu anlatan şu rivayetler de Serahsî tarafından eserde nakledilmiştir. Bu rivayetlerden ilki cenaze namazı bölümünde aktarılmıştır.⁷⁶⁰ Buna göre Resûlullah; tebliğinin ilk günlerinde kendisinin zor zamanında desteğini esirgemeyen, Onun yetim kalmasından sonra alıp, büyüten amcası Ebu Talib’in ölümünden sonra onun hakkında kötü söz söyleyen Hz. Ali’yi uyarmış ve onun cenazesinin yıkanıp, gömülmesini istemişti. Bunu yapan Hz. Ali’ye daha sonra çok dua etmiştir. Bu konuda delil olarak gösterilebilecek şu iki haber de, siyer bölümünde yer almaktadır.⁷⁶¹ Bu haberlerde nakledildiğine göre; Resûlullah, boykot yıllarında kendisinin yanında olan Muttaliboğulları ve Hâşimoğullarına ganimetin beşte birlik bölümünden “*Peygamber yakını*” payını ayırmıştı. Resûlullah’ın kendisine destek çıkanları günü geldiğinde mutlaka ödüllendirdiğine dair haberde anlatıldığına göre; bir gün savaş esirleri Hz. Peygamber’e sunulunca, “*Mut’im b. Adıyy*⁷⁶² *hayatta olsa yaptığı iyiliklerin ödülü olarak bu esirleri ona bağışladım*” diyerek bu özelliğine bir kez daha dikkat çekiyordu.

3.6. HZ. MUHAMMED’İN İBÂDET HAYATI

Hz. Peygamber’in İbâdet hayatını ortaya koyacak, inananlara örnek olacak şekilde bazı rivayetlere Serahsî’nin el-Mebcut’unda rastlanmakla beraber bu konudaki rivayetler incelendiğinde, konuyu tam anlamı ile aydınlatabilecek yeterlilikte olmadığı görülmektedir.

⁷⁵⁹ Serahsî, XXX, 254; (335-336).

⁷⁶⁰ Serahsî, II, 55; (89).

⁷⁶¹ Serahsî, X, 12-13; (24).

⁷⁶² Mut’im b. Adıyy; Tâif dönüşünde Hz. Peygamber’i koruyarak himayesi altına alan ve Kureyş’in Müslümanlara ve Hâşim oğullarına karşı uyguladıkları, üç yıl süren ambargoyu kaldırmak için uğraşanlar arasında bulunan bir kişiydi. Bkz. İbn Sa’d, I, 210-212.

3.6.1. Abdest

H.z. Peygamber'in abdest konusundaki uygulamalarını göz önüne seren birkaç rivayete eserde yer verilmiştir. Serahsî'nin abdest konusunu anlatırken bildirdiğine göre; H.z. Peygamber bir sa'⁷⁶³ miktarı su ile guslediyor, bir müdd⁷⁶⁴ miktarı su ile de abdest alıyordu.

Serahsî namazda gülmenin abdesti bozduğuna dair hükmü bildirirken, H.z. Peygamber'in bu konu ile ilgili bir uyarısını içeren bir rivayeti örnek olarak sunmuştur.⁷⁶⁵ Bu rivayette anlatıldığına göre; H.z. Peygamber ashabı ile namaz kılarken gelen kör birinin kuyuya veya ağzı açık bir su çukuruna düşmesi üzerine orada bulunanlardan bazıları gülmüş; H.z. Peygamber de namazı bitirince "*gülenlerin abdesti ve namazı tekrar etmesini*" söylemiştir.

H.z. Peygamber'in abdest aldığında donuna su serpiştirdiğinden bahseden Enes'in rivayetine⁷⁶⁶, Serahsî abdest alındıktan sonra hissedilen ıslaklık konusunda vesvesenin önlenmesi amacı ile ne yapılması gerektiğini anlatırken yer vermiştir.

Yine abdest konusunda kenelerin kanının bulaşması durumundaki hüküm anlatılırken, H.z. Peygamber'in namaz kılarken çıkardığı ayakkabılarının üzerinde kene kanı olduğu rivayeti⁷⁶⁷ dikkat çekmektedir.

Serahsî cünüp kimsenin abdest almadan uyuması veya tekrar cinsel temasta bulunması ile ilgili hükmü açıklarken Resûlullah'ın özel hayatından bazı örneklerle⁷⁶⁸ ver vermiştir. Bu rivayetlerden biri H.z. Ayşe'ye aittir. Onun rivayetinden H.z. Peygamber'in hanımı ile birleştikten sonra suya dokunmadan uyuduğu ve bazen de uyandığında tekrar birleştiği anlaşılmaktadır. Enes'in bu konu ile ilgili rivayetinden ise Onun bir gecede bir gusülle bütün hanımlarını dolaştığından bahsedilmektedir.

⁷⁶³Sa': Hububat gibi ürünleri ölçmek için kullanılan bir ölçek. Hacim ölçüsü olarak 1 sa' = 2.75 litredir. Bu ölçünün hacmi hicretin ikinci yılında H.z. Peygamber tarafından tespit edilmiştir.

⁷⁶⁴Müdd: Bir sa'ın dörtte birine eşit, iki yüz altmış dirhemlik bir ölçektir.

⁷⁶⁵Serahsî, I, 77; (143).

⁷⁶⁶Serahsî, I, 86; (159).

⁷⁶⁷Serahsî, I, 87; (159).

⁷⁶⁸Serahsî, I, 73; (136).

3.6.2. Namaz

Serahsî'nin el-Mebsut adlı eserinde, Hz. Peygamber'in namaz ibâdeti ile ilgili uygulamalarına dikkat çeken; gece namazına devam ettiğini anlamamıza olanak veren birkaç rivayet görülmekteydi. Hasta namazı bölümünde verilen bir rivayette⁷⁶⁹ bahsedildiğine göre; Resûlullah attan düşerek, yaralanmış, bu nedenle namazını oturarak evinde kılmış, günlerce mescide çıkamamıştı. Bu rivayet, zorunlu durumlarda oturarak namaz kılınabileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Ayrıca yolcu namazı bölümünde aktarılan bir rivayette⁷⁷⁰; Resûlullah'ın bir gazve⁷⁷¹ sırasında, bineği üzerinde ima ile namaz kıldığı aktarılmaktadır. Bu da Onun namaz konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Bir savaş ortamında bile bineğin üstünde dahi olsa namazı terk etmediğini bildirmesi açısından oldukça önemlidir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in gece namazına kalktığının anlaşıldığı bir İbn Abbas rivayetine⁷⁷² el-Mebsut'un namaz bölümünde, imamın tek kişiyle cemaat olması durumu ile ilgili hüküm anlatılırken yer verilmektedir ki bu rivayette İbn Abbas, Hz. Peygamber'in gece namazlarını izlemek için teyzesi ve Hz. Peygamber'in eşi olan Meymune'nin evinde gecelediğinden bahsetmektedir.

Yine Serahsî'nin namazda açık tilavetin faziletine dair açıklamada yer verdiği Hz. Ayşe rivayetinden⁷⁷³, Hz. Peygamber'in gece namazı kıldığını ve bu namazda uyuyan kişiyi uyandırmayacak fakat uyanık olan kişinin duyacağı bir ses ile Kur'an-ı Kerim'i okuduğu anlaşılmaktadır.

3.6.3. Oruç

Serahsî el-Mebsut adlı eserinde, Hz. Peygamber'in oruç ibâdetine verdiği değeri gösteren rivayetlere çok az yer vermiştir. Bu rivayetlerden ilki oruç bölümünde, oruca niyetin vaktini belirten haberdur.⁷⁷⁴ Bu rivayetten, Hz.

---

⁷⁶⁹ Serahsî, I, 214; (380).

⁷⁷⁰ Serahsî, I, 249; (438).

⁷⁷¹ Bu gazvenin Zâtu'r Rika gazvesi olduğu Vâkidi'nin eserinden anlaşılmaktadır. Bkz. Vâkidi, I, 398.

⁷⁷² Serahsî, I, 43; (83-84).

⁷⁷³ Serahsî, I, 17; (32).

⁷⁷⁴ Serahsî, III, 62; (93).

Peygamber'in şek günü sabahında, hilali gördüğüne tanıklık eden bedevinin "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Peygamber'in Allah'ın Resulü olduğuna tanıklık etmesi" tanıklığını kabul ederek oruç tuttuğunu ve insanlara da tutmalarını emrettiği anlaşılmaktadır. Bu haberde Resûlullah'ın, iman eden tek bir müminin tanıklığına değer verdiği de dikkat çekmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in Aşure gününde de oruç tuttuğunu gösteren nakil, oruçlunun sürme çekmesinin orucuna zarar vermeyeceğini söyleyen Serahsî'nin delil olarak gösterdiği rivayettir. Bu habere göre Hz. Peygamber, Aşure günü gözlerinde sürme olarak Ümmü Seleme'nin odasından çıkmıştı.⁷⁷⁵ Yine oruç bölümünde nafil oruca niyet vaktinin hükmü için nakledilen Hz. Ayşe rivayetinde, Hz. Peygamber'in sabah eşlerinin yanına girerek yiyecek bir şey olup, olmadığını sorduğu eğer yok ise oruca niyetlendiği aktarılmaktadır.⁷⁷⁶ Bu haber, nafil orucun vaktini belirttiği gibi bazen Resûlullah'ın ve ailesinin yiyecek bulamadığı günler olduğunu da göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Hz. Peygamber'in nafil oruca, dolunay günlerinde niyetlenmenin daha faziletli olduğunu belirterek ayın on dört, on beş ve on altısında tutmasını söylediği ve nafil oruca teşvik ettiği bir haber, Serahsî tarafından avcılık bölümünde tavşan etinin hükmünün açıklandığı kısımda aktarılmıştır.⁷⁷⁷

Yolcunun Ramazan'da oruç tutması ile ilgili meseleler bölümünde yer alan Enes rivayetinde⁷⁷⁸, Hz. Peygamber'in sahabîleriyle birlikte Ramazan ayında yolculuğa çıktığı ve bu yolculukta kiminin oruçlu olduğu, kiminin ise oruç tutmadığı aktarılmaktadır. Bu da Resûlullah'ın yolculuk sıkıntıları sebebi ile bunu uygun gördüğünü göstermektedir.

3.6.4. Hac

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde yer verdiği rivayetler ile hac ibâdetine dair hükümleri açıklamıştır. Bu rivayetlerin büyük çoğunluğu ise Hz. Peygamber'in Vedâ

⁷⁷⁵ Serahsî, III, 67; (101).

⁷⁷⁶ Serahsî, III,85;(132).

⁷⁷⁷ Serahsî, XI, 230; (377).

⁷⁷⁸ Serahsî, III, 91; (142).

Hacc'ı ile ilgilidir. Bu rivayetler, Vedâ Hacc'ı konusunda belirtilecektir. Bunun dışında ihramlının cenaze namazı konusunda verilen bir rivayet⁷⁷⁹; Hz. Peygamber'in ihramlı olarak ölen bir bedevi hakkında, “*onun kıyamet gününde ihramlı iken dirilteceğini*” söyleyerek hac yolunda ölen insanın değerini vurgulamıştır.

Hac farızasına Resûlullah'ın verdiği önemin anlaşılmasına yardım edecek diğer bir nakil de, hac bölümünde mahremsiz kadının hacca çıkma durumu anlatılırken kullanılmıştır. Bu rivayette Hz. Peygamber, cihada katılmak ile eşinin hacca gitmek istemesi nedeni ile hacca gitmek arasında kalan bir sahabeye hacca gitmesini söylemiştir.⁷⁸⁰

Serahsî'nin hac bölümünde mikâtlar konusunda belirttiğine göre Hz. Peygamber, Medine halkı için Zül-Huleyfe, Şam halkı için Cuhfe, Necid halkı için Karn, Yemen Halkı için Yelemlem ve Irak halkı için Zat-ı Irak'ı mikât olarak belirlemiştir.⁷⁸¹

3.6.5. Kurban

Kurban konusunda Müslümanlara örnek olabilecek ve kesilecek kurbanın özelliğini de sınırlı olarak ortaya koyabilecek rivayete, Serahsî tarafından hayvan kesimi bölümünün kurban konusunda ve avcılık bölümünde yer verilmiştir. Kurban bölümünde nakledildiğine göre, Resûlullah “*iliği yok denecek kadar zayıf olan hayvanı kurban etmekten men etmiş; birisi kendisi, diğeri de ümmeti için olmak üzere boynuzlu, gösterişli ve yumurtaları çıkartılmış, verimli arazide otlayan ve verimli topraklarda gezinen-yiyen gösterişli iki koç kurban etmiştir.*”⁷⁸² Ümmeti için olan kurbanı kestikten sonra, “*bu, kıyamete kadar benim dini tebliğ ettiğime tanıklık edenler içindir*” dediği avcılık bölümünde, kesim sırasında Allah'ın adının anılması gerektiğinin belirtildiği bölümde nakledilmiştir.⁷⁸³ Bu kurbanların ikisini de bizzat

---

⁷⁷⁹Serahsî, II, 53; (84).

⁷⁸⁰Serahsî, IV, 111; (208).

⁷⁸¹Serahsî, IV, 166; (312).

⁷⁸²Serahsî, XII, 11; (18-19).

⁷⁸³Serahsî, XI, 228; (372).

kendi kesmiştir. Vedâ haccı sırasında Mekke'ye götürdüğü yüz devenin altmış üçünü kendi kesmiş, kalanı ise Hz. Ali'ye kestirmişti.⁷⁸⁴

Resûlullah'ın kurban kesme şekline dair haberler derlendiğinde, Onun uygulamaları sınırlı da olsa belirlenmektedir. Bu haberlere göre; hayvanın iliğini kesmez, hayvan soğuyuncaya kadar derisini yüzmezdi. Kesilecek hayvanın gözünün önünde bıçak bilemez, bunu yapanlara da, *“onu birkaç defa mı öldürmek istiyorsun?”* diyerek tepkisini gösterir; bir koyunu kulağından tutup kesileceği yere çeken birini gördüğünde de, *“onu ölüme yumuşak bir şekilde sürükleyin”* diye uyarırdı. Ayrıca kurban keserken hayvanı kibleye doğru yatırıp, dua⁷⁸⁵ eder öyle keserdi.⁷⁸⁶

Görüldüğü gibi O, hayvan keserken onun acı çekmemesi için; *“yaptığınız her şeyi iyilikle yapın, hayvan kestiğiniz zaman güzel kesin, öldürdüğünüz zaman güzel öldürün, hayvan keseceğiniz zaman bıçağınızı keskinleştirin, keseceğiniz hayvana rahat ettirin diyerek hayvana gereksiz yere eziyet verilmesini yasaklamıştır.”*⁷⁸⁷

Bir hayvanın normal yol ile kesiminin mümkün olmadığı durumlarda zorunlu kesimin uygulanabileceğine dair delil olarak sunulan hadiste, kurbanlığın azgınlık yapıp kaçması ve yakalamanın imkânsız olduğu durumda, *“Besmele çekip, ok atılarak kurban edilebileceği”* Resûlullah tarafından bildirilmiştir.⁷⁸⁸

Serahsî hac bölümünde, kesilecek kurbanın özelliklerini zikrederken, Hz. Peygamber'in, *“kurbanların bayram namazından sonra kesilmesini, namazdan önce kesilmiş ise tekrar edilmesi gerektiğini”* belirten hadisine yer vermiştir.⁷⁸⁹ İçecekler bölümünde Hz. Peygamber'in önceden yasaklanan, sonradan bu yasakların

⁷⁸⁴Serahsî, XII, 18; (30-31).

⁷⁸⁵“Ey Allah'ım! Bu, Sen'dendir ve Sana'dır. Namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim. Allah 'ın adıyla, Allah en büyüktür.”

⁷⁸⁶Serahsî, XII, 3; (3).

⁷⁸⁷Serahsî, XI, 226; (369).

⁷⁸⁸Serahsî, XI, 228; (372). Râfi b. Hadic rivayetine göre; Zekât develerinden birisi azıp kaçtı. Bir adam Besmele çekip ok attı ve onu öldürdü. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “şüphesiz bunların da yabani hayvanların vahşileri gibi vahşileri vardır. Böyle bir şey yaparsa, şu yaptığımız gibi yapın sonra da onu yiyin.”

⁷⁸⁹Serahsî, IV, 141; (264). “Hz. Peygamber bayram hutbesinde; ‘Kim kurbanını namazdan önce kesmiş ise tekrar kesin’ buyurdu. Bunun üzerine Ebu Burde b. Beşşar kalkıp; ‘Ben aileme ve komşularıma yedirmek için kurbanımı kesmekte acele ettim’ dedi. Hz. Peygamber; ‘O et koynudur. Tekrar kurban kes’ dedi. Ebu Burde; ‘Bende bir yaşında besili bir oğlak var. İki koyundan daha değerli’ dedi. O; ‘Bu senin için yeterlidir, ama senden sonra kimse için yeterli değildir’ buyurdu.”

neshedildiği üç olaydan bahsettiği hadisinden; “*kurban etlerinin üç günden fazla tutulmasının, başlarda şefkat ve gözetleme ruhuyla zenginlerin fakirlere yardımcı olmasının sağlanması nedeni ile yasakladığı ancak sıkıntı durumu ortadan kalkınca bu yasağı kaldırıldığı*” anlaşılmaktadır.⁷⁹⁰

3.6.6. Zekât ve Müellefe-i Kulüb

Sosyal birliğin teminini sağlayan ve fakirlerde zenginlere karşı oluşması muhtemel kin duygularını bertaraf eden zekât ibâdeti; insanların, Yaradan tarafından ihsan edilen nimetleri, ihtiyacı olanla paylaşmasını sağlayarak bireysel ve toplumsal alanda gelişme, kalkınma sağlanması için çok büyük bir fırsattır. Büyük bir toplumsal gelişme ve değişimin sağlandığı Resûlullah döneminde de zekât ibâdetinin farz kılınmasından sonra büyük bir titizlikle yerine getirildiği muhakkaktır.

İnsanların muhabbetini kazanmanın yolu olan ikramda bulunma yine zekât ibâdetinin Müellefe-i Kulüb uygulaması ile sağlanabilmektedir. Hz. Peygamber’in de Arapların liderlerinden olan bir gruba⁷⁹¹ zekâtı pay verdiği, onların kalbinin İslâm’a ısındırılmasının temin için bunun Allah-u Teâlâ tarafından emredildiği⁷⁹² Serahsî tarafından zikredilmektedir.

Zekâtını vermeyen kişinin malının kendisine vereceği zararın Resûlullah tarafından bildirildiği bir hadis de madenlerin zekâtı bölümünde nakledilmektedir.⁷⁹³ Ayrıca bu hadis, Hz. Peygamber döneminde kadınların altın bilezik kullandığını da göstermektedir.

3.6.7. İtikâf

Hz. Peygamber’in itikâfa girdiği ve itikâfta iken yaptıkları eserde yer alan az sayıdaki nakilden anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerden ilki Hz. Ayşe ve Ebu Hureyre

---

⁷⁹⁰Serahsî, XXIV, 10; (14).

⁷⁹¹Ebu Süfyan b. Harb, Safvan b. Ümeyye, Uyeyne b. Hısn, el-Akr’a b.Hâbis

⁷⁹²Serahsî, III, 9; (12).

⁷⁹³Serahsî, II, 192; (288).

tarafından nakledilen⁷⁹⁴, Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinden vefatına kadar Ramazan'ın son on günde itikâfa girdiğinden bahseden, haberdır. Yine aynı bölümde verilen rivayetler, Resûlullah'ın sadece beşerî ihtiyaçlar nedeni ile itikâftan çıktığını⁷⁹⁵; bu sırada hastaya uğrayıp, halini sorduğunu fakat yanında kalmadığını⁷⁹⁶; itikâfta iken insanlarla konuştuğunu⁷⁹⁷; giyinip uyuduğunu, yediğini ve istediği kokuyu süründüğünü⁷⁹⁸; kafasını Hz. Ayşe'ye doğru uzatıp, onun da Hz. Peygamber'in başını yıkadığını ve taradığını⁷⁹⁹ göstermektedir.

Ayrıca kadınların itikâfa gireceği yer meselesinde bildirilen nakilden⁸⁰⁰ Hz. Peygamber'in kadınların mescitte itikâfa girmesini uygun bulmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Resûlullah bir hadis-i şerifinde; “kadının namaz için en hayırlı yerinin evinin en karanlık köşesi olduğunu” söylemiş, dolayısıyla itikâf içinde evinin uygun olacağını bildirmiş olmaktadır.

3.7. HZ. MUHAMMED'İN SON GÜNLERİ VE VEFATI

Hz. Peygamber'in hastalanması ve son günlerine dair eserde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu konu ile ilgili görülebilecek rivayetler az da olsa belirlenerek aşağıda verilmiştir.

3.7.1. Vedâ Haccı

Serahsî'nin el-Mebhut'unda özellikle Hacc bölümünde verdiği rivayetler, Resûlullah'ın Vedâ haccı ile ilgili oldukça detaylı bilgi sahibi olmamıza olanak sağlar genişliktedir.

Serahsî, haccın farz oluşuna dair ilk ayetin⁸⁰¹ hicretin altıncı yılında inmiş olmasına rağmen Resûlullah'ın hac farzını hicretin on birinci yılında yerine

⁷⁹⁴Serahsî, III, 117; (187).

⁷⁹⁵Serahsî, III, 117; (187).

⁷⁹⁶Serahsî, III, 118; (188).

⁷⁹⁷Serahsî, III, 121; (193).

⁷⁹⁸Serahsî, III, 126; (198).

⁷⁹⁹Serahsî, III, 126; (199).

⁸⁰⁰Serahsî, III, 119; (190). Hz. Peygamber itikâfa girmek isteyince çadır kurulmasını emretti de, mescide bir çadır kuruldu. Mescide girince kurulmuş başka çadırları görüp “bunlar kimin” dedi. Ayşe ve Hafsa'nın denilince öfkeleni ve “Bunlarla iyilik mi istiyorlar?”

⁸⁰¹“Hac ve Umreyi Allah için tam eda edin.” (Bakara 2/96).

getirdiğini⁸⁰² bildirmiştir. Bu ertelemenin bir sebebe bağlı olduğunu belirten Serahsî, bu nedeni el-Mebcut'ta şu şekilde açıklamıştır: “müşrikler Beytullah'ı çıplak olarak tavaf ediyorlar, içinde şirk bulunan telbiye getiriyorlardı. Bunun o anda değiştirilmesi mümkün değildi. Beklenen süre tamamlandığında Hz. Ali'yi göndererek, müşriklere Berâe süresini okumasını istedi. Hz. Ali 'bu yıldan sonra bu beyti hiçbir müşrik ve çıplak kişi tavaf etmesin' diye nida etti. Sonra bizzat hac yaptı. Ayrıca Resûlullah'ın tek başına hac yolculuğuna çıkamayacağından, yanında bazı sahabîlere ihtiyaç duyuyordu. Fakat onların yola çıkmaları için, her birine yetecek masrafı karşılamak da o dönem için imkânsızdı.”⁸⁰³

Ancak bazı Hanefî âlimleri Hz. Peygamber'in haccı ertelediği görüşüne katılmayarak, haccın kesin olarak farz oluşuna dair ayetin⁸⁰⁴, hicretin onuncu yılında indiğini söylemişlerdir.⁸⁰⁵

el-Mebcut'un Hac bölümünde yer alan nakiller, Hz. Peygamber'in haccı eda ediş şeklinde sahabîler arasında ihtilaf olduğunu göstermektedir. Kimi Onun kıran haccı⁸⁰⁶ yaptığını söylerken, kimi ifrad haccına niyet etti demiş⁸⁰⁷, kimi de temettu haccı⁸⁰⁸ yaptığını nakletmiştir.

Bunun yanında namaz bölümünde yolcu namazı ile ilgili hükümlerin açıklaması sırasında aktarılan bir rivayette, Resûlullah'ın bir yolculuk sırasında Batha mevkiinde bir çadır içinde konakladığı ve orada namaz kıldığı nakledilmektedir.⁸⁰⁹ Bu mevkiin Resûlullah'ın Vedâ Haccı sırasında konakladığı bir yer olduğu, İbn Sa'd'ın eserinde geçmektedir.⁸¹⁰

---

⁸⁰²Serahsî, IV, 164; (308).

⁸⁰³Serahsî, IV, 164-165; (310).

⁸⁰⁴“Haccı eda etmeye yol bulabilenlerin Beytullah'ı haccetmeleri, Allah'ın insanlar üzerinde hakkıdır.” (Âl-i İmran 3/97)

⁸⁰⁵Serahsî, IV, 164; (309).

⁸⁰⁶Serahsî, IV, 26; (52).

⁸⁰⁷Serahsî, IV, 25; (51).

⁸⁰⁸Serahsî, IV, 25; (52).

⁸⁰⁹Serahsî, I, 190; (338).

⁸¹⁰İbn Sa'd; II, 176.

Hacc bölümünde verilen haberlerden; Hz. Peygamber'in ihram için elbiselerini çıkardığı ve guslettiği⁸¹¹; ihrama girerken izâr ve ridâ giydiği⁸¹²; ihrama girmeden önce ve ziyaret tavafı yapmadan misk, koku sürdüğü⁸¹³; Zül-Huleyf'de ihrama girerken⁸¹⁴ ve Akik vadisinde iki rekât namaz kılarak hac ve umreyle birlikte telbiye getirdiği⁸¹⁵ anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in yatsı namazını Zi-Tuvâ'da kıldığı biraz uyuduktan sonra Mekke'ye girince mescide gittiği⁸¹⁶, Beytullah'ı görür görmez dua ettiği⁸¹⁷; tavafa Hacerü'l-esved'i istilam ederek başladığı⁸¹⁸ ve onu öpüp, dudakları üzerinde iken uzun süre ağladığı⁸¹⁹ nakledilmiştir. Ancak devesi üzerinde tavaf ettiği ve uzaktan asası ile Hacerü'l-esved'i ve Rük-nü Yemanî'yi istilam ettiğine dair bir haber de bulunmaktadır.⁸²⁰

Resûlullah'ın tavafı bittikten sonra Makam-ı İbrahim'e giderek iki rekât namaz kıldığı⁸²¹; Safa'ya Benî Mahzum kapısından çıktığı⁸²² nakledilmektedir.

Rivayetlerde Resûlullah'ın terviye, Arefe ve bayram günü yaptıkları net bir şekilde açıklanmaktadır. Bu haberlerde bildirildiğine göre; Hz. Peygamber, terviye günü sabah namazını Mekke'de kılarak güneş doğduktan sonra Mina'ya gitmiştir. Orada öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları ile Arefe günü sabah namazını kılıp Arafat'a hareket eden⁸²³ Resûlullah burada öğle ve ikindi namazlarını güneş batıya yönelince bir ezan ve iki kametle (cem-i takdim) kıldırması⁸²⁴, devesi üzerinde çıktığı

---

⁸¹¹Serahsî, IV, 3; (3).

⁸¹²Serahsî, IV, 3; (4).

⁸¹³Serahsî, IV, 4; (5).

⁸¹⁴Serahsî, IV, 4; (6).

⁸¹⁵Serahsî, IV, 4; (6).

⁸¹⁶Serahsî, IV, 8; (16).

⁸¹⁷Serahsî, IV, 9; (17).

⁸¹⁸ a.y.

⁸¹⁹Serahsî, IV, 9; (18).

⁸²⁰Serahsî, IV, 10; (19).

⁸²¹ Serahsî, IV, 12; (24).

⁸²² Serahsî, IV, 13; (25).

⁸²³ Serahsî, IV, 14; (28).

⁸²⁴ Serahsî, IV, 14-15; (29).

Arafat'ta güneş batıncaya kadar vakfe yapmış⁸²⁵ ve ümmeti için dua etmiştir. Onun buradaki duasının “*kan ve kul hakları dışında kabul edildiği*” bildirilmiştir.⁸²⁶

Güneş battıktan sonra devesine binerek Arafat'tan ayrılmış, Müzdelife'ye doğru yola çıkmıştı. Müzdelife'ye kadar namaz kılmamış⁸²⁷, Müzdelife'ye varınca yatsı namazını kılmış ve yere serilen bir örtü üzerinde gecelemişti. Bayram sabahı, sabah namazını kıldıktan sonra⁸²⁸ güneş doğmadan Müzdelife'den ayrılıp Mina'ya doğru yola çıkmıştır.⁸²⁹ Mina' ya gelince Cemre-i Akabe'ye yedi tane taş atmış⁸³⁰ ve burada beraberinde getirdiği, Hz. Ayşe'nin hazırlayıp Resûlullah'ın kendi eliyle boyunlarına astığı gerdanlıkları⁸³¹ yüz devenin altmış üçünü kendi kesmiş, kalanının kesilmesi ile de Hz. Ali'yi görevlendirmişti. Kesilen kurbanların birer parçasının alınıp pişirilmesini istediği ve bu kurbanların etinden yiyerek, çorbasından içtiği de nakledilmiştir.⁸³²

Kurbanların kesilmesinin ardından başını kazıtarak tıraş olduktan sonra Mekke'ye gidip tavaf etmiştir. Daha sonra Mina'ya dönüp öğle namazını Mina'da kılmıştır. Bu konudaki bazı rivayetlere göre ise, Mekke'ye gece gidip tavaf yapmıştır.⁸³³ Resûlullah Mina'dan ayrılıp Mekke'ye giderken “*Muhassab ve Ebtah*” denilen mevkide konaklamıştır.⁸³⁴ Ayrıca Hz. Peygamber'in Mina'da iken ashabına; “*müşriklerin Hâşimoğullarını boykot için ahitleştikleri yer olan Hayf'ta konaklayacaklarını*” söyleyerek, Allah-u Teâlâ'nın lütfünü müşriklere göstermek istediği belirtilmiştir.⁸³⁵

Ayrıca el-Mebhut'ta yer alan bir haberden, Vedâ Haccı'nda Hz. Ayşe'nin de Resûlullah ile birlikte olduğu anlaşılmaktadır. Bu haberde zikredildiğine göre; “*Allah Mekke'nin fethini Resûlullah'a ihsan ederse, Beytullah'ın içinde iki rekât namaz kılmayı adadığını*” söyleyen Hz. Ayşe'ye Resûlullah, “*Hatîmde*” kılmasını

⁸²⁵ Serahsî, IV, 18; (35).

⁸²⁶ Serahsî, IV, 17; (34).

⁸²⁷ Serahsî, IV, 18; (36).

⁸²⁸ Serahsî, IV, 19; (37).

⁸²⁹ Serahsî, IV, 20; (39).

⁸³⁰ a.y.

⁸³¹ Serahsî, IV, 29; (58).

⁸³² Serahsî, IV, 26-27; (54).

⁸³³ Serahsî, IV, 22; (45).

⁸³⁴ Serahsî, IV, 24;(48).

⁸³⁵ Serahsî, IV, 24; (49).

söylemiştir. Hadisin devamında, “*Hatîm’in Beytullah’tan olduğu ancak kavminin parası eksik kaldığı için tamir sırasında hatim’i dışarıda bıraktıklarını, eğer bir sonraki seneye kadar yaşar ise Hatîm’i Beytullah’a katarak, biri doğuya biri de batıya açılmak üzere Kâbe’ye iki kapı yapacağını*” söylemiş, fakat bunu gerçekleştirememiştir.⁸³⁶

3.7.2. Hastalanması ve Son Günleri

Serahsî’nin eserinde Hz. Peygamber’in hastalığı ve hastalık döneminde yaşadıkları ile ilgili sonuçlar çıkarabileceğimiz çeşitli rivayetlere de yer verilmiştir.

Bu rivayetlerden biri, bayılmanın abdesti bozduğuna ilişkin hükmün açıklanmasında kullanılan haberden, Hz. Peygamber hastalığı sırasında abdest aldığı, namaz kılmak için ayağa kalkacağı sırada bayıldığı anlaşılmıştır.⁸³⁷ Ayrıca imamlığı caiz olanlar ile ilgili bilgilerin verildiği bölümde yer alan bir nakle göre de; Hz. Peygamber’in hastalığı sırasında baygınlık geçirdiği, hastalandığında Hz. Ebu Bekir’in cemaate namazı kıldırmasını emrettiği için vefatından sonra sahabîlerin onu seçmeyi uygun gördükleri⁸³⁸ anlatılmaktadır.

Hasta namazı bölümünde de, Resûlullah’ın hasta iken sahabîlere kıldıracağı son namazda oturduğundan ve cemaatin arkada ayakta durduğundan bahsedilmektedir.⁸³⁹ Rivayetin devamında ise; hastalığının ağırlaşması sonucu iyice bitkin düştüğü; mescide çıkıp namaz kıldırarak durumda olmadığı için Hz. Ebu Bekir’in imam olmasını söylediği nakledilmektedir. Ancak Onun bu isteğini Hz. Ayşe’nin çevirmek istemesi Resûlullah’ın hoşuna gitmemiş, Hz. Ebu Bekir’in imam olmasını tekrar etmiştir. Belli bir süre geçtikten sonra kendinde biraz rahatlama görünce iki kişinin yardımı ile mescide çıkmıştı. Bu nakilden de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber’in son günlerinde hastalığı oldukça ilerlemiş ve Onu takatsiz bırakmıştı. Ama Onun bu hali bile ümmetine bir şeyler öğretiyordu. Yine Cuma namazı

⁸³⁶ Serahsî, IV, 11-12; (22-23).

⁸³⁷ Serahsî, I, 89; (163).

⁸³⁸ Serahsî, I, 40; (77).

⁸³⁹ Serahsî, I, 214; (379-380).

bölümünde verilen bir rivayet, Hz. Peygamber'in hastalık döneminde halsiz kaldığını ve hutbenin arasında oturduğunu göstermektedir.⁸⁴⁰

3.7.3. Vefatı ve Defni

Serahsî, el-Mebsut adlı eserinde Hz. Peygamber'in vefatı, yıkanması, kefenlenmesi ve defnini anlatan rivayetlere oldukça yer vermiştir. Ölünün yıkanması konusunda aktarılan habere göre; Resûlullah vefat ettiğinde sahabîler elbisesini çıkarmak istemiş, fakat ev tarafından gelen bir uyarı sonucu elbisesi ile yıkamışlardı.⁸⁴¹ Ancak bu durum, sadece Ona özgüydü.

Serahsî, aynı bölümde ölünün kefenlenmesini anlatırken farklı iki hadise yer vermiştir. Bunlardan biri Şâfiî'nin görüşüne temel olan nakildir.⁸⁴² Bu nakile göre; Hz. Peygamber beyaz, Suhulî⁸⁴³ üç kat kumaş içinde kefenlenmiştir. Ancak bunların arasında kamis ve sarık yoktur. Hanefî'nin görüşüne temel olan hadise göre ise, Hz. Peygamber içinde kamis bulunan üç kat kumaş içinde kefenlenmiştir.⁸⁴⁴

Ölünün kabre konulması bölümünde aktarılan rivayetlerden, Hz. Peygamber'in kabre konuş şekli hakkında, Şâfiî ve Hanefî âlimleri arasında görüş ayrılığı olduğu anlaşılmaktadır. Şafii, Hz. Peygamber'in kabre çekilerek⁸⁴⁵, Hanefîler ise kible yönünden⁸⁴⁶ konulmuş olduğuna, dair hadisleri delil almaktadır. Ancak Serahsî, Şâfiî'nin delil aldığı hadisin doğru olması durumunda bunun bir zaruret nedeni ile olabileceğini belirtmiştir. Çünkü Hz. Peygamber, Hz. Ayşe'nin odasında duvar dibinde vefat etmişti. Peygamberlerin ise vefat edildikleri yere gömülmelerinin sünnet olduğundan, Hz. Peygamber'i defnedenlerin duvar nedeni ile Resûlullah'ı kible yönünde koyamamışlardı.

---

⁸⁴⁰ Serahsî, II, 30; (46); ‘‘Hz. Peygamber başlarda tek bir hutbe okuyordu, yaşlanınca onu iki hutbe yapmış ve aralarında oturmuştur.’’

⁸⁴¹ Serahsî, II, 59; (95).

⁸⁴² Serahsî, II, 60; (97).

⁸⁴³ Suhulî: Yemen’de bir köy adı olup, kumaş o köye nispet edilmiştir.

⁸⁴⁴ Serahsî, II, 60; (98).

⁸⁴⁵ Serahsî, II, 61; (99).

⁸⁴⁶ Serahsî, II, 61; (100).

Ayrıca aynı bölümden Hz. Muhammed'in; Hz. Ali, Hz. Abbas, Fadl b. Abbas ve Muğire b. Şube ya da Ebu Râfi'den oluşan dört kişi tarafından kabre indirildiği⁸⁴⁷; kabrinin üzerine bir demet kamış konulduğu⁸⁴⁸ anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber vefat ettiğinde cenaze namazını, sahabîlerin bölük bölük; önce sahabîler, sonra kadın ve çocukların kıldığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'in rehin bıraktığı zırhını kurtaracak bir mal bulamadan vefat etmesinden dolayı bu yahudinin, müslümanları kızdırmak amacıyla taziye günlerinde gelip, bu alacağını istediği de nakledilmiştir.⁸⁴⁹

3.7.4. Mirası

Hz. Peygamber'in yaşı ilerleyip ömrünün sonuna doğru yaklaştığında, *"rızkını genişletmesi için Allah'a dua ettiği"*, ömrünün sonunda iken kırk sütlü koyunu, Fedek arazisi ve Hayber arazisinde bir payı olduğu; Serahsî tarafından çalışıp kazanma bölümünde nakledilmiştir.⁸⁵⁰ Ancak bıraktığı miras konusunda pek nakil verilmemiştir. Bu konu ile ilgili olarak sadece, Hz. Fâtıma ile Hz. Ebu Bekir arasında geçen bir konuşma Serahsî tarafından vakıf bölümünde nakledilmiştir. Bu haberde bildirildiğine göre; Hz. Fâtıma Resûlullah'ın Fedek arazisini kendisine bağışladığını iddia etmiş ve bu iddiasını ispatlamak için biri erkek diğeri kadın iki tanık getirmişti. Hz. Ebu Bekir ise ondan bu tanıklara ek olarak bir erkek veya bir kadın daha getirmesini istedi. Hz. Fâtıma tanık bulamayınca Hz. Ebu Bekir'e; *"öldüğünde kendisinin mirasçılarının kim olacağını"* sormuş; *"çocuklarım"* diye cevap vermesi üzerine ise, *"çocuklarının kendisine mirasçı olmasına rağmen neden kendisinin Resûlullah'a mirasçı olamayacağını"* sorunca; Hz. Ebu Bekir, *"ben Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim; 'Biz Peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Arkamızda kalan mallar sadakadır.'"*⁸⁵¹

⁸⁴⁷ Serahsî, II, 61; (99).

⁸⁴⁸ Serahsî, II, 62; (101).

⁸⁴⁹ Serahsî, II, 67; (110).

⁸⁵⁰ Serahsî, XXX, 257;(341).

⁸⁵¹ Serahsî, XII, 29-30;(50).

SONUÇ

Serahsî el-Mebcut adlı eserinde, fikhî hükümleri açıklarken, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin yanı sıra tarihi olaylara da başvurmuş, bu olayları delil olarak aktarmıştır. Hanefî mezhebi dışındaki diğer âlimlerin görüşlerine de yer veren Serahsî, özellikle Ebu Hanife'nin görüşlerini temellendirmek amacı ile Hz. Peygamber'in hayatı ve uygulamalarını göz önüne sermiştir. Bu nedenle Serahsî'nin eseri el-Mebcut, İslâm hukuku alanında olduğu kadar İslâm tarihi özellikle de sîre alanında önemli bir kaynak olabilecek niteliktedir.

Eserin bu yönden değerini de belirlemek amacıyla, el-Mebcut üzerinde yaptığımız araştırmalarda elde edilen bilgiler; Hz. Peygamber'in hayatı üzerinde yapılacak bir araştırmada; özellikle sosyal, kültürel ve hukukî tarih çalışmalarına ışık tutacak nitelikte ve diğer İslâm tarihi kaynaklarında bulunamayacak genişliktedir.

Ancak Hz. Muhammed'in siyasi hayatına ilişkin bilgiler de el-Mebcut'ta yer almaktadır. Fakat Mekke dönemi ve peygamberlik öncesi yaşamına dair haberler çok sınırlıdır. Mekke döneminde gerçekleştirdiği tebliğ mücadelesi, müşriklerin gösterdiği tepkiler ve Habeşistan'a yapılan hicretlere ilişkin çıkarımlar, bu haberlerden edinilmektedir.

Habeşistan'a gerçekleştirilen birinci hicretten dönüş sebebi olarak gösterilen Garanik hâdisesinin anlatıldığı rivayet, İbn Mesud tarafından nakledilmiştir. el-Mebcut'ta yer alan diğer bir İbn Mesud rivayetinde ise, İbn Mesud Habeşistan'dan döndüğünde yaşadığı bir hâdiseden bahsetmektedir. Böylece Serahsî, İbn Mesud'un ilk hicret grubunda var olup, olmadığı konusunda İslâm tarihçileri arasında var olan ihtilafa ışık tutarak onun ikinci hicret grubunda yer aldığını göz önüne sermektedir. Yine Habeşistan'da bulunan Cafer b. Ebu Talib'in, Habeş kralı Necaşi'yle birlikte Habeşlilerin düşmanlarına karşı savaştığı da el-Mebcut'ta nakledilen bir rivayetten anlaşılmaktadır.

Serahsî'nin el-Mebcut'ta yer verdiği tarihi olaylar incelendiğinde, büyük çoğunluğunun Medine dönemine ait olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber'in İslâm düşmanlarına karşı savunma ve İslâm dininin yayılması amacı ile yaptığı

mücadelelere ilişkin oldukça detaylı bilgiler içeren haberler de, siyasi tarih çalışmalarına katkıda bulunacaktır.

Bedir savaşı ve savaşta uygulanan mübareze taktiği, Ebu Cehil'in öldürülmesi ve elde edilen ganimetlerle esirlerin durumu; Hudeybiye anlaşmasının görünürde olumsuzluklarına karşın bu sulh ile Hayber'in fethi konusunda bir avantaj sağlandığı ve Hayber'in fethi ile bu fetih sonucu elde edilen ganimetlerin paylaşımı ve Hayber ahalisi ile kurulan ziraî ortaklık; Mekke'nin fethi ve Ebu Süfyan'ın müslüman olmasına dair bilgiler detaylı bir şekilde bu eserden edinilmektedir. Buna karşın Onun savaş gayesinde olmadığı, barış ve huzur amacı ile hareket edip, zorunlu durumlarda savaşa başvurma şeklinde bir politika güttüğü ve bunu tayin ettiği tüm komutanlarına da bildirdiği, Serahsî tarafından çeşitli bölümlerde aktarılan rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in askerî alanda yaptığı uygulamalara dair bilgilerin yanı sıra hukukî zeminde getirdiği düzenlemelerin de açık bir şekilde anlaşılmasına imkân veren haberler de el-Mebhut'ta aktarılmaktadır: Cahiliye döneminde var olan ve insanlar arasında adaletsizliğin oluşmasına sebep olan uygulamaları nesh etmiş, sadece insanların yaptıklarından sorumlu tutulabileceklerini belirterek diğer tüm canlıları muaf tutmuş; herkesin kendi cezasını kendisinin çekmesini, efendinin cezasının köle tarafından çekilmesine, borç karşılığı rehin verilen malın rehin alanın mülkiyetine geçmesine yönelik, vb cahiliye alışkanlıklarını kaldırmıştır. Ayrıca adalet önünde tüm insanların eşitliğinin sağlanmasına ve miras paylaşımında kadını yok sayan uygulama yerine, ona belli bir hak veren hükmün uygulanmasına dair örneklerin yanı sıra zina, hırsızlık, adam öldürme vb davalarda aldığı kararlar ve mahkeme usulüne dair geniş çıkarımlar da elde edilmiştir.

Hukukî ve askerî alanda gerçekleştirdiği faaliyetlerinin yanı sıra, Hz. Peygamber'in hayatının iktisadî boyutu üzerinde yapılacak çalışmalarda da fayda sağlayacak rivayetler el-Mebhut'ta yer almaktadır. Resûlullah'ın bir devlet başkanı olarak devlet bütçesini düzenlediği; ganimetin beşte biri, zekât, sadaka, cizye ve öşürler şeklinde Beytü'l-malin gelirlerini belirlediği görülmektedir. Cahiliyye döneminde yaygın olan faiz uygulamasını kaldırarak, tartı ile tartılarak alım, satımı

yapılan maddelerin mübadele şartlarını ve hem satıcının hem de alıcının haklarının korunmasına yönelik, vb kuralları tespit ederek, İslâm devletinin ekonomi politikasını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in hayatının idarî ve iktisadî boyutunun dışında sosyal hayatına ilişkin rivayetlere de yer verilmiş, ancak eşleri ve çocukları ile olan ilişkileri çok fazla aktarılmamıştır. Toplumun çeşitli kesimleri ile olan ilişkilerine ve bazı olgulara bakış açısının anlaşılabilceği haberler de Serahsî tarafından nakledilmiştir. Hz. Peygamber'in kadınlara ve çocuklara verdiği değer, onların sosyal bir statü kazanmaları konusunda bulunduğu katkı; toplumda var olan kölelik statüsünü kaldırmaya yönelik teşvikleri ve onlarla olan sıcak ilişkileri yine Serahsî tarafından nakledilen haberlerden elde edilen, dikkat çekici bilgilerdir.

Toplumda var olan ve Hz. Muhammed'e ait bazı kültür unsurlarını da içeren, kültür tarihinin anlaşılmasına katkıda bulunacak bilgiler, el-Mebcut'ta aktarılan rivayetlerden elde edilen diğer bilgilerdir. Giyim konusunda gösterişe kaçmaktan sakındığı, sade ve temiz giyinmeyi tercih ettiği ancak bazı özel günlerde giydiği farklı kıyafetleri olduğu; altın, gümüş madenlerinin kullanıldığı, et, süt, hurma, buğday ve arpanın genel olarak tüketildiği, avcılığın yaygın olduğu da anlaşılmaktadır.

Fıkıh eseri olması nedeni ile el-Mebcut'ta Hz. Resûlullah'ın ibâdet hayatına dair bilgiler içeren rivayetler de sîre kaynaklarında bulunmayacak nitelikte ve oldukça değerlidir. Örneğin Hz. Peygamber'in Fetih günü ve Hendek günü tek abdestle beş vakit namaz kıldığına dair haber, bu bağlamda ele alınabilecek önemli bir bilgidir. Yine Resûlullah'ın abdest ve teyemmüm uygulamalarına, namazda tilavetin nasıl olması gerektiğine, gece kıldığı namaza, nafîle oruç zamanlarına, hac ve umrede yapılması gerekenlere, kurbanın niteliklerine ve itikâfın şartlarına dair uygulamaları da Serahsî tarafından yer verilen rivayetlerden tespit edilmiştir.

Resûlullah'ın örnek kişiliği ve üstün ahlâkını ortaya koyan bazı hâdiseler de el-Mebcut'ta görülmektedir. Bunlar da Hz. Peygamber'in beşeri yönünün anlaşılmasına imkân verir niteliktedir. Yine Hz. Muhammed'in Vedâ Haccı ve defni

ile ilgili olarak detaylı bir bilgi elde edilmektedir. Böylece Serahsî, sosyal ve kültürel tarih çalışmalarına da katkıda bulunmaktadır.

Elde edilen tüm bu bilgilerin yanı sıra, bazı tarihi olayların perde arkasının anlaşılması için de Serahsî'nin dikkat çektiği noktalar oldukça önemlidir. Örneğin Hudeybiye anlaşması ile ilgili olarak belirttiği ayrıntı oldukça önemlidir. Serahsî Hayber ve Mekke arasında var olan bir ittifak nedeni ile yapılan bu anlaşmanın, Mekke'yi tarafsız bırakarak Hayber'in fethine zemin hazırladığını belirterek, Hz. Peygamber'in diplomasi konusundaki başarısını da göz önüne sermiş olmaktadır.

Yine yahudilerin Resûlullah'a ve İslâm'a karşı var olan direnişlerinin nedenini belirterek aynı zamanda, Hz. Peygamber'in yahudileri, Hicaz'dan Şam'a sürme isteğinin sebebini de açıklamış olmaktadır.

Benî Kaynuka'nın daha önce Medine'den sürülmüş olmasına rağmen, Benî Kurayza kuşatması sırasında, müslümanlara yardım eden Benî Kaynukalılarının var olduğu Serahsî tarafından zikredilerek; Hz. Peygamber'in İslâm'a karşı düşmanca tavırlar içinde olmayan yahudilerin Medine'de kalmalarına izin vermiş olduğu gösterilmektedir.

İslâm tarihi ve Hz. Peygamber'in sîresi için yapılan çalışmalarda kullanılacak tüm bu bilgilerin yanı sıra, Serahsî'nin el-Mebcut'ta yer verdiği bazı rivayetlerin, ilk dönem sîre kaynakları ile örtüşmediği görülmektedir. Bedir savaşı ile ilgili olarak nakledilen bir haberde, Resûlullah'ın kuyunun yanında konaklama konusunda Üseyd b. Hudayr'ın görüşünü tatbik ettiği zikredilmektedir. Ancak ilk dönem sîre kaynaklarında da belirtildiği gibi, Hz. Peygamber'in istişare ettiği kişi Hubâb b. Münzir'dir. Ayrıca Üseyd b. Hudayr'ın Bedir savaşına katılmayan sahabîlerden olduğu da, yine sîre kaynaklarında nakledilmektedir.

Tâif kuşatması ile ilgili olan bir haberin de farklı nakledildiği görülmektedir. Serahsî, bu sefere Muharrem ayının başlarında çıkılarak kırk gün süren kuşatma sonrasında Safer ayında bu şehrin fethedildiğini bildirmiştir. Ancak, Tâif seferinin Şevval ayında olduğu ve kırk güren kuşatmanın ardından fetih gerçekleşmeden kuşatmanın kaldırıldığı da, ilk dönem tarih kaynaklarında nakledilmektedir.

Yine Serahsî'nin naklettiği bazı rivayetlerde yer alan isimler konusunda da sorun olduğu, sîre kaynaklarına başvurularak tespit edilmiştir. Diğer yönden Serahsî'nin naklettiği haberlerin büyük çoğunluğunun tarihlendirilmemiş olması, söz konusu haberin hangi tarihsel olaya işaret ettiğinin anlaşılmasına engel olmaktadır. Örneğin bir haberde yer alan “*bir yolculuk sırasında*” veya “*bir savaş sonrası*” vb kesin olmayan ifadeler, hangi konuda bilgi elde ettiğimizi belirlememize imkân vermemektedir. Gabe gazvesi, Zâtu'r-Rika gazvesi ve Zâtu's-Selâsil seriyyesine dair haberler Serahsî tarafından nakledilmiş, ancak bu haberlerin bahsedilen savaşlara ait bilgiler olduğu belirtilmemiştir.

Tüm bu sorunlu ve tarihlendirilmemiş rivayetlere rağmen, Serahsî'nin zengin ilmi birikimi sonucu el-Mebcut'ta yer verdiği tarihî olaylar ile bu olaylar hakkında yaptığı yorumların, sîre alanında yapılan çalışmalara büyük katkıda bulunacağı muhakkaktır. Fakat hem bu yanlışlıkların hem de kesin olmayan ifadelerin net olarak tespit edilip, tetkik edilebilmesi için dikkatli bir çalışma yapılması gerekmektedir. Hz. Peygamber'in sîresi üzerinde yapılacak bir çalışma esnasında, dönemin siyasî, sosyal, kültürel, hukukî ve iktisadî boyutlarının da araştırılması safhasında, ele alınarak incelenmesi gerekli olan bu eserin, titiz bir çalışma sonucu araştırmacıya büyük faydalar sağlayacağı görülmektedir.

Bu eser üzerinde yapılacak farklı çalışmalarda, Serahsî'nin el-Mebcut'unda yer verdiği nakilleri aldığı kaynakların da ele alınarak değerlendirilmesi, eserin sıhhatinin kontrolü açısından, araştırmacıya büyük fayda sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

BELÂZURÎ, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), **Ensâbü'l-Eşrâf**, I, tah. Abdulaziz Duri, Beyrut, 1978.

HAMÎDULLAH, Muhammed, “*Serahsî*”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, XXXVI, İstanbul, 2009, ss.544-547.

HAMÎDULLAH, Muhammed, “*Serahsî'nin Devletler Umumi Hukukundaki Hissesi*”, ter. Salih Tuğ, **Serahsî Armağanı**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s.16.

HAMÎDULLAH, Muhammed, **Hazreti Peygamberin Savaşları**, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1981.

İBN HİŞÂM, Ebu Muhammed Abdülmelik (218-833), **es-Sîretü'n-Nebevîyye**, I-IV, tah. Mustafa es-Sakkâ, Kahire, 1955.

İBN SA'D, Ebu Abdillâh Muhammed (230-844), **et-Tabakâtü'l-Kübra**, I-VIII, Beyrut, ts.

İBNÜ'L-ESİR, İzzüddîn Ebü'l-Hasen (630-1232), **el-Kâmil fi't-Târîh**, II, Beyrut, 1965.

KAVAKÇI, Yusuf Ziya, **XI ve XII. Asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâverü'n-Nehr İslâm Hukukçuları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1976.

KESKİOĞLU, Osman, **Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku**, DİB yayınları, Ankara, 1999.

KURT, Hasan, “*Sarakhsi's Contribution to İslâmic History*”, **Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Dergisi**, Kırgızistan, 2007/II, sayı:12, s.61-75.

ÖZEL, Ahmet, **Hanefi Fıkıhı Âlimleri**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990.

SARIÇAM, İbrahim, **Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, DİB yayınları, Ankara, 2007.

SCHACHT, Joseph, “*Notes on Sarakhsi’s Life and Works*”, **Serahsî Armağanı**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, ss.1-6.

es-SERAHSÎ, **el-Mebsut**, İstanbul, 1983, I-XXX.

SERAHSÎ, **Mebsut**, Ed: M. Cevat Akşit, İstanbul, 2008

TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (310-922), **Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk**, II, tah. Muhammed Ebu’l Fazl İbrahim, Beyrut, ts.

TUĞ, Salih, “*Eserlerinde Rastlanan İfadelerine Göre İmam Serahsî’nin Hapis Hayatı*”, **Serahsî Armağanı**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s.43.

VÂKİDÎ, Muhammed b. Ömer, **Kitâbü’l-Meğâzi**, I-II, tah. Marsden Jones, Beyrut, 1966.

VAROL, Ayşe, “*Serahsî’nin “el- Mebsut”undaki Hadis Metin Tenkitlerinin Tahlili (XVI– XXX. Cüzler)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2008.